

ТОНЬО ИЛ. ПЕНЕВ

село
ЛЮЛИН

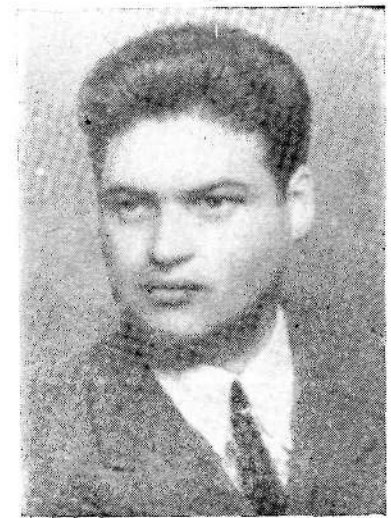
ИСТОРИЧЕСКИ СТРАНИЦИ

ИЗДАТЕЛСТВО НА НАЦИОНАЛНИЯ
СЪВЕТ НА ОТЕЧЕСТВЕНИЯ ФРОНТ
СОФИЯ — 1968 ГОДИНА

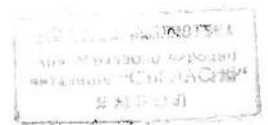
750(-2)
4

90850-20 = 90850

ТОНЧО ИЛИЕВ ПЕНЕВ

150242

Редактор Надежда Г. Пантелеева
Ехп. редактор Димитър Герджиков

Художник Ангел Ангелов
Коректор Катя Цонкова

Година за набор на 1. VI. 1967 г.
Печатни коли 17.
Формат 1/16 от 65/92.

Подписана за печат на 25. IV. 1968 г.
Издателски коли 17.
Тираж 1500 броя

Познаването и голямата синовна обич към родния край, желанието да съхраня богатото наследство от героичното му минало и стремежът да допринеса, според силите си, за патриотичното възпитание на родната младеж бяха основните стимули, които ме доведоха до написването „Историята на село Люлин“.

А В Т О Р Ъ Т

ПРЕДГОВОР

Когато човек опознае народа си, неговите борби и стремления, неговите мъки и радости, неговите материални и духовни ценности, създадени през вековете, тогава той става по-добър и по-устойчив патриот, по-добър и по-непоколебим интернационалист.

Из речта на др. ТОДОР ЖИВКОВ
на IX конгрес в ДКМ.

Моего родно с. Люлин, Ямболски окръг, е едно от многобройните български села, чийто живот на пръв поглед не представлява особен интерес. Животът му е живот на обикновени трудови хора, които при новите условия на народната власт и под умелото ръководство на БКП вливат своите творчески сили в общонародното строителство на социализма и комунизма в Народна република България.

Обаче едно по-внимателно вникване в ежедневието на хората от с. Люлин, едно по-задълбочено проучване на историческото им минало ни помагат да открием в тяхно лице скромни, но вдъхновени творци на материални и духовни ценности, пламенни борци за свобода, демокрация и прогрес, дали своя принос в борбата на целия български народ за свобода, демокрация и социализъм.

Опознаем ли ги отблизо, ние не можем да не ги обикнем и да не се гордеем с тях.

Познаването и голямата синовна обич към родния край, желанието да съхраня богатото наследство от героичното му минало и стремежът да допринесе, според силите си, за патриотичното възпитание на родната младеж бяха основните стимули, които ме доведоха до написването „Историята на с. Люлин“.

В този свой труд аз съм се постарал да проследя съществите моменти от икономическото, общественно-политическото и културното развитие на с. Люлин от възникването му до наши дни. Материалът е подреден и подреден в три дяла:

1. Историческо развитие на с. Люлин от дълбока древност до наши дни.

2. Генеалогия на родовете на 28-те заселници — основатели на с. Люлин.

3. Кратки исторически сведения за съседните на с. Люлин села.

Тази подредба на материала смятам, че съдействава да се обхваще и проследи по-всестранно историята на родното ми село.

Съзнавайки цялата сериозност и отговорност на задачата, с която съм се злел, аз в продължение на три години събрах и проучвах подходяща историческа и географска литература, исторически документи, статии из пресата от Предосвобожденската епоха и след нея, статистически сведения, спомени и разкази на много информатори — стара хора, участници в събитията, техни съвременници, близки или потомци.

В събирателската си работа бях подпомогнат от братовчедата си Ильо Иванов Тенев (Авджислу).

Особено ценна и компетентна помощ ми бе оказана от др. Н. Пантелеева, гимназиална учителка по история — редактор на „Историята на с. Люлин“ и от др. Н. Домусчиев, уредник при Ямболския окръжен музей.

На тях тримата, на селската партийна организация и специално на партийния ѝ секретар — др. Ив. Д. Проданов, на отдел „Изкуство и култура“ — ОНС, Ямбол както и на всички други, които по един или друг начин подкрепиха моето начинание, изказвам най-сърдечна благодарност.

Април 1967 г., Бургас.

АВТОРЪТ

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

I. МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ

Местоположение, граници, големина

Село Люлин е неголямо селище в Ямболски окръг, което се намира на 30 км източно от гр. Ямбол. Разположено е на южния склон на леко издигнат хълм, по билото на който минава Еркесията (Старобългарският пограничен окоп), а в подножието му протича Грудовската река (р. Карабунарска).

Землището на селото се простира нашироко между двата Бакаджика (Големия и Войнишкия). Границата му започва на изток от извора на Грудовската река, издига се на север през местностите „Филъов дол“ (Фил дере) и „Давалийско“ и се опира на Еркесията; продължава на запад по самата Еркесия и се извива към „Сазислу пътя“; по този път се спуска на юг до местността „Трупаните камъни“; оттам взема югоизточна посока — край лозята на с. Тамарино до местността „Пътеките“, която се врязва в гората „Шумата“ и я разделя на люлинска и тамаринска; по-нататък извира на изток покрай нивите на с. Войника, пресича „Камиларския път“, движи се по него и се добира пак до Грудовската река.

Люлинското землище е обградено като в обръч от съседните му села: на изток — с. Първенец (Башалий) и с. Правдино (Доуруклий), на северозток — с. Богорово (Арпач), на север — с. Недялско (Артане) и с. Палаузово (Авлалий), на запад — с. Иречково (Арнауткьой) и с. Търнава, на югозапад — с. Челшик (Гидиклий), на юг — с. Тамарино (Тюркмене), на югоизток — с. Каменец (Саръизъ-Еникьой) и с. Войника.

Общата площ на землището е 18 хил. декара, от които 12 хил. декара са ниви и 6 хил. декара — гори. Теренът му е хълмист, нископланински, доста много набразден с дълбоки долине и с по-малки или по-големи равнинни площи. Най-висок е хълмът „Люлика-та“, с височина около 150 м над морското равнище, а най-простор-

с. Люлин

Общ изглед

на е низината „Дългите паща“, която се намира на югоизток от селото.

Редица красиви и живописни местности, пръснати из цялото землище, радват окото и придават особено очарование на люлинския пейзаж. Те носят интересни български или турски имена, подчертаващи типична за мястото особеност. Така:

а) група местности, южно от селото са получили наименованията си от дърветата и растителността, с която са или са били покрити. Местността „Люликата“ е била обрасла в миналото с разноцветни люлякови храсти, които пръскали надалеко своето благоухание. „Липовите дерета“ е местност, образувана от пресичането на два дола. По-рано тя е била обрасла с липи, а сега — с високостеблена гора. Долът „Липната алчака“ носи името си от голямата стара липа, която е растяла там, а към 1930 г. е изсъхнала. „Трънев баир“ е малка височина на 1 км южно от селото, покрита само с тръни. Турското наименование „Фъндък дере“ показва, че долът е бил обрасъл с леска, а „Керез-йолан“, — че по височината е имало гора от дивни череши. „Кавак дере“ напомня за високите многогодишни тополи, които в миналото са украся-

вали дола.

б) По имена на животни и птици са наименовани следните местности: „Чилова дупка“, „Хороз-йолу“, „Лисичите дупки“, местността „Чилова дупка“, южно от селото, е най-красивата, обрасла с буйна растителност местност в землището на с. Люлин, любимо място за разходки на млади и стари.

На двадесетина метра височина от дол със същото име „Чилово дере“, във варовита скала се вижда издълбана голяма дупка с размери 3,5 м на 3,5 м и височина около 2,5 м. Тя се стеснява в тунел, който се врязва в скалата на дълбочина около 10 м и излиза на повърхността ѝ южно от „Чилова дупка“. В тези места зимно време са се криели на завет много яребинци, затова турците я наименовали „Чилова“, т. е. яребича дупка. Вероятно тунелът и дупката са образувани чрез измиване на скалата от дъждовна вода, която по такъв начин си е проправила път към дола. Наличието на много сталактити и сталагмити в дупката подкрепят това предположение. Водата, която днес тече в дола се набира през двете му разклонения от чешмата „Кокарджа“ и „Капливня кайнак“, от една страна, и от извора „Хороз-йолу“, от друга. Тези

разклонения на дола се събират на стотина метра южно от „Чилова дупка“ край друг извор. По на юг от тази местност има друга гориста и влажна местност „Хороз-Йоду“. В нея в миналото са се въдили много диви кокошки (турското хороз значи кокошка, а йод — път, местност). В гората „Шумата“ се намира трета местност „Лисичите дупки“. Тя е известна с много дупки, издълбани от лисичите, които и до днес се въдят в този край.

в) Няколко местности носят имена, свързани с трудовия живот и битя на селяните. Така местността „Кюмюрлука“ е дол, югозападно от селото, обрасъл с хубава гора. През време на турското робство, още преди заселването на с. Люлин, тази местност е била покрита с гъста гора от високи и дебели дървета. Населението от балканските села е идвало тук да прави дървени въглища (кюмюр), които продавало в гр. Ямбол. Добиването на тези въглища е ставало по примитивен начин. Отсечените дървета, поставени отвесно, са били правени на големи купи — турлуци и били запалвани. Един турлук е давал 10–15 тона въглища. И до днес личат местата на турлуците — там трева не никне. „Полугаря“ е хълмиста местност, югоизточно от селото. В миналото там са пладнували много стада овце, особено през есента. „Давалийско“ е равнинна местност в източния край на землището, между с. Люлин и с. Първенец. Още при заселването си люлинци започнали да разорават земята на тази местност за ниви, обаче селяните от с. Първенец им оспорвали правото на собственост върху тази земя. Те нападали люлинци и им вземали нивите. Така между двете села възникнал спор (на турски давие) за местността, откъдето и наименованието ѝ.

г) Значителна група имена на местности имат историческо съдържание. „Стражата“ е малка продълговата височина северозточно от селото. Тъй като през нея е минавал турски търговски път, то предполага се (според изследванията), че на височината е имало караул (стража) за охрана на пътя. Оттам и наименованието ѝ. Местното предание обаче му дава по-друго обяснение — през време на турското робство селото често било нападено от черкези, заселени в съседното село Доуруклий (Правдино). За да си осигурят по-навременна самозащита, люлинци поставяли на тази височина постове (стража), които да следят движението на черкезките банди и да ги предупреждават за приближаващата ги опасност. Местността „Манастиря“ е поляна северозападно от селото. При археологически разкопки около Еркесията в тази местност братя Шкорнилови са се натъкнали на развалини от голямо здание. Те предполагат, че в старобългарско време сградата е била митница. В селото обаче е много популярно преданието, че на тази височина се е издигало светилище-манастир на обитателите на старо селище, което действително е съществувало в миналото на същото това място, а сега е юрт. Западно от селото има

местност с турско наименование „Мал тепе“ (имотна — богата могила). На около 1 км западно от нея в землището на с. Чедник в римско време е имало златна мина. По-късно при разкопки имаири са намерили на това място златни монети. Днес също се правят научни изследвания за намиране на златни жиаци. „Юртищата“ е местност, югоизточно от селото. Тя е получила наименованието си вероятно от старо, изчезнало вече селище. Съвсем близо до селото доскоро личаха останки от гробища на предполагаемото селище. Днес тази местност е покрита с ниви. „Трунците камъни“ е височина, южно от селото, отделяща землището на с. Люлин от това на с. Тамарино. Известно време след заселването на с. Люлин, когато по официален път била определена южната граница на землището, назначът му — турчинът Рашид натрунал много камъни на това място за граничен белег. Местността „Убития“ е малка продълговата височина, също южно от селото, обрасла с нискоствелена гора. Наскоро след Освобождението ни от турско робство там е бил убит турски разбойник, който, след като се откъснал от другарите си, се криел в близката гориста местност „Титева трънка“. (Произходът на наименованието на „Титева трънка“ не е известен).

„Хайдушките могили“ са три могили южно от селото, обрасли в миналото с гъста гора, сега покрита с ниви. Според преданието, на това място е бил доведен и скрит един от първите заселници — Тодор Киров, който бил отвлечен от турска разбойническа банда. Турците поискали от сина му Видьо голям откуп и след като получили 300 златни лири, освободили отвлечения.

д) Други местности са наименовани по името на собственика им. Така „Стефова келемя“ по време на турското робство е била нива на някой си Стефан Късето. Ниви са били и местностите „Вълко-Дончевата келемя“, „Брайко-Стояновата келемя“, „Троевите псета“. През Освободителната Руско-турска война селяните изоставили нивите си и те залустели. По-късно тези ниви били включени в горския фонд на селото, а на собствениците били дадени други ниви. Също така няколко „орманчета“, обрасли в миналото с хубави гори, по-късно превърнати в ниви, носят имената на притежателите си: „Дядо-Динкето орманче“, „Дядо Статето орманче“ и др. В местността „Цонските чаламари“, югозападно от селото, се намирала къщата на заможния овчар Цоньо Райнов.

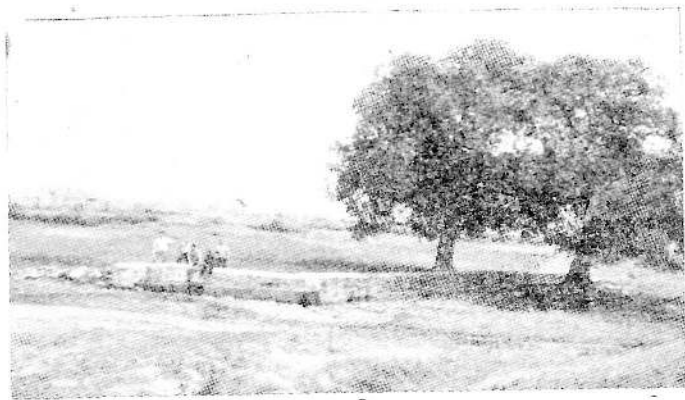
е) Имената на две местности говорят за естеството на почвата. Местността „Кайряка“ е равнинна площ с неплодородна, камениста почва, а местността „Червеният бряг“ е продълговата камениста низина с бледочервена почва. Обрасла е със заклевял габър.

Напоиване

През землището на с. Люлин, на юг от селото, по посока от запад към изток протича Грудовската река, която извира на 6—7 км западно от селото и се влива в Мандренското езеро. Тя е къса, маловодна река с дъждовен режим и затова е по-пълноводна през зимата, а през лятото водата ѝ съвсем намалява. В миналото водната сила на реката е била използвана за двигателна сила на няколко селски воденици и тепавици. Днес по протежението ѝ в този район са направени два извори — на запад „Къзълджика“ и на изток „Башалийският“, които улесняват напоиването на големи площи земя. Освен това в люлинското землище са пръснати много извори и чешми, чиято вода дава благодатна влага и прохлада на редица местности и се използва за поене на добитъка или за пиене от селяните, излезли на работа в полето. Тези извори и чешми обикновено носят името на лицето, което ги е разчистило, оградило с камъни или направило. Такива са: „Стат-Теневиет кайнак“, „Дядо-Вълковият кайнак“, „Мишонският кайнак“, „Наньо-Ивановият кайнак“, „Терзи-Гергивият кайнак“ (сега чешма) и др. „Хаджийският кайнак“ се е намирал по-рано в нивите на хаджи Стойо Русев. Той има хубава пивка вода. Направен е в канарата, като кладенец, с много правилна кръгла форма. „Кайнакът хаджи Стойо пивата“ е друг извор в мучурлива местност край бивша нива на хаджи Стойо до Войничкия път. До него расте голяма круша, около която се е увила стара, дива лоза. Водата му не е добра за пиене. „Дядо-Златевият кайнак“, или още „Авуза“, т. е. водохранилище, отстои на около 200 м западно от селото, близо до реката. Ограден е с камъни като кладенец, с отвор за изтичане на водата само от едната му страна. До извора растат голяма хубава върба и няколко бряста и това придава особена красота на мястото. Според преданието, на 150—200 м северно от този извор някога е имало манастир, а изворот е бил „аязмо“ (извор със свята вода). Посетителите на манастира вземали вода за пиене от него и ходели да се мият за здраве. „Козар-Тоневият кайнак“ се намира южно от селото на една красива поляна, на която сега се издигат помпената станция и хамбарът на ТКЗС — Люлин. Преди 60—65 г. един белгийски инженер правил сондажи в този район и установил, че под извора протича подземна река, която идва от местността „Лозята“ и отива към „Колелото“, сега „Парковата градина“; че зимно време при пълноводие водата прелива от коритото и излиза в извора, а лятно време се прибира в коритото си и това се отразява на водата му. „Брестите кайнака“, „Керез-Йолан“, „Хайдушкият кайнак“, „Хороз-Йолу кайнакът“ носят името си от местностите, в които се намират. Интересно е преданието, което обяснява името на „Самодивския кайнак“ в местността „Титева трън ка“:

Когато селяните се криели в тази местност от турски нападения, мъжете ходели за вода вечерно време, облечени в дълги женски дрехи; суверните турци ги вземали за „самодиви“, плашели се от тях и не ги закачали — оттам и името на извора. „Капливият кайнак“, който се намира в картова местност, има форма на селска пещ. Нарича се така, понеже от свода капят непрекъснато водни капки. „Миризливият кайнак“ на запад от селото е с миризлива, горчива вода, която никога не пресъхва. Тя е винаги синьо-зелена и на повърхността образува пяна. Вероятно във водата има разтворени магнезиеви съединения. Според местното предание, в миналото тук е имало кладенец. В него пазачите на кервана на турската хазна, който се движел по пътя Шумен—Одрин, хвърлили много златни пари, за да ги скрият от нападналите ги български хайдутини. „Дерменджийският кайнак“ се е намирал край реката близо до воденицата на Чолашите. Днес той е останал на дъното на извора, построен на реката от селяните на с. Първенец. В миналото той е бил крайно необходим и полезен на селяните, които идвали от далечни села да мелят брашно на единствената тогава голяма воденица. Те били принудени да чакат ред по 10—15 дни и използвали водата му за пиене, за месене на хляб и др. „Тотевият кайнак“, „Димитро-Ивановият кайнак“, „Дядо-Димовият кайнак“ са пресъхнали, но са оставили името си на мястото, където са извървали.

Чешмите, които са изградени в землището на с. Люлин, се намират в красиви, потънали в зеленина местности. Най-стара и най-известна е чешмата „Кокарджа“, югозападно от селото. Водата ѝ е студена, с миризма на разлагачи се органични вещества, които съдържат сяра. Понеже подобна миризма издава вредното животно кокарджа, оттам и наименованието на чешмата. През време на турското робство тази чешма е била с един каменен чучур и с едно дървено корито. Служила е за водопой на хергелета коне и др. стада добитък, които пладнували под сянката на брястовете и големия осен край чешмата. През лятото селяните донасяли допълнително други дървени — овчи корита, а през зимата ги прибирали. По-късно били направени каменни корита. Днес чешмата е със железен чучур и няколко циментови корита. Кошарите на ТКЗС-то се намират наблизо до нея и кооператорите използват водата ѝ за поене на добитъка. От заселването на селото до 1944 г. по стар християнски обичай на „светли четвъртък“ т. е. четвъртъка след Великден, хората идвали да се мият на тази чешма за здраве. Край чешмата били устройвани общи veselби и хора, тъй като денят се смятал за празник и никой не работел. Известна е също „Дядо-Видевата чешма“ в местността „Хайдушките могили“, строена от Видьо Тодоров Киров, като израз на радостта му, че е успял да откупи от турските разбойници и да спаси баща си Тодор Киров. Чешмата „Баба Гана“ се намира югоза-

с. Люлин

Чешмата „Кокарджа“

падно от селото, близо до големия Бакаджик. Според преданието, тя носи името на една родолюбива българка — баба Гаиа, жена на овчар при неизвестен ямболски турчин, убита на това място от собственика на стадото, защото дала една овца за храна на българска хайдушка дружина. „Дековата чешма“ или още „Студеният кайнак“ в местността „Двете дерета“ — югоизточно от селото, е с много студена, но вкусна вода. Тя е със железен чучур и голямо каменно корито. Стросна е към 1904—5 г. от видния селски общественик — народника Деко Димов Гочев. Той направил и друга чешма, югозападно от селото — „Дековата чучурка“. Водата ѝ тече слабо и отттам наименуваното ѝ „чучурка“. Чешмата е със железен чучур и циментово корито. В миналото в землището на с. Люлин е имало и други чешми, които сега са разрушени. Такива са напр. „Дядо-Дневата“ и „Дядо-Ивановата“ чешми. И двете били строени наскоро след заселването на селото: първата — от някой си дядо Диньо, а втората — от Иван Капитана. Той я е направил на мястото, където, според преданието, бил намерил един рог със златни пари.

К л и м а т

В с. Люлин не са правени специални климатични изследвания, няма и метеорологична станция и затова липсват конкретни данни за охарактеризиране на климата му. Обаче, като се знае, че селото е разположено в Гунджанската хълмиста и нископла-

нинска област, а тя се характеризира с преходноконтинентален климат, с черноморско и средиземноморско влияние, то може да се каже общо, че климатът му е също преходноконтинентален, повлиян от моретата. Характеризира се със сравнително мека зима, хладна, късна пролет, умерено лято и топла есен. Валежите тук са недостатъчни — при Ямбол е отмерен 552 мм годишен валеж. По нивите зиме падат големи снегове, а по височините на землището почти не се задържат поради силния северен вятър. Макар че селото е в по-благоприятно климатично разположение, тъй като се намира на южен склон, все пак понякога силният северен вятър навява големи снежни преспи в самото село. Снегът се носи чак до Котлеиския балкан, минава през местността „Мараша“, с. Стралджа, с. Палаузово, прехвърля върха между с. Палаузово и с. Недялско, движи се по теченето на Автанската река, лив притък на Грудовската река и спира в с. Люлин, където именно натрупва големи преспи.

В паметта на селяните и до днес се е запазил жив споменът за голямата беда, сполетяла ги през изключително суровата зима на 1936 г. Те разказват следното: един зимен ден овчарят Кольо Босв от с. Недялско бил извел голямо стадо овце край Автанската река, която селяните наричат „Селската река“. Сутринта времето било сравнително спокойно, но следобед започнал да духа вятър, а небето откъм балкана започнало да става тъмно синьо-сиво. Кольо не обърнал сериозно внимание на тази промяна. След известно време обаче завалил сняг, а вятърът се усилил. Обезпокоен, овчарят поаммил овцете по пътя за с. Недялско, но северният вятър задухал толкова силно, че овците не могли да вървят срещу него. Вече силно разтревожен, той решил да ги обърне в източна посока и да ги приюти в гората на с. Недялско. Точно тогава пръхлетял толкова силен вятър със сняг, че обърнал овците обратно по посока на с. Люлин. Овците се нахъсали на малки групи от по 3—4 и се пръснали. Междувременно се стъмнило съвсем. На сутринта намерили овците замръзнали из доловите и край дворовете на крайните къщи на с. Люлин. Загубата била извънредно голяма, а зимата — изключителна. И до днес, когато селяните преживеят лоша зима със силни виелици, те я споставят с тази от 1936 г. и констатират, че „не е по-лоша от Кольо-Босвата фартуна“.

Господстващи ветрове в с. Люлин и околните села по местни названия са: „Морякът“ — черноморски вятър, който духа от изток лете всеки ден след обед. В миналото, при примитивна вършитба, този вятър се е използвал на харманите за отвяване на житото. „Севернякът“ — много студен северен вятър, който навява зимно време големи снежни преспи. „Иснецът“ — западен вятър. Нарича се така, защото, щом задуха, разпръсква мъгли, облаци и дъжд и времето се прояснява. Зимно време, когато нош-

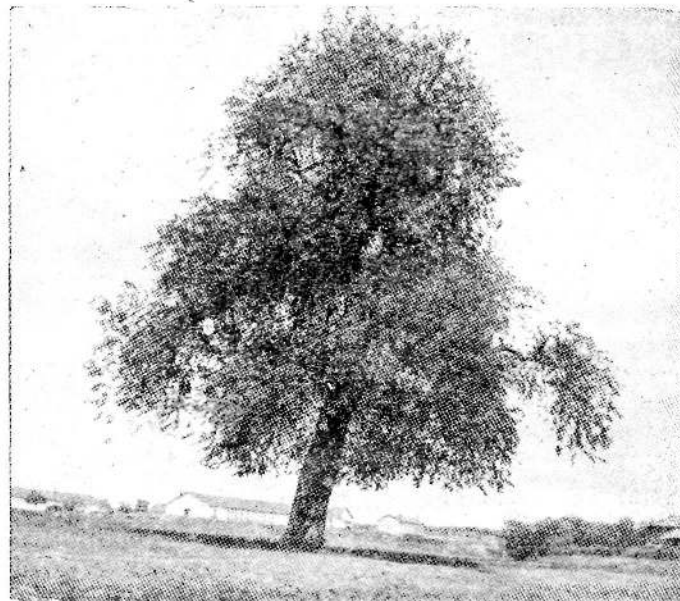
та се проявил под негово влияние, на сутринта пада слана. Хората от онит знаят тази промяна и предвиждат сланата. „Кюпек юлджюрю“ — кучешкият вятър, духа откъм югоизпад. Той е много силен и шом задуха, мъчно се намира завет. Кучетата се плашат от този вятър — оттам и името му. „Белият вятър“, който духа от юг, откъм Беломорието. Духа предимно през пролетта и причинява пакости на селяните, като им разкрива плевниците, кочините, кошарите, покрити със слама. Задуха ли през зимата, за кратко време стопява снеговете и изсушава почвата, а през лятото донася големи горещини.

Растителна покривка и животински свят

Растителната покривка и животинският свят в землището на с. Люлин приличат на тези от околните села и от цялата Тунджанска низина. Растителната покривка е богата и разнообразна, с преобладаване на горската растителност. В миналото по-голямата част от землището на селото е била покрита с гъсти гори от високи вековни дървета. Голяма част от тях са изсечени още при заселването на селището, други — с течение на времето за стопански нужди. Само тук-там из мерата са запазени още някои от тези стари дървета, като „Уруменият бряст“, „Катъровият бряст“ няколко осена и други, които напомнят за случки, тържества и веселби, ставали под богатата им сянка. От дърветата особено разпространени и до днес са дъбът и церът. Срещат се три вида дъб: обикновен дъб, меше и баладжа — бяло меше. Церът заема една трета от селската гора. Други по-известни дървесни видове са: клен, габър (два вида: келяв и белогабър — воден габър), бряст, липа, върба (обикновена и червена), леска (среща се по брега на реката и в доловете), дива круша, дива лоза — „горидя“, осен — океан, глог, дрян, калинка, драка и др.

От тревистите видове се срещат по-често: кокиче, минзухар, иглика, „жълто коте“, гарвански лук, див чесън — „скомря“, детелина, дялянка, чомарика (използувана в миналото като лекарство против краста по овцете), равнец, кантарион (калъчевото) и др. Всички те пъстрейт като разноцветен килим по поляните на землището и очароват зрителя. Нивите биват нападани от разни плевели, като „къкъл“ — къклица, „айряк“ — трескот, палмида, повитица, кадънка, магарешки бодил и др.

Животинският свят е също разнообразен. В горите се въдят голям брой диви животни: вълк, лисица, катерица, дива котка, нор, бореук, заек и др. От птиците се срещат: орел, ястреб, кукумявка, кукувица, врана, врабче, сойка, славей, синигер, чучулига, гълъб, бухал и др.

с. Люлин

Катъровият бряст

Въдят се и много видове влечуги: гущер, смок, стрелец, усойница, пепелянка, водна змия, костенурка и др.

Реката и водите на доловете са богати с риби: шаран, мряна, змиорка, бяла риба и с раци, които привличат много любители-рибари.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. ВЪЗНИКВАНЕ И ИМЕ НА СЕЛИЩЕТО

За съжаление почти липсват достоверни източници, които да хвърлят светлина по въпроса за възникването на с. Люлин.

Единственият по-ценен извор е разказът на бившия селски учител от с. Люлин Тодор Попов за сведенията, което той изпратил писмено до окръжната инспекция на просветата в гр. Ямбол през 1936—37 г. в отговор на искането да се съберат данни за създаване на селото. Тодор Попов изработил сведенията въз основа на спомени, разказани му от селяните Иван Видев (бивш кмет на селото, сега покойник), Иван Стоянов Брайков, (сега 80-годишен), Тодор Бонев Киров, все потомци на първите заселници. То имало следното съдържание: мястото, където е било заселено с. Люлин, е било владение на турската държава. То служело за пасища на търговски добитък — суват, и било давано под наем. Дългогодишен негов наемател бил богатият търговец от Ямбол (от кв. Каргуна) хаджи Минчо. Този хаджи Минчо харесал много мястото за заселване на своите овчари, повечето родом от чирпански села. Той бил доволен много от работата им и искал да облекчи труда им. Веднъж, през 1831—32 г., когато Одринският валия бил на посещение в Ямбол, отседнал на квартира у хаджи Минчо. Домакинят помолил валията да позволи заселването. Валията се съгласил и писменото му разрешение освобождавало заселниците от всякакво задължение към турската държава. По-късно, минавайки пак по тези места, хаджи Минчо се отбивал и по някои турски чифлици в селата Мансарлий (Победа), Черган, Арнаутокъой (Иричеково) и подканвал ратаите — българи и турци, които работели в тях, да отидат и да се заселят на издействианото за целта място. Няколко ратаи, крайно зле материално, приели предложението му. Подобно обяснение за подбудите и начина на заселването дават и няколко от разпитаните стари селяни. Същият дядо Иван Видев в спомените си, доскоро запазени в семейните книги, загатва по косвен начин и за годината на заселването. Той пише че, „когато се застрои черквата към 1856—57 г., селото ни вече имало над двадесетинагодишен живот“. (В летописната книга на училището, започната през 1935—36 учебна година се споменава, че „първите заселници са дошли от Загориецо към 1837 г.“

От всички тези данни може да се заключи, че инициатор за заселване на мястото е бил влиятелният пред турската власт ямболски търговец хаджи Минчо; че първите заселници са били овчари от чирпански и старозагорски села и ратаи от околните турски чифлици; че годините на заселването се движат между 1832—37 г.

Местността е била одобрена за заселване, защото била покрита с гъсти вековни гори и имала хубави пасища за добитък. Била е близо до водни източници и била сравнително добре запазена от северните ветрове.

Към 1831—32 г. първи са се заселили 6 селски семейства на хаджи Минчови овчари от чирпанското село Каралча (Бедняково) и ратаи от турски чифлици в с. Победа. Те били семейства на

Стоян Авджолю, Пенчо Петров, Стоян Матев, Неделчо Рашков, Пловчо Русенов и Тодор Стойков. След тях към 1836—37 г. дошли още 8 семейства от новозагорското село Беш тепе (Пет могили) и Харманлийските села Гюл бунар (Розов кладенец), Обрюклий (Обручище) и др. (Сега всички тези села влизат в Старозагорски окръг). Към втората група заселници се числели семействата на Кири Вълканов, Димитър Костадинов, Диньо Стефанов, Димчо Гочев, Куньо Петков, Жельо Вълков, Добрин Славов и Нихтян Колев. Към 1847—48 г. се заселили още 14 семейства, а именно семействата на Вълчо Димитров, Дончо Русенов, Георги Киров, Санди Стоянов, Иван Колев, Койо Куртев, Кольо Стоянов — Узуня, Руси Грозев, Стоян Троев, Иван Димов — Дюлгера, Петко Вълчев — Казака, Рашко Желев, Васил Ненов и Цольо Райшов.

Селяните от чирпанско избягали от родното си село наскоро след подписването на Одринския мирен договор, с който приключила Руско-турската война от 1828—29 г., за да се спасят от преследванията на турците за проявени симпатии към русите и за други патриотични прояви. (Знаем, че тогава и други българи от Северозточна Тракия били принудени да се изселят дори чак в Бесарабия, където създали български поселения). Селяните от Новозагорско и Харманлийско пък, все бедняци, очаквали подобрене на материалното си положение при заселване на новото място.

Всички тези 28 семейства си присвоили големи късове земя, като някъде изсначали и гората и си създали обширни дворове около къщите.

След 1848 г. продължил притокът на нови заселници. До 1880 г. придошли още 16 семейства. Това били семействата на Никол Павлов, Иван Петков — Капитана, Наньо Петров — Мишона, Иван Видев (Кехая Иван), Пенчо Петров, Янко Тодоров, Димитър Янев (Цънцира), Вълкан Атанасов, Миньо Иванов (Ченгеля), Атанас Георгиев Сюлемезов, Павли Гърчето, Георги Момев, Русен Пеев (Чобана), Стефо Тонев Стефов, Стоян Аргиров и Грозьо Желев. Обаче тези семейства вече закупили дворните си места от първите заселници и не се смятат за основатели на селото.

Когато се създадо, селото се оказало в съседство с редица села като Тюркмене, Башалий, Автане, Гидиклий, Арнаутокъой и др. Тъй като границата на мерата на с. Люлин с тези села не била напълно уточнена, пък и селяните-съседи мъчно се примирявали да се лишат от някои късове държавна земя, която дотогава ползували, то между люлинци и съседите им често избухвали спорове за мера. Тези спорове стигали до остра саморазправа и по необходимост до намеса на местната турска власт.

Особено характерни са споровете с башалийци и тюркменци, за които селяните помнят и разказват следното: още в първите години след заселването на с. Ени-махле (Люлин), било прието за граница между него и с. Башалий (Първекен) да служи долът „Фил дере“, обаче башалийци често нахлували в мерата на с. Ени-махле, разоравали част от нея и дори си присвоявали готови почвено-ниви. Працали и добитъка си там на паша. Енимахленци (люлинци), чийто брой бил още малък, не могли да се справят сами и потърняли съдействието на властта. Съставена била комисия в състав: председател — ямболският кадия (съдия), секретар — китипа му (писаря му) — турчин и членове: двама видни турци от с. Тюркмене (Тамарино), имената на които не се знаят, двама българи от с. Башалий — Вълко Красев и Ради Минков, и двама българи от с. Айтане (Недялско) — дядо Стоян Мараза и дядо Тоньо Сарахоша. Комисията обходила мерата, утвърдила границата по „Фил дере“ и отседила: част от спорната земя с нивите да се даде на с. Башалий, а другата на с. Ени-махле. (Оттам и наименованието на спорното място „Давалийско“).

Останала неуточнена обаче границата със с. Тюркмене, населена предимно с турци и със с. Войника, тъй като членовете от комисията — турци, съдейки пристрастно, не пожелали определянето ѝ. След освобождението на България от турско робство тази част от границата на юг била уточнена в такъв вид, в какъвто е почти и сега, а именно: от местността „Трупаните камъни“ покрай лозята на с. Тюркмене границата излиза на местността „Питеките“, връзана в гората „Шумата“, оттам извира в източна посока между гората на с. Люлин и нивите на с. Войника, пресича „Камиларския път“, продължава по него и стига до Грудовската река — до воденицата „Божково дермене“. Въпреки това официално определението на границата, планшал спор за гората, източно от местността „Трупаните камъни“, който продължил дълго и бил разрешен по съдебен ред.

За епизод от този спор разказва в спомените си пак дядо Иван Бидев Тодоров, свидетел по делото, проточило се от 1906 до 1939 г.: един есенен ден през 1930 г. селяните от с. Люлин, с разрешение на горската власт от гр. Ямбол, започнали да сечат дърва от спорната гора. Първия ден сеченето минало спокойно. Обаче няколко тамарински селяни забелязали люлинци и съобщили в селото си. Властта в Тамарино организираща селяните за отпор. На другата сутрин, рано на разсъмване, при биенето на камбаните, въоръжените селяни от това село се събрали и се отправили към гората да прикачат люлинци. По това време вече в гората били излезли „лазов“ 30–40 люлински „ловци“, натъкнали се на скритите противници и се скарали остро с тях. Скоро пристигнали и скакачите и се стигнало до престрелка между хората от двете села. Тамаринци, които се почувствували по-слаби, започнали да отстъпват, преслед-

вани от люлинци. Няколко от тях били ранени, а Димитър Стоянов Сарайдара и Иван К. Авджийски били хванати и отведени в с. Люлин. Те били освободени едва по нареждане на околийския началник в гр. Ямбол.

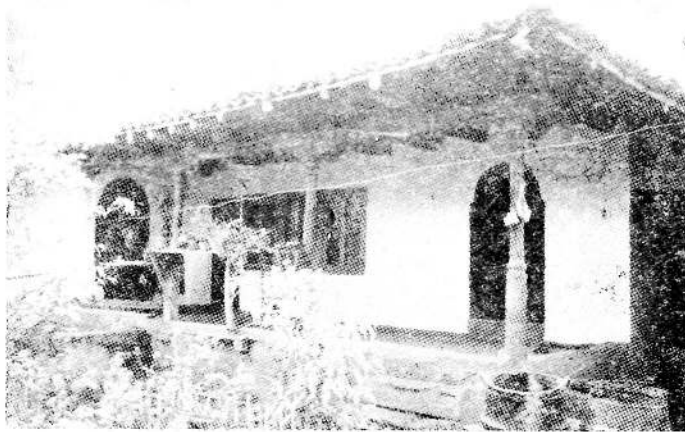
След този инцидент тамаринци завели ново дело за собственост на гората и за налагане заповор на изсечените вече дървета. На 31. I. 1931 г. Ямболският околийски съд отишъл на оглед на мястото и решил: сечените дървета да се поделят между двете села. Поради протести обаче делото продължило до 1939 г., когато спорната гора била поделена между двете спорещи села. Най-после и този спор се прекратил. Постепенно отношенията със съседните села се подобрили напълно.

Име на селото

Докато селото се състояло само от 6 къщи, селяните от околните села го наричали „Махалата“. След няколко години, когато броят на заселниците се увеличил, почнали да го наричат „Новата махала“, а още по-късно се наложил турският превод на това наименование — Ени-махле (Ени-махле). Така се именувало селото до 1934 г., когато излязло нареждане всички турски наименования на селищата да се заменят с български. Тогава по желание на селяните името Ени-махле било заменено с красивото българско име Люлин по наименованието на най-високия хълм в землището „Люликата“, който, както вече се спомена, бил обрасъл с разноцветна дива люляка.

2. ТИП И ХАРАКТЕР НА СЕЛИЩЕТО

Село Люлин е купно селище. Отначало къщите с дворовете били пръснати съвсем без ред и план, улиците били тесни, криви и много кални. През 1895 — 1896 г., по заповед на ямболския околийски началник се поставило начало на шосиране на улиците в селото. Това начинание се укрепило още повече по време на управлението на БЗНС, тъй като, съгласно излезлия закон, трябвало да се шосират всички села в България. През 1920–21 г. били изправени и шосирани две улици в центъра на селото, а в продължение на още 10 години били шосирани всички улици и бил построен един мост. По регулационния план на селото от 1937 г. се подобрило значително планирането и се отворили още 4 нови улици. Шосето от с. Недялско, което минава през селото покрай „Селската чешма“, разделя селото на източна и западна част.

с. Люлин

Стара къща

Най-старите жилища на първите заселници били направени съвсем примитивно. Те по-скоро били колиби, изплетени от пръти и клони, измазани с кал и покрити със шавар, носен от Страаджанското блато. Тези примитивни жилища след кратко време били замесени с по-солидни и по-големи еднотипни къщи, строени с камъни и кирпичи и покрити с турски керемиди. Къщите били едностайни постройките, издигнати с 2–3 стъпала над земята, които те състояли от две стаи, салон-сайвант, килер и хамбар. Салонът бил открит от двете страни и бил подкрепян от дървени колони, украсени с дърворезба по капителя. С две колони се определял и входът за жилището. Станте били разположени по продължението на салона и вратите им извеждали под ъгъл в него. Прозорците на стаята въядно се намирали на дългата стена на салона, а тези въядво били с изглед към двора. До тази стая бил прилепен хамбарът, който бил с наклонен покрив и с врата към двора. От същата тази стая чрез вътрешна врата се влизало в килера, а от него през друга вратичка-комшулук се излизало в задния двор. Това устройство било наложено от страха пред чести турски нападения и осигурявало по-лесното бягане на обитателите на жилището.

с. Люлин

Нова къща

От този стар тип е останала необитаемата къща на един от първите заселници — Стоян Авджиоолу. Добре запазени са къщите на двамата братя Тодор и Боньо Кирови Вълканови, построени в общ двор преди повече от 100 години.

Подобни, но по-просторни къщи, с подобрене в строежа на хамбара и с изби, били строени след Освобождението на България от турско робство. Такава е къщата на Пеньо Добринов Славов, строена през 1907 г. Всички къщи имали допълнителни пристройки в двора: плевни, обори, кочини и др.

Сега повечето от къщите са нови, солидни, но пак еднотипни. Те са вече на два етажка. Състоят се от по две стаи и закрит или открит салон и на двата етажка. За втория етаж водят открити камени или циментови стълби, чиито парапети са украсени с плетеници от различни орнаменти. Къщите се строят от камъни и тухли и се покриват с цигли.

Снабдяването на селото с вода е задоволително. Въпреки наличието на много извори води в самите къщи едва сега започва прокарване на чешми. Селяните използват водата на двете селски големи чешми, а за поене на добитъка и за домашни нужди, вземат вода от кладенци, каквито има почти във всеки двор. Двете общоселски чешми са: чешмата „Баба Драганка“ и „Селската чешма“.

Чешмата „Баба Драганка“ е съществувала в местността „Фъндък дере“ още преди заселване на селото, но е била разрушена. (Намерените останки от камъни, хоросан и глинени тръби в този район потвърждават това твърдение. (Към 1838—39 г. била възстановена с пари, подарени от някоя си баба Драганка, но оставала във от селището. Едва през 1939 г. чешмата била преместена в южната част на селото, до реката. Чешмата има железен чучур, три големи камени корита и едно корито-пералня. Стената ѝ е изградена от камъни и хоросан. Според преданието, тази Драганка, по името на която е чешмата, е била сирак без майка и е живеела в чирпанското село Карапча (Бедняково) при семейството на деля си по бащина линия. (Делята била омъжена за Жельо Вълков). Дошла с роднините си — преселници, тя останала да живее в с. Люлин. Баща ѝ, търговец на птици, бил родом от същото чирпанско село, но живеел в гр. Тулча. Често, на път за Цариград, той навещавал дъщеря си и ѝ оставял пари. След едно от посещенията си обаче е бил убит и ограбен от разбойници. В памет на баща си Драганка дала пари за направяне на чешмата. Баба Драганка доживяла старините си в Тулча при роднини. Прибирането ѝ от тях, изглежда, не е било безкористно, а продиктувано от желанието да им остави парите си.

Втората, тъй наречена „Селската чешма“, която се намира в централната част на селото, до заселването му е била само извор. Когато дошли първите заселници, дядо Стоян Авджиолу различил и оградил извора, а по-късно Марин Рашев от Ямбол каптирал водата му в чешма по следните според разпространеното местно предание причини: съществували в миналото два турски търговски пътя, които водели от Шумен за Одрин. По тях пътувал и керванът на турската хазна. Най-често обаче той се движел по този от тях, който минавал покрай Зимница и Ямбол. Керванът нерядко бил причакван и ограбван от разбойници. При едно такова нападение един катър, натоварен с кожени дисаги, пълни със златни пари, се отлъчил от другите и избягал в двора на Марин Рашев. Марин скрил парите, а катърът хранил много добре, без да го използва за работа, от благодарност, че му донесъл такова голямо богатство; с част от парите забогателият Марин Рашев направил чешмата в селото, понеже бил признателен на люлинци, че те разрешавали негов сюрек (стадо) говеда да пасе в тяхното землище и за да „му върви по вода“; той построил и пет воденици по р. Тунджа. След смъртта му чешмата се развалила. По молба на селяните синът му Васил Рашев се погрижил за поправянето ѝ, като изпратил цинкови тръби и майстора Господин Чешмеджиев. Поправката била направена през 1890 г. На стената на чешмата, над чучура, били издълбани имената на Васил и Господин, които се различавали докъм 1906 г., а след това, при ново измазване, били заличени. В „Селската чешма“ са зазидани два големи мраморни камъка,

донесени от развалините на сградата „Манастирът“. Чешмата е голяма, със железен чучур, с три дълги корита, които под въгъл завършват е едно корито-пералня.

В първите години от съществуването на селото селяните си наливали вода в бъкели, които сами си издълбавали от дърво. По-късно жените започнали да ходят за вода с кобилици и бели бакъри. Девоичките често носели на чешмите красиво нашарени глинени стомни, с чучурка и една дръжка. За полето селяните имали големи глинени жетварски стомни без украса. От кладенците населението черпи вода с кофи, привързани за въжето на дървена макара — чекрък.

3. НАСЕЛЕНИЕ

При заселването си с. Люлин било съвсем малочислено. То се състояло от 6 домакинства с около 20—25 жители. До 1837—38 г. броят на домакинствата нараснал на 14, а към 1848 г. достигнал до 28 домакинства с около 85—90 жители. По народност всички първи заселници били българи. Броят на жителите на селото постепенно се увеличавал главно поради естествения прираст на населението. В подкрепа на това твърдение говори фактът, че женитбите в с. Люлин зачестили. Така в едно тогавашно сведение се съобщава, че в с. Ени-махле само през 1870 г. са станали „30 венчила в църквата“¹.

От една статия пък на Вълкан Казанджиев, печатана във в. „Македония“, научаваме, че „през 1871 г. с. Ени-махле, Казълагачка нахия² има 50 къщи и 150 български жители“³. През 1894 г. селото наброявало вече 586 жители. Тези данни черпим от Български алманах⁴. Там, като се посочва административното положение на Ямболска околия, в която вече влизало и с. Ени-махле, се дава общ брой на жителите на селото — 586 души. Не се уточнява народността им, но като се знае, че в с. Люлин и до днес не са се заселвали семейства от друга народност, то явно е, че всички жители са били българи. Значителното увеличение на населението в първото десетилетие след Освобождението на България от турско робство вероятно се дължи освен на естествения прираст, още и на бързото икономическо издигане на селото. Икономическата изгода привличала частични и групови преселвания в с. Люлин.

¹ ИБКМ — БНА, Ф81 (фонд на Д. Чинтулов), л 14 — ПА 7967.

² Казълагачка, т. е. Елховска; нахия — турска административна единица, по-малка от околия.

³ В. „Македония“, год. V, бр. 25 от 22. VI, 1971 г.

⁴ Български алманах, год. III (1894), стр. 297.

Големи масови преселвания обаче не е имало. Нямаło и масови изселвания. Само наскоро след Освобождението 12 люлински семейства се изселили в с. Тамарино, където закупили свтнна земя от разпродажбата на бившите турски чифлици. Изселването на тези семейства не се отразило чувствително върху общия растеж на населението, който продължавал и през следващите десетилетия. Така през 1926 г. селото наброявало 1013 жители, през 1934 г. — 1158 ж., през 1946 г. те стигнали 1227, а през 1956 г. — 1068.¹ По данни от последното преброяване през декември 1965 г. селото брои 920 жители (464 м. и 456 ж.).

4. НАРОДНО СТОПАНСТВО ДО 9. IX. 1944 г.

Земеделие и животновъдство

Географското положение на с. Люлин е съдействувало в миналото да се развият главно земеделието и животновъдството, които станали основен поминък на населението. Първите заселници на с. Люлин били овчари. Те бързо развъдили голям брой едър и дребен рогат добитък: овце, кози, волове, крави; развъдили също коне и различни видове домашни птици: кокошки, петли, патки, мисирки и др.

Направени били няколко чардака за пладнуване на добитъка и няколко къшли за прибирането му. Първата къшла била направена от енергичния и предприемчив заселник дядо Стоян Авджиолу.

Веднага след заселването обаче люлинци пристъпвали и към разораване на ниви, като обработвали целинни земи и изсичали близките гори. На първо време нивите били засявани с пшеница, ечемик, царевича. Обработването на земята ставало примитивно с рало, но, тъй като почвата била черноземна, неизтощена и плодородна, тя давала богата реколта. От едно кило семе — 15 кило зърно добив. Жетвата се извършвала ръчно със сърпове и паламарки, а вършитбата — с коне, подковани с волски гвоздеи, за да не повредят зърното, като тъпчат по настания с житни класове харман. Вършесли и с дикани. За отвяване на плевата използвали черноморския вятър.

След Освобождението на България от турско робство настъпилният дълбок аграрен преврат в селото и новият буржоазен правот

ред оказали своето положително въздействие върху по-нататъшния развой на стопанството на с. Люлин. То достигнало своя разцвет към 1911—12 г.

През този период били постигнати големи успехи в областта на земеделието. Нивите били засявани вече и с просо, памук, слънчоглед, кръмно цвекло и други технически култури. Увеличавала се посебната им площ, подобрявал се начинът на обработката им. Към 1912 г. оранта се извършвала с руски плугове, а вършитбата — с дикани, карани от волове или коне. След Първата световна война селяните започнали да използват германски плугове марка „Глиган“ и няколко редосеялки и жетварки. През 1912 г. в селото докарали първата вършиачка, след Първата световна война закупили още една, а към 1940 г. богати селяни притежавали 5 вършиачки: Дончо Пенев—2 вършиачки, Йордан Вълков—2, Матьо Брайков и Стратия Филипов—1. С тях те вършесли и на другите селяни грешу заплащане. Усмят бил — 1 кило на 14 кило зърно.

През този период възникнали и нови отрасли на земеделието: лозарство, овощарство, градинарство.

Инициатор за засаждане на първото лозе в селото бил пак дядо Стоян Авджиолу. Той закупил от Лозенград лозови пръчки за едро черно грозде — биволско око. Неговият пример бил последван и от други селяни. Обаче поради голямата суша и развитата се филексера през 1904 и 1910 г. лозята изсъхнали. Селяните ги възобновили след Първата световна война, като ги засадили с американски пръчки. От тях добивали различни сортове грозде: памид, шасла, шевка, хамбургски мискет, българ-градоар и др. и наливали различни видове вина и ракия.

От овощните дървета най-много виреели: сливи, круши, ябълки, орехи и др. В зеленчуковите си градини люлинци засаждали разнообразен зеленчук: лук, чесън, праз, боб (бял и черен), картофи, зеле, пиперки, домати и др.

Продължавало да се развива и животновъдството. Броят на добитъка се увеличавал непрекъснато. Така, докато през 1881 г. общият брой на овцете бил 2097, на козите — 916,¹ то през 1911—12 г. той нараснал на 12 000 за овцете и на 1 412 за козите. Значително нараснал броят и на другия добитък: на конете — на 500 броя, на кравите — на 1013 броя, на воловете — на 400 броя, на биволиците — 156, на биволите — на 102.

Направени били още 14—15 къшли, а много нови чардаци били пръснати по цялото землище. Стрижбата на овцете напролет

¹ Списък на населените места в НРБ по съществуващото административно деление към 15. I. 1960 г., с брой на населението от преброяването през 1926, 1934, 1946 и 1956 г. — София, 1960 г.

1 ЦДНА, Ф. № 158, Оп. № 1, арх. ед. № 64, Л 28—29. Сведениято е издадено на 18. III. 1882 г. в с. Ени-махле. Кмет К. Стоянов, старей. Ст. Колев, Ин. Георгиев, Б. Киров, К. Вълчев, Стойо Русев.

се превърнала в истински стопански признак на селото и се извършвала тържествено.

Занаяти

Макар и бавно, в с. Люлин се развивали различни занаяти. Те били свързани с бита и основния поминък на населението. Такива занаяти били: тъкачество, шивачество, obuшарство, зидарство, дърводелство, ковачество и др. Още от Предосвобождениската епоха главно жените обработвали суровините от животновъдството и земеделието. След стрижбата на овцете сръчните люлинци перели, влачели на ръчен дарак и предели вълната. От нея тъчали шаяци, аби, черги и др. От памук тъчали платна за ризи и покривки, кърпи и др. Мъже-мутафчи правели дебели козяци, които служели в по-старо време за постелка и завивка. Местни шивачи-терзини шиели изкусно мъжки дрехи. Наличието на големи стада овце и кози осигурявало и голям добив на мляко. Част от млякото жените преработвали в къщи за собствени нужди: избивали масло, подсирвали сирене. Готовото сирене било съхранявано в мехове-тулуми или в дървени качета. Излишъкът от мляко продавали. Богати търговци от Ямбол го закупували и носели на мандрата си в с. Недялско, където го преработвали на сирене и кашкавал. Уговарянето на търговците със селяните за доставка на мляко и даването на капаро ставало обикновено през пролетта. Мандрата работела до 2/VIII — Илиидей. На този ден селяните получавали остатъка от парите за продаденото мляко. Понякога, съобразно предварителната уговорка, заплащането ставало всеки месец.

В няколко къщи били направени ракиджийници за варене на ракия. По-известни били ракиджийниците на Голаците, в днешния двор на Кольо Пенев, на Йордан и Иван Вълкови, на дядо Иван Капитана, на дядо Диньо Стефанов и др. Край Грудорската река били построени няколко воденици за мелене на брашно. Първата воденица била построена от предприемчивия дядо Стоян Андиколю. Селяните печели хляб в домашни пещи или в подници. Към 1925 г. била построена една частна фурна, а малко по-късно — още няколко. Едва след 9. IX. 1944 г. при народната власт бе построен хлебокомбинат в селото и така бе облекчен трудът на жената-домакиня.

Когато селяните почнали да си строят по-солдни къщи, почувствували нужда от тухли и керемиди. Първата керемидарница била направена още през време на турското робство в сегашния двор на Къльо Ташков. Тя била съвсем просто устроена. Към 1900 г. от Лозенград дошъл някой си дядо Ангел, много вещ в приготвянето на тухли и керемиди. Той създал добра керемидарница, южно от селото, до „Катървия бряг“. Сместа за тух-

лите и керемидите приготвял от бяла пръст, която копаел от брега на реката и от пръст, взета от Еркесията. Тази смес формувал с калъпи. Отначало готовите тухли керемиди били сушени на слънце. Едва към 1920 г. била изидана фурна-коптор за печенето им.

Кръчмарството започнало да се развива още от първите години на съществуването на селото и то успоредно с касаплъка (месарството). Наскоро след заселването били отворени първите два дюкяна-кръчми: общинският и църковният, които били давани под наем. Първият наемател на общинския дюкян бил Васил Ненов, а на църковния — Тоньо Тодоров и Раздолев. С течение на времето били отворени още 4—5 частни кръчми от селяните: Дончо Матов, Господин Нанев, Стратия Филипов, Стоян Проданов Далето, Дельо Гочев и др. В тези кръчми се колели агнета, ярега, телници, а през есента и стари, негодни за работа волове. От заклавния добитък приготвяли паденици и настърми, които били продавани на селяните, но главно служели за мезе на виното. В кръчмите се продавали също различни спиртни напитки и бакалски стоки. Към някои кръчми били изградени примитивни хладилници-бузли. (Зареждането на бузлата ставало по следния начин: на север от дюкяна бил изкопан дълбок тран; покрай стената му, за изолация, се слагала слама. В трапа се изсиввал начукан лед, който бил заливан с вода. След заледяването на водата, бузлата била покривана с дебел пласт слама и пръст, за да не проникват слънчевите лъчи през лятото и да не топят леда). Бузли имали Атанас Г. Богдев, Тоньо Ст. Тенев, Стоян Далето, магацина на селската кооперация и др.

Търговия

Наред със занаятите се развивала и търговията. Селяните продавали едър и дребен добитък: коне, волове, биволи, овце, кози и др. Продавали също мляко и зърнени храни, а купували главно сол, газ, бакалски стоки, южни плодове и др. Някой си дядо Апостолаки, гръцки търговец от Ахиацо (Поморие), носел напролет в селото зехтин, риба, маслини, които продавал „на вяра“ — на кредит, а през лятото срещу тях получавал зърнени храни. Една група търговци закупували дребен рогат добитък: овни-кочове, стари овце с агнетата и ги угойвали. После продавали част от тях за клане, а друга част оставали за мандруване (отглеждане за мляко и сирене). Друга група търговци правели джамбазлък — закупували едър добитък: хубави коне, волове, биволици, угойвали ги и ги продавали в Цариград. Понякога те клали част от този добитък и приготвяли настърми, създърми и др. Няколко местни търговци отворили праматарници. В тях те продавали стоки, закупувани или от големите български промишлени

центрове или от чужбина. Те продавали и южни плодове: фурми, портокали, мандарини, сушени смокини, рошкови и др., внасяни от Гърция и Италия.

През 1919 г. по инициативата на Стоян Русев, от с. Недеялко, тогава секретар-бирник на с. Люлин, и на учителя Иван Чешмеджиев била основана кредитно-потребителна кооперация „Сговор“, която брояла 72 члена. Тя имала 53 801 лв. делов капитал и 4 482 лв. — фондов. За магазин на кооперацията било използвано старото училище. Отначало в магазина нямало назначен магазинер, а самият Ст. Русев продавал през свободното си време. По-късно бил назначен първият магазинер — Иван Т. Димитров. След него се изредили: Бр. Матов, Ив. Видев, Ив. Ников, Т. Динев и др.

Според статистични данни от 1924 г. кооперацията разполагала през същата година с 89 010 лв. делов капитал и 26 903 лв. — фондов. Във в. „Земеделска подкрепа“ е даден отчет за финансовото състояние на кредитната кооперация в края на 1925 г.¹ Активът на кооперацията: в касова наличност, заеми на членове, общи продажби, движими и недвижими имоти, дялове в РЗКС и др. бил всичко 458 364,94 лв., печалбата общо — 66 144,73 лв., а чистата печалба — 3 252 лв. Председател на кооперацията е бил Пр. Брайков, а деловодител — Иван Г. Чешмеджиев.

През 1927 г., съгласно излязлото тогава Министерско постановление, кооперацията била оземлена с 40 декара хубава земя. Членовете на кооперацията обработвали тази земя безплатно и то преди да започнат работа по своите ниви. След 9. IX. 1944 г. тази земя влязла в общия имот на създаденото ТКЗС.

Стопанското преуспяване на с. Люлин не продължило много време. Икономическите кризи, които периодически разтърсвали стопанството на капиталистическа България, войните, грабителската и противонародна политика на българските буржоазни правителства довели до постепенния му упадък. Особено силно било засегнато животновъдството. Броят на добитъка намалявал непрекъснато през годините и в навечерието на Втората световна война стигнал до много ограничени размери. Така, през 1920 г. броят на овцете възлизал на 8 200, през 1927 г. — на 7 800, а през 1937 г. — на 5 973. Броят на козите възлизал съответно — на 815, 601, 397. Чувствително намалел и броят на другия добитък. През 1937 г. в селото имало 750 крави, 400 кова, 20 биволи и 389 волове.

Не било в по-добро състояние и земеделието. Земята се съредоточавала в ръцете на малък брой едри земевладелци-кулаци. Много селяни обеднели. Повечето от селяните не разполагали с модерна техника за обработване на земята. Наистина по време на

второто сговористко правителство, начело с А. Ляпчев, в 1927 г. било издадено министерско постановление за оземляване на маломотните. Тогава на маломотните люлински селяни била раздадена 1 200 декара земя в местностите „Титева трънка“, „Трънев баир“, до чешмата „Кокарджа“, поляната до лозята и др. Тази земя била нова — необработвана и повечето полини. Така пък намалели пасищата. През 1933 г. по време на управлението на „Народния блок“ била раздадена още 800 декара земя от фондовите земи на училището и на общината в местностите „Титева трънка“, „Кокарджа“, Узунската могила“, Черният билук“, „Стражата“ и др. Но това били временни, палиативни мерки, които при организирания негодъж на капитализма не могли да дадат трайни резултати. Те не спрели стопанския упадък на селото, който продължил до 9. IX. 1944 г.

Търговски пазар и пътища

В предосвобожденската епоха главният пазарен център на земеделските и животновъдни произведения на с. Люлин бил гр. Бургас. Селяните пренасяли стоките си до този град или с кервани от камили, собственост на поморийски търговци, или с волски коли. Пътуването било продължително, трудно и съпроводено с опасности, тъй като често керваните били нападени по пътищата от разбойници.

Най-прекият път, по който се движел люлинският търговски керван, бил „Солният път“. (Наричали го така, защото главният артикул, който закупували от Бургас, като пътували по този път, бил сол от солниците край града). Този път започвал от Ямбол, минавал през мерата на с. Люлин покрай чешмата „Баба Ганка“, оттам покрай Еркесията и с. Богорово се спускал за Бургас. Имало и друг, по-непряк път, тъй нареченият, Камиларски път“. Той започвал от с. Тамарино (Тюркмене), минавал покрай гората „Шумата“, между мерата на с. Люлин и тази на с. Първенец и продължавал през Правдино и Харманкьра за Бургас. Съществували и няколко други стари пътища, които улеснявали търговските връзки на селото със съседните или по-далечни села и градове. Такива били: „Дайолу пътя“ (най-старият път, по който дошли първите заселници на с. Люлин). Той започвал от с. Странджа, минавал през землището на с. Иречиково, през землището на с. Люлин (през местностите „Трънев баир“, „Далева могила“, „Козар-Тоневия кайнак“, през „Фъндък дере“ и покрай чешмата „Баба Драганка“), оттам се насочвал към с. Войника, откъдето се спускал в югоизточна посока за Странджа. По този път пренасяли дървен материал, сечен от горите на Странджа планина, „Телеграфният път“ (наречен така, защото минавал покрай тур-

¹ В. „Земеделска подкрепа“ — год. I, бр. I, стр. 4, от 4. III. 1926 г. — Ямбол.

ската телеграфна линия от Шумен за Одрин) започвал от Шумен, минавал през Котленския балкан, през с. Стралджа, с. Воденичане и с. Иречеково, оттам минавал през землището на с. Люлин (край чешмата „Хороз-йолу“ и чешмата „Чучурката“, край „Мирзливиия кафинак“ и „Дългите гробища“, (откъдето се отправял за с. Тамарино и още по на юг и продължавал за Одрин. „Телеграфният път“ бил тесен и по него хората могли да се движат само пеш или на коне. По него люлинските търговци изнасяли за Одрин отличен добитък за клане или за работа. „Сазйолу пътят“ бил път, по който се носел саз, вземан от Стралджанското блато и използван за покриване на къщи, плевни, обори и др. Той започвал от с. Стралджа, насочвал се към с. Дерменкьой (Воденичане) и с. Иречеково, откъдето продължавал към Големия Бакаджик, пресичал Еркесията до чешмата „Баба Ганка“, служел за граница между мерата на с. Люлин и с. Челник и свършвал до с. Тюркмене. Този път съществува и до днес.

По-незначителни междуселски пътища, излизали от с. Люлин, го свързвали със с. Иречеково, с. Богорово, с. Тамарино, с. Войника, с. Недялко и с. Челник. Те се оживявали особено много по време на сватби, пазари и панаири.

След прокарване на ж. п. линия Бургас—Ямбол през 1890 г. главният пазарен център на люлинци се преместил в гр. Ямбол, където остава и до днес.

5. ЕТНОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

Носии

През първите години след заселването на с. Люлин селяните носели различни носии и то такива, каквито били характерни за селото, от което се били преселили. Обаче с течение на времето носията им се уеднаквила, като се наложила предимно чирпанско-старозагорската, тъй като от този край имало най-много заселинци.

А. мъжка — празнична и делнична.

В празник мъжете носели черни потури от шаяк, с широки крачоли, които се стеснявали при глезените и се закопчавали с телени копчета, а завършвали към стъпалото с разширение — капаци. Под коленете крачолите били превързани с червени ширити, обшити с пулчета.

Към 1880—85 г. започнали да украсяват потурите си с гайтан, закупуван по време на сборовете и панаири в селото от габровски търговци. Капачите на крачолите и джобовите на

потурите били обшивани с колчаци — украшение като охлюв, от гайтан. С гайтан били очертавани и ръбовете на потурите. Ризите им били от бяло домашно платно с висока яка. Те били нашивани с българска бродерия. Върху тях зимно време обличали аджамка — къса, върхна дреха от бозов шаяк, с дълги ръкави. На лактите на аджамката зашивали втори кат шаек, обграден пак с гайтан. Аджамката била втадена и се закопчавала с телени или направени от гайтан копчета. Лятно време тя била заменена с безръкавна шаячна дреха — джамадан. Той също бил украсяван по краищата с гайтан.

Към 1920—25 г. ергените почнали да носят бурмалия потури, т. е. украсени с бурма — осукан на няколко ката гайтан. Бурмата била нашивана по съединителния ръб на двете дъна на потурите, а от двете ѝ страни минавал още 5—6 реда обикновен гайтан. Аджамката била от тъмносин шаяк и също бурмалия. На горната част на лявата предница на дрехата имало апликация в сърцевидна форма от светлосиньо сукно, обградена с гайтан.

Кръста си мъжете опасвали с вълнен червен или пъстър пояс. Върху пояса овчарите слагали селяхлък — колан с широки кожени прегради, в които втъквали пишов с бронзова украса на дръжката и спуська, голям нож с кокалена дръжка, кръкълк — ножицата за подстригване на овцете и шипка — уред за почистване фраката на овцете от червен. Някои мъже, макар и да не били овчари, носели селяхлъци за „сербезлък“. (Последни от селото носели селяхлъци Цоньо Райнов и Сербез Кирчо).

В по-старо време през зимата, при излизане, мъжете обличали каплама — върхна шаячна дреха с бозов цвят, подплатена с агнешки кожи. Откъм 1907-1908 г. почнали да носят капоти — шуби, подплатени с нестригани агнешки кожи от гергьовски агнета, отбочени по яките и краищата с хубава къдрава черна кожа, която наричали „материя“. По-богатите (чорбаджите) слагали поскъпа кожа — астраган.

На главите си мъжете слагали черни калиаци от материя или астраган.

Краката си обували с вълнени плетени чорапи и плитки „тулумбаджийски“ обуца от бокс, с подметки от гьон. Някои носели ботуши.

След 1940 г. повечето мъже заменили потурите с панталони, бричове или клинове, а аджамките — със сака и се обували с обикновени половинки обувки.

Празничните дрехи, когато произвехтеели, били използвани за всекидневно облекло, а чорапите и обувките в делник били заменени с навуца и цървули.

Б. женска — празнична и делнична.

Женската празнична носия била много красива. По-възрастните жени носели черни сукмани от домашно тъкан вълнен плат,

тъкан лито, нашивани около вратната извивка и по полите с българска бродерия. Младите жени — булките и момите, носели белкосници — черни сукмани, на които поли били пришивани белки. (Белката е била тъкана ивица, широка 30—40 см, нашарена със сърмени или други цветни нишки). Върху белките в отвесни редове, на разстояние десетина сантиметра едни от други, били нашивани специални украшения, направени от концентрично изрязани кръгчета от пащуките на копринени буби и от пулчета в различен цвят. Сукманите завършвали с бяла дантела. Под сукмана обличали бяла риза, по нагърдника и ръкавите нашита с българска бродерия. Препасвали се с хубави, вадени престилки, обикновено бели, в долната част прошарени още при тъкането или бродирани отпосле с различни цветове тифтик. Талията си жените пристягали с пъстър тъкан пояс и на него отзад прикрепяли две опашки — тесни вълнени ленти, нашити в красиви форми с разноцветни пулчета. При особено тържествени случаи вместо пояса слагали кованици — ковани металически колани със сребърни пафти. Зимно време върху сукманите обличали вълнени салтамарки, които след 1918 г. украсявали с гайтан.

Жените носели дълги коси, наплетени на 15—20, а понякога и повече плитки и превързани с разноцветни панделки. Булките забраждали главите си с черна дема — малка тригълна кърпа и бял дялбен върху нея. Забодена за демата е голяма „топка“ игла, към средата на челото се спускала рапка — украшение от сребърни пари или пулчета, нашити на тесна платнена подложка. Девоиците се забраждали с бариши — забрадки, вързани на кокона, т. е. краищата им прекръстосани отзад под плитките и завързани над челото. Възрастните жени носели черни забрадки. На забрадките над ухото били забождани китки от изкуствени или естествени цветя, унизани със сребърни парички. Младите жени и девоиците украсявали вратовете си с гердани от ковано сребро, по които били нанизани два-три реда сребърни пари. Побогатите булки носели по една връв алтъни, а тези — от по-средна ръка — по един-два пендара и някоя махмудия. На ръцете си жените слагали гривни от сребърни парички и пръстени от злато или сребро.

В по-старо време обували краката си с вълнени пъстри чорапи, плетени на една кука. След 1918 г. плетели чорапите на 5 куки или на машина. Обували се с пъстри чехли или черни обувки.

Женската сватбена носия била като празничната, само че още по-богато украсена. Освен това за булката шиели джубе — кюрк от тъмносивно сукно, подплатено с агнешки кожи и обточено по краищата с червени лисичи кожи. Джубето шиели местен шивач, а кожите поставял специален кожухар в Ямбол. Булката пребулвали с було от тънък червен, а по-късно бял плат.

И при жените за всекидневна служела овехтялата празнична носия, без украшенията ѝ. Бялата риза била заменяна с шарена, от по-грубо домашно платно.

Такава била женската носия докъм 1930 г. След това, под влиянието на града, момите и младите жени започнали да носят вместо сукмани разноцветни разкроени фусти и блузи от кадифе или басма. (Първата шивачка на такива фусти в селото била Мария Ст. Иванова). След 9. IX. 1944 г. фустите биват заменени с разкроени плисирани поли от вълнен или памучен плат, по края бродирани с българска бродерия. Младите вече не се забраждат, режат косите си и носят граждански дрехи.

Женска носия от 1911 г.
с. Люлин

Обичаи — свързани с религиозни празници

В предосвобожденската епоха, и след Освобождението почти до 9. IX. 1944 г. жителите на с. Люлин празнували с особена тържественост редица религиозни празници, като спазвали традиционните обичаи.

Един от най-големите празници през годината бил Коледа — Рождество Христово, който траел три дни — 7, 8 и 9 януари. На 6 януари през деня, във всяка къща кодели прасе. Вечерта срещу Коледа бил „Бъдни вечер“. За вечеря на трапезата се слагало баница, сварен боб, ошаф, орехи, бълчица вино. Най-старият от членовете на семейството прикаждал яденетата и четял молитва, а след това почвало храненето. На огъня се слагал голям пън — бъдник, който да поддържа горенето цяла нощ. Същата вечер 10—12-годишни деца ходели да коледуват и събирали пари и орехи. На първия ден на Коледа, след църковна служба, коледували и по-малки деца, придружавани от родителите си, а вечерта — ергените. Като влезели в двора, ергените-коледари пеели песента: „Стани, нине, господине...“ Като влезели в къщи, те, под ръководството на станиника — диригента, изпявали няколко песни, най-напред на стария стопанин, а после на по-младите и на децата. След ка-

то, изпеели всички песни, стопанинът вземал бъклиця, пълна с вино и преди да пие, благославял коледарите с думите: „Да помага бог, да сме живи и здрави, все така да сме весели през цялата година!“ Тогава вдигал бъклицата, пиел наздравича и я подавал на станиника, който от своя страна благославял стопанина и цялото му семейство с думите: „Да помага бог на това семейство! През лятото хамбърът им да бъде пълен с жито, коншарата — пълна с овце и агнета, оборът — с крави и телета!“ После вдигал бъклицата с думите: „Нека бог чуе благословията ни! Амин!“ Тогава пиел вино и подавал бъклицата на другите си другари. Накрая за награда получавали кравай, който дотогава се намирал на масата, покрит с хубава покривка—бохча. На кравая били сложени пари, което се наричало „кръст-дукато“. Станиникът поемал кравая с лявата си ръка, а с дясната — запалена восъчна свещ. Всички коледари ставали на крака и станиникът им казал: „Слава тебе, дружино, амин!“ Всички повтаряли думата — амин! На другия ден младежите продавали кравая и с парите си купували вино и мезе. По-късно те започнали да отделят част от събраните пари за нуждите на читалището. През трите дена на Коледата на мегдана се виели кръшни хора.

Много голям празник бил и Сурваки — Нова година по стар стил (Васильовден — 14. I. н. ст.). За вечерята срещу този ден разточвали баница, в която слагали „късмети“ от дрян timer клонки с пъпки. Омесвали специална пита, сварявали ошаф от сушени плодове, пача от закланото от Коледа прасе. Вечерта поставяли на трапезата пачата, баницата, питата, орехи, вино и други яденета с месо. Най-старият в къщата прикажда с тамян трапезата, четял молитва и тогава почвали да вечерят. Баницата се завъртала от домакиня и след това всеки си откъсвал къс, в който попадал „късмет“. Той им вешаел сполука, имот, облаги, щастие през годината. След вечерята мъжете играели комар, за да си опитат късмета. Играели на карти на играта „31“ или на орехи. (Играта на орехи ставала така: на пръстения под на бозаджийщината в селото издълбавали дупка, която да може да набере 20—30 ореха. Един от играчите-баба заставал до дупката да следи попадането на орехите. Другите играчи се нареждали на разстояние не по-малко от 2 м от дупката и последователно хвърляли по няколко ореха към нея. Целта била да се вкарат в дупката чифт брой орехи. Който постигнал това, печелел. На спечелилия бабата влаштал като награда толкова орехи, колкото играчът е вкарал в дупката, а прибирал орехите на останалите играчи. Тази игра продължавала до късно през нощта. Ако на някого свършели орехите, купувал други, но не напушал играта. Децата ходели да сурвакът вечерта срещу празника и на самия празник сутринта и

събирали подаръци: орехи, ошаф, пари и др. Малките сурвакарчета пеели следната песен:

Сурва, сурва година,
весела година,
лълеи клзе на пива,
червена ябълка в градина,

пълна къща с коприна,
по живо, по здраво
пак до година,
догодина, до амица-

На самия празник сурвакали и ергените с големи дрян timer сурвакници. Те събирали сланина, която следобед продавали и с парите купували вино и мезе, с които се черпели общо. В по-ново време, вечерта на Васильовден, в читалището се играели пиеси, подготвяни от любители артисти — учащи се в града или селски младежи.

Йордановден — Богоявление (19. I. н. ст.). Вечерта срещу този празник ергените къпели младоженците, които са се женили през изтеклата година. На сутринта млади жени къпели младоженките, а след къпането се гошавали за здраве. Сутринта, след черковна служба, попът хвърлял кръста в реката до големия бряст (в Куньо-Павловия гьол), а млади мъже се хвърляли във водата да го уловят. Празникът завършвал следобед на мегдана с общо веселне и хора, при звуците на тъпани и гайди.

Ивановден (20. I. н. ст.). На този ден сутринта роднини и близки отивали да честитят на Ивановци — именния им ден и им поливали да се умият за здраве. След това следвала богата гошавка и веселба. В по-старо време вечерта срещу Ивановден се извършвало побратимяване — аратличество между млади хора, които се обичат, уважават и си дружат. Побратимяването ставало така: през деня жените на двамата другари, които ще се побратимяват, се дарявали. Дарявали се и мъжете. Вечерта у единия от тях се устройвало угощение, на което били канени близки и роднини. Домакинят наемал „свиркари“ — кавалджии, гадулари, гайдарджии, които да свирят и веселят гостите. Това тържество се провеждало три години под ред, като се сменял домакинят. След това вече семействата на „аратличите“ всяка година на този ден си ходели на гости, на вечеря, без да се даряват. При разговор побратимените не се назовавали по име, а се обръщали един към друг с обръщениято — аратлик.

Бабинден — 21. I. По стара традиция, на този ден сутринта младите жени отивали на гости при „бабата“, за да ѝ благодарят за оказаната им от нея помощ при раждане. Кичели я с цветя, дарявали я с някакъв подарък и обезателно с един калъп сапун. Донасяли също баница и ракия да я почерпят. След това идвали младите мъже, които качвали „бабата“ на двукълка (предната част на колата), и я возели из селото уж, за да я къпят. Младите жени тогава събирали пари от по-възрастните мъже и жени да

откулят „бабата“. С тези пари купували вино, наемали свирачи и си устройвали угощение, веселби и хора, които продължавали целия ден.

Днес този обичай не се спазва, тъй като вместо „баби“ лекари и акушерки оказват компетентна медицинска помощ при раждане.

На Трифоновден — 14. II. сутринта селяните отивали на лозята да ги зарежат, като носели и шише ракия или бъклица вино, за да се почерпят. При хубаво време край чешмата при лозята се уреждало ядене и пиене в чест на светеца, който им пазел лозята от болести. После, окичени с венци от лоза на главите, под звуците на гайди и кавали, се връщали в селото и играели хора.

Заговелки — сирни заговезни, се празнувал 40 дни преди Великден. Вечерта срещу Заговелки, кумците отивали да заговяват при кръстниците си, като носели баница със сирене и вино. Децата пък излизали на мегдана, където кладели големи огньове и хвърляли стрели-перници, направени от микши (особен храст). Всеки се стремял стрелата му да отиде по-далеч, защото това предвещавало по-дълъг живот на него или на оня член от семейството, за когото е била наречена. На вечерята на трапезата слагали освен сирена баница, още ошаф, вино и халва, за да се „хамкат“ за здраве е нея. Пак за здраве след вечеря гърмели с пушки или патрони, заредени с барут и фитил (някои зареждали с барут и фитил издълбани дебели дървета, които вечерта взривявали. (През деня на заговелки играели кукери — облечени неознаваемо с различни дрехи и с гугли на главите. Този обичай през турското робство бил използван от българските хайдутни и други борци за свобода, за да се промъкнат в селото предрешени и да вършат нелегалната си работа.

На Тодоровден — първата събота след Заговелки, се устройвали конни надбягвания с хубави ездитни коне. Надбягванията се провеждали отначало от м. „Шумата“ до „Козар-Тоневия кафинак“, където стояла комисията и селските свирачи. По-късно те ставали от чешмата „Баба Драганка“ до „Далевата могила“ или от Еркесията до с. Недялско, ако двете села организирали общи състезания. На първенците в надбягванията се давали следните награди: първа награда — юзда, втора награда тасмен юлар, трета награда — възжен юлар.

На Благовещение — **Благовец** — 7. IV, рано сутринта малки деца ходели по двора, удряли една тенекия и викали: „Бягайте, зъли и гущери! Благовец дойде! Гони ва!“ По този начин суеверните селяни вярвали, че се пропъждат зли духове-змейове и гущери. Този ден бил и ден на голямото почитване на дворовете от натрупаните през зимата нечистотии и отпадания. Те били струпани накуп още в ранни зори и били запалвани.

На Лазаровден — съботата преди Върбница, девойки или де-

ца ходели да лазаруват — да играят и пеят по домовете за здраве. Избирали си кума, която да води лазарките. При песнето припявали момата или ергена на къщата (ако в дома има такива) с изгората им. Домакините давали пари или яйца на лазарките. С парите момичетата си купували дъвка, която си поделели по равно. В последните години преди 9. IX. 1944 г. лазарували само децата на цигани, водени от майките си по прогия. Сега този обичай е изостанен.

Върбница — Цветница се празнувала в неделния ден една седмица преди Великден. Сутринта на празника селяните отивали на църква с върбови клонки, които след това отнасяли в дома си. Там те ги свивали на венче, което закачали до кандилото за здраве. Същия ден събирали и полски цветя, които отнасяли в църквата.

Великден — Възкресение Христово, бил особено голям религиозен празник, който траел три дни и то непременно неделя, понеделник и вторник. Подготовката за него започвала от няколко дни по-рано. На „великия четвъртък“ домакините боядисвали червени яйца — до 100 бр. на къща. Някои ги украсявали със зелено бълдараново листо или с разни шарки. В съботата приготвяли кравай, в който влитали цели червени яйца. На сутринта на първия ден на Великден кумците отивали да честитят празника на кръстниците си, като им носели кошница с червени яйца, кравай и бъклица с вино. Там гости и домакини си разменяли червени яйца, а после сядали край пригответата за целта трапеза да хапнат и да се почерпят за здраве. След обяд стари и млади, празнично облечени, отивали да се веселят на мегдана, където се извивали кръшни хора. На мегдана старите жени си разменяли червени яйца и се поздравявали с „Христос възкресе“ и „истина възкресе“. Така се поздравявали и всички други до Спасовден (40 дена след Великден). Яйце, снесено на великия четвъртък, се смятало за лековито.

Гергьовден — 6. V. Вечерта срещу празника селяните украсявали къщите си със зеленина. На вратите, асмите и иконата на светеца залепвали запалени свещи. Сутринта във всяка къща коледли агне, с кръвта от което правели кръст по челата на децата за здраве. Събраната в тава кръв, смесена с коприва, хвърляли в реката пак за здраве. На съседни и роднини раздавали прясно сирене, къс печено агне, пресен чесън и хляб. На някоя хубава поляна във от селото се устройвали общоселски трапези, като всеки носел там печеното си агне, а попът с „кандилосване“ благославял трапезите. Децата се теглели преди ядене, за да видят колко килограма са надали или отслабнали през годината. През деня младите се люлеели на люлки, вързани по големите клоно на дърветата, все за здраве. Целият ден свирели гайди и гадулки, гърмели тъпани и се играели хора. Само на този ден се позволявало

на понадията да играе хоро и тя водела хорото. Следобед по-възрастните мъже с жените си отивали да проверят състоянието на посевите по нивите. С ръжени класове от изкласилите ниви в ръце те се завръщали доволни и щастливи по домовете си.

На Спасовден — възнесение господне, който се празнувал 40 дни след Великден, ставал голям сбор в селото, тъй като църквата му се именувала „Възнесение Господне“. От околните села идвали гости с каруци. В някои къщи влизали по 10—15 каруци. Още от вечерта домакините колели 2—3 агнета и ги варели на курбан. Трапезите за угощение на гостите били слагани в къщи или под сянката на клоести дъбове вън от селото. Освен това от името на общината колели бик, сварявали го на дребни късове и следобед раздавали на мъжете да хапнат от него за здраве. Този обичай бил известен докъм 1905 г.

На Софинден — поведедник, една седмица след Великден, девойки, облечени в по-стари дрехи, ходели от къща на къща да играят на „пеперуда“ за дъжд. Със себе си носели бакърче с вода и китка от коприва. Младежите се задявали с пеперудите, като парели босите им крака с коприва. Стопанките на домовете поливали по един бакър вода на пеперудите. Така хората се надявали, че си осигуряват редовно падане на дъждове през годината. На същия ден обикновено се правел и „маслосвет“ за дъжд и против градушка. Сутринта всички селяни заедно с пола и поповете на околните села се събирали на поляната до „Козар-Тоневия кайнак“, където разстил голям карапирит — черен дъб. Поповете отслужвали молбен, след който някой селянин пробивал със суред дупка в дървото. Селският поп поставял в дупката един масур, пълен с масло (овче или краве), след което и запушвали с восък. По същия начин било поставяно масло още на две дървета на различни места из поляната, така че да се образува триъгълник (пиростия), ако мислено се прокара между тези три места.

На Еньовден — 7. VII., младите момичета са гадаели за бъдещия жених. Те правели на едно крузно голяма кукла, която забраждали и обличали с женски дрехи. Тази кукла обявявали за „Еньова буля“. Изпасяли я на мегдана и я закрепяли здраво за земята. Около нея момите играели хоро и пеели песен, чрез която искали „Булята“ да им предкаже за кого ще се омъжат. Песента била следната:

Еньова бульо, Еньова,

нарече на китката: които й мома най-честита,
пейната китка първа да излезе.

Превит кравай на коприва.¹

Притеч: Червено френче на докевче.²

Ножича дръшка по постеля³

¹ Това значело, че девойката, чиято е извадена китка, ще се омъжи за земеделец; ² За бакалиця; ³ З ашивач.

Докато траела тази песен определена девойка надела от покриво бакърче една по една китките, които девойките били патили в него още от вечерта и след наричането им ги подавала.

На Петровден — 12. VII., сутринта, по стар обичай, младите булки ходели да женат на кръстника си (на меджия). На връщане от нивата кръстникът ги дарявал и ги гощавал за услугата, която са му направили. Следобед не жънели, а си устройвали веселби и хора.

На Павловден — 13. VII., въпреки че денят бил в разгара на жетвата, не се жънело, за да не запали св. Павел снопите. Във всяка къща колели курбан пак със същата цел.

На св. Макавей — 14. VIII., който ден наричали още „Шамана“, селяните постели за здраве и кадели с тамян из къщи, за да не ги хваща шемет¹, т. е. виене на свят.

На Петковден — 27. X., наетите овчари докарвали овцете под чардака, под който са били мандрувани през лятото, и ги предавали на стопарина им. Ако той, след щателна проверка, намерел, че овцете му са били гледани добре, насмал същия овчар и за следната година, а в противен случай го сменял.

На Димитровден — 8. XI., чираците и чобаните получавали от чорбаджията си храната, дрехите и парите, според уговореното за изтеклата година. На същия ден ставало наемането им за следващата година. По-заможните селяни на този ден колели прасе и го първели, за да приготвят сланина с кожата.

На деня „Св. Варвара“ — 17. XII., майките с малки деца печели кравай, намазвали го с мед и нарязан на филии, го раздавали на съседите си из махалата за омилостивяване на светицата, та да им пази децата от „Баба Шарка“. Пак тогава селяните варяли и ядали жито, за да растат житата. Първата дъжница с жито била хвърляна през комина, за да израсне високо житото.

На Никулден — 19. XII., за последен път през годината селяните ловяли риба от реката и по-малките рекички. Пригответи рибник и раздавали от него с филия хляб на съседите си. На светицника носели част от най-едрата риба.

Игнажден — 5 дни подир Коледа, бил ден, от който, според коледните песни, се били замъчила божата майка да се роди млад божко. По стар обичай, на Игнажден чукали жито и прикаждали с тамян, поставен върху лемежа на ралото. На този ден не се ходело на гости из махалата, за да не бягат пилетата у съседите. Обаче, ако дойдело на гости дете, приемали го. Домакините карали гостенчето, обърнато на изток, да стои няколко минути вкъщи като квачка, а те го пошипвали с орехи. Така си „осигурявали“ много пилета.

Наред с тези обичаи, интересен бил и друг обичай пак на религиозна основа — Черкуване. Черкуване се правело обикновено три пъти в годината — на Петковден, на Димитровден и на Ара-

хангеловден (21. XI.). То се провеждало по следния начин: когато черковното настоятелство и попът решили да се извърши черкуване, съобщавали на селяните, за да знаят и да се подготвят за случая. В деня на черкуването не се работело. Черковните настоятели закупували 10—15, а понякога и повече овце. Сутринта на определения ден, по-стари и опитни селяни заколвали овцете и ги варели на курбан в големи казани на огън, западен в черковния двор. Щом курбанът бил готов, един от епитропите биле черковната камбана, за да предизвести селяните. Те, пременени с празнични дрехи, се отправяли към черквата. Мъжете носели шише вино и принос — подарък за църквата: крина пшеница, сечемик или царевича, сложени в съвсем нова торба. Приноса давали на някой от черковните настоятели, а той го изсипвал по сортове или на купчини, или в приготвени за целта чували. Жените пък занасяли „просорясан“ хляб и други неща за ядене. Щом пристигнали, нареждали се покрай стената и оградата на църквата. Попът възпявал курбана, а жените си раздавали една на друга от донесената храна. Готвачите разсипвали курбана в панички, поставени пред казаните. Попът пак благославял и чак тогава започвало яденето. Като се нахранели, жените се прибирали в къщи, а мъжете оставали да произвеждат търг за продаване на събраното от приноса и на овчите кожи. След търга черковните настоятели и свещеникът заплащали разноските по черкуването с част от получените пари. А останалата сума предавали на черковния касиер за съхранение. Така в черковната каса се набирали пари, които се използвали при нужда, за закупуване на свещи, тамян, икони и други черковни потреби. Селяните пък се успокоявали, че като са се черкували, ще им помага бог.

Обичаи, свързани с поминъка и бита на населението

Стрижба на овцете. Стриженето на овцете ставало няколко дни след Гергьовден. Всеки овчар си определял ден и го съобщавал на другите овчари, роднини и познати. На определения ден той докарвал стадото си в селето. В къщата на овчаря се събирали помагачите с добре наострени кръклъзи—ножици. Домакинят колел агне за гощаване на гостите, а домакинята, подпомагана от свекърва, дъщеря или роднини разточвала няколко банцици. Преди започване на работата помагачите се черпели с ракия. При стриженето те се надиреварвали кой по-бързо и по-хубаво ще остриже овцете. Най-добрият стригач остригвал за 4 часа 25—30 овце. На овните, за красота, оставяли ялъци — нестригани ивици

възна по плешките и им връзвали на врата клопка. След свършване на работата, започвало ядене, пиене и веселба с гайди и гадлуки.

Годеж и сватба. Когато някой ерген си харесал мома за жена, той изпращал при родителите ѝ съледнина от своя род, която да му направи предложение и да ги уговори да му я дадат. Обикновено съледвачката сядала край огнището и с мащата започвала да разрава огъня, като израз на пламнената любов на ергена към момата. Ако родителите не са мислели по този въпрос, или се колебавали, не ѝ давали окончателен отговор. При повторното ѝ идване, при условие, че са съгласни, те изпращали на кандидата от името на момата китка — признак, че приемат предложението за женитба. Това споразумение се наричало „малък годеж“.

След това, на предварително уговорен ден, най-често неделя, близките на ергена заедно с него, празнично облечени, потегляли към дома на момата, за да ѝ занесат подаръци от свекъра. Подаръците били обикновено от злато: пендар-махмудия, пръстен и др. При влизане в къщата годежниците поздравявали с: „Честита ви радост!“ И получавали отговор: „Ваша дваж по-честита!“ След това младите си разменяли пръстени и с това смятали, че са сключили официален годеж. От този момент нататък сгоденикът имал право да води сгоденицата си на разходка, на хорото или у дома си. В по-старо време това извеждане ставало в присъствието на сестрата или брата на сгоденика. Сгоденичеството траяло около 3 месеца, за да могат и двете страни да се приготвят за сватбата. В случай че единият от младите вървел — развалял годежа, то подаръците оставали в противната страна. Пак в по-старо време, докъм 1912 г., били вдигани — правени, големи сватби, които траяли цяла седмица.

Сватбата започвала от четвъртък. На този ден се събирали сватозете и се уговаряли как ще протече тя — кога ще канят, какво ще приготвят за гощаването, какви дарове ще дават и т. н. Пак на този ден се събирали и зълвите, които ще помагат при приготвянето на хляба и всичко друго, необходимо за сватбата. Те избирали помежду си една отговорничка, която да ръководи пригответелния и да следи за реда и навременното обслужване. В петък зълвите се събирали повторно у момъка, където замесвали и изпичали малки кравайчета, които раздавали вместо по-кани за сватбата. Раздавали и резени от специално приготвена пита, намазана с мед. Поканените от своя страна давали чесън, лук, боб — признак, че ще присъствуват на тържеството. След това зълвите пристъпвали към замески — отсяване на брашното за хляба и подмесване на кваса. После деверът и зълвата играели ръченица с кърпи в ръце, а във вѐна двора играели другите момци и ергени, като се припявали един-други. На този ден зълвите пригответели булгур, вечерта при хубаво време, играели хоро за зъл-

вите като запалвали фенери и ги закачали по дърветата, да не ги гасят ергените. Към 10—11 ч. вечерта сватбарите с песни и свирни отивали у младоженката. Там тя и младоженецът играели ръченица. След полунощ веселбата и игрите се пренасяли и продължавали в дома на момъка. В събота, рано сутринта, зълвите донасяли вода от чешмата и с песни и закачки замесвали и изпичали меден кравай, други обикновени краваи и хлябовете за сватбата. След изпичането те избирали три най-хубави кравай, поставяли ги един върху други, наизваля ги на кръпки с три разклонения, на които набождали по една червена ябълка и ги окичвали с пуканки. Така пригответе краваи се наричали „каниска“ за кума. За другите сватбари зълвите пригответи китки, украсени с варак. Ергените пък в събота пригответи „байрака“, който деверът ще носи при венчаването. Прътът му обикновено правели от стебло на шипка. На върха му поставяли червена ябълка. Байракът също бил червен и обшит от всички страни с пуканки. (Червеният цвят бил символ за здраве и благодатен живот). Ако булката била от друго село, то, по нареждане на свекъра, в петък следобед сватбарите се качвали на волски коли, предварително украсени и покрити с пъстри черги и отивали да вземат нея и ченза ѝ. Родителите на булката посрещали радостно сватбарите и в нейния дом почвало угощение и веселба. Младоженката дарявала сватбарите откъм момкова страна и играела с младоженека ръченица. На сутринта сагали голяма трапеза на двора. Устройвали се и борби на пехливани, които след борбата били дарявани според силата си. Следвало натоварване на сандъка с даровете и ченза: козаци, черги, юргани, одеяла и др. Булката, качена на една от колите, дарявала сватбарите откъм момина страна. Майка ѝ пък дарявала коларите с кръпки и бяло платно, което увивала по цялата обиколка на колата. Най-после сватбената процесия тръгвала за момковото село. При тръгването поливали вода, за да върви по вода животът на младоженците. През целия път не стихвали песните, закачките и свирните. Един от близките сватбари играел хоро пред колата с петел в ръка. Когато стигнали в селото, всички слизали от колите и с хоро, водено от „петелджията“, влизали в момковите двори. Някои от сватбарите поставяли пред булката бели платна, по които да върви, докато влезе в къщи. Други пък къртели с копраля стената под стрехата, за да я маже новата булка. В събота вечерта, при запалени лонни свещи, ставала бръснената — бръсненето на зета. Докато траяла тя, зълвите пеели и играели хоро. С бръснената приключвали съботните веселби. Всички се прибирали да си починат и да се приготвят за неделята.

Ако момата била от същото село на момъка, пак я довеждали с кола и то по същия тържествен начин. С коли пренасяли и ченза ѝ. Любопитни сватбари и близки причакували влизането на ко-

лите в момковите двори, за да видят даровете, та после да имат материал за одумки и коментарии. В неделя деверът и сватбарите отивали да доведат кума и кумата с гостите им — подкуми. Тогава поднасяли на кума каниската, която той откупувал с пари за булката. От дома на кума всички се отправяли да вземат булката. Кумата я пребулвала с було (в по-ново време пребулването ставало в къщата на младоженека). Венчаването се извършвало в селката църква. Когато кумата разменяла над главите на младоженците до три пъти венчилата, винувала да не се докоснат, за да не се карат младите. След излизане от църква, по целия път венчаните носели голяма запалена свещ, а някоя от сватбарките хвърляла една тава дребни пари и бонбони. Щом булката влезела в новия си дом, давали ѝ вар и четка, за да видят умее ли да маже, а наоколо ѝ играели ръченица. Свекърът дарявал булката с имот, добитък и др. и я въвеждал в къщи. След това излизал и повеждал хорото, на което се залавяли всички сватбари. Пригответи голяма трапеза. Преди яденето булката дарявала кума, кумата, подкумите и останалите сватбари. Дарените от своя страна поднасяли подаръци на булката, главно покъщнина.

Интересен момент от сватбата били кошните — надбягванията с коне. Надбягването започвало в местността „Шумата“ до двора на младоженека. На спечелилите давали награди: първа награда — риза, втора награда — стане — къс плат, трета награда — кърпа за лице. Устройвали и борби и пак на победителите раздавали награди: риза, възглавница, пари и др. Игрите, веселбите и песните продължавали до късно през нощта. Рано сутринта в понеделник 5—6 най-доверени хора на младоженека отивали да занесат „сладка ракия“ на родителите на младоженката. По-късно всички сватбари се събирали в бащиния дом на младоженката, където пак започвали веселби. Тук булката дарявала своите хора и събирала от тях подаръци. Веселбите продължавали през целия ден. Във вторник сутринта деверът и другите сватбари, придружавани от свирачите, занасяли на кръстника „сектир чорба“, което означавало края на кръстничеството. В сряда сутринта шаферът отбулвал булката. Той поемал с джигли от кола булото и го миял на трендафила, за да са червени децата ѝ. След това булката отивала на чешмата за вода. На същия ден тя за първи път замесвала хляб в новия си дом в присъствието на майка си и другарките си. Младоженецът пък, като добър домакин, за първи път купувал някаква вец за домакинството. В четвъртък сутринта булката отивала пак за вода с бели бакъри. Шаферът ги ритал до три пъти и разливал водата, а шаферката ги пълнела. Булката пускала дребни пари в тях (каравелчета, десетачета и др.). Ритането означавало края на сватбата. Сватбените тържества приключвали окончателно с голям обяд у родителите на булката

Обичай при раждането. Според утвърдената традиция, в продължение на 40 дни от момента на раждането родилката трябва да спазва следните ограничения: да не замръква сама или с детето вън от стаята си; да не оставя след залез слънце неприбрано пране — свое или на детето; да не излиза от стаята си през нощта; да не остава навън сама или с детето си при силен вятър; да не се ръкува с никого, а да поздравява гостите си само устно; да не ходи никъде на гости; да не излиза на работа в полето и да не върши тежка физическа работа в къщи. Близките на родилката от своя страна спазвали да не отварят вратата на стаята ѝ през нощта, а да влизат при нея през междинна врата на съседна стая.

Тези ограничения фактически били мерки с профилактичен характер. Чрез тях се целяло опазване на здравето на майката и детето от простуда, зараза и заболяване. За да предпазят детето от „уруки“, на забрадката му пришивали с червен конец скилида чесън. Новороденото, ако е момче, наименували obligателно на името на свекъра, независимо от това, дали е жив, или умрял, а ако е момиче, — на свекървата. Ако след първото жената има и други деца наименували ги последователно на имената на родителите на родилката, на кръстниците, на деди, чичовци, вуйчовци и т. н.

Майката кърмела детето си обикновено една година, но не били редки случаите да го кърми 2, 3, та дори и 4 години. Смятало се, че така детето ще израсне по-здравео и по-силно.

На четиридесетия ден от раждането, родилката се „сарандисвала“. Тя отивала с детето си на църква, където по път ѝ четял молитва за здраве. След това вече могла да започне обикновения си живот.

Обичай при смърт. Когато някой починал, близките му се погрижвали да бъде изкъпан с чиста вода и да бъде облечен в чисти, нови дрехи.

През цялото денонощие до погребението, те бдели над покойника, като не го оставяли нито минута сам. Не допускали в стаята му никакво домашно животно. Особено строго гонели котките, защото смятали, че ако умрелият бъде прескочен от котка, духът му няма да намери спокойствие, а ще се превърне в зъл дух-вампир, който ще броди по земята и ще плаши хората. Преди да бъде погребан, мъртвецът бил отнасян в църквата, където се извършвало опелото. (В по-старо време не поставяли умрелия в ковчези, а ги полагали в гроба, увити в чаршаф-саван. В двата края на гроба забивали здравя греди и за тях закрепали широки дъски с цел, при засипването пръстта да не докосне трупа). В горния край на гроба било нанасяно името на умрелия, датата на раждането и тази на смъртта му.

След погребението, всички които са участвували в траурното шествие, се връщали у дома на покойника. Там измивали ръцете си

и сядали около пригответената траурна трапеза. Близките му ги гошавали с курбан и пресен, топъл хляб, черпели ги с ракия и вино „за бог да прости“. Преди храненето, пак „за бог да прости“ ги дарявали с домашно приготвени дарове: мъжете — с възглавници, ризи, кърпич; жените — със забрадки, престилки, чорапи и др. Хората, които са къпали мъртвеца, и тези, които са го заровили в гроба, били дарявани с по-голям дар. Специален дар бил даван и на майстора на кръста.

До деветия ден от смъртта близките на починалия не работели никаква полска работа, а в домакинската се въздържали от точене, въздържали се и от пиене на спиртни напитки. До четиридесетия ден — мъжете не се бръснели. Първият помен на умрелия се правел на третия ден от смъртта. После се правел такъв на деветия, на двадесетия, на четиридесетия ден, на 3-те месеца, на 6-те месеца, на 9-те, на годината от смъртта. Правел се помен и на 3-тата година, на 6-тата, на 9-тата, а понякога и на 15-тата и на 20-тата година от смъртта. Поменът се изразявал в четене на молитви и гончаване на роднини, близки и съседи с курбан, топъл хляб, ракия и вино.

На четиридесетдневния помен домашните на починалия подарявали на най-добрия му приятел или приятелка, в зависимост от това, дали починалия е мъж, или жена за спомен шуба, потури и др., или сукман, рокля, риза и др. На 9-тия месец или на годината от смъртта гробът бил изравняван и ограждан с циментова рамка, а кръстът бил заменен с паметник.

Стари хора разказват, че в по-далечно минало се спазвал и такъв обичай: пет години след смъртта на даден мъртвец разравяли гроба му, изваждали костите и ги преглеждали. Ако намерели, че са останали светли — „желти“, смятали, че покойникът е угодеи на бога и близките му били доводни, а ако били почернели, — че не е богоугодеи. И в двата случая измивали костите с вино и ги слагали в нова торба. Свещеникът извършвал опело над тях, след което ги поставяли в гроба и ги закопавали.

Спортни прояви

Селяните от с. Люблин са проявявали и проявяват особен интерес към борбата — пехливанлъка и към лова.

Интересът им към борбата е останал още от времето на турското робство. Тогава пехливанлъкът бил най-любимият спорт и развлечение за млади и стари. Борби били устройвани редовно при сватби (български и турски), по сборове и панаири в селото. Зрителите се вълнували много, насърчавали любимците си и се подигравали с противниците им.

Първият най-голям борец в селото бил Димитър Пехливански.

Народни песни от с. Люлин:

След него, непосредствено след Освобождението, се проявявал силният му Вълчо. И двамата не прилагали никакви особени хватки в борбата, а се налагали със силата и ловкостта си.

Добри борци били и Иван Колев Узуна, Пеньо Стоянов Матев, братята му — Брайко и Кольо Матев, Илия Г. Колев, Делчо Дончев Слънчогледа. В по-ново време се проявяваха синовете на Делчо Д. Слънчогледа — Димитър и Пеньо, братята Ильо и Дельо Иванови Теневи, братята Йордан и Петър Г. Наневи, братята Кольо и Теньо П. Миладинови, Гочо Д. Гочев и др.

На победителите били давани различни награди, което се практикува и днес.

Ловуване. Както и днес, и в миналото люлинци излизали на лов групово, на дружини. Най-често устройвали хайки-гонки за вълци и лисици, но бисели и пътпъдъци, яребици и др.

Ловът за едър дивеч се откривал на 15. IX., а за дребен — на IX. Откриването ставало тържествено. Предходната вечер ловците излизали да пощуват на мястото, където ще ловуват. Обикновено това ставало в местността „Кокарджа“ или в местността „Чучурката“. Там колели овен и го варели на курбан. На сутринта устройвали угощение и веселби, на които присъствували и много гости, поканени предварително от ловците. След угощението потегляли на лов, изпращани с пожелания за добра сполука. Когато убиели вълк, с кожата му обикаляли из селото и събирали от селяните пари за награда, че са избавили стадата им от него. Със събраните пари се черпели в селската кръчма.

Отначало ловците използвали дълги едноцевки пушки. По-късно почнали да си служат с кримки, бердани и мартинки. Служели си с двуцевки пушки—долми. Такива двуцевки притежавали Пеньо Добринов, Костадин Димитров, Диньо Нихтянов, синовете на Стоян Авджиолу и др. След Първата световна война започнали да се снабдяват с по-модерни, европейски пушки: а след 9. IX. 1944 г. — със съветски и чешки.

Някои ловци сами приготвяли клопки — капани за вълци. Първи в селото направили такъв капан двамата приятели Добрин Славов и Жельо Вълков. Между къщите си, които били една до друга, те изкопали дълбок тран. Замаскирали го с вършина и сено и го оградил с гъст плет, отстоящ на около 1/2 м разстояние от него. Между плета и трана вечер оставяли по едно агне, което с блеемето си да примамва вълците. Наскоро след направата на капана в него попаднал голям вълк, като прескочил оградата.

Други ловци поставяли железни капани за вълци обикновено в така наречените „вълчи вървища“ — места, през които най-често минавали вълци. Най-известни такива места били: местността „Хороз-йолу“ и местността „Пътеките“.

И днес в село Люлин има много и страстни ловци. Те са организирани в селското ловно-рибарско дружество.

Коледни. Преди да влязат в къщата на стопанина, коледарите пеели следната песен:

Стани ми, стани, нине,
стани ми, господине,
че ти идат добри гости,
стани ми, стани, нине,
стани ми, господине,
добри гости коледари,
стани ми, стани, нине,

стани ми, господине,
Ако си сънен, буден бъди.
Стани ми, стани, нине,
стани ми, господине,
Ако си пиян, трезвен бъди.
стани ми, господине,
стани ми, господине,

Когато влезели в къщи, те пеели на стопанина на къщата тази песен:

Твар потовари, коладе ле, три гемийки, коладе, коладе ле,
Твар потовари, коладе ле, св. Иван, коладе, коладе ле,
три гемийки, коладе ле, жълто жито, коладе, коладе ле,
Ще го продам, коладе ле, скъпа цена, коладе, коладе ле,
зърното му, коладе ле, по алтънче, коладе, коладе ле,
а килото, коладе ле, по хиляда, коладе, коладе ле.
Ще направя, коладе ле, три черковки, коладе, коладе ле:
първата е, коладе ле, да венчава, коладе, коладе ле,
та венчава, коладе ле, млади булки коладе, коладе ле.
Втората е, коладе ле, да кръщава, коладе ле,
та кръщава, коладе ле, млади деца, коладе, коладе ле.
Третата е, коладе ле, да се молят, коладе, коладе ле,
да се молят, коладе ле, стари хора, коладе, коладе ле.
Ой на здраве, коладе ле, св. Иване, коладе, коладе ле.

Песен за стопанина-овчар:

Блейом блее шаро агне в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
блейом блее стадо край в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
стадо край кръстосва го в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
дано найде своя майка в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
То не найде своя майка в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
Де го зачу Нанко чобан в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.
Отговаря Нанко чобан в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо:
„Ой ва вази, вий, овчари, в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
я хванете шаро агне в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
хвърлете го в'тори сагмал в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
дано найде своя майка в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.“
Хванали са шаро агне в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо,
хвърляли го в'тори сагмал в'градом, Калино лъо, бяла малино лъо.

Блейом блее шаро агне в'традом, Калино льо, бяла малино льо,
на найдило своя майка в'традом, Калино льо, бяла малино льо.
Отговаря Нанко чобан в'традом, Калино льо, бяла малино льо:
„Хвърлете го в трети сагмал в'традом, Калино льо, бяла малино льо,“
Хвърнали го в трети сагмал в'традом, Калино льо, бяла малино льо,
и там не наиде своя майка в'традом, Калино льо, бяла малино льо.
Отговаря Нанко чобан в'традом, Калино льо, бяла малино льо:
„Дадох ми добра цена в'традом, Калино льо, бяла малино льо,
аз продадох твоята майка в'традом, Калино льо, бяла малино льо.“
Ой на здраве, Нанко Чобан, в'традом, Калино льо, бяла малино льо.

Песен за сто а ина-ловец:

Какво ми са татък чува, татък чува в долна гора?
Дали вятър гора ломн, или змей си ламя гони.
Нито вятър гора ломн, нито змей си ламя гони.
Най е било млад неженен, млад неженен с бърза коня.
Той си гони дребна лова, дребна лева — сур елена.
Отговаря сур елена: „Ой та тебе, добър юнак,
не си гони сур елена! Елен не ми й за стигане,
за стигане, за хванчане.
Елен ми е от кошута, от кошута, кошулана.
Той е сукал девет години, девет години цяло мяко.“
Отговаря млад неженен, млад неженен с бърза коня:
„Ни е юнак за изхвъргане, юнак ми е от гъркинче,
от гъркинче, от влахинче. Той е сукал девет години,
девет години цяло мяко. А конче му й от жребичка,
от жребичка-първеския. То е сукло девет години,
девет години цяло мяко.“
Разсърди се млад неженен, че си сбути краен коня.
Юнак вина, конче хрихва, че си стигна сур елена,
че си хвърна боздугана, раздели го на два дяла.
Ой на здраве, млад неженен, млад неженен с бърза коня.

Песен за горския стражар:

Бре рано рани свети Георги, рано ми, Георге ле, на Гергьовден
да си обходи горицата, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
горицата люлянова, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
люлянов, люлянкова, рано ми, Георге ле, на Гергьовден.
Отговаря свети Георги, рано ми, Георге ле, на Гергьовден:
„Гориче ле, люлянова, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
люлянов, люлянкова, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
защо си толкоз овяхдала, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
овяхдала, посьрнала, рано ми, Георге ле, на Гергьовден.
Дали та е слана осланила, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,

или та е жар пожарило, рано ми, Георге ле, на Гергьовден.“
Отговаря горицата, рано ми, Георге ле, на Гергьовден:
„Ой та тебе, свети Георге, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
нито ма е слана осланила, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
нито ма е жар пожарило, рано ми, Георге ле, на Гергьовден.
Снощи минаха дор три синджира, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
дор три синджира все млади роби, рано ми, Георге ле, на Гергьовден:
Първият синджир — все млади момци, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
вторият синджир — все млади момч, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
третият синджир — все млади булки, рано ми, Георге ле, на Гергьовден.
Кога викнеше първият синджир, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
„Бре, нали й язык за наште, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
за наште лисен биволи, рано ми Георге ле, на Гергьовден,
впрегнати, неразпрегнати, рано ми, Георге ле, на Гергьовден.“
Кога викнеше вторият синджир, рано ми, Георге ле, на Гергьовден:
„Бре, нали й язык за наште, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
за нашите тънки дарове, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
диплени, нераздиплени, рано ми, Георге ле, на Гергьовден.“
Кога викнеше третият синджир, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
„Бре, нали й язык за наште, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
за нашите дребни дечица, рано ми, Георге ле, на Гергьовден,
повити, неразповити, рано ми, Георге ле, на Гергьовден.“
Ой, на здраве, свети Георге, рано ми, Георге ле, на Гергьовден.

Песен на мома:

Бели мома тънки дарн, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,
Набели ги, набуха ги, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,
Просгряла ги на сух пясък, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,
че си седна на бял камък, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,
Извади си огледалце, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,
Оглява се, окайва се, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,
„Колкото съм белолика, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,
толкоз да съм черноока, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,
поповете ще разпопя, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,
женените ще разжениа, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,
ергените ще ожена, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле.“
Ой, на здраве, малка моме, коладе ле, на тиха бели, бял Дунава, коладе ле,

Песен за благославяне на кравая:

Де сме се събрали, понабрали, тази нощ, полунощ, все орачи, все копачи. Друм друмуваме, път пътуваме, смилим китка потрушихме, черни бошуши подпехихме, бели навуца окаляхме, че налигахме на тоз стар	станик, стар доминик, С ръце похлопахме, с крака потропахме. Той се обди сърдит, гневит: „Ако сте турци-бунтовници, ще ви дая тънка сабля, тънка сабля, английска. Ако сте гости-коледари,
---	---

ще ви дая добра дара,
добра дара — превит кравай.
На кравая кръст-дукато,
кръст-дукато, сребро и злато.
Ние му казахме,
че не сме турци-бунтовници,
а най-сме гости, коледари.
Той се орадва, обрадва,
че се запрета от ноктите,
до лактите, че си бръкна
в куюм джобове,
че си извади китка пахтари,
че отвори чешпир порти,
че на поведе, заведе

Песен при напуцане на къщата:

Господ е от тука,
ние не сме от тука.
Калино, Недо, мила, булина.
Изфркъна сврака

Сватбарски песни:

Песен, която пеели, когато отивали да вземат булката с колата:

Запрягай, куме, колата,
колата, куме, волската.
Далеч за булка ще идем
през девет села в десето.
Кога за булка отивали,

чемниците са класили,
вишни, череша цъфтели.
Кога се назад върнали,
чемниците жънали,
вишни, череша берели.

Песен, която пеели, когато наближели дома на младоженика:

Надяваш ли се, свекърво,
че ти отмина водиме?
Стмича да те отмени

от бели, тежки баълри,
от дълбоките ношуви
и от дълбоките станове.

Песен при замесване на хляба за сватбата:

Вила се лоза винена,
винена и ракиена.
Не било лоза винена,
винена и ракиена.
Най-било мома хубава.

С побратима си хортува,
с побратима си Милена:
„Ходете, къде ходите,
кога за мене дойдете,
много сватове елате.

на неговата божа трапеза
и ни каза: „Яжте и пийте!
Който ми е най-голям душманин,
бог да го обърне на друга страна,
да му даде два крака,
единия сламенен, другия восъчен.
При пожар да бяга,
сламеният да изгори,
восъчният да се стопи.
Да налети на две плочи,
да си извади и двете очи,
да налети на два трапа,
да си счупи и двата крака.“
Слава тебе, дружино, амин!

Малко съм мома ходила
много съм дари готвила:
на всеки сват — по ат,

на стар сват — два ата,
на стари тейко — биволи,
на кумичката — телничка.”

Песен при бръсненето на младоженика:

Барем си ерген, мамо, походих,
барем си момч, мамо, налюбих,
хранена коня, мамо, наяздих,
самурен калпак, мамо, накривих,
Ергенство било, мамо, пановство.

момничество било, мамо, везирство.
Доде е ерген, мамо, при майка,
като ябълка, мамо, в градинка
Как цъфти, мамо, божур в градина,
тъй цъфти, мамо, мома при майка.

Жетварска песен:

Слънцето трепти да зайде,
Димитър чакъм захваща
с неговата сестра Станчица.
Димитър Станки думаше:
„Станке ле, сестро, по-малка,
я жени, сестро, да женим,
на своя ръкойка не тургай.
Я викии, сестро, та запей
от едно гърло два гласа.
от един език две думи.“
Станка Димитру думаше:

„Не моя, байне, не смея.
Аз имам либе-хайдутин,
на хайдутите войвода.
По гласа ще ме познае,
по думи ще ме разбере.
Ще дойде, байне, при назн,
тебе ще, байне убие,
а мене, байне, ще вземе.“
Димитър Станки думаше:
„Не бой се, сестро, не бой се,
докато съм аз при тебе.“

Песен „лазарница“, която пеели от Загевезни до Великден

Мама си Тодор рано будеше,
рано будеше, хитро учеше:
„Я стани, стани, сине Тодоре,
твоите другари впрягат, отиват,
впрягат, отиват, тебе не чакат.
В Бургас жъ плат, тебе не чакат.
Твоите биволи вързани лежат
за боюндрука, за чекаджека.“
Тодор се сепна, сепна, събуди
и на майка си тихо продума:
„Я дай ми, мамо, твоето сукно,
твоето сукно и витите гримни,
витите гримни от сребро и злато.

да направя, мамо, на моите биволи
сукнени чулове и златни юлари,
златни юлари с сребърни синджирни.
Че ще да мина, мамо, през Делнормана,
през Делнормана, Кара Чирпана,
че ще да излязат делнорманки,
делнорманки, младите булки,
карачирпанки, младите моми,
че ще да речат младите булки:
Бре, блаздя, боже, на тая майка,
лето го е хранила, хранила гледала,
че ще да кажат малките моми:
Бре, блаздя, боже, на тая мома,
на тая мома, коя го вземе.“

Песен, която пеели след Великден:

Разболяла се е Ганка, Гане ле, една на мама,
та е лежала и боляла, Гане ле, една на мама,

цели ми девет години, Гане ле, една на мама,
 Нито е мама питала, Гане ле, една на мама,
 нито ѝ Ганка казала, Гане ле, една на мама,
 Снощи я мама попита, Гане ле, една на мама:
 „Шо лежиш, Гане, що болниш, Гане ле, една на мама?
 Да нямаш нещо грехове, Гане ле, една на мама,
 грехове, Гане, свършени, Гане ле, една на мама.“
 Ганка на мама думаше, Гане ле, една на мама:
 „Мамо ле, мамо, млечка, Гане ле, една на мама.
 Знаеш ли, мамо, помниш ли, Гане ле, една на мама,
 кога бяхме малки, глупави, Гане ле, една на мама,
 кога се с Герги любяхме, Гане ле, една на мама,
 голяма си севад иммахме, Гане ле, една на мама.
 А че ма Герги остави, Гане ле, една на мама,
 че аз му се люто закавих, Гане ле, една на мама,
 че му къшлата запалих, Гане ле, една на мама,
 двата ъгъла с стадото, Гане ле, една на мама,
 единия — с овце ялови, Гане ле, една на мама,
 другия — с малки агънца, Гане ле, една на мама.
 Кога агънца блееха, Гане ле, една на мама,
 синьото небе разделят, Гане ле, една на мама.“
 Мама на Ганка думаше, Гане ле, една на мама:
 „Ганке ле, дъще, Ганке ле, Гане ле, една на мама,
 девет си години лежала, Гане ле, една на мама,
 още девет да лежиш, Гане ле, една на мама.“

Песни за прочути младежи:

Песен за Илия, баш кавалджия:

Чувайте, мало и голямо,
 какво е чудо станало
 в Ени-махле, село голямо,
 в Ени-махле на сбора,
 как са Илия убил.
 Илия, баш кавалджия,
 Слънцето трепти, изгрява,
 Илия идва от къра,
 от къра, от Бакаджика,
 вакли шилета мамеше
 и на сестра си думаше:
 „Сестро ле, Ганке, Ганчице,
 приготи, Ганке, премяна
 на мене, Ганке, из тебе
 и ми кавала намажи,
 че ще те бати заведе
 в Ени-махле на сбора.“

Мама Илия думаше:
 „Тук стойте! Синке, не ходи.
 Лоша съм съня съшила —
 както до огън стояла,
 златна ябълка паднала,
 не можах да я улова.“
 Илия майка не слуша,
 Той се хубаво премени,
 взема си медна кавала
 и си с Ганка тръгна.
 По пътя Недка стигнали.
 Илия Недки думаше:
 „Недке ле, любе, Недке ле,
 от сега, Недке, заръчам,
 да не си, Недке, любила
 пашакъйските ергени,
 че ми са, любе, душмани.“

Недка му нищо не рече,
 Като на сбора отишли,
 Илия с кавал засвири,
 Голямо хоро сторили,
 мало и голямо играли,
 Ганка и Недка, двечките
 и те на хорото играли.
 Иван Стоянов от Пашакъй,
 Иванчо още Караманчето,
 той се между тях улови.

на Илия глава завърти
 Илия си кавал позаври
 и си при тях отиде,
 Тоз Иван Карастоянов,
 тоз Иван Караманчето,
 извади ножче-кривлаче,
 и го в сърцето удари.
 Илия само извика:
 „Дайте ми вода да пия!“
 и се от душа раздели.

Песен за Кольо Дряновчето, писар в общи- ната на селото:

Отгоре слязоха, мамо,
 отгоре, от Загоре,
 тревненски цигулари:
 Цанко ми цигулара
 и Кольо Дряновчето,
 Кольо Сербчето.
 Която Кольо вземе,
 тя ще се намери
 из Кольовите двори,
 дълги и широки,
 с кирвич оградени

с порти позлатени,
 и ще се наседи
 в Кольовите къщи
 бели, измазани,
 и ще се наноси
 на герджик премяна,
 и ще се наноси
 на весте пашани,
 дър два подбрадинка
 и три заложника.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

I. СВЕДЕНИЯ ЗА МИНАЛОТО НА СЕЛИЩЕТО ОТ ДЪЛБОКА ДРЕВНОСТ ДО ПАДАНЕТО НИ ПОД ТУРСКО РОБСТВО

При случайни разкопки на селяните, при търсене на злато от
 маляри и при археологически разкопки в землището на с. Люлин
 са намерени много останки от стари селища, надгробни могили
 и други паметници на материалната култура на населението, ко-
 ето е обитавало тези места в далечното минало. Тези старини са
 от тракийски, гръцки, римски или старобългарски произход. За
 значителна част от тях черпим сведения от една статия на Л. Бо-
 тушарова, която цитираме почти изцяло:¹

¹ Ботушарова Лилия — Новооткрити старини. ГПНМ, II, 1950 г. стр.
 254—260.

„Северно от с. Люлин — на около 500 м от него, се намира една надгробна могила, известна с името „Бялдядовата могила“, която сега се числи към землището на с. Недаляско. Според сведения на селяните през 1920 г. на същата могила била намерена колесница, две железни шини с бронзова украса, от която сега нищо не е запазено. През 1940—41 г. при копане на пръст от могилата, селяните попаднали на гробница. Според сведенията на Иван Матев, който присъствувал при откриването, гробницата била градена с тухли и между гробния инвентар се намирали бронзови съдове, канички, бронзови статуйки, които сега не са запазени. Няколко тухли, които могат да се видят, имат размери 0,36 м (на 0,36 м и 0,045 м).¹ В съседство с „Бялдядовата могила“ се намира още една надгробна могила, която е много ситишена.

„Северозападно от селото и то непосредствено до него в местността „Манастиря“ са открити следи от старо селище — много части от тухли с дебелина 0,045 м, части от глинени съдове и др.

„Западно от селото, на около 2 км, в местността „Кавак дере“ се намират 4 надгробни могили. В две от могилите селянинът Иван Матев попаднал на погребение чрез изгаряне. В едната могила освен въглени, полуизгорели кости, глинени съдове били намерени и няколко бронзови верижки. В съседство с тях 4 могили, на около 300 м от тях, се издига една надгробна могила, също разорана, в която е открито погребение също чрез изгаряне и където е имало и стъклени балсамарии. От северната страна на „Кавак дере“ се намират още 4 надгробни могили.

„Следи от старо селище, на което принадлежи могилият некропол западно от селото, се намират от двете страни на потока (дерето).“

Според предание, запазено в с. Челник и с. Иречеково, този юрт е на сравнително ново селище — „Гладно поле“, създадено към XVI—XVII в. от български овчари, които пасяли там стадата на турски търговци. Селото било малко, състояло се от 20-30 къщи. Заселниците му живели крайно примитивно и бедно, нямали засети ниви — оттам и името му. Селото не могло да прогресира и непросъществувало дълго. То имало кладенец, който с течение на времето бил затрупан. Мястото му обаче личи като трап, който се очертава особено добре зиме при тънък пласт сняг. Според едно от многото предания за този кладенец, което вълнува особено

¹ През ноември 1965 г. група селяни от с. Недаляско при вадене на камъни от карьерата близо до „Бялдядова могила“ случайно открили стар гроб, който сега се проучва. Той е дълъг 2 м, широк 0,70 м и дълбок 0,90 м. Ограден е с дялани камъни и е покрит с голяма каменна плоча. В гроба са намерени пръстени с камък и златна пара. Предполага се, че гробът е от римско време. (Заб. — автора).

силно иманярите, в него крадци били хвърляли пълни дисаги със злато, задигнати от катъра на едни турци; страхът от преследване от страна на турците бил накарал селяните да изоставят селото.

„Непосредствено до местността „Кавак дере“, в местността „Дългите гробница“ има две надгробни могили.¹

„Пак западно от селото, на около 3 км от него, в местността „Мъждрянова могила“ се намират още 8 надгробни могили.

„Западно от селото и непосредствено до р. „Карабунарска“ се намира друга надгробна могила, известна под името „Далевата могила“. Около тази могила, в цялата местност, позната с името „Трънев баир“, са открити следи от старо селище: фрагменти от керамика със син и червен цвят, монети и др. Оттук произхожда и една железна римска мотика, сега в Пловдивския народен музей. На южната страна на „Трънев баир“, в местността „Юзята“, са открити следи от гробове, в които според сведения на селяните са били намерени златни монети. В самата река е намерена железна брадва и чук с дупка от горната част на лицевата страна, с дължина 0,125 м и ширина на острието 0,063 м. (Сега в Пловдивския народен музей).

„Югозападно от селото в местността „Титева трънка“ е намерена двойна железна брадва с дължина 0,32 м и ширина на долното острие 0,17 м, а на горното — 0,055 м. (Сега в Пловдивския народен музей).

„Югозападно от селото, на около 2—3 км от него, върху Коккарджанската височина се издигат две надгробни могили. Под могилите в дерето, от извора на чешмата Коккарджа в посока на изток са открити следи от стар водопровод, граден с глинени гъбни. (Следите се намират в нивите на Делчо Вълканов, Наньо Тонев и Стат Драгнев). В местността „Узунова могила“ се издига друга надгробна могила. В нея Геньо Лишев при оране попаднал на гроб и според неговите сведения били намерени железно копие, меч и нож; на около 100 м от тази могила се намират следи от постройка — дялани камъни, споени с бял хоросан.

„На юг, в местността „Чилова дупка“ са открити следи от четвърто старо селище. Оттук произхождат големи глинени купове с червен цвят, хромели, бронзова статуйка на Аполон-коник, бронзова монета, сечена в стария римски град Деултум...“

Южно от селото, близо до чешмата „Баба Драганка“ се намират две надгробни могили. Оттук произхождат две мраморни оброчни плочи на тракийски конник, една бронзова монета, балсамарии и др. Те са били намерени при работа по капиране на водата от Иван Матев, в присъствието на Иван Узунов и Стат Чолака. Той ги предал на студентите Стоян Желев и Христо Генчев. Те пък от своя страна ги предали на професор Г. Капаров.

Допълнително Христо Генчев му предал още две бронзови кончета, намерени пак на същото място от Илия Пенев. Тях студентът бил получил от сина на Илия — Пеньо Ил. Пенев. Проф. Кацаров е проучил тези ценни археологически находки и публикувал резултатите от работата си последователно в две статии. В статията за първата група находки четем следното:¹ „1. Откъселек от мраморна плоча с пирамидална форма, долната част отчупена, задната страна грубо отдялана, с височина 15,5 см, ширина 16 см, дебелина 2,5 см. Грубият, доста изветрял релеф представя тракийски конник в ход към дясно, облечен в хламида, която е разстила върху задницата на коня; проснатата му напред десница е опряна върху шията на коня.“

2. Долна част от плоча от едрозърнест мрамор с пирамидална форма, висока 15,5 см и широка долу 19,5 см, с дебелина около 20 см, задната страна грубо отдялана. Коникиът е в ход към дясно, облечен в къс хитон и развята хламида, десницата му върху шията на коня; пред коня стои жена, обърната напред, облечена в дълга дреха. (Главата ѝ е отчупена). Релефът е доста заличен.

3. Балсамарин от зеленикаво стъкло с височина 7 см, а диаметър на устнето 17 мм.“

За втората находка четем:² „1. Грубо изработена плоска статуйка на конче, вис. 4 см, шир. 4,2 см, робът на шията му е набразден, а около шията се виждат две успоредно връзани линии, които представяват нагръдник (който крепи седлото).“

2. Бронзова статуйка на конче с отчупени крака, обработена по-грижливо, вис. 3,7 см, шир. 4 см; гривата е представена с връзани вълнести линии; представеният пластично нагръдник е украсен с вдлъбнати точки; нанодобени са и ремъците на углавника. Образите на самия конник, които са били прикрепени на гърба на кончетата са изгубени. Тези кончета вероятно са част от оброчни статуйки на тракийски конник.“

По-нататък проф. Кацаров прави извода, че вероятно при чешмата „Баба Драганка“ се е намирало светилище на Тракийския конник.

В местността „Двете дерета“, в нивата на Митьо Д. Гочев, по негови сведения е намерена желязна брадва, сребърни корубести монети и други.

В местността „Фъндък дере“, до керечищата са открити следи от старо селище.

¹ Лични паметници от България — професор Кацаров — ГПНПН от 1937—39 г., стр. 109 — 116.

² Проф. Кацаров — Лични паметници от България — ИБЛН XIV, 1940/42, 43 г., стр. 54—59.

Според твърденията на селяните в местността „Юртица“ е имало също старо селище, чийто гробища били близо до селото. Това твърдение обаче досега не е потвърдено научно.

Северно от с. Люлин, по билото на хълма, по чийто южен склон е разположено то, личат останки от онази част на Пограничния български окоп, която е минавала покрай селото. Този окоп е известен под турското наименование Еркесия (пресечена земя — окоп). Той е особено важен старобългарски паметник с голяма археологическа стойност и историческо значение. Служел е за граница между Българската държава и Византия през VII в. от н. е. Въз основа на проучванията на братя Шкорпилови, проф. Златарски, Н. Благоев и др. се установява, че пограничният окоп е започвал южно от с. Якезлий и северно от с. Дебелт, Бургаско, вървял в северозападна посока към с. Хаджи Мариново (Джумалий) и между селата Богорово и Първенец, променял посоката си в югозападна между двата Бакаджика северно от с. Ени-махле (Люлин), пресичал р. Тунджа северно от с. Тервел (Пандаклий), откъдето в същата посока се спускал към ъгъла, образуван от р. Марица и притока ѝ Съзлийка и там свършвал; р. Тунджа го делила на две части: източна и западна. Общата му дължина е била 131 км.

Окопът се е състоял от две части: насип и трап. Насипът е бил поставен на право върху земята повърхност в доста голяма височина и ширина, а трапът се е намирал до самия насип и също така е бил доста дълбок и широк. Насипът се е намирал на северната му страна — към България, а трапът — на южната му страна — към Византия. Снабден е бил с наблюдателни кули, врати и добре се охранявал от стражарите. До X в. бил много добре поддържан. Приема се, че Еркесията е копана на два пъти през две различни времена — източната част от Дебелт до Тунджа — при хан Тервел (VIII в.), западната част от Тунджа до Марица — при хан Омуртаг (IX в.).

Източната част на окопа е била дълга 67 км, трапът е бил широк 7 м и дълбок около 1,5 м, а насипът — висок около 1 м и широк около 15 м. Западната част на окопа била дълга 64 км. Трапът ѝ бил широк около 4 м и дълбок около 1 м, а насипът — висок около 1 м и широк около 6 м.

Преди Освобождението ни от турско робство в с. Русокастро и околните села се пеела една историческа песен за направата на Еркесията, която песен е разказано предадена от Иречек.¹ Според нея, при постройката на окопа работели мъже и жени; всички майки били на работа. На 9 пеленачета се оставяла по една баба да ги гледа. Децата плачели и една от бабите, за да ги умири, им запяла песен, в която проклинала царя за наложената им тежка

¹ Иречек „Пътуване из България“, стр. 782.

ангария. В това време минавал царят, чуд проклятията на бабата и се провикнал: „Всичко е, бабо, до време.“

Край Еркесията имало тук-там фурин, в които работниците си печали хляба. Изчисленията показват, че при работата за окопа са били изкопани около 8 милиона куб. м пръст. За постройката на всичко това е необходимо да работят 10 000 души в продължение на 2 години.

Между Еркесията и с. Люлин се е намирал друг малък окоп, който местното население нарича „Циганска Еркесия“. Той се приближавал до големия окоп, без да се съединява с него. Между двата окопа е имало разстояние от около 15 м, което приличало на врати. Въпреки това и двата окопа образували едно укрепление дълго 850 крачки, което в западната му част било широко около 360 крачки, а в източната — по-тясно. Циганската Еркесия почвала от недълбоката трапчинка, която се спуска към източния край на с. Люлин и във формата на неправилна дъга се простирала до трапчинката Сухо дере, която е пък на запад от селото. На изток от Циганската Еркесия е минавал път (по-късно пътят Шумен—Одрин), а на запад в м. Манастиря се намират развалини от старо здание, за което Шкорпил предполага, че е било митница. (Такава митница е имало и при с. Тенево). Според местното предание обаче сградата е била светилище-манастир на старо население, което е обитавало селището край това място.

През 1961 г., при дълбока оран с трактори, в м. Стражата са намерени западноевропейски монети от XVI и XVII в. Предполага се, че тези монети са проникнали в Отоманската империя по пътя на войните, които тя е водила със западно-европейските държави, а също и по търговски път. (Подобни монети са намерени и в района на с. Недалско). Възможно е обаче и друго предположение — да са проникнали откъм Черноморieto. Тези находки от монети говорят за икономическите връзки на района по време на турското робство.

Село Люлин е било стар рударски център. В м. Лозята се е намирала стара мина. През 1902—3 г. почнало разработването на тази мина под ръководството на Тоньо Тодоров, който имал там запазен периметър. Тъй като намерената оловна жила била слаба, то проучванията били изоставени. Днес те са подновени. В м. Мал тепе пък в римско време е имало златна мина.

Днес наново се правят проучвания на мината.

Изобилнието от археологически паметници в землището на с. Люлин показват, че този район е бил гъсто населен още от дълбока древност, тъй като е имал благоприятни условия за живот. Самите археологически паметници пък говорят за голе-

мите постижения на материалната култура на траки, гърци, римляни и на старите българи.

2. ТУРСКО РОБСТВО

а) Положение на поробеното население.

Епохата на турското робство е една от най-мрачните епохи в историята на българския народ. Турският феодализъм свързал с векове социално-икономическото му и културно развитие. Лишен от политическа самостоятелност, българският народ бил подложен на жесток икономически гнет и на религиозно-народностна дискриминация. Животът, честта и имотът на българите били винаги изложени на опасност. Непосилни данъци и трудови тежоби, разрушаване на стотици църкви и манастири, грабежи, убийства и отвлечения в робство — такава е зловещата картина на политическата, социална и културна трагедия на българския народ под турско иго. Особено непоносимо станало положението на поробеното население през XVIII—XIX в. в. поради силното разложение на турския феодализъм и зараждането на капиталистическите отношения.

Свободолюбивият български народ обаче нито за момент не се е примирявал с турския феодален гнет и непрекъснато е водил борба за освобождение, която преминала през различни етапи и имала различни форми и прояви.

Съдбата на населението в Ямболско е нищо не се отличавала от тази на останалата българска рая. В по-старите селища като (Първенец) Башалий, Пандаклий (Тенево), Мансартий (Победа), Арнауткьой (Иречеково) и др. се настанили преселници-турци, които владеели големи земи, чувствували се господари и вършели произволи над българските селища. Разбойнически турски дружини нападали и плячкосвали села и пътнища. Държавата събирала много данъци, чиновниците грабили и за своя сметка. Ямбол и Казъл-агач (Елхово) станали седалища на представители на централната турска власт; в селата имало местна турска управа, но всички те рядко се застъпвали за българското население.

В гористите местности на сегашната люлинска мера, пълни с различен дивеч, обичал да идва на лов султан Мохамед IV (втората половина на XVII в.), известен като страстен ловджия. Той дори нощувал през 1666 г. в с. Иречеково. Ловуването на султана било голямо зло за българското население в Югоизточна Бъл-

гария. Султанът бил придружаван от голяма гвардия и свита, от много доганджини (соколджии) и др. Прехраната на всички тези хора и добитък падала като тежко бреме върху беззащитното българско население от села и градове. Като се има пред вид, че дивади и чиви се откъпвали и хубави гори се разваляли, то става ясно, че посещенията на този (Авджи Мохамед) султан, както се пеело в песни и се разказвало в предания, в тези места били истинска напасть за българската рая.

През XVIII в. в съседни на Люлин села живеели богати турци, притежатели на големи чифлици, които били обработвани от българските селяни. Такива чифлици владеели тъй наречените „султани“ — потомци на татарски ханове и князе от управляващата татарска династия Герей, избягали от Крим след завладяването му от царска Русия (XVIII в.). В XIX в. тези татарски султани вече се били претопили в местните турски първенци, но останало наименованието им. Такъв султан бил и Пандаклийският султан, който имал голям чифлик в с. Пандаклий (Тервел) по времето, когато се основало с. Ени-махле (Люлин). Бързото издигане и забогатяване на селяните от с. Люлин предизвикало злобата и завистта на редица турски чифликчи от околните села и на българските чорбаджии, които били в приятелски отношения с турците. През 40–50-те години на XIX в. турски разбойническите дружини, повечето тайно подбуждани от турски чифликчи и българските чорбаджии, нападали селяните от с. Люлин, извършвали кражди на добитък и причинявали големи пакости на чиви, къщи и градини. Често практикували и отвличането на отделни лица, с цел да получат голям откуп.

В спомените си за това време дядо Иван Видев Стойков с болка и възмущение описва няколко случая на разбойничество, които говорят убедително за тревожните дни и нощи, преживявани от люлинци.

Двадесетина години след заселването на с. Люлин, през един пролетен ден, привечер турски разбойници обградил и заловили група люлински юноши, които се били заиграли по поляните край селото. След като ги разпитали за бащите им, турците освободили всички с изключение на Тодор Киров Вълканов, син на заможен селянин. Разбойниците повлекли със себе си заловеното момче. Дълго вървели те, като криволичели из различни места по пътя, с цел да го заблудят, та в случай на бягство, да не може да се справи. Тодор Киров обаче добре се ориентирал в местностите, въпреки че не се издавал. Турците, сигурни за пленника си, се спрели да пренощуват в местността Адата, близо до Фил дере, без да знаят, че там се намират бащините ниви на Тодор. Те наклали огън, приготвили си вечеря и след вечерята легнали да спят; оставили на пост един пазач, но пазачът решил, че момчето ще се страхува да бяга през нощта и също легнал да спи.

От предпазливост си подложил част от абичката на Тодор, та да усеща движенията му. Смелото и съобразително момче обаче развързало ръцете си, внимателно съблякло абичката си и тихо се измъкнало от разбойническия лагер. През целия път до дома си Тодор тичал, като се озъртал на всички страни, за да се увери, че не са го открили и не го следят. Стигнал до вратата на бащиния си дом, той похлопал тихичко и поискал от родителите си да му отворят. Те, наплашени от други подобни случаи, помислили, че турците за им устроили клопка чрез сина им и не му отворили. Нощта момчето прекарало в плевнята. На сутринта, като разбрали, че няма турци, родителите отворили вратата и прибрали сина си. Със съзри на очи те изслушали разказа му за преживяното и се радвали на спасението му.

След този случай животът в селото станал по-неспокоен, с още по-голям страх хората вършели работата си по полето.

Не след много последвало ново произшествие: отвлечен бил дядо Тодор Стойков при следните обстоятелства — дядо Тодор бил отишел да занесе храна на сина си Видьо Тодоров, който орял на нивата им в местността Черковната кория. В съседство с тази нива други двама селяни — дядо Петко Мавров и синът му Куньо Петков, също орили нивите си. От гората излезли трима въоръжени турци, заловили дядо Тодор, завързали го и един от тях го повел към гората, а другите двама се спуснали да заловят дядо Петко. Воловете на дядото се изплашили от непознатите хора и хукнали да бягат, а оралото се закачило за потурите му и го повлякло със себе си. Куньо Петков също почнал да бяга към гората, като не изпуснал копралята си. Преследващите го турци се изморили и единият от тях значително изостанал. Куньо използвал този изгоден момент. Той размахал умнишено разочушената си копраля зрещу по-близкия турчин и с няколко удара го повалил със счупена ръка. Междувременно вторият турчин го догонвал с изваден пишов, но Куньо успял да се спаси чрез бягство и да се укрие в Черковната кория. Баша му също успял да избяга. Турците пък откарали със себе си заловения дядо Тодор Стойков и го скрили в днешната местност Хайдушки могили. След няколко дни изпратили съобщение до сина му Видьо да им занесе 300 „звонка“ — златни пари — откуп за баща си. Заплашвали го, че, ако откаже, ще заколят баща му. Сумата за откуп била много голяма и Видьо не бил в състояние сам да я даде. Притекли му се на помощ роднини и парите били събрани. Видьо незабавно занесъл триста златни лири на уреченото място и освободил баща си. Освобождението станало на едната от трите могили, южно от селото, които именно след това събитие били наречени „Хайдушки могили“.

б) Форми на съпротива срещу турската тирания

Тъй като не могли да разчитат на съдействие от страна на турската власт, селяните от с. Люлин потърсили спасение от разбойниците в самозащитата. Те започнали да събират пари, да си купуват пушки, пищови и патрони. Избягвали да се движат поединично и гледали да не замръзват в полето. През 50—60-те години на XIX в. турски разбойнически дружини продължавали да нападат търговските кервани по пътя за Бургас. Особено често постраждал богатият керван на люлинци. Затова селяните си наели един турчин, бивш кърджалия, на име Рашид, за пазач на кервана и на мярата. С пазача и с няколкото въоръжени селяни керванът пътувал го-спокойно. Въпреки взетите предпазни мерки, едно от нападенията край с. Русокастро през 1863 г. завършило особено трагично за люлинци. Във въоръженото стълкновение с разбойниците били убити трима души: турчинът Рашид и българите Иван Годорг и дядо Киро Вълканов.

След това нещастие селяните започнали още по-успешно да се въоръжават и вече всеки пътуващ с кервана носел пушка и най-малко 50 патрона. Така подготвени, по-късно люлинци успели да се справят с друго нападение, организирано от сина на Саманларския бей (бей на с. Сламеново). С чувство на задоволство и национална гордост дядо Иван Видев снесва този успех на българите и проявената от тях находчивост при последващите усложнения: смятат на този Саманларски бей, буен и разхайтен младеж, се влюбил в дъщерята на Пандаклийския султан. Султанът, който не го харесвал за зет, поискал да изпита ловкостта и смелостта му и му поставил условие за съгласието си — да обере люлинския търговски керван, когато се завръща от Бургас. Самоувереният и влюбен момък събрал група другари и всички на голе пресрещнали кервана край с. Джумалий (Житосвят), тъкмо когато се бил разположил на почивка. Часовоят на кервана — Диньо Стефанов, забелязал навреме групата и предупредил селяните. Всички заели удобни места около и в колите си, като умело прикривали насоченото оръжие. Смятат на бей, неподозиращ нищо, се приближил до един от люлинци и поискал вода за пиене; взел подадения му бъкел, вдигнал го към устата си, но не пиел, а дебнел селяните и в миг им извикал на турски: „Стой, не мърдай!“ В същия момент се чул изстрел. Стрелял Диньо Стефанов, улучил турчина право в главата и го убил. Останалите селяни се изстрели във въздуха прогонили другите нападатели. Въпреки успеха си, люлинци се разтревожили много, тъй като в лицето на убития познали бейския син. Те побързали да се отдалечат от мястото на произшествието, да се приберат и да обмислят създаното се положение. Отивши при тогавашния първенец на селото — дядо Жельо Вълков и му разказали за случилото

се. След продължително обсъждане решили — дядо Жельо да поеме вината за убийството върху себе си. Той трябвало да поддържа, че е бил с кервана, че селяните били занесли в Бургас да продадат определената за плащане на десетъка храна, тъй като искали навреме да се издължат на бирника и че стрелял той, за да защити държавните интереси. По съвета на дядо Жельо, за да прикрийт уликите, няколко селяни заровили трупа на убития край Еркесията и над пресения гроб запазили вършица, та да не личи.

На сутринта турски запитиета арестували дядо Жельо, макар че не вярвали на признанията му и го отвели в Одринския затвор до разглеждане на делото. Делото се гледало от състава на Одринския околийски съд в с. Хасан-беглий (Добриново), близо до с. Джумалий. Дядо Жельо и свидетелите-селяни поддържали първите си показания. Кадията обаче, който по изключение ще да е бил по-обективен и справедлив турски съдия не повярвал, че „такъв пощен старец“, както се изразил сам той, е извършила престъплението, и го освободил с думите: „Каквото търнело, намерило“. Дядо Жельо се върнал в селото радушно посрещнат от селяните. Пандаклийският султан пък, като научил за освобождението му, поздравил люлинци за хитростта им.

След този случай люлинци починали да се ползват с по-голям авторитет сред турците и пред българските чорбаджии и за известно време нападенията против тях се прекратили.

в) Борба за българска просвета и за самостоятелна българска църква

В смутните и тревожни години на турското робство люлинци търсели опора и подкрепа в християнската вяра и църква. Действително при тогавашните условия българската църква се явявала-до голяма степен възител на българския национален дух и шит срещу асимилаторските стремежи на турци и гърци-фанариоти.

Двадесетина години след възникване на селото будни и предприемчиви люлинци намислили да се построи селска църква, в която да се проповядва на разбираем църковно-славянски език от български свещеник. Инициатор на тази идея бил Киро Вълканов. Той подарил и място за постройка на църква, като отделил 1,5 дка от двора си. Селяните го подкрепили. Направили дарения всеки според материалните си възможности и така събрали сума за постройката сума. Необходимият дървен материал те набавили сами, като секли от горите край с. Белва и с. Кара кютюк (Пънчепю). Камъните за зидарията и за колошите били водени от карьерите на с. Башалей, а били обработвани на самото място на

с. Люлин

Църквата „Св. Спас“ — построена през 1858 г.

строежа от група албански майстори-каменоделци. Керемидите били правени и печени в селото в керемидарницата на тракийския преселник — дядо Стоян Чибукчиата. Църквата била построена през 1857–58 г. Тя била еднокорабна постройка със заеводен покрив, с открито преддверие, подкрепено от камонни, заеводени колони. Първоначално тя имала и кубе за камбанария, но тъй като то било нестабилно и с течение на времето се наклонило, съборили го, а камбаната окачили на един от големите брястове, които растат и до днес в двора на църквата. Камбаната, закупена от Сливен за 40 златни лири, била подарена от Ноньо Райнзв с надеждата „да му се простят греховете“. Оградата на църквата била висока, зидана също от камък. Тя траела до 1932 г., когато била заменена с нова — от камъни и тухли и с железни решетки. Църквата се именувала „Св. Възнесение Господие“ (св. Спас) и на дени възнесение господие по религиозния календар ставал сборът на селото. На този голям за селото религиозен празник селяните правили щедри дарения в пари и икони за дообзавеждане на църквата. Така Куньо Стоянов подарил иконата „св. Онуфрий“, Стоян Проданов подарил иконата „св. Кирил и Методий“, Кольо Тенев — иконата „Кръщение

Господие“. Тодор и Баньо Кирова — иконата „Исус Христос“ Руси Йовчев — иконата „Рождество Христово“, Тодор Киров — иконата „Зограф св. Тодор“, Стоян Матов — иконата „Жертвеник“, Димо Гочев — иконата „Грехът на Адам и Ева“, Диньо Колев — иконата „Кани убива брат си Авеа“. Дарение на икони направили и Теньо и Господий Ст. Тодорови, Баньо Тодоров, Теньо Стаев, Стат Колев и Стат Динев, Жельо Вълков, Стоян и Стоянка Димитрови, Тоньо Стоянов и др. Повечето икони били рисувани от гръцкия зограф Калоянис, който бил повикан специално за тази цел и прекарал няколко месеца в селото (към 1896–97 г.).

В църквата служели български свещеници. Първият свещеник бил поп Атанас, преселник от с. Хазбеглий. След него служил поп Стоян Иванов, пришълец от с. Башалий, задомен в селото. (Този поп построил голяма мелница на р. Карабунарска, сега в землището на с. Първенец, с която улеснил много селяните). Той умрял в 1904 г. След него се изредили още няколко свещеника: поп Иван Проданов и др. Към 1930 г. в църковно отношение селото било прикрепено към църквата на с. Войника, а днес — към с. Неद्याлко.

За ръководене на църковните дела било избрано църковно настоятелство из средата на по-заможните и будни българи. Църквата притежавала значителни средства. С част от тях през 1875 г. бил закупен един дюкян, който чрез публичен търг бил даван под наем на различни наематели за срок от три години.

Наред с грижата за църква, люлинци имали грижата да си отворят и българско училище. Те били много ученолюбиви и на първо време искали децата им да бъдат грамотни, да познават черковно-славянските книги, а по-късно се стремели, те (децата) да добият светски знания, необходими им за живота. Отначало училището в с. Люлин било килийно и такова останало то почти до Освобождението ни от турско робство. Кога точно е било открито, не се знае, но тъй като е известно, че е съществувало още няколко години преди построяването на църквата, вероятно ще да е било открито към 1850–51 г. Този първи скромен разсадник на просвета се състоял от една малка стая, изплетена от вършина, измазана с кал, покрита със слама и без дюшеме. В стаята имало и огнище за палене на огън през зимата. Учениците носели дърва за огрев от къщи.

Първ учител в килийното училище бил някой си Андон от Сливен, по професия шивач. Той учел учениците си да пишат черковно-славянските букви на пясък, настлан по пода на стаята и да знаят наизуст една-две черковно-славянски книги (апостола-псалтира). Учениците — доста големи момчета, 8–10 на брой, посещавали най-редовно училището. На обяд не си отивали, а обядвали с донесената от къщи храна. След обядната почивка занятията продължавали до късно и вечерта младежите се връщали в

къщи горди, че се учат. След построяване на църквата с останалия от нея материал в църковния двор била построена една стая, покрита пак със слама и пак без дошеме. Това било второто училищно помещение на селото. В него от 1857 до 1870 г. учителствувал Панайот Ганев от Ямбол. Поради това, че условията за работа оставали примитивни, то и той обучавал учениците почти както предшественика си. Премахвал обаче писането върху плък. Учениците на Панайот Ганев пишели на широки костени плочки от добитък или на изградени дъски и плочи. Сметалото им било — колелца от керемиди, папизани на връв като бросница и обвивани на врата на ученика.

След Панайот Ганев за кратко време учител станал бившият му ученик Русен Йозеф от с. Люлин, а след него — Панайот Андонков от Ямбол. Панайот Андонков е учителствувал от 1871 до 1880 г. Вероятно за него се отнася похвалната оценка, дадена от Вълкан Калканджиев в статията му, поместена във в. „Македония“¹, че учителят в с. Ени-махле бил от „новата мода“ и знаел 4—5 езика. Авторът на статията съобщава, че учениците на този учител били най-добре подготвени в сравнение с учениците от околните села. Тъй като Панайот Андонков въвел новобългарската азбука и взаимоучителната метода при обучението, то може да се предположи, че при него училището постепенно се превърнало от класно в новобългарско, давайки знания, нужни за практическия живот.

С бързото нарастване броя на жителите на селото, нараства и броят на учениците. Старото училищно помещение се оказало тесно и крайно неудобно. В 1873 г. била построена също в църковния двор (в западната му част) нова — трета по ред училищна сграда. Тя била построена изключително със средствата и доброволния труд на селяните. Новата сграда била по-масивна, направена от камъни и кирпичи и покрита с керемиди. Състояла се от три стаи, от една — за попа, друга — за учителя и трета — за учениците. Училищната стая била най-голямата и побирала към 40—50 ученика. Тази сграда била използвана за училище до 1903 г., а по-късно била пригодена за магазин на потребителната кооперация в селото (до 1949 г.).

В такова състояние се е намирало учебното дело в с. Люлин до Освобождението ни от турско робство.

г) Национално-освободителни борби

През 60—70-те години на XIX в. освободителната борба на българския народ се засилила и се надигнала на нов, по-висок

етап. Започнало и се разраснало организирано революционно движение, което поляло вече национално и социално освобождение на народа. Като резултат от неуморната дейност на апостола на свободата Левски и на други пламени революционери, страната се покрива с гъста мрежа от революционни комитети, които имали за цел да подготвят народа за въстание.

Не се знае конкретно какво участие е взело населението на с. Люлин в тази борба и по-специално в подготовката на Априлското въстание и в самото въстание. Сигурно е обаче, че и до тях са стигнали възлите на революционния киевж. И между люлинци се заговорило за „българска царщина“ (по думите на дядо Иван Видев) и те симпатизирали на българските комити, толкова повече, че в ямболското с. Бояджик имало активни участници във въстанието. И между тях изпъкнали няколко младежи като горещи защитници на родното село. За да задушат революционния подем на българския народ и в този край „турците пак започнали да беснеят“ — пише дядо Иван Видев. Особено големи жестокости били извършени от тях в Ямболско по време на Априлското въстание и при потушаването му. „Когато се разчуло, че българските комити са разкрити“, плащът на организацията им осуетен, „а те преследвани и заловени, съдени и несъдени, бивали убивани или обесвани“. Тълпи от турски башибозук нападали с. Люлин и околните села, гаврели се с честа на българите, подлагали на изтезания за нари, грабили и напели безнаказано. Избягалите от с. Бояджик селяни с ужас разказвали за пожарите, издевателствата и кланетата на турците — „озверени кръвопийци“, както с възмущение се изразява пак дядо Иван.

Щом люлинци забележели, че турците навлизат в селото, бягали да се крият в околните гори и из деретата (доловете). Най-често се криели в местността „Титева тръника“. При бягството често пъти клетите майки принудени да хвърлят от ръцете си пеленачетата, за да спасят поне по-големите. Неуспелите да се скрият оставали жертва на безмилостните турци. При едно такова нападение на башибозук се разиграла сядната, колкото трагична, толкова и трогателна сцена: по-голямата част от селяните на с. Люлин успели да избягат и да се скрият в гората. Група младежи, на излизане от селото, дочули далечен, но страшен женски писък. Двама смелчаци — Цоньо Райнов и Курти Коев, които не могли да останат безразлични към страданията на околните си, се спуснали на помощ. Без да търсят път, през плетина и дворове, те стигнали до мястото, откъдето се носел писъкът и пред очите им се разиграло страшно зрелище — трима турци с коне се мъчели да отвлекат две хубави люлински девойки. Едната — Вълчана Неделчева Райнова, здраво заловена за ръцете, стояла между двамата конника. Третият турчин бил слязъл от коня си и се мъчел да залови друга-

¹ В „Македония“, год. V, бр. 25 от 22. VI. 1871 г.

та девойка — Машка Браикова Стоянова, но тя все се изплъзвала от ръцете му и се вкопчавала ту в майка си, ту в гредите на близката врата. Упоритата, но очевидно безрезултатна борба на девойките покъртила дълбоко двамата младежи. Като се уговорили набързо, те стреляли срещу онези турци, които били на конете си. Конниците пуслили Вълчана и побягнали; побягнал и конят на мъчителя на Машка. Този турчин също се опитал да се спаси с бягство, но не успял. С няколко изстрела бил повален мъртъв на земята, а девойките били спасени от отвлечане и потурчване.

След известно време друга башибозушка орда нападнала Люлин и околните села. Люлинци побързали да се скрият пак в гъстата гора на „Титова трънка“, като взели със себе си по някоя черга за завиване и малко храна. Скоро при тях дошли по няколко семейства от селата Автане (Недялско), Арпач (Богорово), Хазбеглий и др. Няколко селяни застанали на пост по околните височини. Башибозуците, които успели да открият скривалището на селяните, се спуснали да обградят гората, но били посрещнати със стрелба от защитниците и разпръснати. Една вечер младежът Вълчо Д. Пехливански се промъкнал в селото да вземе малко брашно, но бил заловен и подложен на страшни изтезания за пари. Пазачът на селото — турчин, успял да предупреди близките му, да дадат богат откуп, за да го спасят. С помощта и на селяните от околните села скоро била събрана пужката сума и Вълчо бил освободен. Разпитан от селяните за състоянието на селото, той им съобщил, че го е заварил в окаяно положение — врати и прозорци разбити, черги, съдове и друга покъщнина — разграбени. Въпреки всичко, люлинци били доволни, че поне нямало пожарите и кланетата, които сполетели с. Бойджик. (То било изгорено до основи).

Повече от седмица вилнели турските башибозушки орди из този край и отминали по другите села. Измъчените селяни най-после се прибрали по домовете си и се заели да поправят щетите, нанесени им от турците.

д) Освобождение от турско робство

Жестокостите, извършени от турците при потушаване на Аврицкото въстание, както знаем, предизвикали справедливо възмущение сред световната демократична общественост. Вероятно се създадо широко движение в защита на българите, особено силно проявено сред братския руски народ. Раздвижила се и западноевропейската дипломация. Царска Русия, съобразявайки се с чувствата на своя народ, след като не успяла по дипломатически път да разреши българския въпрос, през 1877 г. обявила война

на Турция. Тази война, независимо от известни завосвателни цели на руското правителство към Босфора и Дарданелите, се оказали освободителна за българския народ.

Успешното преминаване на Дунава от руските войски и настъпването им към вътрешността на страната, предизвикало силна уплаха у турците — заселинци в българските земи. Те започнали масово да бягат към Турция. Някои от бягащите се отдавали на грабежи, палежи и убийства, други отвлячали със себе си български девойки. Така поствил и Карнобатският бей Аспаза. Преди войната при него известно време работили две хубави люлински девойки — сестрите Нейка и Пенка и техният племешник — младежът Кънчо, син на брат им Козар Тоньо. За някакво незначително провинение Кънчо бил набит и изпъден от бей. По-късно, когато боят, заедно с другите турци потеглил за Турция, поискал да отведе със себе си двете сестри и друга една девойка — Мария (по-късно жена на Кънчо). За да избягнат отвлечането, девойките се скрили в църквата, където се били приютили и други българци и българки. Боят и хората му обаче ги открили и се опитали да ги извлекат оттам заедно. Мария, която била силна и смела девойка, се държала здраво за един от стълбовете на църквата и не могла да я отскубнат. Ядосан от упоритостта на българките, бейт съсякъл попадналата му палбузо девойка Нейка. Пенка, силно разстроена от убийството на сестра си и изплашена да не я последва същата участ, приела да тръгне с бей.¹

Много бежанци стигнали до с. Люлин и околните му села. Докато още българското население в Ямболско не било добре ориентирано за хода на войната, макар и да подозирало неуспеха на Турция, посрещало бежанците със страх. Подслонявало ги, хранело ги и търпяло отвлечането на част от впрегатния му или доен добитък. По-късно обаче, когато от разказите на турски аскеридезертьори проличали големите победи на руските войски и приближаването им към Балкана, страхът на това население се заменил с бурна радост. Селяните в този край започнали да се готвят трескаво за посрещането на руските войски. Организирали също доброволни въоръжени групи, които преследвали турските бежанци-разбойници, влизали в бой с тях и често успявали да си върнат

¹ По време на Балканската война Кънчо, като войник от занаса влязъл в Одрин заедно с другите български войски. Той се заинтересувал за дела си и научил, че деля му е жива, че била потурчена, станала жена на бей и имала от него 5 деца: двама сина и три дъщери. Кънчо отишъл в къщата на бей и успял да се срещне с Нейка. Срещата била родоства и вълнуваща. Делята го запознали само с дъщерите си, тъй като синовете и — офицери от турската армия, били пленени от руските войски и се намирали на един остров на р. Марица. Кънчо и предложил да я вземе със себе си в България. Майчините чувства обаче издвоили и тя останала при делята си в Турция.

заграбеното. В едно сражение, станало между Кайбеларе (Страйджа) и с. Малкочево, загинал люлинският храбрец Вълко Статев. В друго — край с. Бистрец бил ранен в ръката друг люлинец — Теньо Димитров.

Не се знае нищо повече за отношението на люлинци към руските войски, но възторженият тон, с който съвременниците на тази война разказвали на синове и внуци за бойните им подвизи, е красноречиво доказателство за братските чувства и за голямата признателност на селяните от с. Люлин към руския народ-освободител.

В първите месеци след Освободителната война мирният живот на населението от Ямболско бил смущаван от нападенията на оцелели разбойнически групи, които се укривали у старите български чорбаджии — крайни туркофили. За да се ликвидира това зло, били създадени специални полицейски отряди — „контрашайки“. Тези отряди имали пълното съдействие на селяните. Веднъж, след един обир от страна на турска разбойническа банда, ямболската и савненската полицейски управи поканили селяните да помогнат за залавянето на крадците. Селяните от с. Люлин и от съседните му села с готовност и масово се спуснали по следите на турците и ги прогонили към турската граница. Един от разбойниците, който се бил откъснал от групата си, се бил скрил в дола на местността „Титева тръника“. Люлинецът Цоньо Райнов го забелязал, заловил го и го предал на полицейския отряд, който го ликвидирал в същата местност.

Благодарение на взетите от страна на властта мерки и на доброволната помощ на селяните спокойствието в Ямболско скоро било възстановено.

III. БОРБАТА ПРОТИВ РЕШЕНИЯТА НА БЕРЛИНСКИЯ КОНГРЕС, СЪЕДИНЕНИЕТО И СРЪБСКО-БЪЛГАРСКАТА ВОЙНА ПРЕЗ 1885 г.

Освободителната руско-турска война от 1877–78 г. завършила с подписването на Санстефанския мирен договор на 3. III. 1878 г. Според този договор се създавала автономна българска държава, в границата на която влизали Северна и Южна България и почти цяла Македония. Обаче реакционната намеса на западноевропейските велики сили предизвикала ревизирането на Санстефанския договор от Берлинския конгрес (13. VII. 1878 г.) и жестокото разпокъсване на България. Според Берлинския договор се създавало отделно българско княжество, в което влизали Северна България и Софийският санджак (турски окръг). Княжеството било васално на султана. От Южна България се образувала автономна област — Източна Румелия, която се намирала под по-

литическата и военна власт на султана. Македония била оставена пак под турска власт.

Селяните от Ямболска околия и специално люлинци не искали да се примирят с несправедливите решения на Берлинския конгрес. Те се включили активно в движението за съединението на Южна България с княжество България. През пролетта на 1884 г. те участвували в едно голямо събрание на селяните от Ямболско, където била приета резолюция в полза на съединението. За това събрание и за резолюцията му в „Марица“¹ съобщава следното: „На 25. III. наследенето на селата Страдджа, Кышлаккой, Сеймене, Дерменккой, Авлалий, Арнауткой, Автане, Ели-махле, Войника, Тюркмене, Чергли могила и др. се събрало в с. Страдджа, Ямболско и взело резолюция в смисъл, че изказва желание за съединението на княжество България с Южна България след робството. Бюрото се състояло от: председател — Христо К. Калничков, подпредседател В. Димов и секретар Ст. Бозвелнев.“

Последвалото на 6. IX. 1885 г. съединение било прогресивно дело, което ликвидирало една голяма неправда спрямо българския народ. Възникналите след него външнополитически усложнения за България довели до избухването на Сръбско-българската война — ноември 1885 г. В нея участвували 25–30 люлински войника. Изпращането им в редовете на младата българска армия се превърнало във възбуждащ празник. Устроено им било общоселско угощение, накитени били с цветя и здравец. На фронта люлинските войници се били храбро. Там бил ранен Стоян Брайков, който умрял от раната си на път за пловдивската болница. Така, с участието си във войната, селото дало своя скромен принос в отстояване националната независимост и териториална цялост на родната си.

IV СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА СЕЛИЩЕТО СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО — В КРАЯ НА ХХ В. И НАЧАЛОТО НА ХХ В.

Освободителната руско-турска война изиграла ролята на буржоазно-демократична революция в България. След нея последвал дълбок социално-икономически преврат — ликвидирано било турското феодално стопанство и се открил пътят за капиталистическо развитие на страната. Социално-икономическият прев-

1) В „Марица“ гол. VII, бр. 593 от 3. IV. 1884 г., стр. 3

рат се извършил както в селото, така и в града. Настъпилният в селото аграрен преврат се изразил в ликвидиране на чифликчийството. След берлинския конгрес започнала масова разпродажба на земята на избягалите турски бейове и чифликчи. Цената ѝ спаднала. Това дало възможност на българските селяни да се снабдят със земя, всеки според възможностите си. Съедновременно стопанството добило парично-стокос характер. Така селяните в голямото си мнозинство се превърнали в дребни стокопроизводители. С течение на времето, при развитието на капитализма, се извършвал процес на разслоение веред тези дребни стокопроизводители. Част от тях забогатявали, други се разорявали, а трети оставали среднозаможни собственици.

Този социално-икономически преврат засегнал и селяните от с. Люлин. Наистина населението на това село било българско. В него нямало турски чифлици, които да могат да се разпродават, но съседното му с. Тюркмене до Освобождението било предимно турско селище. След бягството на турските чифликчи, които съгласно чл. 12 от Берлинския договор имали право да продават земите си, започнала разпродажба на земите им на ниска цена. Това привлякло 12 люлински семейства, които се изселили от родното си село, закупили евтина земя и се установили в с. Тюркмене (Тамарино).

Значителен брой люлинци при новите капиталистически условия бързо забогатявали. На първо време се издигнали 10—15 рода на заможни селяни, които притежавали обширни ниви и големи стада добитък. С течение на времето броят на забогатяващите се увеличил. Увеличавал се и броят на разоряващите се дребни стокопроизводители. Към края на XIX в. и в началото на XX в. обаче основната маса от населението на с. Люлин били среднозаможни земеделци и животновъди. Този състав на населението определял и неговата политическа принадлежност. В селото наред с либералната партия добили влияние и другите две буржоазни партии: стамболовистката (народнолиберална) и народняшката, които водели борба за надмощие във властта. Към средата на 90-те години на XIX в. привържениците на стамболовистката партия в селото наброявали около 40 души. Между тях били: Стат, Тоньо, Стефан и Пеньо Боневи, Господин Тодоров, Стоян Матев, Продан Брайков, Щелюн Видев, Иван Видев и др. По-късно надмощие добили народняните. Техният брой по време на управлението на Стойлов (1894—99 г.) възлизал на 70—75 души. Народняци били: Гочо Вълков и братята му Слав и Желязко, всички от рода на Жельо Статов, от рода на К. Узуна, от рода на Ст. Авджинюлу и др. В началото на XX в., към 1912 г. в селото имало вече значителен брой земеделци и няколко радикали. Кметовете се избирали все из средата на заможните селяни и се числели към едробуржоазните партии.

V. РАЗВИТИЕ НА ПРОСВЕТНОТО ДЕЛО — УЧИЛИЩЕ И ЧИТАЛИЩЕ

а) Училище

След Освобождението на България от турско робство в цялата страна се създали по-благоприятни условия за развитие на просветното дело. Излезлите през първите десет-петнадесет години закони и постановления въвели задължително и безплатно основно образование — светско и в буржоазно-демократичен дух. Постепенно се стабилизирало и материалното положение на учителя, като се скъсало с унизителната практика на „спазаряване“ с църковното настоятелство. Издръжката на училищата поела държавата. Предявявали се вече по-големи изисквания към учителя, като се скъсало с унизителната практика на „спазаряване“ с църковното настоятелство. Издръжката на училищата поела държавата. Предявявали се вече по-големи изисквания към учителя, който трябвало да има нужната научна и методична подготовка. Всички тези промени оказали благотворно влияние върху просветното дело и в с. Люлин.

През първите две години след Освобождението в селото продължил да учителствува Панафот Андонов от Ямбол, който учителствувал там още от 1873 г. От 1880 г. до 1892 г. учител станал Стефан Динев от с. Люлин, който бил много способен и образован учител. Той се проявил като новатор в работата си и се ползвал с обичта и уважението на ученици и родители. Поради нарастания брой на учениците (вече 45—50) и поради различната им подготовка Стефан Динев ги разделил в две паралелки, като оформил I-ро и II-ро отделения (I, II кл.) В час той често четял на учениците подходящи статии от вестници и списания. В извън учебно време пък ги увеличал с физкултурни занимания — скок на дължина, бягане и др. Държал много на дисциплината и налагал строги наказания за нарушението ѝ.

През учебната 1892—93 г., съгласно новоназлетия закон за народното образование, първоначалното училище в селото било отделено от прогимназията, но I-ви прогимназиален клас бил открит по-късно.

След Стефан Динев от 1892—93 г. учителствувал Димо Гочев, от с. Люлин. Той разделил учениците на 4 отделения — I-во, II-ро, III-то и IV-то (I-ви, II, III, IV кл.) По липса на друга учебна стая провеждал учебните занятия на четирите отделения сяка (общо). Слънчат учител заменил ползувания дотогава буквар „Български език“ от Д. Манчев с буквар от Г. Кирков. Пақ през 1892 г. в училището бил празнуван за пръв път денят на славянските прос-

ветители — Кирил и Методий. На тържеството, посетено и от родителите, учениците изнесли добре подготвена литературно-музикална програма.

От 1895 г. до 1902 г. се изредили да учителствуват: Пеню Дончев от с. Люлин, Марчо Топузов от Казанлък, Иван Попов от Стара Загора, Михаил Бъчваров от същия град и Иордан Чанков от с. Свобода.

През учебната 1902—3 г. учител станал Станко Стойков. Той пръв въвел трудови дни в училището. Под негово ръководство учениците работели в училищния двор, засаждали дръвчета, направили цветна и зеленчукова градина, която учителят използвал за онагледяване на обучението.

След Станко Стойков само за една година учителствувал Георги Жеков, от гр. Сливен, а след него до 1907 г. — Ст. Попов (Козека) от гр. Ямбол.

През 1907—8 г. поради нарасналия брой на учениците били назначени двама учители: Никола Матеев и Елена Матеева, негова жена. Те били добре подготвени, обичали професията си и работели с жар. При тях за първи път била чествувана годишнината от обесването на В. Левски (19. II.). Този ден сутринта, учениците, водени от учителите и селяни, отишли в църквата, където била отслужена панахида и молебен. Учителите Матееви открили курсове за неграмотни младежи. Елена Матеева събирала момичетата и ги учела да шият и да плетат. Пак тя популяризирала сред селяни и ученици патриотичната песен по Ботевото стихотворение „Хаджи Димитър“, като ги научила да я пеят.

До 1909 г. училището се помещавало в сградата, строена още през 1873 г. През 1909 г. по инициатива на Н. Матеев и със съдействието на първите хора от селото на стопански начала била построена четириетажна по ред училищна сграда, която се използвала и до днес. Тя била построена от камъни и доброкачествени тухли и била покрита с керемиди. Състояла се от три учебни стаи и една стая за учителите. През 1931 г. била построена още една учебна стая, а в 1936 г. сградата била оградена с железна ограда. До 1931—32 г. училището в с. Люлин оставало само първоначално с 4 отделения (по една паралелка за всяко отделение). В 1932—33 г. бил открит I-ви прогимназиален клас. Поради липса на стая учебните занятия с учениците от този клас се водели на първо време в една стая на общината, а по-късно — в дотогавашния дюкян на Дельо Гочев, освободен и пригоден за учебна стая.

Какъв е бил броят на учениците, как се провеждали учебните занятия от 1909 г. до 1935 г., не се знае, тъй като след тази година прекъсват спомените, останали от дългогодишния учител и директор на училището Иван Чешмеджиев. В летописната книга на училището, започната през 1935—36 г. съвсем схематично е засегнато развитието на учебното дело в селото от 1857 г. до 1909 г., а

за следващите години не е отбелязан нито ред. Знае се само, че през този период са се изредили да учителствуват общо 15 учители и учителки. Те били: Иван Т. Чешмеджиев, Екатерина Чешмеджиева — Спасова, Анка Иванова, Михаил К. Бакалов, Мара В. Терзиева, Тодор П. Иванов, Асларук Т. Крайчев, Г. Кадънков, Катя Георгиева, Митка К. Михайлова, Пена Аг. Шейтанова, Димо Ж. Костадинов, Господин Михайлов, Стат Д. Димов и Павлина Димова Желязкова. Броят на учителите от 1935—36 г. до 1941—42 г. за всяка година поотделно бил почти един и същ—5-6 учители. След откриване на III-ти прогимназиален клас през учебната 1942—43 г. учителите станали 7. Главен учител и директор на училището през този период бил Иван Чешмеджиев, който от 1943 г. станал директор и на прогимназията. Учителите били повечето нередовни, назначавани за по една година и затова се забелязва голямо текучество на персонала.

Броят на учениците в първоначалното училище от 1935—36 г. до 1944 г. се движел между 160—180 ученика, а в прогимназията — между 30—60 ученика. Учебните занятия започвали обикновено на 15 септември с водосвет от свещеника и с напътствено слово от главния учител, респ. директора. Те приключвали от 30 май до 5—6 юни най-късно. След това се провеждали изпитите и се раздавали свидетелствата и дипломите. (Първият випуск третокурсници, завършили през 1943 г., наброявал 32 ученика. (Заклучителният акт на училището се провеждал тържествено, като учениците подготвили и изнаесли подходяща литературно-музикална програма.

През учебната година учениците имали две ваканции от по 10—15 дни: коледна и великденска. Празнували всички религиозни и други официални празници. Всяка година, по време на прощаване и приорване на паравицата, се отделяли исто учебни по 2—3 дни, за да могат децата да помогнат на родителите си. През останалото време на годината учебните занятия се провеждали редовно до Втората световна война, когато поради изключителните условия станали съвсем нередовни. За здравето на учениците следал общинският лекар. Той правел два пъти годишно преглед на хигиенното състояние на училището и на здравословното състояние на учениците. През 1937—38 г. били констатирани сериозни заболявания от коклюш и тифус, главно в еред първокурсниците (учениците от I-во отделение по старому) и учебните занятия били прекратени за 1 месец. През 1941—42 г. учебните занятия приключили чак на 3. XI. за ограничаване епидемичните заболявания от детски парализи.

Успехът на учениците бил значителен — по-голямата част от тях минавали успешно в по-горен клас. Най-слаб бил успехът в I-во и II-ро отделения, където оставали по 10—15 уче-

ника. Само през 1936—37 г., поради „щедростта“ на щастливите царстващи родители при раждането на престолонаследника минали всички ученици.

Извънкласната работа с учениците била слаба. Изразявала се в подготовката на хорови песни и някои пиеси, изнасяни от учениците през ваканциите или в края на учебната година. Екскурзии не се провеждали. Провеждали се само излети до някои красиви местности във от селото.

Слаба била и помощта, която родителите оказвали на училището. Едва през 1942—43 г. бил съставен родителско-учителски комитет и започнали да се провеждат от време на време учителско-родителски срещи.

Контрол върху работата на учителите се осъществявал от околийския училищен инспектор или от средищния директор, които посещавали учителите всяка година. За подобряване на учебната работа всяка година били провеждани местни, пунктови и околийски педагогически конференции. На тях се изнасяли доклади на педагогически теми. Изнасяли се и открити уроци.

Учебно-възпитателната работа през този период и в люлинското училище била подчинена на интересите на буржоазията, на монархофашистката власт. Тя добивала все по-определен шовинистичен и национален характер, колкото повече се приближавал пожарът на Втората световна война и особено през военния период. Докладите на педагогическите конференции имали за задача да улесняват учителите в тази насока. Все по-тържествено се чествували царски и военни празници, все по-често в църквата се отслужвали молебни и панихиди, на които задължително присъствували учители и ученици.

В открития в селото „народен университет“ били изнасяни лекции като: „Държавата и църквата в историята на нашия народ“, „Младешката като фактор за национален възход“ и др.

По този начин българската буржоазия напразно се мъчела да притъпи будния, борчески дух и у селската младеж и да запази разклатеното си господство.

б) Читалище

Наскоро след Освобождението у някои будни и любознателни люлинци почнала да зрее мисълта в селото да се открие читалище. През 1908 г., когато започнал строежът на по-хубава училищна сграда, те предложили там да се построи още една стая със сѐна, в която да се помещава читалището, а в празник да се изнасят пиеси. Предложението им обаче не било възприето от останалите селяни, въпреки че сериозни доводи против него нямало. Последвалите наскоро след това войни на българската бур-

жоазия отклонили вниманието на селяните в друга насока. Читалището било открито едва през 1928 г. и се помещавало в училището. По предложение на Киро Русенов, то било наименувано „Просвета“. Избрано било читалищно ръководство от трима души: председател — Стоян П. Брайков, библиотекар — Иван Ченмеджиев, касиер — Тодор Поинчанов (за кратко време).

На първо време читалището разполагало със сумата 1030 лв., събрани от членовете (25—30) — основатели. С тези пари били закупени 100 книги и един грамофон. Читалището било абонирвано за няколко вестника и списания. По-късно общината и кооперацията отделяли част от своя бюджет за поддръжката на читалището. Създада се и хубава традиция — младешките-коледади да дават на читалището част от събраните при коледуването пари. Значителни суми постъпвали в читалищната каса и от изнасянето на пиеси, подготвени от любители-артисти. За театрален салон била приспособявана една учебна стая. По преценка на публиката добре се справяли с ролите си Стоян Проданов (Черния), Брайков Матев, Тоньо Ил. Пенев, Тодор Попов, Петър Ив. Видев, Иван Василев (Злото) и др. Представени били следните пиеси: „Камон и Цена“, „Дялба“, „Големанов“, „Хаджи Димитър“ и др. Селяните с удоволствие масово посещавали представленията. С някои от пиесите читалищните деятели участвували в пунктови състезания и вземали първо място.

Към 1939 г. читалищната библиотека разполага с 300 книги и много вестници и списания, а във влогова книжка читалището имало 15 000 лв. (ст. к.). През същата година за нуждите на читалището бил закупен радиоапарат, който се зареждал с акумулатор, тъй като селото не било електрифицирано. Много селяни се събирали вечер край апарата да слушат новини, особено след започване на Втората световна война.

Когато в селото се основала партийната организация и младешката кооперативна група, в ръководството на читалището успели да влязат партийни членове и прогресивни младежи. Те се стремели да провеждат такава дейност, която да подпомага политическата просвета на селяните. Между изнасяните пиеси били вмъквани пиеси с борческо и прогресивно съдържание. По читалищния радиоапарат комунистите от селото Иван Ив. Колев, Иван Пр. Делчев, Господин Йорд. Нанев, Георги Йорд. Нанев, Продан Стоянов, Иван Димитров и др., улеснявали от училищния прислужник Димитър Желев Ефендето, тайно вечер слушали предаванията на нелегалната станция „Хр. Ботев“. Все по-често будните селяни отивали в читалището да слушат новини, да четат вестници, да обсъждат злободневни въпроси.

Действително читалището в с. Люлин се оказало добър помощник на партийната организация в нейната политико-просветна работа сред селяните.

VI. НАЧАЛО НА СОЦИАЛИСТИЧЕСКА ПРОПАГАНДА В С. ЛЮЛИН

С бързото развитие на капитализма в България параснал и броят на работническата класа. Жестоката икономическа експлоатация и политическо безправие на работниците предизвикали у тях силно недоволство и довели до първите работнически борби. Като резултат въз от социалистическата пропаганда на Д. Благоев и неговите съидейници в 1891 г. била основана БРСДП. В партията, особено след съединението на „партисти“ и „съюзници“ през 1894 г., преобладавал опортюнизмът. Революционните марксист-партисти, начело с Д. Благоев, Г. Кирков, Г. Георгиев повели упорита борба срещу него. В 1903 г. последвало разцепление в партията на „тесни“ и „широки“ социалисти и БРСДП (т. с.) се оформила като революционно-марксистическа партия на пролетариата. Изключените от нейните редове опортюнисти — широките социалисти, не искали да се примирят с факта, че губят влиянието си. Те се опитали да печелят съмишленици както веред работниците, така и всред селяните. Затова обикаляли градове и села, устройвали събрания и агитирали населението.

По спомен на Атанас Георгиев Богдев, от с. Люлин, през 1910 г., по време на сбора, в селото пристигнали Янко Сакъзов и д-р Брънников и устройли предизборно събрание. Властта забранила събранието. Въпреки това д-р Брънников успял да събере една група селяни на широка поляна край селото. Там той им говорел за тежкото положение на селяните и работниците, за големите данъци и ги подканил към активно участие в изборите. Уверявал ги, че чрез изпращане на техни представители в Народното събрание, ще бъдат прокарани демократични реформи и ще се подобри положението на селяните. Д-р Брънников проагитирал 11 селяни: Киро Р. Йовчев, Йордан Н. Стоянов, Пеньо Терзията, Жельо Ст. Троев, Драгия Ст. Троев, Диньо Ц. Райнов, Тотю Ив. Зидаров, Атанас Г. Сюлемеза, Жеко Тр. Желев, Иван Т. Иванов и Желязко В. Казака, да се абонират за в. „Социалистическа дума“, който те получавали до Балканската война.

Не се знае провеждана ли е друга някаква дейност от „широките“ или „тесни“ социалисти. По всичко изглежда обаче, че селяните не са били добре ориентирани политически и оставали под влияние на буржоазните партии.

VII. ВОЙНИТЕ НА БЪЛГАРСКАТА БУРЖОАЗИЯ ОТ 1912, 1913 г., ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА И УЧАСТИЕТО НА СЕЛЯНИТЕ ОТ С. ЛЮЛИН В ТЯХ

Люлинци посрещнали с въодушевление вестта за мобилизация и за обявяване на Балканската война. Те искрено вярвали, че отиват да помагат за освобождаване на поробените си братя в Тракия и Македония и не схващали завоевателните цели на българската буржоазия и монарха.

На 17. IX. 1912 г., чрез биене на черковните камбани, селяните на с. Люлин били известени за общата мобилизация. Мобилизираните люлинци от пехотата се числели към 29 пехотен полк на III-та Балканска дивизия, която в навечерието на войната се намирала в Тополовград и Елхово. Незначителна част от мобилизираните били включени в артилерията и кавалерията и — „I-ви ескадрон на IV-ти конен полк“. По-възрастните мъже били взети в обоза и с реквизирани коли препасяли оръжие и хляб на фронта, а на връщане оттам — ранени войници.

Няколко дни след мобилизацията през с. Люлин преминала V-та Дунавска дивизия, която спряла да почине там за 5—6 дни и после продължила пътя си към фронта — към Одрин. Част от люлинци били включени в тази дивизия.

Още при първите сражения на линията Лозенград — Одрин при Гечкенли, Селиолу, Петра загинали двама люлински войника: Павли Ников и Кольо Вълчанов, а при боевете за Одрин още двама: Петър Димов и Слав Митев.

След падането на Лозенград, Одрин бил обсаден и задминат от българските войски. Част от III-та Балканска дивизия участвала в обсадата на Одрин, а 29 пехотен полк и VI-ти артилерийски полк били изпратени към Люлебургас и Бунар хисар в помощ на V-та Дунавска дивизия. По такъв начин люлинските войници участвували в тежки боеве и следвали победния ход на българската армия до крепостта Чаталджа. Те проявили голяма храброст, мнозина от тях били ранени, 12 войника: Стефан Тодоров, Стоян Петров, Вътьо Русенов, Рашко Иванов, Димитър Василев, Драгия Стоянов, Петър Иванов, Грудьо Тотев, Минчо Иванов, Дельо Славов, Георги Дръндаров и Вътьо Тодоров, загинали героически в сраженията, а Митьо Ив. Ченгеля — от холерата, избухнала веред българските войски край Чаталджа.

В тази война особено се проявил люлинският младеж Ильо Тенев Димитров, старши подофицер на I-ви ескадрон от IV-ти конен Ямболски полк. Този полк бил включен с още три конни полка в сформираната маневрена конна дивизия, начело с гене-

рал-майор Назлъмов. Основната задача на дивизията, както Назлъмов осведомил войниците, била да се движат между II-ра и III-та български армии и да оказва помощ, когато се почувствува нужда.

Когато дивизията получила заповед да мине границата по посока на Лозенград и без да влиза в сражение с турците, да всява смут сред тях и да предизвиква отстъпление, генерал-майор Назлъмов свикал съвещание на командирите на четирите конни полка. Решено било да се изпратят на разузнаване два развезда от IV-ти конен полк. В единия от тях — под ръководството на командира на I-ви ескадрон — поручик Сарафов, влизал и Ильо Т. Димитров, познат с ловкостта и смелостта си. На 15. X. вечерта отрядът минал границата при с. Странджа и се отправил към Лозенград. Препусайки в карниер, разузнавачите преминали с. Малкочево и с. Канара, където успели да заловят открелия ги турски ескадрон и стигнали до лозята на с. Петра. В едно от лозята забелязали турския пъдар (пазач). Ильо Тенев и един негов другар получили заповед да го заловят. Те успешно се справили със задачата си. След като получили от залозения полезни сведения, разузнавачите продължили пътя си и на разсъмване стигнали до височините край Лозенград. Наблюденията им показали, че главните турски войски се движат към Одрин. Поручик Сарафов възложил на Ильо Тенев да отнесе писмото със сведенията на командира на дивизията с поръчение да не се дава живи в ръцете на врага и при опасност на всяка цена да унищожи писмото.

Избягвайки ловко срещи с турците, Ильо Тенев стигнал до с. Петра. Там обаче поради изцивяване на коня му бил открит от четирима турски конника. Ильо се опитал да се скрие в гората, но турците го последвали. Тогава той пръв стрелял и убил двама от тях. Другите двама с извадени саби се спуснали срещу него, но той, проявявайки голямо самообладание и сръчност, убил в третия, а четвъртият успял да избяга. След това, за по-голяма сигурност, разузнавачът променил посоката на движението си и по обикновен път стигнал до с. Малкочево, където попаднал на няколко свои другари от I-ви ескадрон на IV-ти конен Ямболски полк. Упътен от тях, Ильо Тенев продължил пътя си към с. Странджа, където предал писмото на командира на дивизията. Няколко часа по-късно цялата дивизия, следвана от лека пехота, минала границата. Ильо, който се върнал в полка си, участвувал в упоритите боеве при Селюлу и при преследване паническото бягство на турските войски към Лозенград. С риск на живота си, той спасил един свой другар — Д. Тучков, нападнат в гръб от турски войник. След падането на Лозенград, участвувал в боевете при Люле Бургас, Бунар хисар, Чорлу и Чатаджа. Примиренето го заварило с целия I-ви конен ескадрон на Мраморно море, след което се

изтеглял с ескадрона си в Люле Бургас. Когато през януари 1913 г. мирните преговори били прекъснати, IV-ти конен полк потеглил за Одрин и участвувал в боевете, които довели до падането на града. След сключването на мирния договор, през май месец на 1913 г. полкът се изтеглил в гр. Михайловград. За проявена храброст Ильо Тенев Димитров бил награден с кръст за храброст I-ва степен. Той участвувал и в Междусъюзническата и Първата световна война. (Ильо Тенев и до днес живее в с. Люлин).

По време на братоубийствената Междусъюзническа война, когато турците безпрепятствено преминали линията Мидия—Енос, върнали си Източна Тракия и гр. Одрин и стигнали до старата българска граница, населението от Ямболско и Елховско преживяло тревожни дни. Люлинци се приготвили да бягат към Странджа. Бързият, макар и катастрофален завършек на войната, в която загинали люлинците: Димитър Статов, Делчо Проданов, Желязко Пенчев, Димитър Кирчев и Стоян Монеv, за кратко време внесъл успокоение сред целия български народ.

През 1915 г., по-вина на Фердинанд и българската буржоазия, България била включена в Първата световна империалистическа война на страната на Централните сили.

След обявяването на 23. IX. 1915 г. мобилизация, люлинските войници пак се събрали в ямболските казарми. Те заедно с цялата III-та Балканска дивизия били включени във II-а българска армия, която трябвало да действа срещу Сърбия. Те следвали пътя на тази българска армия към Кюстендил и Горна Джумая, участвували в боевете против сръбските войски в Македония и стигнали до гръцката граница. През цялото време на войната люлинските войници останали на Южния — Балкански фронт (на Солунския фронт). През септември 1918 г. Съглашението предприело настъпление на Солунския фронт и насочило главния си удар срещу Добро поле. Люлинци, намиращи се в състава на българската армия, която отбранявала Добро поле, взели участие в ожесточените, но безплодни за българската армия боеве и там паднали няколко от тях убити, а други били тежко ранени.

Когато след пробива българските войници започнали да отстъпват, отстъпили и люлинци, озлобени и възмутени от претъпнатата политика на българското буржоазно правителство. Върху цигарени кутии, които закачали по дърветата, войниците писали: „Празна раница, не пази граница“. С тази констатация те върно посочвали една от основните причини за катастрофалното отстъпление. Напразно останали увещанията на буржоазните офицери и юнкери, които се мъчели да върнат войниците на фронта. Войниците бързали към вътрешността на България, към домовете си.

В тази война, която довела България до втора национална катастрофа, люлинци дали скъпи жертви: загинали 17 войника, а именно: Гочо Кунев, Жельо Делчев, Слав Видев, Наньо Тенев, Димитър Статев, Ральо Статев, Димитър Господинов, Гочо Делчев, Куньо Гочев, Димитър Боев, Дельо Вълков, Димитър Нейков, Христо Петров, Петко Петров, Георги Костадинов, Атанас Вълчев и Васил Тонев; 12 били пленени и значителен брой — ранени и инвалиди.

VIII. СЕЛО ЛЮЛИН ПОВРЕМЕ НА РЕВОЛЮЦИОННАТА КРИЗА В БЪЛГАРИЯ (1917—1923 Г.) И СЛЕД СЕПТЕМВРИЙСКОТО ВЪСТАНИЕ

Тежки били за българския народ социално-икономическите последици от Първата световна война. Задълбочилата се всеобща криза на капитализма засегнала и стопанството на капиталистическа България. Разстроени били както промишлеността, така и селското стопанство и транспорта. Липсвали продукти от първа необходимост. Скъпотията растяла. Данъците се увеличавали. Всичко това засилвало недоволството на народа, изостряло класовата борба. Растяло все повече и влиянието на БРСДП (т. с.) — от 1919 г. — БРП (т. с.).

Положението на селяните в с. Люлин също се влошило. Стопанството на селото било омаломощено. Много селяни изгубили имота си, мизерствували и гладували.

Разочаровани от противонародната политика на буржоазията, люлинци започнали да възлагат по-големи надежди на БЗНС. Съществуващата в селото земеделска дружба увеличила членовете си. Увеличил се броят и на други дребнобуржоазни партии като радикали, широки социалисти, анархисти. Пет-шест будни селяни обаче се ориентирали към БКП (т. с.). Между тях били Йордан Н. Петров, Киро Русенов, Иван Ников, Брайко Матев и др.

При парламентарните избори през 1920 г. повечето люлинци гласували за кандидатите на БЗНС. Когато се създадо самостоятелно земеделско правителство начело с Ал. Стамболийски, за кмет на селото бил избран земеделецът Стат Динев Чолака, а след Деветоюнския фашистки преврат през 1923 г. кмет на селото станал Боньо Д. Вџев — сговорист.

В навечерието на Септемврийското въстание, когато под ръководството на БКП (т. с.) българският народ се надигнал на героична борба против монархофашизма и за работническо-селска власт, в с. Люлин също стигнала вестта за неговата подготовка. Председателят на земеделската дружба Иван Видев, на свикано специално за целта събрание, уведомял земеделците, че селяните от карнобатските села ще въстанат и че люлинци трябва да се присъединят към тях. Било решено на уречения ден — 23. IX. въоръжени въстаници да се насочат към тези села. В последния момент обаче, поради слаба организираност и поради липса на оръжие, люлинци не се решили да въстанат.

При кървавото потушаване на Септемврийското въстание фашистите се разправили сурово и с люлинци. Последвали побоища и арести на земеделци, комунисти и анархисти. Няколко земеделци, за да се спасят от преследвания, избягали в Гърция, други — в СССР. Анархистите Тоньо Статев Тодоров и Диньо Стоянов Далев преминали в нелегалност. В продължение на две години те се укривали в околните гори и къшли. През 1925 г. Диньо Ст. Далев бил заловен и осъден на смърт, но впоследствие това му наказание било заменено с 10 години строг тъмничен затвор. Той лежал в затвора 6 години, след което бил освободен (днес Диньо Далев получава народна пенсия).

Въпреки че поражението на Септемврийското антифашистско въстание било тежък удар върху Партията, то не внесло унижение в нейните редове. Не унивал българският народ. Борбата против монархо-фашизма продължила. БКП (т. с.) извлякла ценни поуки от неуспеха на въстанието. Тя още по-енергично зароботила за изграждане на единен фронт с левицата на БЗНС.

Идеята за единен фронт си пробивала път и в с. Люлин. В края на 1924 г. в къщата на Желязко Вълчев — Казка било устроено нелегално събрание, на което присъствували комунистите: Иван Н. Иванов, Брайко Матев, Киро Русенов. Йордан Нанев, земеделците: Тодор Попов, Иван Видев, Иван Ст. Матев и дваматрима безпартийни. На това събрание от името на Партията говорил нелегалният комунист Иван Коларов (Марко) от Ямбол, че въпреки тежкото положение, Партията съществува и се бори, че не бива да се отчайват, че фашизмът рано или късно ще бъде свален и ще се установи работническо-селска власт. Когато събранието призьрило, Киро Русенов и Йордан Нанев дали клетва за върност към БКП (т. с.).

Известно време след това събрание Иван Коларов (Марко) бил открит в Ямбол, в квартирата на един ученик от с. Александрово и арестуван. У арестувания бил намерен списък с имена на комунисти от различни ямболски села. Това дало възможност на властта да извърши нови арести. Арестувани били и отведени в Ямбол и участвувалите в събранието люлинци. Заведеното срещу

тях дело се гледало през август 1925 г. Благодарение на достойното държане на подсъдимите и на умелата защита, присъдата им не била особено тежка, а някои дори били оправдани.

Междувременно група нелегални начело с Тоньо Статов Тодоров извършили обир на Котленската банка. Властта усилено търсила да залови групата. На Спасовден 1925 г., по време на сбора в селото, пристигнали стражари и войници-кавалеристи от IV-ти конен Ямболски полк и обградили бащината къща на Тоньо, с цел да го заловят, като предполагали, че той е отишъл да се види с близките си. Опасявайки се да влязат вътре, те предпочели да запалят къщата и тя изгоряла до основи. Сигурни, че Тоньо е изгорял, стражарите нанесли жесток побой на братята и роднините му. От голям единият от братята — Тодор, останал сакал с едната ръка, а другият — Люцкан, залнял и по-късно починал; бити, пребити, арестувани или уволнени от длъжност били и близките на други нелегални от селото.

Тоньо Статов и другите нелегални наблюдавали пожара и изтезанията на близките си от височините на местността „Полугаря“, въвн от селото.

След това голямо нещастие, което сполетяло близките му, Тоньо Статов се опитал да избяга в СССР. При преминаване на границата обаче бил тежко ранен в гърдите. В такова състояние не могъл да продължи пътя си. Успял да се укрне, с мъка се върнал във вътрешността на страната и намерил убежище у съидейници в с. Градец (Стефан и Иван Господинов, Христо Джендов, Коста Камбуров и др.). Там в продължение на около шест месеца бил лекуван от руския участъков лекар д-р Белоусов, подпомаган от Дойка Русенова, Венда Станева, Станка Петрова Джендова, в чиито домове последователно бил пренасян и укриван от властта. През 1926 г. Тоньо Статов успял да избяга в СССР, където останал да живее и работи до Втората световна война. От 1941—42 г. следите му се губят. (В селото има слух, че като военен е бил убит от сталинисти).

IX. СЕЛО ЛЮЛИН ПО ВРЕМЕ НА ВЪОРЪЖЕНАТА БОРБА ПРОТИВ МОНАРХО-ФАШИСТКАТА ДИКТАТУРА (1941—1944 г.)

а) Създаване и развитие на партийната организация в селото

През време на Втората световна война, на фона на величавата борба на демократичните народи, начело със СССР, против хит-

лерофашизма, в България под ръководството на БКП (т. с.) все по-мощно се разгаря антифашистката борба — създава се и крепне славното партизанско движение, организира се Отечественият фронт като организация на боеви съюз на работници и селяни.

Този бурен революционен кишеж увлича и люлинци. Няколко млади селяни, възпитани в борческите традиции на селото, някои от тях синове или близки на стари комунисти, основали партийна организация в селото, която постепенно се разраствала и ръководела целенасочено революционната борба на селяните. Други младежи поели трудния, но героичен път на партизаните.

Партийната организация в село Люлин е създадена през 1942 г. с ценната помощ на трима нелегални дейци-комунисти от околните села. Една нощ през пролетта на 1942 г. в двора на Георги Йорданов Нанев, инициатор на идеята за основаване на партийната организация, се състояло кратко нелегално съвещание. На него присъствували Георги Йорданов, Иван Д. Проданов и тримата нелегални комунисти. Единият от тях бил Слав Железчев от с. Недялско. Другите двама били непознати на люлинци и остават неизвестни и до днес. Те стояли малко по-настрана, за охрана. На това съвещание говорил Слав Железчев. Той изяснил целите и задачите на партийната организация, ви-структурирал ги как да действуват за привличане на членове в нея и им възложил от името на Партията да основат и младежка ремсова група. Изтъкнал им, че те трябва да действуват сами в духа на инструкциите, тъй като едва ли ще е възможно скоро да се видят пак.

Като остават сами, Георги и Иван, развълнувани за предстоящото начинание, до късно през нощта обсъждали кои селяни да привлекат най-напред, кои ще бъдат най-полезни за народното дело. На другата вечер двамата другари пак се срещат и решават да привлекат Иван Желязков (Казака), Стоян Василев и брат му Иван Василев (Злото). Още същата вечер те се срещат с набелязаните селяни, откриват им намеренията си и им предлагат да се включат в нелегалната партийна организация. Като получават съгласието им, определят общото събрание да се състои зад къщата на Петко Русенов (Капуша). Това събрание било председателствувано от Георги Йорданов и на него било обявено основаването на партийната организация. Разпределени били и задачите между членовете и и било избрано ръководство в състав: секретар — Георги Йорданов, касиер — Стоян Василев. Същият бил определен и за куриер. Чрез него трябвало да се осъществява връзката с партийните организации на околните села.

При основаването си, партийната организация се състояла от 5 члена. За кратко време в нея влезли още 10—15 нови членове, а именно: Стоян Господинов, Иван Ив. Колев, братята Йор-

дан и Васил Видев, Станчо Динев Гочев, Пеньо Илчев, Куньо Гочев, Иван Т. Попов, Димитър Даскалов, Кольо Тонев Тодоров, братята Петър и Кирил Ив. Кирова и др.

По поръчение на партийната организация Господин Йорданов и Иван Василев (Злото) се заемат да сформират младежка кооперативна група, в която да обхванат прогресивните младежи. В сформирания група влезли: Тодор Статов, братята Теньо и Иван Стефанови, Тоньо Илчев Пенев, Тотьо Минчев Господинов (Масликата), Иван Ив. Митев (Чингеля), Йовчо Ст. Саудев, Иван Господинов (Капитана), Димитър Г. Даскалов, Коста Делчев Брайков, Господин Делчев (Голака), Филип Стратиев, Иван Кирчев и др. Открито тази група оказвала трудова помощ на селяните, а тайно действувала като ремсова.

Партийната организация и младежката група работели поотделно, та в случай на провал, да се разкрият по-малко хора. Обаче и двете имали да осъществяват едни и същи задачи — да събират помощи за партизаните в пари и продукти; събраното да изпращат по специални хора в с. Недялско и да го предават (според уговореното) на бащата на Слав Железчев Бонев. Когато членовете на двете групи се увеличават, те започват да събират и оръжие, за да могат при нужда да оказват въоръжена помощ на партизаните в провежданите партизански акции. Друга важна тяхна задача била да действуват колкото може повече техни хора да станат членове на читалището и по такъв начин да насочат дейността му — да изнасят от негово име песни, а от събраните суми да отделят част в помощ на партизаните.

Партизаните изпращали на партийните членове и на младежката група в „Народен другар“¹, който се четял с жив интерес и минавал от ръка на ръка между всички членове и съмишленици на Партията. Когато партийците добили надмощие в читалището, по неговия радиоапарат те тайно слушали предаванията от Москва и българските нелегални станции. Общинският прислужник Димитър Желев (Ефендите) помагал на партийните членове и на младежите, като оставял прозорците незатворени с райбера, та хората лесно да се промъкват през тях. Кметският наместник заподозрял Димитър Желев и искал да го уволни. Благодарение застъпничеството на комунистите Иван и Стоян Василеви и на Георги Йорданов Нанев закана му не

¹ В. „Народен другар“ бил издаван в с. Веселиново от С. Сюлеймезов и Димитър Димов.

била изпълнена. Местната власт и реакционерите бранници по всякакъв начин се мъчели да спъват дейността на партийната организация, но въпреки това тя укрепвала все повече и повече.

През 1943 г. партийната организация била посещавана от партизаните Георги Калчев (Ламята), Слав Железчев Бонев (Савата), Теньо Бочуков (Дамян), Христо Драгиев Брънков (Майстора), Димо Чергански (Предател), Лиляна (Стоица) от с. Симеоново и други.

За срещи и съвещание с партизаните били устройвани специални партийни събрания из различни местности в землището на с. Люлин, на които присъствували почти всички партийни членове.

След завършване на едно от тези събрания, състояло се в местността „Трънев баир“, партизаните Ламята и Майстора, придружавани от охрана Георги Йорданов и Иван Делчев, потеглят през бостани и слънчоплехови ниви към Еркесията. На излизане от бостана на Кольо Узуна, те биват забелязани от полския назац, който чрез стрелба се опитва да ги принуди да сират. Те обаче успяват да се прикрият и успешно да стигнат до мястото на друго събрание.

На събранията били обсъждани важни въпроси и били поставяни редица задачи за събиране пари и продукти, за приготвяне на първули, за набиране оръжие и патрони, за осигуряване квартири, за зимуване на нелегалните и др. Набелязани били няколко такива квартири — в дома на Георги Йорданов, на Иван Делчев, на Иван Железков, на Стоян Г. Стефов, на Петър Ив. Киров.

Акцията за събиране на храна и оръжие за партизаните известно време вървяла съвсем успешно. Обаче през есента на 1943 г. става малък провал. От служител на властта били открити Димитър Г. Даскалов и Иван Г. Капитана в момента, когато пренасяли чувал с брашно и били заведени при кметския наместник. Той ги заплашил, че ще бъдат дадени под съд. Бащата на Иван Капитана успява да издействува опрощаването им. (За размекване властническото сърце на наместника доста много спомогнали и подарените му голям мисирок и дамаджана вино.) През есента на същата година станали още други два провала, които, въпреки, че минали без сериозни последици, довели до засилване

¹ Още по време на Соболевата акция, когато БКП (т. с.) събирала подписи на желаещите да се приеме предложението на Съветското правителство за сключване договор за приятелство и взаимопомощ между България и СССР, в ръцете на същия този кметски наместник попада лист от подписката, разнасян от неорганизираните комунисти Иван Делчев, Иван Железков, Стоян Продавков, Георги Йорданов и др. По настояване на наместника тези селяни били задължени известно време да ходят всеки ден да се разписват в централната община в с. Недялско.

бдителността от страна на властта. Акциите по събиране на продукти започнали да се затрудняват.

През ноември 1943 г. партийната организация преживяла сериозна тревога: при укриване на двама партизани (люлинци Иван Киров и един негов другар) в плевника на Иван Ж. Вълчев, последният се изплашил много, тъй като сметнал, че съседите му са забелязали укриването. Той предупредил партизаните да напуснат къщата, а на сутринта съобщил за тях на местника. По искане на кметския заместник скоро селото било блокирано от ямболски стражари и жандармеристи и било извършено шателно претърсване на цялото село и из полето. Партизаните обаче успели навреме да напуснат землището на с. Люлин и да се спасят.

Бдителността на властта и репресиите се усилвали от ден на ден все повече и повече. Това предизвикало смут сред някои колебливи елементи, които отказвали да укриват партизани и да четат в „Народен другар“.

За укрепване бойния дух в партийната организация през януари 1944 г. в селото дошли люлинският партизанин Иван Киров Иванов и другарите му Стоила и Майстора. Те се укрили у Георги Йорданов и Иван Д. Проданов. Със своето пламенно слово и твърда убеденост в победата Иван Киров успял да укрепи смелостта и увереността на партийните членове и да им вдъхне крепка вяра в близката народна победа.

За съжаление наскоро след това последвал голям провал в партийната организация. Двама заловени партизани от околните села не издържали инквизициите на фашистите и издали няколко люлински комунисти. Арестувани били Георги Йорданов Нанев, Иван Господинов (Капитана), Господин Йорданов Нанев, Теньо Ст. Тенев, Стефан Тенев Статев, Иван Василев (Злото), а по-късно и Иван Делчев Проданов. От всички арестувани най-тежко бил инквизиран още в селото Господин Йорданов Нанев, който почти смазан и пребит от бой от жандармеристите, бил хвърлен в един камion при другите си другари и откаран в Ямбол. В продължение на два месеца арестуваните били разпитвани и тормозени, но издържали — не предали други свои другари. Фашистският съд осъдил на 15 години строг тъмничен затвор Георги Йорданов, Иван Василев и Иван Делчев, чиято присъда поради настъпналата деветосептемврийска победа не била изпълнена. Господин Йорданов бил пуснат под гаранция, а Йордан Вълков Терзиев бил интерниран за 3 месеца във Велико Търново. След провал във военно подделение бил заловен и осъден Тодор Статев Динев. Междувременно ръководената от БКП (т. с.) борба на народа против монархофашизма приближавала до своя победен край. В навечерието на 9. IX. 1944 г. се завършат в селото освободените политически затворници Георги Йорданов, Иван Василев

и Тодор Статев, които биват радушно посрещнати от селяните. На 9. IX. сутринта, по нареждане на Партията, тримата вземат властта и сформират първата отечественофронтовска тричленка в с. Люлин. Отначало кмет на селото станал Иван Василев, но скоро след това той, тъй като бил по-млад, става секретар на ремсовата група, а Георги Йорданов заема тази длъжност. За секретар на партийната организация бил определен Господин Йорданов Нанев.

След 9. IX. 1944 г. партийната организация в селото бързо нараства и в края на 1944 г. наброява към 140 членове. Поради масовото навлизане в редовете ѝ на нови членове, в нея успяват да се промъкнат и нездравни елементи, някои дори бивши полицаи и жандармеристи. Наложило се очистиането на партийната организация от тези елементи, което довежда до заздравяването ѝ. Друга важна задача, която стояла пред партийната организация, била — да се заздравя връзката със земеделската дружба, като се проведе борба против привържениците на Никола Петков. Николапетковистите и в с. Люлин вършили разложителна дейност, саботирали мероприятията на народната власт и се мъчели да разкъсат съюза между работници и селяни. Когато николапетковистите организирали през 1945 г. митинг в гр. Карнобат, люлинските реакционери начело с Диньо Пенев заминали за този град. Партийните членове на с. Люлин заедно с партийните членове от околните села също отишли в Карнобат и с участието си помогнали за разтурване на митинга.

Като резултат от тези и други подходящи мерки партийната организация довежда до успешен край борбата с привържениците на Никола Петков в селото и постига укрепване на връзките си със земеделците.

Партийната организация помогнала да се разтури ЗМС в селото, чийто членове също били привърженици на Н. Петков и да укрепят РМС.

След 1945 г. и до днес под ръководството на партийната организация се провеждат редица полезни социално-икономически, здравни и културни мероприятия, които осигуряват социалистическото строителство в с. Люлин.

б) Партизани от с. Люлин

От с. Люлин са излезли двама партизани, които в различно време са се включили във въоръжената борба на българския народ, начело с БКП против монархофашизма. Те са: **Продан Делчев** **Брайков** и **Иван Киров** **Иванов**.

Продан Делчев **Брайков** е роден на 20. X. 1920 г. и произхожда от бедно многодетно селско семейство. Въпреки ученолюбие то си той трябвало да напусне училището

след завършване на първоначалното си образование, за да помага на баща си в издръжката на по-малките си сестри и братя.

Продан бил едър, добре сложен младеж, отличаващ се със своето трудолюбие, скромност и честност. Отнасял се с голяма топлина и съчувствие към измъчените трудови хора и бил винаги готов да им окаже помощ.

Продан Делчев

В политическия живот той отрано се ориентирал към прогресивни среди. Поддържал връзка с будната, напредничава селска младеж, запознал се с комунистическите идеи и решил да даде своя принос за разгрома на монархо-фашизма. За него удобният момент да се присъедини към партизаните идва, когато, отбивайки редовната си военна служба през 1941-43 г., се намирал с българските окупационни войски в Югославия. Продан Делчев тогава служел като граничен войник при Гевгелий. Фашистките му началници, оценявайки положителните качества на младежа, го повишили в чин подофицер, без да подозират неговите прогресивни възгледи. В Гевгелий той и други негови другари войници основали нелегална ремсова група в заставата.

Заставата била командувана от някакъв фашистки офицер, който тормозел войниците и ги заплашвал, че ще открие и разстреля всички комунисти. Непоносимо тежкото положение на войниците и опасността да бъдат разкрити, накарало ремсестите да вземат решение — командирът им да бъде ликвидиран. Една нощ те хвърлили бомба в стаята му и го убили.

Наскоро след това фашистката власт праща за командир на пограничната застава подпоручик Дичо Петров Таков, на когото напразно възлагало големи надежди. След пристигането си в заставата Дичо Петров, благодарение прозорливостта и опитността си в конспиративна партийна работа, скоро се ориентирал към прогресивните войници. При един разговор с тях става разкриването на ремсовата група и сближаването ѝ с новия командир.

Под негово ръководство тя заживява по-пълнокръвен организационен живот. Създадени били здрави нелегални връзки с партизаните в с. Копско. Дотам с важни партийни поръчения били изпращани най-добрите ремсести, между които и Продан Делчев. Той, като член на ремсовото ръководство и началник на погра-

ничния пост, бил натоварен с важната и отговорна задача да подготви другарите си за преминаване към партизаните.

През м. декември 1943 г. поделението на Дичо Петров Таков преминало към партизаните. По-късно то прераства в славния войнишки батальон „Хр. Ботев“ с народен командир Дичо Петров; Продан Делчев става помощник-командир на една от четите на батальона. Този батальон, снабден с оръжие и с хранителни припаси от обезоръжените неприсъединили се войници, преминал към първа югославска въстаническа бригада. При сраженията с народните врагове Продан бил образец на самоотвержен народен боец и другар. Благодарение на правилната му политическа ориентировка и на физическата му издръжливост, той винаги устоявал в най-трудните сектори на бойните позиции. По нареждане на ЦК на БКП батальонът „Хр. Ботев“ преминал по-късно към българските въстанически отряди от I-ва софийска военно-оперативна зона и придвижвайки се към вътрешността на страната, водил непрекъснато сражения с жандармеристи, полиция и фашистка войска. През м. май 1944 г., при с. Батулия, въстаническият батальон бил разбит, оцелелите бойци се пръснали из други партизански отряди. (В бой загинал и прославеният командир на батальона подпоручик Дичо Петров Таков).

Продан е няколко свои другари преминал към Рило-Пиринския отряд, където също заемал ръководни постове. През м. юни 1944 г., когато Рило-Пиринският отряд бил разбит от много числен враг, Продан Делчев и другарят му Тотю Колев, от с. Кирилово, Старозагорско, успели да се отскубнат от врага. След няколкодневна лутане без храна и връзка с други партизани, те решили да се насочат към Старозагорския балкан, за да се свържат с тамошните партизани и да продължат борбата. Пътувайки при изключително трудни условия, те стигнали до родното село на Тотю и се скрили в балкана. След това отишли в дома на Тотю и баща му ги хранил и крил в плевнята си известно време. Поради опасност от блокада, те излезли пак в балкана, но били открити и обградени. В продължение на 3 часа смелите партизани водели тежък, неравен бой с жандармеристи, полиция и войска. Когато Тотю Колев бил убит, Продан се самоубил, за да не попадне жив в ръцете на палачите.

Той загина, но неговият светъл образ остава да живее завинаги в сърцата на потомството.

Иван Киров Иванов е роден на 16. IV. 1925 г. в бедно селско семейство. След завършване на прогимназиалното си образование в с. Неялско, поради липса на средства не могъл да продължи да се учи, а постъпил на работа в една кожухарска работилница в гр. Ямбол. В града младежът се сближил с будни работници, започнал да чете нелегална марксистка литература и станал заклет враг на капитализма и фашизма. Често влизал в

остри пререкания с много ямболски бранници и легионери. За девицарските си разбирания и прояви той скоро бил заподозрян от полицията, която почнала да го следи. Иван трябвало да се пазя и да действува по-предпазливо. На 28. VIII. 1943 г., когато прилично на път за сбора в с. Войника, Иван Киров се срещнал тайно на Бакаджика с партизани от този район, начело с Георги Калчев (Ламята), той бил проследен и издаден от доносчик на полицията. За да избегне арестуването си, Иван преминал в нелегалност. Известно време през есента той се укривал в с. Войника, в къщата на свако си Тончо Бурсуков. През м. ноември 1943 г. усъмнил се, че полицията е открила следите му, Иван Киров напуска с. Войника и идва в с. Люлин. През това време полицията обгражда къщата на свако му, претърсват я и като не намират нелегалния, я подпалват и изгарят до основи.

Иван К. Иванов с още един свой другар се укрива няколко дни и нощи в плевнята на люлинския селянин Иван Желязков Вълчев, добър приятел на баща му. Една нощ обаче Иван Вълчев се уплашил, че съседите му са забелязали партизаните, и за да избегне неприятностите с властта, както и подпалване на къщата си, предупредил нелегалните младежи да я напуснат, а сам на сутринта съобщил на кметския заместник, че никакви нелегални са се вмъкнали в плевнята му. Последвало цялостно претърсване на цялото село и околността му, но безрезултатно. Иван Киров и другарят му били вече на безопасно място в Иречковския Бакаджик. Тъй като поради студа не било възможно да зимуват в балкана, те чрез люлинския младеж Пенчо Илиев Пенев се свързват с комунистите от с. Пашино. Оттам преминават в партизанския отряд „Смърт на фашизма“, в който остават до края на борбата. Иван Киров е участвувал във всички акции на отряда, като е проявявал голяма смелост, съобразителност и ловкост. При една рискована акция в с. Недялско, гдето партизаните искали да унищожат архивите на общината, се стигнало до въоръжено сблъскване с няколко стражари. Имало голяма опасност Иван да бъде заловен, но той ловко и умело заблудил преследвачите си.

След 9. IX. 1944 г. Иван К. Иванов постъпва на служба в народната армия и сега е в чин подполковник. Той живее в София.

Х. СЕЛО ЛЮЛИН ПО ПЪТЯ НА СОЦИАЛИЗМА

Победата на Деветосептемврийското народно въстание през 1944 г., извоювана от трудещите се под ръководството на БКП и с решаващата помощ на Съветската армия, бе победа на социалистическата революция в България. С тази победа се извърши ко-

ренен прелом в историческото развитие на българския народ — завинаги бе сложен край на капиталистическото господство в страната и широко се откри пътят за построяване на социализма и комунизма. С нея за първи път у нас се установи народно-демократична власт.

Първата важна външнополитическа задача на народното правителство бе да защити националната независимост на България чрез участието ни в последната фаза на войната на антифашистката коалиция начело със СССР за окончателния разгром на хитлеристка Германия.

Проведените революционни вътрешнополитически мероприятия от правителството укрепиха народно-демократичната власт, а икономическите такъва, национализация на индустрията, коопериране на селското стопанство — поставиха стопанството на страната на социалистически основи. В нея се разгърна мощно социалистическо строителство.

Селяните от с. Люлин посрещаха с възторг победата на Деветосептемврийското въстание. Сутринта на 9. IX. 1944 г. в селото властта бе взета от трудещите се. По указание на Партията бе съставена първата общинска отечественофронтowska тричленка, като орган на местната народна власт. На площада в еред селото бе организиран голям митинг, на който говориха Тодор Статов и Иван Василев (Злото), а след митинга бе устроена общоселека манифестация.

Съзнавайки своя синовец дълг към родината, люлинци е готовност участваха в Отецествената война. Стотина люлински войника се биха против фашизма в Сърбия и Унгария, където проявиха голямо себепотршание и героизъм. Мнозина от тях бяха ранени, други убити, а някои, заболели на фронта, после починаха. В боевете в Сърбия загинаха ефрейтор Дончо Тодоров, редник Тодор Петров и Стоян Брайков Матов, при Драва — подофицер Дончо Колев Иванов и редник Иван К. Дончев. Вследствие сериозна простуда на фронта умряха Руен Тодоров Динев, Георги Мелов Димов, Костадин Иванов Митев. Нанчо Желев Тонев. Ранени бяха Иван Бонев Русев, Вълчо П. Петров, Иван Нв. Колев и Делчо Пр. Иванов. Селяните от с. Люлин на драго сърце подпомагаха войниците на фронта с каквито могат хранителни продукти.

Девети септември завари стопанството на с. Люлин много разстроено; значителен брой селяни бяха разорени или обеднели. В селото по това време нямаше особено богати земевладеци и затова нямаше засегнати от аграрната реформа. Само от няколко селяни бе изкупен едроземеделски инвентар и бе национализирана мелницата на братята Стоян и Тодор Чолакови.

Улеснени от Закона за създаване на ТКЗС в страната и насърчени от успехите на първите ТКЗС-та в няколко села на тогавашната Ямболска околия, люлинци също замислиха да си създадат

ТКЗС. Инициатори на това стопанско начинание бяха няколко комунисти и сдружени земеделци. Бедните и малолетни селяни възприеха тази идея с надеждата за подобряване на живота им. До първото — учредително събрание на ТКЗС, постъпиха общо 40 молби на селяни, желаещи да станат кооператори. Между тях бяха Кольо Т. Тодоров, Иван Д. Проданов, Делчо Бр. Славов, Георги Кольо Т. Тодоров, Иван Д. Проданов, Делчо Бр. Славов, Георги Йорд. Нанев, Иван Ив. Митев, Кольо Ив. Узунов, Жельо Тонев, Стат В. Статов, Петър Т. Трифонов, Атанас П. Бошев, братята Петър и Стоян Господиновци, Каля Статева, Тотю В. Балабанов, Петко В. Петков и др.

На събранието състояло се на 18. XII. 1948 г. бе обявено създаването на ТКЗС в с. Люлин с 40 кооператори-основатели. В чест на открития се в същия ден V конгрес на БКП. ТКЗС-то бе наименувано „Пети конгрес“. В управителния съвет бяха избрани: Кольо Тонев Тодоров — председател, Иван Д. Проданов, Иван Ив. Митев, Стоян Пр. Брайков, Делчо Бр. Славов, Иван Ив. Колев и Георги Йорданов Нанев — членове.

Селяните влязоха в стопанството с малко и то неплодородна земя, с малко добитък и инвентар. По решение на селската общинска управа обаче тази земя бе заменена с ниви от най-хубавата част на мерата.

Така ТКЗС-то в с. Люлин започна своя живот с около 2500 декара земя, с 1000 овце, с три чифта коне, 20 чифта волове, 10 вирегатии и 10 дойни крави, 6 биволици и няколко юнци и телета. Селскостопанският му инвентар се състоеше от няколко дървени рала и плугове, три каруци, 20—25 коли и др. Отначало то не притежаваше своя сграда, затова добитъкът и инвентарът презимуваха по домовете на кооператорите. Но основателите на ТКЗС-то не се уплашиха от трудностите на началния период и благодарение на вложения упорит труд още първата година получиха добри резултати — реколтата бе добра, развъдиха се повече овце, закупени бяха 6 червени породисти крави за разплод и доене и една жребец. Стопанството се сдоби през същата 1949 г. с нов просторен обор за добитък. Оборотът бе постръен на юг от селото, на част от площта, която бе определена за стопански двор. Средствата за построяването му бяха отпуснати от инвестиционна банка с 20-годишен срок за изплащане. Наскоро след това бе направена чешмата „Кокарджа“, чиято вода се използва за поене на добитъка. До нея бяха направени къщи за овцете. Общото кооперативно събрание отчете на кооператорите сравнително добро възнаграждение в натура и в пари.

Тези първи успехи на ТКЗС-то се следяха с жив интерес от другите селища. Те започнаха да се убеждават в предимствата на кооперативното стопанисване пред частното и започнаха да навлизат в стопанството. Така през 1949 г. в него влязоха още 6—7 селски семейства, а през август 1950 г. влязоха масово почти всички

стопани с изключение на двадесетина, които се колебаеха. (Понататъшните успехи на ТКЗС привлякоха и тях през 1956 г.).

През 1950 г., след масовизацията на стопанството, бе избран нов управителен съвет в състав: председател — Иван Ив. Митев и членове — Стат Д. Колев, Иван Д. Иванов, Жеко Св. Вълков, Делчо Бр. Славов, Стоян Г. Стефанов и Стоян Пр. Брайков.

От 1950 г. нататък започна такъв стопански възход на ТКЗС-то и такова голямо строителство на сгради за нарастващите му нужди, каквито в селото никога не е имало. Посевната площ на ТКЗС-то се увеличи на 11 000 декара предимно ниви. В м. „Кокарджа“ бяха засадени 800 декара лозя, които от 6 години дават хубави десертни грозда; засади се голяма овоцна градина. Стопанството вече разполага с нови, модерни селскостопански машини: трактори, вършачки, комбайни. Благодарение използването на модерната агротехника и наука, добивите от обработваемата площ се увеличават. Увеличи се и броят на кооперативния добитък, а именно: към 4000 овце, 40 чифта волове, 30 чифта коне, 80 дойни крави, 20 биволици, към 100 юнци и юнци и др. За нуждите на стопанството бяха построени три нови обора (за волове, за юнци и конюшня), голям хамбар с вместимост 500 тона зърно, модерен краварник за 80 дойни крави с отделно помещение за телетата и няколко стаи за краварите, два свинарника, модерен птичарник и др.

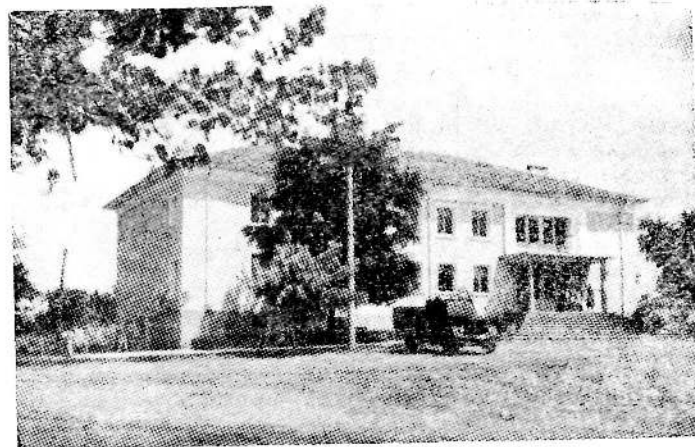
Близко до „Козар Тоневия кайнак“ бе изкопан кладенец, чиято вода се черпи с електрическа помпа и се изпраща по канали в яселите на дойните крави. В землището на селото бяха направени три извори, от които двата — Фандък дере и Къзълджика се ползват от стопанството, а третият — Башалтийският — от с. Първенец, като в замяна ТКЗС—Люлин, получи равностойно количество декари земя за ниви. На грудовската река, на мястото на старата „Дядо Стоянова“ воденица бе направена нова такава, която по-късно бе ремонтирана и превърната в електрическа мелница за мелене храна за добитъка на ТКЗС-то. До нея бе построена помпена станция, чрез която се улеснява изкуственото напояване на кооперативната овоцна градина и на част от нивите край стопанския двор. През 1957 г. от ТКЗС-то бе построена голямата сграда на хлебокомбината който е на два етажа. В първия му stories се намират: две фурни, поставени една над друга, в които наведнаж се печат общо 300 хляба; склад за брашно, стаи за работниците и майсторите, магазин за продажба на хляб, магазин на потребителната кооперация и др. Предвидени са помещения за баня и пералня, които още не са завършени. На втория етаж се помещават канцеларните на ТКЗС-то, на селсъвета, архивите им и радиоуредбата. Там има още две големи заседателни зали: една приемна и др.

След излизане съвместното Постановление на МС и ЦК на БКП за уедряване на ТКЗС-та в страната, ТКЗС-то на с. Люлин заедно с това на с. Богорово се обедини с ТКЗС-то на с. Недялско. Село Недялско стана стопански и административен център на същите села. За председател на обединеното ТКЗС бе избран люлинският заслужил партиен и стопански деятел Господин Йорданов Нанев, който за целта бе изискан от Ямболския окръжен народен съвет. (Той остава негов председател и до днес).

Работата в стопанството е разпределя правилно между кооператорите на трите села. Те работят с желание и получават богати реколти. Кооперативният строй в селата укрепва все повече и повече, увеличава се и материалното благосъстояние на кооператорите.

Наред със стопанското строителство в с. Люлин се разгърна и широко културно-битово строителство. Със средства на селсъвета (от 9. IX. 1944 г. до 1959 г. с. Люлин бе самостоятелна община), със средства, събрани по пътя на самооблагането и с помощта на ТКЗС-то бяха построени редица обществени постройки, чешми, мостове; направиха се горски и овощни насаждения и др. Така в землището на селото бяха поправени следните чешми: „Дядовата Видева чешма“, „Дековата чешма“ и „Дековата чучурка“, „Терзи-Гьоргевиата кайнак“ бе превърнат в нова, хубава чешма. В самото село бяха направени две малки чешми: едната до хоремага, а другата до хлебозавода.

Положени бяха големи грижи за залесяване и озеленяване на землището и на самото село. С доброволния труд на селяните през 1956—57 г. бяха засадени 1000 декара акациеви, дъбови и орехови гори в местностите „Мъждрянова могила“, „Стефановата“, „Дончевата“, „Илия-Пеневата“ келеми, при стария конски ъгъл и др. Тогава бе направена и църковната градина, в която бе издигнат паметник на загиналите партизани и бойци от Отечествовата война. Пред хлебозавода и културния дом бе направен голям селски парк — „Парковата градина“, любимо място на селяните за разходка и отдих. В нея има футболно игрище. В селото бяха прокарани две нови шосета: едното от Еркесията на север, до Грудовската река на юг, другото — от центъра на селото към с. Първенец. През 1957 г. бе построен мост на „Бахчалък дере“ там, където минава селското шосе от запад към изток. През 1954 г. бе запълнен междуселския дол зад „Селската чешма“ и на мястото му се прави нова „Паркова градина“. Друго голямо постижение е построяването на културния дом, започнат през 1957 г. и завършен през 1962 г. Културният дом е най-голямата двуетажна сграда в селото. В първия му етаж се помещава голям кинозалон с 300 места (в партера и балкона), с просторна сцена за театрални представления, сладкарница и др. На втория етаж

с. Люлин

Културният дом

са библиотеката и читалищата на селското читалище, трите заседателни зали и др.

Най-голямата културно-битова придобивка на селото обаче е електрификацията му, извършена през 1957—58 г. (Част от средствата за тази цел бяха отпуснати от държавата, а другата — набрана от самооблагане на селяните и ТКЗС-то). В продължение на няколко месеца люлинци с въодушевление копаха дупки, изправяха електрически стълбове и помагата кой с каквото може на работата, ръководена от старозагорски електронженери и техници. Пускането на инсталацията в експлоатация бе истински празник за селяните. Най-после, при народната власт, се осъществи заветната им мечта — светнаха всички селски къщи, останаха в миналото мъждукащите газови лампи. Почти всички селяни след 9. IX. 1944 г. си построиха нови, двуетажни къщи, които са добре мебелирани, имат и радио.

Люлинци получават безплатна медицинска помощ на лекар, зъболекар, акушерка от с. Недялско. През лятото, когато майките са заети с усилена полска работа, децата им прекарват в целодневната детска градина под контрола и грижите на детски учителки и възпитателки.

На стопанското издигане на с. Люлин съответствува и новият културен възход.

Учебното дело в селото, както в цялата страна, е поставено на научни идейни основи — на основите на марксизма-ленинизма. То има за цел да се изградят нови хора, съзнателни строители на социализма и комунизма, твърди борци за демокрация и мир в света.

Училището, наименувано през 1957 г. на името на бележития земеделски общественик и писател Цанко Церковски се помещава в сградата, строена още през 1909 г., но ремонтирана и пригодена за сегашните му нужди. То разполага с около 5 декара опитно поле, необходимо за обучението. С доброволния труд на ученици и учители в училищния двор е направена физкултурна площадка с писта за бягане, волейболно игрище, игрище за хазена и трап за скачане. В предната му част има цветна градина и няколко декоративни и овощни дръвчета.

В тази сграда се учат около 180—200 ученика и получават основно образование до VII клас (последният му — VIII клас, завършва в с. Недялско). Учениците са разпределени в седем паралелки: 4 първоначални и 3 прогимназиални — за всеки клас по една. Учениците посещават редовно учебните занятия и полагат усърдие в учебната си работа. Успехът им е добър.

Учителският персонал се състои от директор (сега Йордан Г. Йорданов, с полувисше образование, преподавател по математика) и 7 учители. За повишаване квалификацията на учителите съдействуват, освен самообразованието, още политкръжоците, методическите обединения, пунктовете и окръжни съвещания и конференции, помощта, оказвана от директор, инспектори и др.

Учебно-възпитателната работа в училището се ръководи от директора и партийната група. Ценна помощ й оказват профгрупата на учителите, ДПО „Септемврийче“ и родителският комитет.

За учениците се провеждат разнообразни извънкласни и извънучилищни мероприятия, които правят живота им осмислен, интересен и щастлив: изнасят се политинформации, чествуват се големите национални, международни и културни празници, уреждат се читателски конференции, посещения на кино, екскурзии, организират се трудови дни в училищния двор или в помощ на ТКЗС-то при прибиране на реколтата. При пионерската дружина има формиран хор, битов танцов състав и физкултурен колектив. На пунктови и окръжни фестивали на ученическата художествена самодейност те са се проявявали много пъти, заемали са едни от първите места и са получавали награди (през 1957 г., 1958, 1964 г.).

Много младежи и девойки, след завършване на основното си образование, продължават да се учат в средни общообразователни и специални училища, университети и институти.

Повишава се образованието, възпитанието и културното равнище не само на младежите. Благодарение на организирания от

учителите курсове за ограмотяване на възрастните, в селото е ликвидирана неграмотността. Селското читалище също разгръща разнообразна културно-просветна дейност: в читалнята му се четат и обсъждат статии от вестници и списания, от библиотеката му се раздават на селяните книги за прочит у дома; самодейците при читалището подготвят и изнасят различни пиеси; сформираният при него женски хор за народни песни изнася подходящи програми при общоселски тържества. Радиото и киното са други важни фактори, които допринасят за духовното обогатяване и израстване на люлинци.

Село Люлин, сравнено с околните села, процентно дава най-много общественици, стопански деятели, инженери-технически кадри, учители, лекари, агрономи, хора на изкуството, които вливат своите знания, умения и сили в общонародното социалистическо строителство.

От с. Люлин е и голямата народна певица Вълкана Стоянова Далева, солистка в ансамбъла за народни песни и танци с художествен ръководител Филип Кутев, носителка на ордена „Кирил и Методий“ I-ва степен от 1963 г. Вълкана Стоянова е постъпила в ансамбъла още при сформиранието му през 1951 г. Тя участва в обиколките му из страната и в чужбина, и разнася красотата на българската народна песен и на своето изкуство из целия свят. Пяла е в СССР, Чехословакия, Румъния, Полша, Югославия, Монголия, Китай, Демократична република Виетнам, както и в редица капиталистически страни, като Белгия, Холандия, Франция, Англия, Израел, САЩ. Вълкана Стоянова е гордост на селото и страната.

За двадесет години народна власт с Люлин е постигнало такъв голям напредък във всички области на живота, че коренно се е променил и обликът му, и стопанството му, и битът и културата му.

Днес люлинските селяни, изведени от БКП и народната власт на най-верния път за всестранно развитие и благополучие, заедно с целия български народ уверено и бодро крачат към окончателната победа на социализма и комунизма.

УЧЕНОЛЮБИВ ЛЮЛИН

Люлинци с висше образование:

агрономи:

Гочо Димов Гочев, Иван Стоянов Тонев, Керан Делчев Дончев, Стоян Василев.

инженери:

Брайко Петров Иванов, Георги Атанасов Сюлемезов, Гого Делчев Попов, Димо Деков Димов, Диньо Деков Димов, Живко Желязков Димов, Иван Желев Драгиев, Митьо Вълков Митев, Слав Жеков Славов, Стоян Йорданов Терзиев, Тончо Стоянов Тонев.

лекари:

Валентин Димов Желязков, Делчо Стоянов Делчев, Деко Деков Димов, Димо Димитров Димов, Диньо Кънев Голаков, Дончо Делчев Дончев, Дончо Кънев Голаков, Пеньо Динев Голаков, Пеньо Колев Пенев, Стоян Кунев Стоянов, Тодор Статев Динев.

юристи:

Васил Стоянов Стефанов, Кольо Кънев Голаков, Стефан Иванов Дръндаров.

икономисти:

Неделя Делчева Брайкова.

асистенти:

Стоян Динев Далев.

гимназиални учители:

Георги Колев Голаков, Ивана Колева Пенева, Тончо Статев Господинов.

Люлинци с полувисше и средно образование — учители (прогимназиални, първоначални и детски)

Борис Иванов Дръндаров, Димо Желязков Костадинов, Диньо Канев Капитанов, Елена Иванова Качулкова, Желя Минчева Господинова, Иван Кънев Дончев, Иван Пенев Делчев, Илия Делчев Попов, Ивана Проданова Стоянова, Йордан Гочев Йорданов, Йордан Жеков Колев, Йордана Стоева Хаджиева, Иришка Панева Петкова, Иришка Стефанова Тенева, Йорданка Делева Бонева, Каля Петрова Капитанова, Казия Тончева Гочева, Марийка Иванова Рашкова, Недялка Господинова, Щиллинова, Неделя Митева Нанева, Петър Киров Русенов, Райка Иванова Тенева, Стат Деков Димов, Станка Тодорова Иванова, Станчо Динев Гочев, Стойка Митева Брайкова, Тодорка Жекова Колева, Тодор Попов Иванов, Янка Динчева Панева.

Най-първите учители в селото:

Дельо Гочев Димов, Димо Гочев Димов, Пеньо Дончев Голаков, Стефан Динев Стефанов, Русен Йовчев Русенов.

Люлинци със средно образование

а) завършили реална или политехническа гимназия:

Борис Димитров Дръндаров, Велко Иванов Велков, Веска Йовкова Тотева,

Вълчо Иванов Тонев, Господин Иванов Господинов, Гочо Динев Дончев, Груда Пенева Дончева, Груда Жекова Дончева, Дельо Димов Делев, Денка Дончева Динева, Димитър Христов Димитров, Димитър Иванов Чешмеджиев, Димка Стефанова Тенева, Димка Йорданова Ченгелова, Донка Господинова Димитрова, Донка Димитрова Тенева, Елена Иванова Проданова, Иван Василев (Злото), Иван Василев Иванов, Иван Георгиев Йорданов, Иван Жеков Казаков, Иван Йорданов Нанев, Иван Киров Иванов, Иван Иванов Иванов, Иван Статев Динев, Иван Стефанов Тенев, Иван Петров Иванов, Иван Тодоров Попов, Иванка Проданова Попова, Илия Пенев Илиев, Ирина Коева Томова, Ирина Пенева Каварджикова, Ирина Йорданова Господинова, Ирина Петрова Господинова, Йорданка Димитрова Тенева, Йорданка Стоянова Димитрова, Кирил Желев Киров, Коста Делчев Брайков, Марийка Василева Тодорова, Марийка Делчева, Вълканова, Марийка Иванова Димитрова, Марийка Колева Ташкова, Недялка Йорданова, Нанева, Пенка Йовчева Делчева, Пенка Иванова Димова, Петър Статев Динев, Продан Делчев Иванов, Радка Жекова Дончева, Руска Стоянова Тенева, Славка Трифонова Жекова, Станка Трифонова Димитрова, Станка Брайкова Славова, Станка Динева Грудева, Стефан Димитров Дръндаров, Стефан Кънев Василев, Стойка Стоева Хаджиева, Стоян Йорданов Господинов, Събка Иванова Чешмеджиева, Теньо Стефанов Тенев, Тоньо Динев Гочев, Тоньо Илиев Пенев, Тоньо Колев Тонев, Тоньо Минчев Господинов, Филип Стратиев Филипов, Янка Кирова Иванова, Янка Стратева Стоянова, Янка Стоянова Каварджикова.

б) завършили средни специални училища:

Ангел Делчев Стоянов, Васил Нанев Петков, Господин Статев Господинов, Груда Тенева Дончева, Денчо Костов Делчев, Делчо Иванов Качулков, Диньо Николов Иванов, Диньо Стоянов Далев, Динка Желева Петкова, Дончо Пенев Голаков, Елчо Кънев Ташков, Жеко Трифонов Жеков, Иван Господинов Райнов, Иван Йорданов Нанев, Иванка Йорданова Тенева, Иван Стефанов Иванов, Кольо Петков Дойчев, Лиляна Господинова Йорданова, Марийка Делчева Донева, Марийка Костова Христова, Недялка Митева Нанева, Павлина Иванова Качулкова, Пеньо Грудов Балабанов, Петър Делчев Бонев, Русана Стоянова Кабаева, Руска Желева Петкова, Стефан Димитров Димов, Стоян Делчев Стоянов, Тоньо Статев Тодоров, Янка Господинова Димитрова, Янка Динева Желязкова.

Люлинци със специално образование

Атанас Иванов Иванов, Гела Минчева Делева, Господин Димитров Даскалов, Господин Стефанов Даскалов, Делчо Жеков Колев, Диньо Минчев Господинов, Илия Пенев Илиев, Иван Кунев Иванов, Йордан Нанев Йорданов, Йорданка Минчева Делева, Ирина Желева Петкова, Кольо Дончев Пенев, Куна Йорданова Терзиева, Любез Пенев Илиев, Марийка Жекова Славова, Пенка Щиллинова Статева, Петко Петров Петков, Петър Грудев Нанев, Слав Иванов Господинов, Стат Динев Статев, Стойо Иванов Хаджиев, Тонка Стратиева Филипова, Тодор Димов Тодоров, Яна Кунева Гочева, Янко Тодоров Пенев.

ГЕНЕАЛОГИЯ НА РОДОВЕТЕ НА 28-ТЕ ЗАСЕЛНИЦИ— ОСНОВАТЕЛИ НА С. ЛЮЛИН (ЕНИ-МАХЛЕ)

ПЪРВА ГРУПА ЗАСЕЛНИЦИ. ДОШЛИ ПРЕЗ 1831—32 Г.

1. СТОЯН ДИМИТРОВ АВДЖИОЛУ

Стоян Димитров напуснал родното си село Курт-бунар (Винарово), Чирпанско, наскоро след Руско-турската война от 1828—29 г. поради започналата жестока разправа на турците с останалото поробено българско население и тръгнал да търси ново, по-спокойно място за заселване. Стигнал до гр. Ямбол, той се наел временно като овчар при богатия български чорбаджия хаджи Минчо, според сведението на Тодор Попов във връзка с възникването на с. Люлин². Когато било издействувано мястото за ново селище, Стоян Димитров разчистил 1—2 дка от гората за двор и си направил колиба от плетия северно от Грудовската река в гориста местност край голям, хубав извор, който пригодил за използване. (Водата на този извор по-късно била каптирана в чешма — тъй наречената Селска чешма, сега в центъра на селото). След известно време той се върнал в родното си село, вземал семейството си — жена и 4 сина: Димитър, Кольо, Наньо и Тоньо, и се преселил окончателно в нововъзникващото селище Ени-махле.

Стоян Димитров бил много трудолюбив, енергичен и предприемчив човек. Подпомаган от синовете си, той бързо разорал към 300 дка ниви в местността „Полугаря“ и в други местности. Направил си голям харман и плевник; развдвил много овце, кози, волове, коне; в гората северозападно от чешмата „Кокарджа“ направил

¹ Отначало селяните наричали Стоян Димитров „Къралията“, понеже прекарвал повечето от времето си на къра — в полето, а по-късно, когато се увлякъл в лова, му дали прякора „Авджиолу“, който прякор се паложил и останал и на потомците му.

² Виж стр. 15 от Историята на с. Люлин.

първата къшла — „дядо Стояновата къшла“, където криел на сигурно място добитъка си при разбойнически нападения; поляната на около 1 км южно от къшлата използвал за косене сено за добитъка през зимата, затова тази поляна става известна като „Дядо Стояновия чешр“. След известно време той изсякъл 30 дка гора и засадил първото лозе в селото. Пръчките закупил от Лозенград.

Една-две години след заселването си Стоян Димитров си направил първата по-солодна къща от две стаи, салон, хамбар, строена от камъни и кирпичи и покрита с турски керемиди. Дървеният материал за строежа бил докаран с кола от гората на с. Белила — Грудовско. Когато се оженил първият му син Димитър, радостният баща построил за него нова къща в същия двор. По-късно продал тази къща на дошлия от с. Първенец поп Стоян, а на сына си построил друга — трета по ред къща. (В нея сега живее внукът на Стоян — Йордан Нанев Стоянов).

На първо време в новото селище Ени-махле нямало воденица и селяните ходели да мелят брашно чак в с. Сотиря (Бинкос), Сливенско, или в с. Тенево, Ямболско. Прещенявайки голямата необходимост от селска воденица, Стоян Димитров построил на Грудовската река първата такава. Направил я от камъни и кирпичи и я покрил с турски керемиди. Укрепил бента ѝ с дебели колове и големи камъни, които събирал по височината „Трънев баир“. С постройката на тази воденица той облекчил извънредно много съседяните си и си спечелил голямата им благодарност и почит. Воденицата била отнесена от придоншлата река при голямото наводнение през 1898 г. (Тя се е намирала там, където сега е воденицата на ТКЗС-то.)

Междувременно първата жена на Стоян умира и той се оженил за втора жена, от с. Саръль-Еникъой (Каменец), която му довела една дъщеря Герга. Той бил добър съпруг и баща. Доживял до дълбока старост, ползувайки се от обичта и уважението на близките си и на съседяните си.

Димитър Стоянов, първият син на Стоян Димитров Авджиолу, докато бил ерген, помагал на баща си в полската работа. Той се оженил за дъщерята на Койо Куртев — Яна. След женитбата си се отделил и живял последователно във втората и третата къщи, построени от баща му. Семейството на Димитър било многодетно — с 11 деца — 5 сина: Гельо, Иван, Кольо, Койо, Нейко и 6 дъщери: Комия, Руса, Тодора, Кина, Дона и Тона.

Димитър получил в наследство от баща си ниви и 10 дка лозе, насадено със стара пръчка, от което изкарвал много грозде и правил хубаво вино и ракия. Занимавал се е и с животновъдство. Имал много овце, кози, коне, биволи. Къшлата му била на източния край на двора му. Тора от добитъка хвърлял до нея. Там се образувал голям куп, която селяните нарекли „Дядовия Димитров боклук“. На този „боклук“ се качвал селския кехая, когато разгласявал из

селото разпоределите на властта. Подобно на баща си и Димитър бил добър ловец и като него носел прикора Авджиолу. Веднъж, когато бил на лов в местността „Титева трънка“, един ранен от него глиган се хвърлил върху му и разкъсал сухожилията на единия му крак около коляното. Вследствие на това Димитър окуцал. Вече на преклонна възраст той заболял тежко и не можейки да понася силните болки, се обесил в плевнята на сина си Кольо през 1911 г.

Теньо, най-големият син на Димитър Стоянов Авджиолу, след женитбата си си построил къща в наследствения двор на жена си Стойка. Семейството му имало 4 деца: Иван, Ильо, Яна и Неделя. Теньо се занимавал също като баща си със земеделие и животновъдство. Имал много хубави коне и овце. Той умее да лекува различни болести по добитъка и помагал на селяните при нужда.

Когато, по време на Освободителната война, люлинската въоръжена група преследвала бягащите турци-разбойници, Теньо участвувал в групата, и при престрелката край с. Бистрец убил един турчин и сам бил ранен в ръката. Един овчар от същото село го приволил в колибата си и го лекувал десетина дни, докато дойдат баща му и жена му да го приберат. Като последница от раната, ръката му останала недъгава и Теньо не могъл да си служи с нея. По време на Балканската война бил в обоза и с реквизираната си кола карал хляб на войниците на фронта. На старини се занимавал с иманярство (малджийство).

Иван, най-големият син на Теньо Димитров, завършил трето отделение и прекъснал учението си, за да помага на недъгавия си баща в полската работа. Оженил се за жена от рода на Диньо Стефанов, на име Мария. Семейството му имало 6 деца: Стойна, Неделя, Теньо, Стефан, Дельо и Ильо.¹ Иван участвувал в трите войни на българската буржоазия, от 1912, 1913, 1915-18 г., от които се завърнал жив и здрав, без да е бил дори раняван. В мирния си живот се занимавал със земеделие и животновъдство. Като добър стопанин бил награден от околийското агрономство с парична сума при задължението да направи образцов свинарник. Иван бил добър пипенерист и добър ловец. През 1925 г. той укривал за известно време двама души от анархистическата група на Теньо Стаев. По тази причина бил арестуван и бит така жестоко, че едва останал жив.

Ильо, вторият син на Теньо Димитров, е споменатият в Историята на с. Люлин като кавалерист, който се отличил в Балканската война като разузнавач и получил орден за храброст.

¹ Ильо Иванов Тенев е споменатият в предговора на Историята на с. Люлин братовчед на автора, който е дал ценни сведения за миналото на с. Люлин и за рода Авджиолу.

Иван, вторият син на Димитър Стоянов Авджиолу, бил женен за жена от рода на Димо Гочев. Отначало живеел в бащината си къща заедно с брат си Теньо, но тъй като бил лош по характер (селяните дори го наричали „Лошко“), не могъл да се разбира с брат си. Честите кавги между двамата станали причина да се разделят. Иван си направил къща и плевня на общинско място. Той се занимавал главно със земеделие. Част от нивите, които имал, получил като наследство, а другите закупил. Иван имал двама сина: Димитър и Теньо и три дъщери: Яна, Тодора и Станка.

Кольо Новака, третият син на Димитър Ст. Авджиолу, се оженил за жена от рода на Дочо Русенов. Семейството му имало 6 деца: Яна, Тодора, Гана, Търна, Иван и Грудьо. Кольо бил тих и разбран човек, но жена му била много спривава и лоша, карала се с етервите си и това накарало бащата на Кольо да отдели сина си. Направил му нова къща в западната част на селото, където тогава нямало други къщи. По тази причина селяните почнали да го наричат „Нов Кольо“ и това прозвище останало като прякор на потомците му — Новаците или още Нов Кольовите. Кольо се занимавал предимно със земеделие. Имал е и малко добитък, който наследил от баща си.

Койо, четвъртият син на Димитър Ст. Авджиолу, след женитбата си първоначално живеел в бащината си къща. По-късно се отделил и си направил къща на общинско място. (В нея сега живеят синовете му Стоян и Продан Немия). Той се занимавал със земеделие. Нивите и лозето, които имал, получил като наследство от баща си. На младини Койо бил много силен физически, обичал да се бори по сватби и сборове и получавал много награди за първенство в борбата. Децата на Койо се казвали Стоян, Продан, Яна и Руса.

Нейко, петият син на Димитър Ст. Авджиолу, след подялбата с братята си, останал да живее в бащината си къща със семейството си — жена и три деца: Димитър, Яна и Станка. По занятие Нейко бил терзия (шивач). По характер бил весел, общителен и обичал моабетите (гулянте). Тъй като синът му Димитър бил убит на фронта по време на Първата световна война, от мъка по него Нейко се пропил и изоставил занаята си. После станал наемен каруцар и едва изкарвал прехраната си. Умрял наскоро след Първата световна война.

Дъщерите на Димитър Ст. Авджиолу се омъжили: Каля, Руса и Тодора в родното си село, Дона — в с. Палаузово, Кина — в с. Александрово, Тона — в с. Тамарино.

Кольо Стоянов, вторият син на заселника Стоян Авджиолу, до Освобождението живеел в с. Люлин в бащината си къща. Когато турците започнали да напускат България, той закупил евтиня турска земя в с. Тамарино и се преселил там с цялото си семейство —

жена и двама сина: Драгня и Иван. По-късно Драгня се оженил за жена от с. Люлин и се върнал в него, а Иван се оженил и останал да живее в Тамарино.

Наньо Стоянов, третият син на Стоян Авджиолу, след подялбата с братята си останал да живее в бащината си къща. Занимавал се е със земеделие. Бил и добър ловец. Семейството на Наньо имало 4 деца: Тоньо, Господин, Йордан и Жека. Когато синовете му пораснали, той им поделил имота си. И те като баща си били добри земеделци. Господин бил и кръчмар.

Тоньо Стоянов, най-малкият син на Стоян Авджиолу се занимавал със земеделие и животновъдство. Освен получените по наследство ниви той обработвал и нови ниви, които си разорал в местностите „Мал тене“, „Могилките“, „Капливия кабак“. Тоньо имал двама сина — Петър и Диньо (който умрял млад) и три дъщери: Митра, Мага и Тона. Дъщерите му се омъжили в с. Епи-махле.

2. ПЕНЧО ПЕТРОВ (ПЕНЧООЛУ).

Пенчо Петров се изселил от с. Каралча (Бедняково), Чирпанско, през 1831 г. заедно с цялото си семейство — жена и 4 деца: Петър, Тоньо, Нейка и Пенка. Той се установил във възникващото с. Епи-махле вероятно като овчар на хаджи Минчо. Развличал част от гората и си заградил дворно място северно от Стоян Авджиолу. Направил си малка къща от колове и плетня, която покрил със слама. В скоро време развдчил много добитък и разорал към 70 дка ниви. Веднъж, като бил на нивата си, Пенчо едва не бил отвлечен от турци. След това пресякдше, той, изплашен, се изселил заедно със сина си Тоньо в с. Чипкоджа (Джинот), Ямболско. След известно време обаче пак се завърнал в с. Люлин, където и умрял.

Петър Пенчев, големият син на Пенчо Петров, се оженил в с. Люлин наскоро след преселването на семейството и си направил нова къща в бащиния си двор. Жена му родила 4 деца: Наньо, Тоньо, Петко и Къна. И Петър като баща си се занимавал главно със животновъдство.

Наньо, най-големият син на Петър Пенчев, живеел в бащината си къща. Занимавал се с животновъдство. Имал голям брой овце и кози. Направил си къща в местността „Диневия баир“. Наньо бил женен за жена от с. Палаузово и имал 4 сина: Петко, Йордан, Митко, Сивен и две дъщери: Слава и Ивана. Той отделил синовете си след женитбата им. На Петко направил нова къща до плевната си, южно от реката; на Йордан и Митко закупил чрез размяна дворно място от Слав Делев в западната част на селото и там те си направили къщи. Най-малкият му син Сивен останал да живее в бащината си къща. Всичките синове на Наньо се занимавали с животновъдство.

Тоньо, вторият син на Петър Пенчев, живеел в бащината си къща заедно с брат си Наньо. Женен бил за жена от с. Мална. Семейството му било многодетно — имало 6 деца: Жельо, Йордан, Наньо, Гага, Стайка и Гена. Занимавал се с животновъдство.

Петко, третият син на Петър Пенчев, бил също овчар. Той се оженил за дъщерята на Русен Чобана, от с. Люлин. След женитбата си направил къща в северозападния край на селото, която е запазена и до днес. (В нея сега живее големият му син Георги Петков Петров). Семейството на Петко било също многодетно: със 7 деца: Георги, Петър, Русен, Атанас, Вълчо, Пеца и Мита.

Къна, дъщерята на Петър Пенчев, се омъжила в с. Палаузово.

Тоньо Пенчев (Козар Тоньо), вторият син на заселника Пенчо Петров, живял в с. Люлин до опита за отчуждаване на баща му от турците. След това с него се изселил в с. Жинот. Там Тоньо се оженил повторно, тъй като първата му жена, от която имал 4 дъщери: Тона, Дина, Мага и Стояна, умряла. След известно време наново се върнал в с. Люлин с втората си жена и с приведените си синове: Васил, Ташко, Вълчо и Кънчо. Тоньо се занимавал с животновъдство. Имал 100 овце и 320 кози. (Оттук и прякорът му Козар Тоньо). Къщата за козите му се намирала в местността „Козаревото дере“, близо до местността „Питева трънка“. Когато, при опасност от турско нападение, селяните се криели в местността „Питева трънка“, Тоньо им помагал със сирене, мляко, месо и др. След смъртта на баща си дъщерите му продали наследствения си двор и къща на Стефо Тонев Кюсето, а доведените синове на Козар Тоньо си направили малки къщи и се отделили в самостоятелни домакинства.

Васил си купил дворно място в северозападната част на селото и си направил нова къща. Този строек обаче го принудил да продаде по-голямата част от добитъка си. Останал е малко овце и кози и с малко лозе, съвсем недостатъчни за изхранване на семейството му. Известно време бил общински прислужник и горски стражар. По време на спора за мера между с. Люлин и с. Тамарино, веднъж, през 1906 г. Васил бил заловен от тимаринци и бил бит жестоко. Спасен бил от притесния му се на помощ Иван Котев (внук на Стоян Авджиолу). След този инцидент става воденичар в една от люлинските воденици. Васил участвувал в трите войни от 1912, 1913, 1915-18 г. През 1916 г. се разболял на фронта и бил изпратен на лечение в Кюстендилската военна болница. Излязъл оттам недоизлекуван, той се върнал в селото си и наскоро след това умрял. Семейството на Васил имало 3-ма сина: Йордан, Кънчо и Тоньо (който умрял наскоро след женитбата на сина си).

Ташко, вторият син на Козар Тоньо, се занимавал с живот-

новъдство; Вълко, третият му син, се изселил в гр. Сливен.

Кънчо, четвъртият син на Козар Тоньо, както се споменава в Историята на с. Люлин¹, в навечерието на Освободителната война, като младеж, чиракувал известно време на карнобатския бей Аспаза заедно с децата си Нейка и Пенка и с девицата Мария. Веднаж един от конете на бея, които Кънчо пасял, прегризал врата на един жребец и той умрял. Ядосан, беят набил пастира и го изгонил. Кънчо се върнал в Ени-макле при братята си и заработил с тях. По-късно той се оженил за спасилата се от отвлечане Мария и имал от нея един син Пердан и една дъщеря. Като войник от занаса Кънчо участвувал в Балканската война и заедно с българските войски влязъл в Одрин. Там той можал да намери отвлечената си дъщеря Пенка, но не могъл да я убеди да се върне. Завърнал се от фронта, той продължил да се занимава с животновъдство и доживял до дълбока старост.

Дъщерите на Тоньо Пенчев се омъжили в родното си село.

Дъщерите на заселника Пенчо Петров — Нейка и Пенка, работели известно време при карнобатския бей. Нейка била убита от бея, когато се съпротивлявала на отвлечането си, а Пенка била отвлечена, потурчена и ставала жена на бея. Живяла и умряла в Одрин.

3. СТОЯН МАТЕВ

Стоян Матов се изселил от родното си село Каранча (Бедняково), Чирпанско през 1831 г. и, изглежда, като овчар на хаджи Минчо се е заселил в новосъздаващото се с. Ени-макле. Той си разчистил 7 дка дворно място в северозточната част на селото, северно от Пенчо Петров. Къщата му била малка, направена от колове и плетия, измазана с кал. Подпомогнал от синовете си — Брайко и Матьо, Стоян в кратко време разорал към 150 дка ниви, развъдил много овце, кози, крави, биволици и биволи. Умрял като заможен стопанин.

Брайко Стоянов, първият син на Стоян Матов, като ерген помагал на баща си в отглеждане на добитъка и полската работа. Оженил се за жена Бойка, от рода на Чолаците. Семейството му имало пет деца — трима сина: Стоян, Продан и Иван, и две дъщери: Машка и Ивана. Брайко наследил от баща си много добитък и ниви. Самият той насадил пет дка лозе. Главното му и любимо занятие през целия му живот било животновъдството. Отглеждал особено хубави коне. Веднъж, при потушаване на Априлското въстание няколко турци-башибозуци влезли в двора на Брайко, забелязали хубавия му жребец и поискали да им го даде. Той обаче не се съ-

гласил и те почнали да го мъчат, като го мушкали с нож по бедрата. Тогава, посъветван и от разплаканите си близки, той се принудил да им го даде. Но турците не се задоволили с това. Те се опитали да отвлечат и по-голямата му дъщеря Машка, за чието спасяване помогнали Цоньо Райнов и Койо Куртев.¹ Брайко бил много признателен на двамата младежи.

Стоян, най-големият син на Брайко Ст. Матов, бил едър и силен физически, а по характер — тих и мълчалив човек. Той се занимавал с животновъдство. След женитбата си получил добро наследство от баща си — добитък и ниви. Стояновото семейство имало три деца: Бойка, Пена и Иван.

Продан, вторият син на Брайко Ст. Матов, се занимавал също с животновъдство. Развъждал хубави овце, кози, крави, биволи и коне. Имал и 60 дка ниви. Продан пеел хубаво и дълги години бил черковен певец. По политически убеждения бил народняк. Семейството му имало три деца: един син — Стоян (Черния) и две дъщери: Ирина и Въла, която умряла наскоро след женитбата си.

Иван, третият син на Брайко Ст. Матов, се занимавал с животновъдство. Вземал е участие в Сръбско-българската война през 1885 г., в която бил ранен. След раняването му, когато го отбегдали в Пловдивската болница, починал по пътя от раната си. Той е единственият люлински войник, който загинал в тази война.

Машка и Ивана, дъщерите на Брайко Ст. Матов, се омъжили в с. Люлин.

Матьо Стоянов, вторият син на заселника Стоян Матов, също като брата си, докато бил ерген, помагал на баща си. След женитбата си се отделил и си направил къща в северната част на бащиния си двор. Матьо имал 3 сина: Стоян, Дончо, Брайко и 2 дъщери: Цвета и Руся. Той получил от баща си добро наследство — добитък и ниви. Занимавал се предимно с животновъдство.

Стоян, най-големият син на Матьо Стоянов Матов, се родил в 1856 г. Той се занимавал главно със земеделие. Част от нивите, които имал, получил по наследство, а другата част — закупил сам. Закупените ниви се намирали западно от селото в местност, която получила името на собственика — „Стоян-Матеевата могила“. По политически убеждения Стоян бил стамболовист. През 1904 г. бил кмет на селото. На старини се разорил и БН банка продала на публичен търг по-голямата част от имота му. Семейството на Стоян Матов имало 6 деца — 5 сина: Пеньо, Иван, Брайко, Кольо, Димитър (който като дете при игра се удавил в рова на Еркесията, пълен с дъждовна вода) и една дъщеря — Въла.

Дончо, вторият син на Матьо Ст. Матов, се родил през 1895 г. Той живял в бащината си къща и след женитбата си. Жена му Руся била от рода на Койо Куртев. От нея имал двама сина: Дел-

¹ Виж История на с. Люлин, стр. 78.

¹ Вж. История на с. Люлин, стр. 77.

чо и Стоян (който умрял ерген). Дончо се занимавал главно с животновъдство. Отглеждал много и хубави овце, кози, волове и коне. Занимавал се и със земеделие. Отначало имал малко ниви, но чрез закупуване на нови скоро ги увеличил. Купил и жетварка-сноповръзвачка, която синът му Делчо дал на ТКЗС-то при влизането си в него. Дончо Матев бил буден селянин и участвувал активно в общественно-политическия живот на селото. Няколко пъти бил избиран за училищен настоятел. През 1907 г. бил кмет на селото. Заедно с брат си Стоян той подарил на селската църква голяма икона — „Адам и Ева“.

Брайко, най-малкият син на Матю Ст. Матев, живял в бащианата си къща. Нивите и добитък, които притежавал, получил по наследство от баща си. Занимавал се главно със земеделие. Той имал двама сина: Матю и Стоян (убит през II-та св. война като войник от запаса в българския окупационен корпус в Сърбия). Дъщерите на Матю Стоянов се омъжили: Цвета в с. Войника, а Руса — в с. Люлин.

4. НЕДЕЛЧО РАШКОВ

Неделчо Рашков е беден селянин, който дошел в с. Ени-махле от с. Карапчя (Ведниково), Чирпанско, само с една каручка, телена от две слаби кончета. Той разчиствал част от гората в северния край на селото, близо до Циганската Еркеция, за дворино място, в което си направил малка къща. Занимавал се предимно с животновъдство, развъдил значителен брой добитък — овце, кози и волове. В нивите, които разорал край „Диновия кайлак“ и до старите лозя, засявал повече ечемик, царевича и фий, за да осигури фураж за добитъка си. Къщата му била в м. „Козарево дере“. На стари години пазил воденицата на сина си Дончо, но се пропил и наскоро след това починал. Неделчо Рашков имал освен Дончо още двама сина: Продан и Иван и три дъщери: Тяна, Вялчапа и Ивана.

Дончо Неделчев, най-големият син на Неделчо Рашков, получил прозвището „Голакът“, защото се басирал, че ако му дадат 10 ски вино на Йордановден ще се окъпе гол в коритото на селската чешма, което и направил. Този пражор останал и на потомците му. Дончо, като ерген, помагал на баща си и пасял добитъка му. В навечерието на Освобождението забогатял много. Говори се, че парите си придобил по следния начин: изплашен от кървавото потушаване на Априлското въстание и в желанието си да предпази семейството си от турски издевателства, Дончо се съгласил да сътрудничи на една турска разбойническа група при обирите ѝ. Турците му дали като начало известна сума пари и очаквали от него сведения, но тъй като часкоро след това започнала Освободителната война, те, бягайки от България, си понесли парите. Дончо

успял да ги измами и въпреки че го били лошо, не им върнал парите. Като забогатял, той закупил и поправил една разрушена воденица, тъй наречената „Божково дермене“, в землището на с. Първенец; закупил и ниви и добитък — овце, кози и хубави биволи. Семейството на Дончо било многодетно. Имало трима сина: Делчо, Пеньо, Къньо и четири дъщери: Бяла, Стояна, Елена и Неда.

Делчо, най-големият син на Дончо Неделчев Голака, останал и след женитбата си в бащианата си къща. Бил пръв помощник на баща си в земеделието. Делчо имал три деца: Дончо, Жельо и Пеньо.

Пеньо, вторият син на Дончо Н. Голака, бил любознателно момче и баща му, който имал нужда от образован човек, за да води сметките на големия му имот, го изпратил да се учи в Сливен. След завършване на образованието си, Пеньо учителствувал няколко години в родното си село. През 1909 г., той заедно с други будни селяни, подкрепял инициативата на учителя Никола Матеев да се построи нова училищна сграда в селото. Семейството на Пеньо било многодетно — със 7 деца: Дончо, Жеко, Кольо, Диньо, Ивана, Ставка и Елена.

Къньо, третият син на Дончо Н. Голака, станал овчар. Неговото семейство също било многодетно, със 6 деца: Кольо, Диньо, Дончо, Иван (убит в Унгария по време на Отечествената война), Яна и Тяна.

Дъщерите на Дончо Н. Голака се омъжили: Неда, Стояна и Елена в с. Маленово, а Бяла — в с. Люлин.

Продан Неделчев, вторият син на заселника Неделчо Рашков, получил малко имот като наследство от баща си. Той бил много трудолюбив и пестелив човек и с течение на времето достигнал добро материално положение. Развъдил доста добитък — овце, кози, биволи и закупил 50 дка ниви. Продановото семейство имало трима сина: Иван, Стоян, Делчо и две дъщери: Вяла и Тона.

Иван, най-големият син на Продан Н. Рашков, е роден през 1870 г. Той се учил в селското училище. Понеже имал хубав глас, след Освобождението отишел в Сливен да учи мерковно пеене при свещениците на една от сливенските църкви. През 1894 г. бил започен в ямболската църква „Св. Георги“ и станал поп в родното си село, където служил до смъртта си през 1924 г. По време на Първата световна война бил мобилизиран и изпратен като свещеник

¹ През 1923 г. Делчо убил племенника на търговеца Никифор с цел да го ограби. За това престъпление той бил осъден на строг тъмничен затвор. Известно време изтърпявал наказанието си в Сливенския окръжен затвор, но избягал оттам и се присъединил към нелегалната анархистическа група на Тоньо Статев. Не след много Делчо бил изгонен от Тоньо Статев, тъй като се готвил да извърши и други криминални убийства. След това той се опитал да избяга в Турция, но бил убит от горския стражар на с. Денца, по внушение на елховския околняк началник.

в IV-та полска болница в гр. Крушево, Македония. Поп Иван имал 4 деца: Продан, Тодор, Делчо и Руска.

Стоян, вторият син на Продан Н. Рашков, също като брат си пеед много хубаво. Той след женитбата си получил прякора „Делето“ по фамилията на бащиния си имот, Стоян си купил къща в южната част на селото (до сегашния хлебокомбинат). На първо време той се занимавал със земеделие. По-късно станал закупчик на вълна за един голям габровски търговец Никифор. Към 1910—11 г. си направил доклян-кръчма и се зает с кръчмарство. Стоян участвувал в трите войни на българската буржоазия — 1912, 1913, 1915—1918 г., от които се завърнал жив и здрав. От първата си жена имал 6 деца: Диньо, Продан, Йорданка, Делчо, Доньо и Петър. Венчките му деца пеели хубаво. Втората му жена природила една дъщеря — Вълкана, известната народна певица Вълкана Стоянова.

Делчо, третият син на Продан Н. Рашков, си направил къща в бащиния си двор. Занимавал се със земеделие. Бил убит по време на Междусъюзническата война. Оставил двама сина си-раци: Иван и Продан. Иван Делчев, по прякор Качулката, сега е партиен секретар на с. Люлин.

Иван Неделчев, третият син на заселника Неделчо Рашков, си направил къща в северната част на бащиния си двор. Занимавал се със земеделие. Семейството му имало 4 дъщери: Мария, Яна, Пена и Бъла.

Дъщерите на заселника Неделчо Рашков: Тяна, Вълканка¹ и Ивана, се омъжили в с. Люлин.

5. ИОВЧО РУСЕНОВ

Иовчо Русенов бил вдовец с три деца: Русен, Куна и Ивана, когато се заселил от с. Каранча (Бедняково), Чирпанско. Установил се на новото си местожителство — село Ени-махле, той разчистил дворно място, западно от Неделчо Рашков. Дворът му бил голям — 30 дка и стигал до „Бахчалък дере“. Наплашен много от турците още от родното си село, при строежа на къщата си Иовчо направил голямо скривалище. Той се занимавал главно с животновъдство. Отглеждал много и различен едър и дребен добитък: 300—320 овце, 100 кози, два чифта волове и др. Разчистил и около 300 дка ниви, които засявал с пшеница, овес, царевича. Насадил си и 5—6 дка лозе. Иовчо Русенов бил едър, красив и здрав човек; свирел хубаво на гадулка и веселял селяните по сватби и тържества. Умрял на 115-годишна възраст.

Русен Иовчев, единственият син на заселника Иовчо Русенов, се оженил в с. Люлин и имал 5 деца — трима сина: Иовчо, Киро,

Боньо и две дъщери: Тодора и Велика. Той наследил от баща си голям имот и сам чрез покупка на нов го увеличил. Забогатял извънредно много. Имал 500 дка ниви, много овце, кози, биволи, биволци и коне. За да може да прибира фуража и изобилната реколта от вивите си, Русен направил два хамбара. Отворил кръчма и праматарница. Известно време бил и учител в с. Люлин (след учителя Панайот Ганев). Кръчмата му обслужвал най-големият му син Иовчо: в праматарницата му продават синът му Киро; земеделската му работа ръководел най-малкият му син Боньо, а овцете му, пасял нает овчар — Куньо Павлев. Русен обаче се простил скоро с праматарницата си поради това, че съдружникът му го изнград. Той бил добър човек, отнасял се бащински към ратаите си. Така например, той помогнал на Куньо Павлев да си купи овце и да ги пасе с неговите. По-късно го оженил и му направил къща. Прибрал и сестра му Кера, която дружала и работела с дъщерите му. По съвния начин се отнасял и със следващия си овчар и братчето му.

Иовчо, най-големият син на Русен Иовчев Русенов, след женитбата си на първо време живял в бащината си къща, а после си направил нова — в северозападната част на бащиния си двор. Поради овдовяване, той се женил три пъти. Първата му жена Груда, произхождала от рода на Чоланите, му оставила две дъщери: Куна и Пена. Втората си жена — Велика, Иовчо харесал между момите, дошли с жетварска група от с. Ичера. Тя му родила един син — Иовчо, който обаче умрял още като дете. Третата му жена, вдовица с две дъщери, била от с. Палаузово. Иовчо Русенов се занимавал главно с кръчмарство. Имал и 100 дка ниви и различен добитък. Веднъж, като отишъл с малката си дъщеря Куна за вода на „Каливия кайлак“, той намерил една кесия със злато до ливката, където при игра дъщеря му извила 2—3 златни монети. Тъй като намал мъжки наследници, на старини той завещал имота на брат си Боньо. Зетът му Господин Ст. Даскалов, мъжът на Куна, обаче се противонаоставил остро на това и една седмица преди смъртта си Иовчо развалил завещанието. Говори се, че между-временно третата му жена взела намереното злато и го дала на една от дъщерите си в с. Палаузово, при която се прибрала след смъртта на мъжа си Иовчо.

Киро, вторият син на Русен Иовчев, останал да живее с брат си Боньо в бащината си къща до 1925 г., когато си направил нова двуетажна къща в западната част на бащиния си двор. След женитбата си имал 4 деца: Петър, Жельо, Мария и Груда. Киро бил магазинер в праматарницата на баща си до ликвидиранието ѝ. След това се занимавал със земеделие и животновъдство. Имал 150 дка ниви, 80 овце, кози и биволи. Той взел участие в трите войни на българската буржоазия, през второто десетилетие на XX в. При пробива при Добро поле бил пленен от французите и прекарал 2

¹ За нея виж на стр. 77 от Историята на с. Люлин.

години тежък пленнически живот в Гърция. Като се завърнал от пленничество в родното си село, Киро заварил имота си в окаяно състояние — повечето от нивите запустели, по-голяма част от добитъка — реквизиран и изклан. С подкрепата на брат си Боньо той успял да преодолее много трудности и да се свърже материално. Войните, предателската политика на българската буржоазия и пленничеството всадили у Киро Русенов дълбока омраза към буржоазния строй и той възприел с готовност прогресивните идеи на Великата октомврийска социалистическа революция. През 1923 г., като комунист, бил арестуван в Ямбол и измъчван в полицията, но не издал другарите си. Киро Русенов е един от основателите на селската кредитно-потребителна кооперация „Сговор“ и на читалището, което по негово предложение било наречено „Просвета“. Дълги години бил магазинер в магазина на кооперацията. След 9. IX. 1944 г. влязъл в образуваното ТКЗС на с. Люлин. Той починал през 1963 г.

Боньо, най-малкият син на Русен Йовчев, живял в бащината си къща. Оженил се за жена Стефана, осиновена дъщеря на Иван Петков Капитала. От нея имал двама сина: Русен и Иван и една дъщеря — Груда. Участвувал в трите войни от 1912, 1913, 1915—1918 година. През мирновременния си живот се занимавал главно със земеделие. Имал 150 дка ниви, наследени от баща му. Развъдил доста овце и хубави коне. Бил и добър ловец. В двора на къщата си направил голяма ракиджийница, в която варели ракия селяни дори и от околните села. Боньо бил добър, весел човек и голям моабетчия. По селските veselби пеел и свирел хубаво на гадулка.

Дъщерите на заселника Йовчо Русенов се омъжили в с. Люлин: — Куна за Иван Димов Дюлгера, Ивана — за Цоньо Райнов (Дели Цоньо).

6. ТОДОР СТОЙКОВ

Тодор Стойков, беден селянин от с. Евджилери (Средно градище), Чирпанско, напуснал родното си село към 1830 г. заедно с цялото си семейство — жена Пена и трима сина: Тотьо, Иван и Видьо. На първо време станал ратай в турски чифлик в с. Победа (Мансарлий), а по-късно се заселил в с. Ени-махле. Направил си паянтова къща с около 35 дка дворно място, южно от Йовчо Русенов (до днешния училищен двор) и на запад до „Бахчалък дере“. Разорал към 400 дка ниви, развъдил много овце, кози и друг добитък. Като забогатял, Тодор си построил нова, солидна къща от камък, кирпичи и дърво, покрита с обикновени (турски) керемиди. Тъй като синът му Иван бил убит от турците при нападението на люлинския търговски керван през 1863 г. заедно с тур-

вина Рашид и Киро Вълканов¹, то Тодор следвало да раздели имота си по равно между останалите си двама сина. Разделил и ливите, и едрия добитък, но при подялбата на овцете, поради алчността на Тотьо, който искал да получи повече, братята се скарали. Разсърденият баща продал овцете за 300 лири и им дал по 150 лири. За тази продажба се разчуло из селото; чули и турците. По тази именно причина няколко турци отвлекли дядо Тодор Стойков, когато бил на нивата при сина си Видьо.² Освободили го едва след богат откуп от 300 златни лири. По-късно самият Тодор Стойков, който не бил съгласен да се строи плення, се скарал със сина си Видьо и избягал от с. Люлин. След време станало известно, че той се бил върнал в родното си село, където бил умрял.

Тотьо Тодоров, най-големият син на заселника Тодор Стойков, след женитбата си направил нова къща в бащиния си двор. (Днес двор на Жеко Т. Статев). Семейството му имало пет деца: Грудьо, Иван, Видьо, Станка и Кера. Тотьо се занимавал главно с животновъдство. Той, поради алчност и скъперничество, не само предизвикал споменатото остро спречкване с брат си Видьо, но и отказал да даде пари за откупване на баща си. Тайно от синовете си заровил парите си някъде в земята и после вече никой не могъл да ги намери. Затова синовете му живеели доста бедно.

Грудьо, най-големият син на Тотьо Т. Стойков, бил овчар. Той се оженил млад и имал 3 деца: Стефан, Елка и Ради. По време на Балканската война заминал за фронта, където бил убит. Жена му се омъжила повторно в с. Тамарино, където завела и децата си.

Иван, вторият син на Тотьо Т. Стойков, се занимавал със земеделие. Оженил се за жена от с. Ичера, Котленско. Умрял, без да остави наследници.

Видьо, третият син на Тотьо Т. Стойков, наричан от селяните „Брадат Видьо“, заради дългата брада. Брадата си носел през целия си живот. Бил горски стражар. Като такъв си спечелил чепавицата на няколко селяни, нарушители на Закона за горите от с. Вовника. Една вечер те го напили в селската кръчма, а после го проследили до пътя за квартирата му и го пребили с тоягите си. Видьо имал двама сина: Тотьо и Грудьо и три дъщери: Елка, Петра и Рада.

Дъщерите на Тотьо Т. Стойков се омъжили: Станка — в с. Тамарино, Кера — в с. Люлин.

Видьо Тодоров, по-малкият син на заселника Тодор Стойков, получил от баща си голямо наследство. Сам той закупил още имот, така че имал около 300 дка ниви, много дребен добитък и хубави коне. Тъй като брат му Тотьо не дал пари за откупването на баща

¹ Вж. стр. 70 от История на с. Люлин.

² Вж. Историята на с. Люлин, стр. 69.

7. КИРО ВЪЛКАНОВ

ним, Видьо се принудил да вземе пари заем от близки. Видьо знаел много добре турски език и станал преводач на няколко турци, които след Освобождението на България се върнали в с. Тамарино да продадат имотите си. За благодарност те му предложили безплатно по една от нивите си, но Видьо не приел подаръка, понеже не желал да напусне родното си село. Той бил женен за жена от с. Иречеково. Семейството му било многодетно — имал трима сина: Щялнов, Иван, Слав и две дъщери: Кина и Дина.

Щялнов, най-големият син на Видьо Т. Стойков, живял в къщата на баща си, от когото получил значително наследство — ниви и различен добитък. Занимавал се главно със земеделие. След женитбата си имал три деца: Господин, Ивана и Кина.

Иван, вторият син на Видьо Т. Стойков, получил първоначалното си образование в родното си село, а I и II прогимназиалните класове завършил в с. Зимница, Ямболско. След това, до женитбата си, помагал на баща си, а после работил наследените от него ниви. Иван се женил три пъти, тъй като първите му две жени умрели наскоро след женитбата. Семейството му било многодетно, със седем деца: Петър, Делчо, Васил, Йордан, Каля, Пена и Желя. Иван Видев бил разумен и благ човек и тъй като имал голямо за времето си образование, се ползвал с уважението на всички селяни. Той участвувал активно в обществено-политическия живот на селото. Като землемер (завършил съответни курсове), участвувал в измерване землището на селото през 1903 г. Той е един от основателите на кредитно-потребителната кооперация и известно време бил магазинер в кооперативния магазин. През 1923 г. бил кмет на с. Люлин.¹

Слав, най-малкият син на Видьо Т. Стойков, живял в бащината си къща. Занимавал се със земеделие. Нивите, които имал, наследил от баща си. Слав имал само един син Господин. Последният живее и работи в Димитровград.

Дъщерите на Видьо Тодоров се омъжили: Кина — в родното си село, а — Дина в с. Първенец.

¹От Иван Видев са останали кратки — 20 ръкописни страници, споменаватися някои важни моменти от живота в родното му село, които той написал въз основа на свои лични наблюдения или по разкази на майка, баща и близки. Те се съхраняват сега в селствата, на които са предадени от сина му Васил Иван Видев. Тези спомен са използвани при написване Историята на с. Люлин.

Киро Вълканов се изселил от с. Евджилери (Средно градище), Чарманско през 1836 г. заедно с цялото си многочленно семейство — жена, четирима сина: Вълкан, Кръстьо, Боньо, Тодор и две дъщери: Груда и Кристина. След преселването си в с. Ени-махле, подпомаган от синовете си, Киро разчистил и заградил около 20 дка дворно място, южно от Стоян Авджиолу. Започнал да разоравя земя за ниви в местностите „Мал тене“, „Кавак дере“, „Фил дере“ и др. Тъй като той и синовете му били здрави и работни хора, в скоро време се сдобили с около 1 500 дка ниви, с много овце, крави, коне, биволи, двоици и забогатели много. По-късно, по неизвестни причини, двама от синовете му Вълкан и Кръстьо, продали наследствените си имот и се изселили в Добруджа. Киро Вълканов взел дейно участие във всички обществени прояви на селото. Той бил инициатор на идеята да се построи църква и училище в селото и за целта дал 1,5 дка място от собствения си двор. Бил убит през 1863 г. при известното вече турско нападение над люлинския търговски карван.¹ Тодор Киров е по-големият от останалите при баща си синове на Киро Вълканов. Тъй като юноша бил отвлечен от няколко турци за откуп, но вечерта ловко успял да се измъкне и да избяга от тях.² Когато се оженил, Тодор получил голямо наследство от баща си, който му направил и нова къща в южната част на двора си. Семейството му било многодетно, със седем деца — пет сина: Тоньо, Боньо, Стат, Господин, Стефан и две дъщери: Неделя и Руса. Тодор се занимавал главно със земеделие. Имал към 700 дка ниви и хубав добитък. Като честен и почтен човек, той бил ценен и уважаван от съселяните си. Дълги години бил църковен настоятел.

Тоньо, най-големият син на Тодор Киров, след женитбата си направил нова къща в бащиния си двор. (В нея сега живее Иван Д. Цонев). Жена му била от рода на Кольо Узун, Имали пет деца: Иван, Кольо, Станка, Руска и Кина. Тоньо се занимавал главно със земеделие. Нивите, които имал, получил по наследство от баща си и като зестра от жена си. За известно време заедно с брат си Господин се занимавал с търговия на коне — джамбазлък. Вземал доста голям заем от БН банка, пред която гарант му станал брат му Боньо. В търговията обаче не му провървяло — фалирал и заемът трябвало да плати гарантът му. По това време Тоньо Тодо-

¹ Вж. История на с. Люлин, стр. 70.

² Вж. История на с. Люлин, стр. 68—69.

ров бил окръжен съветник и се намирал в Бургас. През 1925 г. бил кмет на селото, но поради братовия си син — анархиста Тоньо Статов, бил арестуван, бит жестоко и уволнен.¹

Боньо, вторият син на Тодор Киров, се занимавал със земеделие и касапък — месарство. По-късно станал кръчмар в с. Малина. Когато, като гарант на фалиралния си брат, научил, че трябва да плати дълга му, Боньо получил удар; веднага бил отведен в Бургаската окръжна болница, където наскоро починал. Боньо имал четири деца: Тодор, Дончо, Тончо и Мария.

Стат, третият син на Тодор Киров, след подялбата с братята си, си направил къща в бащиния си харман, в източната част на селото. Занимавал се главно със земеделие. Жена му била трудолюбива, сърчна домакния и добра майка, която грижливо отгледала деветте деца на семейството: Тодор, Ралию, Димитър, Тоньо, Люцкан, Станка, Ивана, Пена и Йова.

Когато пораснали, децата на това семейство имали различна участ — Тодор се оженил и останал в с. Люлин, където живее и сега; Ралию и Димитър били убити в Първата световна война; Тоньо станал анархист, бил преследван от властта и след обира на Котленската банка избягал в СССР;² Люцкан, като ятак на брат си, бил арестуван и така жестоко бит, че наскоро след това починал; Стана, Йова и Ивана се омъжили, а Пена умряла мома.

Господин, четвъртият син на Тодор Киров Вълканов, като млад се занимавал с търговия заедно с брат си Тоньо. След фалита се зял със земеделска работа. Той е един от основателите на кредитно-потребителната кооперация в селото. Семейството на Господин имало три деца — двама сина: Димитър и Стат и една дъщеря — Стана. Димитър бил убит в Първата световна война; Стат се оженил за богата жена от рода на Чолаците, което подобрило материалното положение на семейството. Той заедно с баща си обзавел добро стопанство и околийското агрономство ги наградил с пари за направата на образцов циментиран обор. Пак двамата закупили и жетварка-сноповръзвачка. Стана, дъщерята на Господин Тодоров, се омъжила в с. Маленово.

Стефан, най-малкият от синовете на Тодор Киров Вълканов, първоначално се занимавал със земеделие и кръчмарство в родното си село, а после станал кръчмар в с. Палаузово, където била жена му, и накрая се преселил в Ямбол. Там той станал кръчмар в един хан. Стефан бил убит по време на Балканската война. Той оставил шест деца сираци: Дельо, Каля, Неделя, Диньо, Бина и Руска.

Боньо Киров, по-малкият от останалите при баща си синове на заселника Киро Вълканов, след женитбата си живял в нова, едно-

типна на братовата си, къща, построена в северната част на бащиния им двор. (Сега в нея живее Тодор П. Бонев, правнук на заселника Киро Вълканов). Боньо, също като брат си, получил голям наследствен имот — ниви и добитък, който стопанисвал добре. Семейството му било многодетно, със седем деца; четирима сина: Пеньо, Димитър, Киро, Тодор и три дъщери: Ивана, Жела и Груда. В зряла възраст Боньо Киров си построил нова къща до реката, в която се пренесъл с тримата си по-малки синове (в нея сега живее внукът му Димо Т. Бонев, а в старата — оставил най-големия си син).

Пеньо, първият син на Боньо К. Вълканов, през целия си живот живял в бащината си къща. Той бил имотен и добър стопанин. Част от нивите му били наследствени, другите — закупил сам. Притежавал и много овце, кози, крави, биволи и коне. Дал значителна сума пари при набиране средства за постройката на нова училищна сграда през 1909 г., тъй като живее се интересувал от общоселските въпроси. Пеньо се оженил за жена от с. Добриново, Карнобатско и имал от нея осем деца — четирима сина: Димитър, Боньо, Атанас, Тодор и четири дъщери: Комня, Йова, Мария и Рада.

Димитър, вторият син на Боньо К. Вълканов, бил заможен селянин. Но се занимавал главно с животновъдство. Притежавал многоброен, добре гледан едър и дребен добитък. Семейството му имало три деца: Боньо, Пеньо и Комня.

Киро, третият син на Боньо К. Вълканов, се занимавал със земеделие. Децата му умрели още като малки, затова той осиновил младежа Енчо Марков, от с. Търнава, на когото оставил целия си имот.

Тодор, най-малкият син на Боньо К. Вълканов, ходил две години на училище и се научил да чете, пише и смята. Като ерген помагал на баща си. Няколко години след женитбата си, се пренесъл в новопостроена собствена къща. Той се женил два пъти. От първата си жена имал две деца: Боньо и Вълко. Втората му жена довела три дъщери и природила още две деца: Димо и Донка. Тодор Бонев се занимавал със земеделие и животновъдство. Имал 300 овце. Бил и добър ловец. Той е един от основателите на селската кредитно-потребителна кооперация. В продължение на 20 години бил църковен настоятел. Умрял през 1958 г.

Дъщерите на Боньо К. Вълканов се омъжили: Ивана в с. Търнава, Груда в с. Добриново, а Жела — в родното си с. Люлин.

Дъщерите на заселника Киро Вълканов се омъжили: Кръстана в с. Палаузово, а Груда за Русен Йовчев в с. Люлин.

8. ДИМИТЪР КОСТАДИНОВ

Димитър Костадинов, заедно с младата си жена се преселил в с. Ени-мхле от с. Гюл бунар (Розов кладенец), Харманлийско. Той

¹ Вж. История на с. Люлин, стр. 96.

² Вж. История на с. Люлин, стр. 96.

си оградил 4 дка дворно място, южно от Киро Вълчанов и си направил къща от две стаи и салон. По-късно, след раждането на петте деца на семейството: Костадин, Желязко, Вълчо, Тяна и Бона, построи нова, голяма и по-сOLIDна къща, (която бе запазена до 1957 г.). Димитър Костадинов бил висок, едър и извънредно силен човек. Това му помогнало при изкореняване на голяма част от гората за ниви. Въпреки физическата си здравина и сила, той имал особено влечение към борбата — любимо занимание за тогавашните младежи. Обичал повече лова и бил добър ловец. Главното му занятие било земеделието, но отглеждал и различни едър и дребен добитък. След смъртта си, оставил на наследниците си 300 дка ниви и много добитък.

Костадин Димитров, най-големият син на заселника Димитър Костадинов, също като баща си, бил едър, широкоплещест и силен. Оженял се за сестрата на Русен Стоянов — Яна и имал от нея двама сина: Желязко и Дончо и три дъщери — Дина, Стана и Ивана. След Освобождението на България отишъл да живее в изоставеното от турците с. Малица, където си присвоил хубава къща, много ниви и дори една воденица, пълна с храна и брашно. След няколко месеца обаче се върнал в родното си село, тъй като не могъл да свикне на новото място. Костадин се занимавал със земеделие и животновъдство. Освен това бил добър дърводелец и правел различни услуги на селяните, за които те му били много признателни. Бил и добър ловец. Той участвувал в Сръбско-българската война през 1835 г. Умрял през 1929 г.

Желязко, по-големият син на Костадин Дим. Костадинов, се занимавал със земеделие. Обработвал останалите му в наследство от баща му ниви. Участвувал в Балканската, Междусъюзническата и Първата световна война. Той се женил два пъти, тъй като първата му жена умряла от холера, пренесена от фронта. От тази си жена имал три деца: Яна, Дина, Костадин. Втората жена на Желязко довела двама сина и природила още три деца: Велика, Киро и Ивана.

Дончо, вторият син на Костадин Д. Костадинов, след смъртта на баща си, се занимавал с овчарлък. Имал голямо и добре гледано стадо овце. Като баща си обичал да ходи на лов. Веднъж обаче поради пръскване на цевта на пушката му се самонаранил в лявата ръка. Излекувал раната си, но останал сакат и затова не ходил войник. Семейството му имало пет деца: Яна, Дина, Ивана Костадин и Жико.

Двете дъщери на Костадин Д. Костадинов — Стана и Ивана, се омъжили в с. Люлин, а Дина в с. Палаузово.

Желязко Димитров, вторият син на заселника Димитър Костадинов, бил едър, строен и красив човек. Умел да свири добре на кавал и бил какал да свири по сватби и веселби. Той се занимавал главно със земеделие. След Освобождението на България се изсе-

лял в с. Тамирино и там останал до смъртта си. Имал четирима сина: Пешьо, Димитър, Костадин и Стойко.

Вълчо Димитров Пехливански, най-малкият син на заселника Димитър Костадинов, бил най-едрият и най-силният между братята си. Той обичал борбите и бил голям борец-пехливанци. (Оттам и прякорът му.) При устройването при различни случаи в селото борби, получавал все първи награди. Основното занятие на Вълчо било земеделието. Бил и добър ловец. Той се оженил за жена от рода на Козав Тошо и имал от нея двама сина: Йордан и Иван и две дъщери: Стояна и Бона. И той след Освобождението се изселал в с. Тамирино, където заедно с брат си закупили голям турски имот.

Дъщерите на заселника Димитър Костадинов — Бона и Тяна, се омъжили в с. Люлин.

9. ДИНЬО СТЕФАНОВ

Диньо Стефанов се родил през 1817 г. в с. Беш тепе (Пет моголи), Старозагорско. Той бил добре сложен, черноок, висок и много силен човек. С брат си Стоян и със сестра си Ивана Диньо се изселал най-напред в Добруджа, а после към 1836 — 37 г. се установил в с. Ели-махле. (Малко по-късно при него дошли брат му и сестра му.) Той си построил къща в голям 25 дка двор, южно от Димитър Костадинов. Заедно с него се занимавали с разораване на ниви в различни места от селската мера. За кратко време разорал 300 дка ниви и развъдил много добитък. Къшалата за добитъка му се намирала върей хубава, габарова гора, източно от местността „Хороз-йолу“. Това място и днес носи името „Дядовата Динева къща“, а хълмът „Дядовият Динев баир“. Той си направил и голям хамбар; до нивата си край пътя за с. Първенец построил чешма, която и днес носи името му „Дядо Диневата чешма“. Диньо мразел силно турците и често се спречквал с тях. В различни моменти от живота си и при различни обстоятелства той убил трима турци: първия турчин убил из засада, защото задирял хубавата му сестра Ивана; втория убил пред колибата на нивата, тъй като искал да вземе човджийското му куче; третото убийство, извършено от Диньо, е убийство на сина на Саманларския бей, когато младежът заедно с още няколко други турци нападнал елимахленския търговецки керван. Диньо Стефанов се женил три пъти. Първата му жена била дъщеря на поп Мина от с. Зорница и като понеки вет бил на голяма почит между селяните. От тази си жена имал 5 деца: Стефан, Желязко, Станка и близнаците — Топа и Тодор. След смъртта ѝ се оженил за жена от съседното село, която му довела един син — Диньо, и две дъще-

1. Виж Писарията на с. Люлин, стр. 70—71.

ри. След смъртта и на втората си жена, той се оженил за трета: вдовица (майката на Видьо Чобана). С нея доживял старинните си. Диньо бил много здрав и издръжлив човек. До 80-та си годишна възраст работел със синовете си при коситба и жетва. Последните години от живота си той и жена му прекарвали при внука си Господин Стефанов. Диньо Стефанов умрял през 1921 г. на 104-годишна възраст.

Стефан Динев, най-големият син на заселника Диньо Стефанов, се проявил като умен и трудолюбив младеж и по съветите на учителите му, бащата го изпратил да се учи в Сливен. Като получил добро за времето си образование, Стефан станал учител в родното си село. Той учителствувал от 1880 — 1892 г. Бил добър учител и педагог и затова бил уважаван от учениците и от селяните. Оженил се за жена Мария от с. Добриново. Семейството му било многодетно, имал шест деца: Мина, Петър, Мария, Господин, Диньо и Тона. Стефан и жена му обаче умрели наскоро един след друг и децата им останали кръгли сираци. С отглеждането им се нагърбила най-голямата дъщеря на семейството — Мина.

След време Мина се омъжила за Стоян Проданов Далето. Петър умрял наскоро след женитбата си, а Диньо — още като ерген. Господин се оженил за Куна Йовчева Русенова. Най-малките сестри се омъжили: Мария за Иван Тепев Димитров, а Тона — за Илия Пенев Добринов.

Желязко Динев, вторият син на заселника Диньо Стефанов, помагал на баща си в земеделската работа. След смъртта на бащата, повече от 10 години стопанисвал сам целия наследствен имот. Той бил много работлив и добър стопанин. Умрял от удар наскоро след подалбата на имота между наследниците на дядо Диньо, тъй като не могъл да се помири с тази дялба. Семейството на Желязко имало шест деца: един син — Гочо и пет дъщери: Ивана, Станка, Руска, Мина и Тона.

Гочо, единственият син на Желязко Динев, наследил имота на баща си и се занимавал със земеделие. Оженил се за жена от с. Люлин — Каля Славова Брайкова.

Дъщерите на Желязко се омъжили: Ивана в с. Люлин, Мина — в с. Тамарино, Тона — в с. Войника. Станка и Руска умрели млади.

Тодор Динев, третият син на заселника Диньо Стефанов, се занимавал с животновъдство. Той се оженил, но умрял наскоро след това, без да остави наследници.

Дъщерите на Диньо Стефанов се омъжили: Тона — в с. Палаузово, а Станка — в с. Зорища.

Стоян Стефанов, братът на заселника Диньо Стефанов, бил висък и дребен човек, затова получил прякора „Къс Тячо“. Той дошъл в селото няколко години по-късно от брат си и живял при него. След Освобождението на България се изселил в с. Тамарино, но там не му харесало и се върнал пак в с. Люлин. След завръща-

нето си направил къща в южната част на братовия си двор. Занимавал се със земеделие и животновъдство, като помагал на брат си. След женитбата си, на първо време имал една дъщеря Тяна. Веднъж, като отишъл да оре нивата си, вземал със себе си малката си дъщеря да му помага. Тя се заиграла на синура и като дърпала стеблото на една трънка, изровила няколко златни монети. Показала ги на баща си, който разкопал мястото и намерил цяла чанта със златни пари. Така забогатял много. След Освобождението на България Стоян се преселил със семейството си в с. Железник, Карнобатско, където закупил къща и много ниви и заживял охолно. В с. Железник му се родили трима сина: Васил, Диньо и Тодор.

Много години по-късно, след смъртта на Стоян, синът му Диньо заедно с мъжа на сестра си Тяна заклали Тодор и цялото му семейство, като смятали, че у него са останали бащините им пари. (От цялото семейство останало живо, но обезобразено, само едно момиче.) За това жестоко престъпление убийците били осъдени от Бургаския окръжен съд на смърт чрез обесване и присъдата била изпълнена.

От синовете на Стоян останал само Васил. Той, след като учителствувал няколко години в с. Бояново, Елховско, заминал за Русия, където завършил право. Завърнал се в България, той станал адвокат в Елхово. Оженил се и имал двама сина: Георги и Стоян. Те също завършили право.

10. ДИМО ГОЧЕВ (ГОЛ ДИМО)

Димо Гочев, овчар от с. Обруклий (Обручище), Харманлийско, се преселил в с. Люлин, тъй като там намерил по-добри условия за отглеждане на добитъка си. Той бил много суверен човек и за да не „урочасат“ овците му „лоши“ очи, по целия път от родното си село до Люлин се движел почти гол, та хората да гледат него, а не голямото и хубаво стадо овце, което водел със себе си. По тази причина селяните почнали да го наричат „Гол Димо“ и този прякор се предал на целия му род. Димо Гочев разчистил дворно място и си направил къща в източната част на селото, в съседство на север със Стоян Авджиолу и на запад с Киро Вълканов. Семейството му се състояло от жена и трима сина: Дельо, Вълко и Гочо.

Дельо Димов, най-големият син на заселника Димо Гочев, след женитбата си, се отделил от баща си и си направил нова къща в бащиния си двор. Имал пет деца: Димо, Слав, Йордан, Гана и Мария. Занимавал се главно със земеделие. Тъй като имел много, Дельо задлъжнял към БН банка, която обявила за продан нивите му.

Слав, вторият син на Дельо Гочев, бил дълги години наемен овчар и си спестил пари. С тези пари той откупил бащините си ниви

и започнал да се занимава със земеделие. Семейството на Слав имало пет деца: Дельо, Михал, Райка, Тяна и Гана.

Димо, с прикор Вермиди, най-големият син на Дельо Димов, се бил отделил от баща си още преди разоряването му. Направил си къща в дадолия си двор, преминал по наследство на баща му. (Там, където е сега къщата на Иван В. Димов.) Димо бил беден и затова бил през целия си живот пазач на бостаните и лозята. На негово име е наречен изворът „Димов кайрак“ и долът „Димово дере“. Той имал три деца: Дельо, Петър и Мишка.

Дъщерите на Дельо Димов Гочев се омъжили: Нордана и Мария в с. Палаузово, Гана в с. Люлин.

Вълко Димов, вторият син на заселника Димо, след женитбата си се пренесъл в новопостроена къща в бащиния си двор. Той бил трудолюбив и грижлив стопанин. Пестеливостта му обаче стигнала до скъперничество. С течение на времето Вълко забогатял много. Имал голямо стадо овце и друг добитък и много декари ниви. Семейството му било многодетно, със седем деца, пет сина: Наньо, Кольо, Йордан, Иван, Дельо (убит в Първата световна война) и две дъщери: Велика и Войка.

Гочо Димов, най-малкият син на заселника Димо Гочев, останал да живее в старата си бащина къща. Занимавал се с животновъдство. Той починал млад, като оставил четири деца-сираци: Димо, Дельо, Райна и Пена.

Димо, най-големият син на Гочо Д. Гочев, се нагърбил с издръжката на осиротялото семейство. В продължение на 20 години той чиракувал на чичо си Вълко. На края за труда си през всичките тези години получил от чичо си само 30 дека ниви. Това огорчило Димо и той през целия си живот не простил на чичо си за скъперничеството му и несправедливото заплащане. След женитбата си Димо имал шест деца — четирима сина: Вълко, Делчо, Гочо, Митьо и две дъщери: Стойка и Нордана.

Дельо, вторият син на Гочо Д. Гочев, бил ученолюбив младеж и брат му Димо, който ценял просветата, въпреки че не бил добре материално, го изпратил да се учи. След завършване на образованието си, Дельо Гочев бил известно време учител в родното си село. По-късно изоставил учителстването и се зает с животновъдство. Развъдил доста овце, крави, биволи и др. Той се оженил за една от дъщерите на поп Стоян, която му донесла голяма зестра. Дельо забогатял много. Пораснало и влиянието му веред селяните. Избран бил дори веднъж за кмет на селото, но не се справил с работата си и се оттегнал от обществения живот. След това, до края на живота си, се занимавал със земеделие и кръмарево. Имал собствен дюкян — кръчма и праматаринца. Семейството на Дельо имало четири деца: Нордана, Мария, Димо и Тодор.

Дъщерите на заселника Гочо Димов — Райна и Пена, се омъжили в с. Люлин.

Куньо Петков заедно с жена си, четирите си деца и стария си баща Петко, се преселили в с. Люлин от с. Карапча (Бедняково), Чирпанско. Разчистил двор и си направил къща в източната част на селото, югоизточно от Киро Вълканов. Постепенно разорал към 200 дека ниви и развъдил значителен брой едър и дребен рогат добитък. През целия си живот се занимавал със земеделие и животновъдство. Куньо Петков едва не бил отвлечен заедно с Тодор Стойков при едно турско нападение, станало в нивите на двамата българи.¹ Семейството му имало четири деца: Стоян, Гочо, Куна и Дона. Куньо доживял до дълбока старост.

Стоян Кунев, най-големият син на заселника Куньо Петков, и след женитбата си живял в бащината си къща. Той умрял млад, като оставил един син Куньо. Когато, след известно време, жената на починалия Стоян се омъжила повторно, синът ѝ не отишъл с нея, а останал в наследената от баща си къща. Куньо Стоянов Кунев се занимавал главно с търговия. Отначало имал дюкян в съдружие с Воньо Тодоров, но по-късно Воньо станал кръчмар в с. Малина и Куньо останал единствен собственик на дюкяна. Дюкянът му бил и железарски магазин, и кафене. След известно време Куньо станал хасапин-месар и се усъвършенствувал в правене на хубави наденици, с които се прочул в цялата тогавашна околия. Като забогатял, той закупил дворно място близо до училището и си направил нова къща. Закупил и ниви, и добитък, така че заедно с наследените, притежавал общо 200 дека ниви, 200 овце, 35–40 кози и три обора едър добитък. Куньо се оженил за жена Петра от с. Маленово. Семейството му имало пет деца: Гочо, Стоян, Желязко, Димка и Иван.

Първият син на Куньо Ст. Кунев — Гочо, бил убит в Първата световна война, вторият Желязко се изселил в с. Войника, а Иван в гр. Ямбол; Стоян останал да живее в с. Люлин и се занимавал с животновъдство; Димка се омъжила в с. Тамарино.

Гочо Кунев, вторият син на заселника Куньо Петков, живял в бащината си къща до подялбата с брат си. После си направил нова, двуетажна къща в същия двор. През целия си живот бил земеделец. Обработвал нивите, които получил по наследство, към които прибавил и закупените от него няколко дека. Семейството на Гочо имало пет деца: Куньо, Диньо, Ивана, Тодора и Дона.

Куньо, най-големият син на Гочо Кунев Петков, или както го наричали „Белия Куньо“, живял в новата къща на баща си. Той се оженил за Яна, дъщеря на Вълко Статев², (който бил убит между с. Страдижа и с. Малкочево при преследване на бягащи турци-разбойници). Семейството Куньо имало три деца: Ивана, Диньо и

¹ Виж Историята на с. Люлин, стр. 69.

² Виж Историята на с. Люлин, стр. 79.

Марина. Той се занимавал със земеделие. Куньо Гочев бил убит в Първата световна война.

Диньо, вторият син на Гочо Кунев, след смъртта на баща си си направил нова къща в източната част на бащиния си двор. Занимавал се със земеделие. Семейството му било многодетно, с девет деца — четири момичета: Ивана, Калина, Райна, Руска и пет момчета: Тоньо, Гочо, Йордан, Станчо и Иван.

Дъщерите на Гочо Кунев се омъжили: Ивана и Годора в с. Люлин, а Дона в с. Зорница.

Дъщерите на заселника Куньо Петков — Куна и Дона, се омъжили в с. Люлин.

12. ЖЕЛЪО ВЪЛКОВ

Жельо Вълков се изселил от родното си село Карапча (Бедняково), Чирпанско, със стария си баща Вълко и по-малкия си брат Стат. След установяването си в с. Ели-махле, той си направил къща с 15 дка дворно място, южно от Куньо Петков. Разорал към 250 дка ниви. Развъдил и различен дребен и едър добитък. Къщата му, известна като „Жельо-Вълковата къща“, се намирала зад Кокарджанските височини. Жельо Вълков бил умен и разбран човек и се ползвал с уважение между българи и турци. Това му давало възможност, като първенец на селото, да прави много добрини на селяните. Така например, той взел върху себе си вината за убийството на сина на Саманларския бей и спасил селяните от наказание¹. Семейството му имало трима сина: Вълко, Стат и Слав.

Вълко Желев, първият син на заселника Жельо Вълков, след женитбата си се пренесъл в новопостроената си къща в източната част на бащиния си двор. Жена му била от рода на Казаците. Семейството му било многодетно, с осем деца — четирима сина: Гочо, Жельо, Слав, Желязко и четири дъщери: Неделя, Васила, Дона и Деспа. Вълко се занимавал със земеделие и животновъдство. Имал около 200 дка ниви, много овце, един тъгъл говеда и хубави коне.

Гочо, най-големият син на Вълко Ж. Вълков, като ерген помагал на баща си в стопанисване на имота му. Като се оженил, баща му закупил друго дворно място, южно от своето, и му построил там нова къща. Жената на Гочо била от рода на Козар Тоньо. Имал един син — Йордан. Гочо Вълков се занимавал главно със земеделие, но имал и 50 овце и различен впрегатен добитък. Като по-възрастен, се занимавал с градинарство. Имал 16 дка зеленчукова градина близо до чешмата „Баба Ганка“. По политически убежде-

ния бил народняк и известно време бил кмет на селото. Няколко години е бил и училищен настоятел.

Жельо, вторият син на Вълко Желев, бил куц и затова го наричали „Тонал Жельо“. След женитбата му, бащата направил и на него къща в общ двор с брат му Гочо. Той имал една дъщеря — Неделя, която се омъжила за Вълчан Колев Узунов. Синаът на Неделя и Вълчан — Кольо, бил убит по време на Балканската война край Одрин. Жельо се занимавал с животновъдство. Къщата му била в източната част на селото. (До днешния двор на Господин Тонев).

Слав, третият син на Вълко Желев, живял в бащината си къща. Оженил се за жена от с. Пашино. Имали един син — Жеко и две дъщери: Васила и Рада. Слав се занимавал със земеделие. Част от нивите, които имал, получил по наследство, а другите закупил сам. Насадил си и няколко дка лозе. Отглеждал и малко овце, волове и биволи. Той участвувал в трите войни на българската буржоазия през 1912, 1913, 1915 — 1918 г.

Желязко, най-малкият син на Вълко Желев, имал къща с голям двор до самата река, в югоизточната част на селото. Той се занимавал главно с животновъдство. През една сурова зима обаче измрял почти всичкия му добитък и Желязко останал да живее в немотия до края на живота си. Семейството му имало четири деца: Беньо, Куньо, Жека и Диньо.

Дъщерите на Вълко Желев, се оженили: Неделя — в с. Тамарино, Елена в гр. Ямбол, а Дона и Деспа — в с. Люлин.

Стат Желев, вторият син на заселника Жельо Вълков, си направил къща в източната част на селото. (В нея сега живее Жеко П. Дончев.) Семейството му имало пет сина: Куньо, Тоньо, Теньо, Вълко и Диньо. Стат имал към 150 дка ниви и много добитък. Къщата му била сред гората „Шумата“.

Куньо, най-големият син на Стат Желев, имал хубава къща в източната част на селото. Притежавал големи ниви и лозе, които обработвал сам, подпомаган от жена си и от единствената си дъщеря Слава. Той бил голям скъперник. Не искал да плаща на овчар да му пасе стадото, а сам през деня работел на нивите си, а вечер пасал овцете.

Теньо, вторият син на Стат Желев, се оженил два пъти. От първата си жена имал четири деца: Стефан, Стат, Петра и Станка, а от втората още три — Жеко, Стоян и Елена. Теньо си купил двуетажна къща в центъра на селото от Киро Георгиев. Занимавал се главно с кръчмарство в собствения си дюкян. Отначало снабдявал кръчмата си с вино и ракия, закупени от балканските села. По-късно си насадил 10 дка лозе и в скоро време се прочул дори и по околните села с хубавите си ракия, вино и пелни. Имал е и големи ниви, които били обработвани от синовете му.

Тоньо, третият син на Стат Вълков, се занимавал главно със

¹ Виж Историята на с. Люлин, стр. 70—71.

земеделие. Обичал и да ловува. Женен бил за една от дъщерите на поп Стоян — Куна. Имали три деца: Господиц, Стоян и Ивана. Тоньо Статев участвувал в Балканската война. Завърнал се в село в отпуск, той се заразил от холера, пренесена от фронта, и починал. Жена му също се заразила и умряла наскоро след него.

Вълко, четвъртият син на Стат Вълков, получил в наследство от баща си голяма нива край реката, която превърнал в зеленчукова градина, тъй като предпочитал да се занимава с градинарство. Той, заедно с малкия си брат Диньо, имал колело за вадене на вода, което използвал при напояване на градината си. Семейството му имало три деца: Жеко, Васила и Стат.

Диньо, най-малкият син на Стат Вълков, останал да живее в бащината си къща. Занимавал се с градинарство и бил съдружник на брат си Вълко. Женил се два пъти. Първата му жена Калина умряла съвсем млада. От втората си жена имал три деца: Мария, Слава и Стат (Талаша). Диньо се разболял сериозно и умрял сравнително млад.

Слав Желев, третият син на заселника Жельо Вълков, си направил къща в северната част на бащиния си двор. Занимавал се със земеделие. Имал 150 дка ниви и много добитък. Семейството на Слав имало три дъщери: Каля, Гана и Васила. Тъй като нямал мъжки наследник на имота си, то Слав го оставил на приведения си зет от с. Равнец — Брайко, мъжа на Каля. (Виукът на Брайко — Продан е известният люлински партизанин и народен герой — Продан Делчев Брайков.) Другите две дъщери на Слав се омъжили в с. Люлин.

Стат Вълков дошъл в с. Ени-махле (Люлин) заедно с брат си Жельо Вълков. Той направил къща в южната част на общия за двамата братя двор. Стат, също като по-големия си брат, бил работлив и енергичен и за кратко време разорал към 150 дка ниви; развъдил и доста добитък — главно овце, волове и биволи. Оженил се за жена от с. Люлин, която му родила двама сина: Вълко и Кольо.

Вълко Статев, по-големият син на Стат Вълков, се занимавал главно със земеделие. По време на Освободителната война той участвувал в люлинската въоръжена защитна група и бил убит в сражението с турците между Странджа и Малкочево. Оставил пет деца сиращи: Стат, Каля, Яна, Марина и Дончо.

Стат, по-големият син на Вълко Статев, наследил от баща си значителен имот и се занимавал със земеделие. Той бил и добър майстор-дърводелец. Семейството му било многодетно, с осем деца: Щилион, Станка, Каля, Вида, Дина, Тона, Яна и Донка.

Дончо, по-малкият син на Вълко Статев, се занимавал също със земеделие. След женитбата си имал четири деца: Каля, Денка, Диньо и Нейка.

Дъщерите на Вълко Статев се омъжили в с. Люлин.

Кольо Статев, по-малкият син на Стат Вълков, бил заможен селянин. Имал хубава къща в голям двор, два хамбара, две плевни, много ниви и добитък. Той бил грижлив стопанин и стопанството му служело за образец на другите селяни, дори и на тези от околните села. Кольо бил най-добрият дърводелец в селото. Тъй като воденицата, построена от Стоян Авджиолу, била недостатъчна за задоволяване нуждите на селото, то той, по молба на селяните и с тяхна трудова помощ, построил втора воденица (през 1868 г.) Семейството му било многодетно, с десет деца — пет сина: Стат, Диньо, Вълко, Милчо, Петър и пет дъщери: Пена, Каля, Яна, Груда и Мина. След Освобождението Кольо Статев заедно с цялото си семейство се изселил в с. Тамарино, където закупил голям турски имот. Той умрял в същото село.

Диньо, вторият син на Кольо Статев, с прякор Чолака, единствен от братята си се завърнал в родното си село, след смъртта на баща си. Оженил се за жена от с. Люлин и имал шест деца — двама сина: Стат и Тодор и четири дъщери: Яна, Ивана, Каля и Пена. Диньо отначало се занимавал със земеделие и животновъдство. Той сам пасял стадото си. При честите си пощувания на открито, се простудил, получил остър ревматизъм и окулял. (Оттам и прякорът му „Чолака“). След поболяването си, той поверил стадото си на няст овчар, а нивите — на синовете си. Диньо Колев бил голям общественик. Известно време бил кмет на селото. Като такъв проявявал жив интерес към учебното дело в селото и поддържал непрекъсната връзка с учителите.

13. ДОБРИН СЛАВОВ

Добрин Славов се е родил през 1816 г. в с. Гюл бунар, Харманлийско, (сега Розов кладенец, Старозагорско). Той бил вторият син на семейството, което имало освен него още три деца: Куньо, Кузман и Яна. Като младежи, Добрин и Кузман напуснали родното си село и се установили на първо време в с. Мансарлий (Победа). Добрин станал ратай в турския чифлик на Масър паша, а Кузман — овчар в другия чифлик на Селим ага. Кузман е запомнен с това, че свирел много хубаво и по препоръка на чифликчията си ходел да свири на турски увеселения чак в Одрин. Той умрял млад поради охаване от отровна змия.

По-големият брат на Добрин — Куньо, където живеел в родното си село, се занимавал с търговия и във връзка с това ходил няколко пъти в Цариград и в Русия. Куньо Славов бил буден човек, прогресивни за времето си идеи и станал привърженик на освободителното движение в България. Участвувал във войските на Дибич Забалкански по време на Руско-турската война от 1828—

1829 г., а след Одринския мир се изселил заедно с много други българи в Бесарабия. Установил се в гр. Болград, откъдето следите му се губят. Сестрата на Добрин — Яна, се омъжила в едно старозагорско село; после със семейството си се изселила в с. Маленово. От нейно потекло е родът на Узуните.

И така, след смъртта на брат си Кузман, Добрин Славов останал сам в с. Мансарлий и замислил да напусне чифлика. При едно от гостуванията си при братовчед си Жельо Вълков, който вече живеел в с. Ени-махле, той бил посъветван и убеден от Жельо да се пресели в същото това село. Действително към 1836 — 1837 г. Добрин се преселил в с. Ени-махле (Люлин). Той си построил малка, паянтова къща с 12 дка двор, в югоизточната част на селото, югоизточно от Жельо Вълков. Заедно със северния си съсед Нихтия Колев изкопал кладенец между двата двора. Започнал да разоравя ниви, като избирал по-хубави места с плодородна почва. В скоро време той се сдобил с 350—360 дка ниви в местността „Фандък дере“, местността „Керез Йолан“ и др. Със спестените си пари закупил 20 овце, 5 кози, един чифт волове и две крави. Насадил 6 дка лозе, в което жена му посадила 5 орехови дървета, по едно на всяко от децата им. Добрин започнал да се занимава и с овчарство — нещо рядко за тогавашните му съселяни. В грижливо гледаната му овошна градина растели и давали изобилен плод различни плодни дръвчета: круши, ябълки, зарзали, черници и др.

Тъй като нивите му давали богата реколта, Добрин често пътувал с търговския керван на селото да продава в Бургас излишъка си от зърнени храни. При турското нападение върху този керван през 1863 г. той бил ранен в крака. Раната му била излекувана, но кракът продължавал да го наболява при полска работа, затова Добрин изоставил земеделието и започнал усилено да закупува и развъжда добитък. Сдобил се с 200 овце, 40 кози, много коне и едър рогат добитък. Къщата му била зад височината „Люлнката“, в гора от кленови и брястови дървета. Овците водели на водопой в дола „Хороз-Йолан“.

Добрин Славов обичал лова и често излизал да ловува. Направил си и голям капан за вълци. По характер той бил весел, общителен човек; имал хубав глас и обичал да пее и да се шегува; свирел добре на кавал и затова бил любим и приятен гост по сватби и празненства.

Жена му се казвала Груда. Първите години след женитбата си нямали деца и това ги измъчвало много. Едва през 1852 г. им се родило първото дете — Тяна, а по-късно — още четири: Станка, Пеньо, Куман и Георги. Когато семейството му станало многочленно, Добрин Славов построил нова, голяма и хубава къща с две стаи, сайвант и хамбар. В нея животът на семейството протичал задружно и весело и след израстването и изженването на петте деца. Наистина двете дъщери на Добрин Славов се омъжили в с.

Тамарино и напуснали бащиния си дом, но в него дошли три млади и работни снахи, после се родили и внуци. Отношенията в това голямо семейство се изменили коренно след смъртта на баба Добриница. Снахите, които очаквали, че ще получат част от спестените ѝ пари, останали излъгани, защото тя, преди да умре, ги била дала тайно на любимата си дъщеря Тяна. Почувствували се онеправдани, снахите, със съгласието на мъжете си, не кръстили нито едно от момичетата си на свекървата и така нейното име се изгубило от рода. Само дъщеря ѝ Тяна кръстила най-голямото си дете на името на майка си Груда. (Като пораснала, Груда се омъжила за Дончо Пенев, от с. Люлин и му занесла зестра много златни пари). Синовете на баба Добриница пък си направили нови къщи и се отделили в самостоятелни домакинства. Всеки един от тях разполагал с по 120 дка ниви, 180 овце, 60 кози, 20 прасета, няколко коня и волове, получени по наследство от баща им.

Пеньо Добринов, най-големият син на Добрин Славов, по време на Освободителната война участвувал в люлинската въоръжена защитна група и помогнал при залавяне на скриялия се в „Титева трънка“ турчин-разбойник¹. След Съединението взел участие в Сръбско-българската война от 1885 год. Той се оженил за Герга, доведена дъщеря на Стоян Авджиолу и имал от нея пет деца — един син Илия и четири дъщери: Мария, Тяна, Мома и Станка. Къщата, която той си направил, била просторна с две стаи, сайвант, хамбар и изба и била една от най-хубавите по това време.

Пеньо Добринов се занимавал главно със земеделие, а насти овчари пасели овцете му. По-късно със земеделската работа се зяел синът му, а той се грижел за добитъка. Пеньо се занимавал и с пчеларство. Имал 80 кошера пчели. Бил и страстен риболовец. Имал рибарска мрежа, с която ловял много риба. Понеже рибувал и през „велики пости“, селяните го наричали Пеньо Чифутина (евреинка, неспазващ християнските обичаи и празници). На старини той бил вече много богат селянин. Притежавал много ниви, добитък и лозе. От гроздето правел много вино и ракия и обичал да си поийва. Умрял през 1927 г. на 75-годишна възраст.

Илия, единственият син на Пеньо Добринов, се оженил за дъщерята на умрелия млад учител Стефан Динев — Тона. При женитбата му радостният баща направил голяма сватба, която продължила по обичая цяла седмица. За сватбената трапеза било заклано голямо прасе, приготвена била бъчва с 500 л вино и много ракия. Булката заварила у свекървата си къща много имот — ниви и добитък: към 150 дка ниви, 6 дка лозе, 150 овце, 36 кози, 6 коня 2 чифта волове, 15 крави и даначета, прасета и домашни птици. Като единствена снаха обаче и без свекърва, младата жена трябвало

¹ Вж. Историята на с. Люлин, стр. 79—80.

да работи от ранно утро до късна вечер, за да успява да се справи с голямото домакинство. Като глава на семейството, Илия не ходил войник, но по време на войните през 1912, 1913 и 1915—1918 г. бил в обоза и заедно с други селяни с реквизирани коли возел хляб и муниции за фронта. Назад превозвал ранени войници. Илия Пенев, като всички други мъже в рода му, бил добър ловец. Особено много обичал да ходи на лов за вълци и лисици. Имал много хубави ловджийски кучета. Умрял през 1961 г. на преклонна възраст. Семейството му имало трима сина: Пеньо, Тоньо и Енчо.

Пеньо Илнев Пенев живее и работи в гр. Сливен.

Тоньо Илнев Пенев, като младеж, участвувал в младежката кооперативна група, създадена от партийната организация в с. Люлин. Бил активен член на читалището и участвувал в изнасяните от него пиеси. След завършване на гимназия, бил няколко години бюджетен изпълнител в родното си село. Това му дало възможност да проучи миналото на родния си край и да напише „Историята на с. Люлин“. Сега живее и работи в гр. Бургас.

Енчо Илнев Пенев също живее и работи в гр. Бургас.

Куман Добринов, вторият син на заселника Добрин Славов, като чичо си Кузман умее да свири добре на гайда и кавал, откъдето и прикорът му „Гайдата“. Къщата му се намирала в средата на бащиния му двор. (В нея сега живее синът му Добри Куманов). Куман се оженил за жена от рода на Гоcho Димов и имал четирима сина: Дельо, Добри, Пеньо, Слав и една дъщеря Жека. През целия си живот се е занимавал с животновъдство. Къшлата му била на хълма срещу „Мишонския кайнак“, който хълм бил наречен по-късно „Кумановият баир“. След известно време преместил къшлата си до селските лозя. Често, като пасял овцете си на височината в местността „Киречницата“, южно от селото, на Куман му правило впечатление, че тревата там съхне на ивици, широки 50—60 см, заграждани квадрати със страна 2-3 м. Породилото се у него любовитство го накарало да копае по височината. При разкопаването, той се натъкнал на остатъци от стена на стара сграда, състояща се от 6 помещения и един коридор. Стените ѝ били градени от големи, изгладени камъни. Тези камъни Куман използвал при строежа на къщата си. Предполага се, че той е разкрил основите на старата керечница — варница, останала неизвестно от кое време.

Дельо, най-големият син на Куман Добринов, живял в бащината си къща. Занимавал се главно с животновъдство. Имал голямо стадо овце и друг едър добитък. Бил и добър ловец. Дельо свирел хубаво на кавал и гайда, които си правел сам. Правел таква по поръчка и на приятелите си. Той взел участие в Балканската война, където се разболял и след продължително боледуване починал. Оставил три деца сираци: Куньо, Гана и Дочо.

Добри, вторият син на Куман Добринов, се занимавал през целия си живот със земеделие. Бил и голям ловец. И той като брат си свирел хубаво на кавал. Добри се женил два пъти. От първата си жена, която умряла млада, имал две деца: Куньо и Станка, а от втората — още три: Койо, Пеньо и Жека (която умряла още като мома).

Пеньо, третият син на Куман Добринов, се оженил за дъщерята на Кольо Нихтянов Колев и отишъл приведен зет в къщата на дядо си. След смъртта на другите две деца на Кольо, той останал единствен наследник на големия му имот и забогатял много. Наскоро след това обаче умряла и младата му жена, без да му роди деца. Оженил се повторно след година-две, Пеньо имал от втората си жена седем деца: Младен, Дона, Яна, Жека, Ивана, Гана, Калина, които след израстването си и женитбата си се пръснали в различни градове и села.

Слав, най-малкият син на Куман Добринов, умрял още като ерген.

Дъщерята на Куман — Жека, се омъжила в с. Люлин.

Георги Добринов, с прикор Чемширя, най-малкият син на заселника Добрин Славов, живял в бащината си къща. През целия си живот се занимавал с животновъдство. Къшлата му била там, където е сега чешмата „Баба Драганка“. След смъртта на първата си жена се оженил повторно. От втората си жена Георги имал две дъщери и трима сина: Добри, Куман и Васил. По време на Балканската война го сполетяло голямо нещастие — заразил се и за няколко дни умрели от холера жена му и двете му малки дъщери.

Добри, най-големият син на Георги Добринов, живял при баща си и му помагал при отглеждането на добитъка и в полската работа. Женил се два пъти, поради смъртта на първата си жена. От втората си жена имал две деца: Теньо и Дина.

Куман, вторият син на Георги Добринов, се оженил за жена от с. Войника, където се и преселил. Семейството му имало две дъщери: Тона и Ивана (която умряла мома).

Васил, третият син на Георги Добринов, останал да живее в старата къща на дядо си Добрин. След известно време я съборил и си построил нова двуетажна къща. Като млад се занимавал главно с животновъдство, а след женитбата си и подялбата с братята си — повече със земеделие. Семейството му имало двама сина: Куман и Георги (умрял ерген) и една дъщеря — Станка.

14. НИХТЯН КОЛЕВ

Нихтян Колев дошъл в с. Ени-махле (Люлин) заедно с жена си Тяна от с. Гюл бунар (Розов кладенец), Харманлийско. Заел дворно място и си направил малка къща в югоизточната част на

селото, източно от Жельо Вълков и северно от Добрин Славов. По-късно си построил друга, по-голяма и по-хубава къща с две стаи, хамбар и килер над изба в източната част на двора си. Разорал около 300 дка ниви, развъдил и купил със спестени пари много добитък. Семейството на Нихтян Колев било многодетно, с шест деца — трима сина: Диньо, Кольо, Георги и три дъщери: Велика, Калина и Пена.

Кольо Нихтянов, най-големият син на заселника Нихтян Колев, останал да живее и след женитбата си в бащината си къща. Имал три дъщери: Жеза, Станка и Донка. Той наследил от баща си голям имот — към 100 дка ниви и много добитък. Тъй като нямал синове — които да му помагат, Кольо наемал ратаи за полската работа и пастири за добитъка си.

Диньо Колев, вторият син на заселника Нихтян Колев, отначало живеел в с. Ени-махле и си направил къща на мястото на старата си бащина къща. След Освобождението продал къщата и нивите си на по-малкия си брат Георги и заминал с няколко свои приятели в с. Харманкьра (Малина). Там всички те закупили от изселващи се турци ниви на крайно ниски цени, но не се грижели за имота си, пропил го и се принудили да се върнат в родното си село. Георги отстъпил без пари на завърналния се Диньо предишната му къща, но тъй като нямал вече ниви, Диньо Колев станал воденичар на една от селските воденици. Семейството му имало следните деца: Иван, Теньо, Калина, Стойка и Куна.

Иван, по-големият син на Диньо Нихтянов Колев, се занимавал със земеделие. Женил се два пъти. От втората си жена имал седем деца: Диньо, Теньо, Мита, Руса, Жека, Стойна и Куна.

Теньо (Тячо), вторият син на Диньо Нихтянов Колев, живял в бащината си къща. Занимавал се със земеделие. Децата на неговото семейство се казвали Иван, Слав и Мара.

Дъщерите на Диньо Нихтянов се омъжили в с. Люлин.

Георги Нихтянов, най-малкият син на заселника Нихтян Колев, стопанинствал добре получените си ниви и добитък. След като закупил и имота на брат си Диньо, той забогатял много. Построил си нова къща в средата на бащиния си двор и живял в охолство. Семейството му имало три деца: Кольо, Бяла и Калина.

Кольо, единственият син на Георги Нихтянов, наследил бащиния си имот, за който се грижел добре. Бил и добър пчелар. Той се оженил за Тодора, сестра на Димо Гочев, която му родила четири деца: Георги, Илия, Бяла и Яна. Кольо бил много кротък и разумен човек и затова бил на почит между съселваните си. Няколко години бил черковен настоятел.

Дъщерите на Георги Нихтянов се омъжили в различни съседни села.

Дъщерите на заселника Нихтян Колев — Калина, Пена и Велика, се омъжили в с. Люлин.

ТРЕТА ГРУПА ЗАСЕЛНИЦИ, ДОШЛИ ПРЕЗ 1847—1848 Г.

15. ВЪТЪО ДИМИТРОВ

Вътьо Димитров, дошъл в с. Ени-махле (Люлин) от с. Гюла бунар (Розов кладенец), Харманлийско. Оградил си дворно място и си направил къща в централната част на селото, южно от Тодор Стойков. Разорал към 100 дка ниви; със спестените си пари закупил и малко добитък. Вътьо бил много любезен и услужлив човек и в скоро време спечелил симпатии на по-старите заселници. Семейството му имало три деца: Димитър, Киро и Боньо.

Димитър Вътев, първият син на заселника Вътьо Димитров, се занимавал със земеделие. Известно време след женитбата си прекарал в бащината си къща. По-късно, когато първата му жена умряла и той се оженил повторно, отишъл приведен зет в дяловата си къща, а бащината си — продал, за да изплати дълговете на брат си Боньо. Двете деца, които имал, били от първата му жена. Те се казвали Боньо и Стойна.

Боньо, синът на Димитър Вътев, притежавал доста ниви, част от които наследил, а другите получил като зестра от жена си. Децата на семейството му били само момичета: Стоянка, Станка и Йордана. Боньо бил голям общественик за времето си. През 1918 г. бил избран за кмет на селото. На старини се провал и се разорил.

Киро Вътев, вторият син на заселника Вътьо Димитров, като младеж бил извратен от баща си в Ямбол да изучи обуцарския занаят. След завръщането си с дадени от баща му пари, Киро си купил и обзавел обуцарница. Той обаче не бил работлив, повече се застоявал из кръчмите. Като пропил венчико, каквото имал, станал горски стражар. Продължил да пие и семейството му живеело в мизерия. Жена му умряла от грижи и изтощение. Дъщерите на Киро — Стойна и Марина, се омъжили в с. Маленово. Края на живота си Киро прекарал сам в една малка схлупена къщурка.

Боньо Вътев, най-малкият син на заселника Вътьо Димитров, живял в бащината си къща и помагал на баща си в полската работа. След бащината си смърт обаче се пропил и затънал в дългове. Веднъж, в пияно състояние, отишъл да се къпе в реката и се удавил. Дълговете му били изплатени от брат му Димитър. Боньо имал само една дъщеря — Стойна, която се омъжила в с. Търнава.

Дончо Русенов се родил в с. Карапча (Бедняково), Чирпанско. Напуснал родното си село като младеж и отишъл в с. Мансарлий (Победа), където станал ратай в чифлика на Масър паша. Към 1847 г. бейт го изгонил и тогава Дончо се заселил в с. Ени-махле (Люлин). Заел дворно място южно от Вълчо Киров. (В южната част на днешния училищен двор). Разорал около 200 дка ниви и насадил около 3-4 дка лозе. През целия си живот се занимавал със земеделие. Семейството му имало три деца: Русен, Яна и Стана.

Русен Дончев, като единствен син на заселника Дончо Русенов, наследил от баща си голям имот. Той обаче не се грижел много за него, живеел широко и често прибягвал до заемн от БН банка, които не се постарал да изплати и до смъртта си. Семейството му било многодетно, с пет деца — трима сина: Стоян, Дойчо и Петко и две дъщери: Тана и Станка.

Стоян, най-големият син на Русен Дончев, се отказал от бащиното си наследство и не участвувал в изплащането на дълга на баща си. Построил си малка къща в северната част на двора на Иван Дюлгера, който му бил добър приятел и му отстъпил мястото даром. Стоян живял бедно и скромно. Занимавал се с каменарство, а на старини станал воденичар на една от селските воденици. Женил се два пъти. От първата си жена, която умряла млада, имал един син Стефан и от втората още един — Петко.

Дойчо, вторият син на Русен Дончев, останал да живее в бащината си къща. По-голямата част от наследения си имот той продал, за да изплати полагащата му се част от бащиния му дълг. След тази продажба останал почти без ниви и без средства и станал служащ — селски кехая в общината. Семейството на Дойчо се състояло от жена Ивана, дъщеря Мария и синове: Жеко, Гочо и Петко.

Петко, най-малкият син на Русен Дончев, след женитбата си си направил къща в бащиния си двор. (Там сега е сградата на училищната трапезария). Той имал само една дъщеря — Щилияна. След като продал повечето от нивите си, за да изплати останалата част от дълга на баща си към БН банка, останал почти без имот и живял много бедно. Работил като ратай по чужди къщи.

Дъщерите на Русен Дончев се омъжили в с. Люлин.

Дъщерите на заселника Дончо Русенов се омъжили: Яна — за Костадин Димитров, а Станка за Вълко Статов, от с. Люлин.

17. ГЕОРГИ КИРОВ

Георги Киров, беден селянин от с. Обруклий (Обручище), Харманлийско, се преселил в с. Люлин с надежда да подобри ма-

териалното си състояние. Дворното място, южно от Дончо Русенов, в което си направил къща, било много каменисто и затова дотогава никой от по-ранните заселници не го бил заел. И на новото си местожителство обаче Георги не могъл да се сдобие с голям имот и прекарал живота си в упорит труд и оскъдица. Той бил благ, добродушен човек, обичал да помага на селяните си и вземал дейно участие в общоселските мероприятия. Семейството му имало само един син — Киро. Киро Георгиев получил от баща си съвсем малко наследство, но забогатял извънредно много след женитбата си, тъй като жена му, дъщеря на кехая Иван, му донесла голяма зестра. (Зестрата на жена му представлявала част от златните пари, които кехая Иван и сина му намерили в местността „Титева трънка“). Забогателият Киро си построил голяма къща, хамбар и плевня. Закупил 120-130 декара ниви и много добитък. Почувствувал се сигурен и горд с богатството си, той често ставал гарант на приятелите си пред БН банка. Много от приятелите му обаче не изплатили задълженията си и банката ги потърсила от Киро Георгиев. Той продал голяма част от нивите си, в с я к а година след вършитба отделил повечето от храната си за погасяване на гаранционните си дългове, но и до края на живота си не могъл да ги изплати. Семейството му имало четири деца — един син — Иван и три дъщери Желяза, Елка и Мата.

Иван, синът на Киро Георгиев, известно време след смъртта на баща си живял в бащината си къща, която обаче БН банка продала за дълговете на баща му. Иван едва можал да купи малката къща на пропилия се Киро Вълчев, където се преместил със семейството си — жена и трима сина: Киро,¹ Георги и Петър. С течение на времето той успял да се пооправи материално. Иван Киров се интересувал от общественния живот на селото и известно време бил кмет на с. Люлин.

Дъщерите на Киро Г. Киров се омъжили: Желяза в с. Войника, Мата в с. Каменец, а Елка — в с. Люлин.

18. САНДИ СТОЯНОВ

Санди Стоянов дошъл в с. Ени-махле (Люлин) от с. Обруклий (Обручище), Харманлийско. Той си направил къща с дворно място южно от Георги Киров. (Там, където сега е културният дом на селото). Санди не успял да разоре достатъчно ниви и се наемал на работа при чужди хора. Добитък имал също малко — един чифт волове, една крава и едно теле. Оженил се за жена Мария, от с.

¹ Синът на Киро Иванов — Иван Киров, е именно единият от днешните партизани.

Каменен. Умрял млад. Няколко години след него умряла и жена му, синовете му — Стоян и Стат, останали кръгли сираци.

Стоян Сандев, по-големият син на заселника Санди Стоянов, останал от малък сирак и без никакъв имот, бил принуден да чиракува по чуждите стопанства. Когато усиял след години да си спести малко пари, купил с брат си общо дворно място (от сина си на Козар Тоньо — Васил). На купеното място си направил къща в западната част на селото. На старини Стоян станал воденичар на една от селските мелници и живял в бедност. Той се бил оженил за жена от с. Търнава, която умряла още след раждането на единствената им дъщеря — Мария. Стоян, като не бил в състояние да отгледа детето си, го подарил — харизал на един цигани-катунари. След неговата смърт Мария се върнала в с. Люлин да търси наследство. Оказало се обаче, че няма такава, тъй като баща ѝ бил продал и къщата си, и тя наново се върнала при циганите.

Стат Сандев, вторият син на заселника Санди Стоянов, също като по-големия си брат дълги години чиракувал на различни хора по околните села. Върнал се вече израснал момък и се оженил за Куна, от рода на Иван Дюлгера. От нея имал две деца: Теньо и Слава. Стат взел участие в Първата световна война и при пробива при Добро поле попаднал в плен при французите. След свършване на войната и на пленничеството си, се завърнал в родното си село и се оженил повторно, тъй като първата му жена умряла още по време на войната. Той си направил къща в общ двор с брат му. След известно време си купил 30 дка ниви, два коня и една каруца. През 1927 г. бил оземлен с още 10 дка ниви. На старини Стат станал полски пазач и пастир на селските кози.

Теньо, синът на Стат Сандев, останал да живее в бащината си къща. Сега работи в ТКЗС-то на селото.

Слава, дъщерята на Стат, умряла наскоро след женитбата си.

Манол Стоянов, брат на заселника Санди Стоянов, дошъл в с. Ени-махле (Люлин) няколко години след брат си. Направил си къща в неговия двор. И Манол не могъл да се сдобие с достатъчно ниви, та станал пастир на селските телета. Живял в оскъдица, но отгледал и четирите си деца: Боньо, Димитър, Стояна и Желяза.

Боньо и Димитър, синовете на Манол Стоянов, работели по чуждите ниви, за да изкарват прехраната си. След женитбата си Боньо имал три дъщери: Велика, Тона и Цвета, а Димитър — две деца-близнаци: Стоян и Стояна.

Като израснали, дъщерите на Боньо се омъжили в съседни на с. Люлин села, а дъщерята на Димитър — в гр. Сливен.

Стоян, синът на Димитър Манолов, бил беден селянин като всички от рода си. Дълги години бил наеман работник при замож-

ни селяни. Сега той е член на ТКЗС-то; подобри материалното си положение и си купи къща в центъра на селото.

Дъщерите на Манол Стоянов се омъжили: Стояна — в с. Тарнарино, а Желяза — в с. Войника.

19. ИВАН КОЛЕВ (КАБАКА)

Иван Колев бил родом от с. Козарево, Ямболско. Преселил се в с. Ени-махле (Люлин) към 1847 г. Жена му била също от с. Козарево, от рода на Кабашите, чието фамилно име преминало като прякор и върху Иван. Той бил енергичен и предприемчив човек. Разорал около 20 дка ниви. Със спестените си пари си направил хубава, голяма къща с около 8 дка дворно място, западно от Санди Стоянов. Закупил си и добитък. Семейството на Иван имало две деца: Кольо и Калина.

Кольо Иванов, като младеж бил изпратен от баща си в Ямбол да учи обушарство. Завърнал се след три години престой в града, той обаче се заел със земеделие. Наскоро след това се оженил за Станка, от рода на Йовчо Русенов. Каго пороботил една-две години земеделие, Кольо го изоставил и се заел с обушарство. Отворил си обушарницата в съдружие с кръстника си Киро Вълчев. И двамата били сърчани обушари и правели за жените чехли, за мъжете „толумбаджийски“ обувки. Скоро и двамата съдружници се провалили, изоставили занаята си и прекарвали времето си или из кръчмите, или като си уреждали „моабети“ в къщите си. За да си осигури пари за пиене, Кольо продал една след друга всичките си ниви. Останала непродадена само къщата му. На стари години той бил принуден да работи по чужди ниви за прехрана. Семейството на Кольо било многодетно, с шест деца — пет сина: Петър, Киро, Стоян, Русен, Дойчо и една дъщеря — Труфа.

Синовете на Кольо Иванов били много трудолюбиви и прибрали и не се провалили като баща си. Въпреки че не получили никакво наследство и че трябвало да работят все по чужди хора, те успели да си спестят малко пари — и двамата от тях — Стоян и Русен си направили нови двуетажни къщи в бащиния си двор. Киро направил на един етаж къща, а Петър се изселил в Бургас. По-късно, по време на Отечествената война, Дойчо Колев, като подофицер бива убит при Дравските боеве.

Синовете на Кольо Иванов имали следните деца: Киро — три деца: Станка, Жека и Иван; Стоян — три деца: Филип, Кольо и Русана; Русен — четири деца: Кольо, Митко, Йордана и Марийка; Дойчо — трима сина: Кирил, Кольо и Панайот.

Труфа, дъщерята на Кольо Иванов, се омъжила в с. Войника.

Дъщерята на заселника Иван Колев (Кабак) — Калина, се омъжила за Петър Ст. Динев от с. Люлин.

Койо Куртев се преселил в с. Ени-махле (Люлин) от с. Курт бунар (Винарово), Чирпанско. Заел дворно място и си направил къща в югоизточната част на селото и южно от Жельо Вълков. Разорал стотина дка ниви, които обработвал със семейството си. Семейството на Койо имало пет деца — трима сина: Курти, Иван, Митьо и две дъщери: Русана и Яна.

Курти Коев, първият син на заселника Койо Куртев, живял в бащината си къща. Занимавал се със земеделие. Семейството му имало пет деца: Митьо, Жельо, Рашко, Иван и Жека.

Синовете на Курти също като баща си били земеделци. Оженили се и имали: Митьо — две деца: Рашко — две деца: Иван — шест деца. Жельо умрял ерген, а Жека се омъжила в с. Люлин.

Иван Коев, вторият син на заселника Койо Куртев, се занимавал със земеделие. Бил физически здрав и силен и бил един от най-добрите борци в селото. Той се оженил и имал една дъщеря — Ирина. Иван загивал трагично наскоро след женитбата си при следните обстоятелства: веднъж, когато копал лозето си, бил нападнат от трима турци. При самоотбрана той убил един от нападателите си, но другият забил ножа в корема му. Иван едва се домъкнал до входната врата на къщата си, където и издъхнал.

Няколко години по-късно жена му се омъжила повторно в с. Добриново, като взела със себе си и малката си дъщеря. След смъртта и на майка си, Ирина се върнала в с. Люлин, където живяла при деля си Русана. Когато пораснала, се омъжила за Господин Нанев Авджиолу.

Митьо Коев, най-малкият син на заселника Койо Куртев, имал малко ниви и за това работел като ратай и по чужди ниви. След женитбата си живял в нова къща, направена от стария му вече баща. Семейството на Митьо имало двама сина: Слав и Вълко, и три дъщери: Васила, Калина и Яна.

Слав, по-големият син на Митьо Коев, се занимавал със земеделие. Бил женен за жена от с. Панино. Участвувал в Балканската война и паднал убит при Одрин. Оставил двама сина сиращи: Вълко и Грудьо.

Вълко, вторият син на Митьо Коев, бил търговец — имал праматарница в селото. По-късно се изселил в Ямбол, където живее и сега. Неговите деца се казват: Пеньо, Митьо, Дельо и Гана.

Дъщерите на Митьо Коев се омъжили в различни села.

Дъщерите на заселника Койо Куртев се омъжили в с. Люлин: Руса — за Дончо Матов, а Яна — за Димитър Авджиолу.

Кольо Стоянов бил родом от с. Гюл бунар (Розов кладенец), Харманлийско. Останал без баща още на 10-11 годишна възраст. Като младеж отишъл в Цариград и станал чирак при един майстор-бакърджия, по народност грък. Кольо бързо усвоил занаята, научил добре гръцки и турски езици и затова майсторът му — дядо Манол, го пращал в различни градове — на Гърция и Турция да продава стоката му. Веднъж, след продажбата на поверената му стока, за която получил 200 златни лири, Кольо Стоянов не се върнал в Цариград, а заедно с още едно момче-гърче забягнал в България. Той отишъл да търси близките си в родното си село, но тъй като те се били изселили из различни ямболски села, той отишъл в Ямбол. Приятелят му, изглежда, е останал в града, а Кольо се заселил в с. Ени-махле (Люлин). Заел дворно място в южната част на селото, източно от Койо Куртев. Разорал и закупил около 300 дка ниви. Закупил около 200 овце, 60 кози, 5 чифта волове, 10 коня и друг добитък. Закупил си и хубав жребец, с който участвувал в селските надбягвания, устройвани на Тодоровден.

Когато, по време на турски нападения, селяните се криели в местността „Титева трънка“, Кольо Стоянов заедно с други смели селяни, въоръжени, отивали вечер в селото за храна. Семейството му се състояло от жена — Жела и пет деца: Станка, Яна, Вълчан, Иван и Теньо.

Вълчан Колев, най-големият син на заселника Кольо Ст. Узун, се оженил за жена от рода на Ж. Вълков и отишъл приведен зет в къщата на дядо си. Занимавал се със земеделие, но имал и различен добитък. Семейството му имало четири деца: Кера, Ивана, Неделя и Кольо. (Кольо Вълчанов, като млад войник загинал още първия ден на Балканската война).

Иван Колев, вторият син на заселника Кольо Ст. Узун, обработвал получените по наследство от баща си ниви. Той се оженил за една от дъщерите на Димитър Авджиолу. От нея имал една дъщеря — Жела и двама сина: Стойо и Кольо. След смъртта на първата си жена, Иван се оженил за една мома от с. Мъглиж, Казанлъшко, която била дошла с наемна жетварска група по време на жетва в селото. От нея имал седем деца: Георги, Минчо, Вълкан (умрели още като малки), Руска, Спас, Гана и Пеньо.

С течение на годините Иван изпаднал под влияние на тази си жена, която не обичала заварените си деца и по нейно настояване — чрез Държавен вестник — се отказал от синовете си Стойо и Кольо. Те били принудени да напуснат бащината си къща. Самият Иван на старини се пропил и продал повечето от нивите си.

Теньо Колев, най-малкият син на заселника Кольо Ст. Узун, живял в бащината си къща. Занимавал се със земеделие. Той бил

убит по време на Първата световна война. Оставил един син — Кольо Абраша.

Дъщерите на Кольо Ст. Узуца се омъжили в с. Люлин: Станка — за Тоньо Тодоров, Яна — за Пеньо Дончев (Голака).

22. РУСИ ГРОЗЕВ

Руси Грозев напуснал родното си с. Кара пилит (Медникарово), Харманлийско, като съвсем беден младеж, само с едно магаре. Към 1846 г. той отишъл в с. Саранлъ-Еникой (Кихмен), където станал ратай в турския чифлик на Джафер бей, а след 1-2 години се преселил в с. Люлин. Направил си малка къща в дворно място, източно от Кольо Узуца. Ползувайки се от покровителството на бея, енергичният Руси започнал да разоравя големи площи за ниви, въпреки протестите на другите селяни. За кратко време се добил с около 200 дка ниви, с голям брой добитък и станал заможен с т о л я и и л. Жената на Руси се казвала Дива. Родила му трима сина: Стойо, Иван, Желязко. (умрял като юноша) и пет дъщери: Станка, Злата, Кръстина, Неделя и Дона.

Стойо Русев, най-големият син на заселника Руси Грозев, посещавал две години класното училище и се научил да чете, пише и смята. След това помагал на баща си в полската работа и при отглеждане на добитъка. Оженил се за Станка Неделчева от с. Люлин и имал три деца: Руси, Иван и Станка. Стойо взел участие в Сръбско-българската война от 1885 г. Като се завърнал от фронта, той се засял да обработва наследените от баща си ниви. Сам закупил още 45-50 дка ниви и едно лозе. Стойо Русев бил един от влиятелните хора в селото. Участвувал активно в обществения му живот; избран бил за кмет на селото и 14 години — за общински съветник. Доживял дълбока старост.

Руси, по-големият син на Стойо Р. Грозев, живял в бащината си къща. Участвувал в трите войни на българската буржоазия от 1912, 1913, 1915—1918 г. Той не обичал труда, не се грижел добре за наследения имот, а повечето време прекарал в кръчмите. Пропивал парите си, а нивите му оставали необработвани и семейството му често гладувало. Руси умрял от препиване. Той имал три деца: Стойо, Тодор и Дона.

Иван, по-малкият син на Стойо Р. Грозев, след подялбата на бащиния си имот си направил голяма къща, плевия и обор в южната част на бащиния си двор. Занимавал се със земеделие. Няколко години бил магазинер в магазина на селската кредитно-потребителна кооперация. Семейството на Иван имало пет деца: Станка, Стойо, Руси, Димо и Иван.

Дъщерите на Стойо Русев се омъжили в с. Люлин.

Иван Русев, вторият син на заселника Руси Грозев, се занимавал главно със земеделие. Умрял млад — на 25 години и не оставил наследници.

Дъщерите на заселника Руси Грозев се омъжили: Станка и Злата — в с. Палаузово, Кръстина — в с. Драка, Грудовско, Неделя — в с. Войника, Дона — за Васил Т. Пенчев от с. Люлин.

23. СТОЯН ТРОЕВ

Стоян Троев се заселил в с. Ени-махле (Люлин) от с. Каравача (Бедияково), Чирпанско. Засел дворно място в северонточната част на селото и си направил къща от две стаи, сайвант и хамбар, северозападно от Стоян Матов. Разорал няколко десетки декара ниви, които обработвал със семейството си. Той се оженил за жена от рода на съседа си Стоян Матов. Имал пет сина: Тройо, Жельо, Пеньо, Драгия, Кольо и две дъщери: Стояна и Добра.

Най-малкият син на семейството — Кольо, бил убит от гръм при „Дадо Диневата чешма“, когато бил извел на паша повереното му стадо овце. След сполетялото го нещастие, Стоян се отчаял и се пропил. Затънал в дългове, които не могъл да изплати и БН банка му продала нивите. Той умрял в крайна бедност.

Тройо Стоянов, най-големият син на заселника Стоян Троев, след разоряването на баща си станал общински кехая. Умрял много беден. Оставил две деца: Господин и Добра.

Жельо Стоянов, вторият син на заселника Стоян Троев, след смъртта на баща си станал овчар на стадото на Д. Матов, какъвто и останал до края на живота си. Имал четири деца: Ивана, Тона, Христо и Стоян.

Пеньо Стоянов, третият син на заселника Стоян Троев, бил сръчен младеж. Научил се сам да шие дрехи и станал изкусен терлия-шивач. Този занаят му осигурявал добър доход и той единствен между братята си бил заможен. Той имал къща с джамлък, където шиел. Семейството му имало четири деца: Христо, Кольо, Жельо и Ангелина.

Драгия Стоянов, четвъртият син на заселника Стоян Троев, се оженил за дъщерята на Стат В. Статов и отишъл приведен зет в къщата на дядо си. Имал три деца: Стат, Кина и Мария. Драгия бил убит по време на Балканската война.

Дъщерите на заселника Стоян Троев се омъжили: Стояна — в с. Маленово, а Добра — в с. Първенец.

Иван Димов бил родом от Габрово. В с. Люлин дошъл като майстор-зидар, ръководител на една група зидари, наета от Брайко Славов да му построи къща. Селото му харесало и той се установил на постоянно местожителство в него. Заградил си 10 дка дворно място в най-северната част на селото, почти до самата Цигански Еркесия. Построил си хубава къща от камъни, кирпичи и дърво и я покрил с керемиди; направил си плевни и хамбар; изкопал в двора си и кладенец, който съществува и до днес.

В продължение на няколко години разорал стотина дка ниви в местността „Малтене“, закупил и други 80—90 дка и така станал собственик на около 200 дка ниви. По-късно си насадил и 4 дка лозе — стара пръчка. От гроздето приготвял много вино и ракия. Закупили и развъждал около 200 овце, 2 чифта биволи, волове и хубав кон за езда. Къщата за добитъка му била в местността „Козаревото дере“.

Иван Димов бил много енергичен и работлив човек. Наред със земеделието и животновъдството, с които се зяел в с. Люлин, продължавал да упражнява и първия си занаят — зидарството. Той ръководел строежа на селската църква, на общинския хамбар и на други обiectивни и частни сгради. Оженил се за дъщерята на Повчо Русенов — Куна. Тя на три пъти раждала близнаци, а освен това родила още пет деца; така че семейството станало многодетно, с единадесет деца: Димо, близнаците Повчо и Йовко, близнаците Драгия и Гана, близнаците Ради и Руси, Тотьо, Кера, Руска и Мария. Още приживе бащата поделил имота между наследниците си, като почти на всички синове направил къщи.

Димо Иванов, най-големият син на заселника Иван Димов, се изселил в с. Иречеково, където се бил оженил. И неговото семейство било многодетно с пет деца: Иван (умрял, без да остави наследници), Петър, (убит в Балканската война), Ради (умрял ерген), Куна и Димо.

Повчо Иванов, първият от близнаците в семейството на Иван Димов, се занимавал със земеделие. Оженил се в с. Люлин и имал два деца: Куна и Ирина. Йовко Иванов, вторият от близнаците, също се занимавал със земеделие. След женитбата си имал три деца: Видьо, Тотьо и Куна.

Драган Иванов бил земеделец. Имал и малко овце. Оженил се в с. Люлин. Единственият му син Грудьо умрял млад.

Ради Иванов станал общар и се преселил в гр. Ямбол, а Русен Иванов завършил инженерство и също живял в гр. Ямбол.

Тотьо Иванов, най-малкият син на заселника Иван Димов, останал да живее в бащината си къща. Занимавал се със земеделие. Имал към 140—150 дка ниви, част от които получил по наследство от баща си, а другите — като зестра от жена си. Имал и малко

овце, чифт волове и биволи и един кон за езда. Тотьо обичал да ходи на лов; обичал и борбите и често участвувал в такива, устройвани по сватби и сборове. Взел участие в Балканската война като войник-артилерист. Умрял от самоотравяване с ловджийската си пушка, на която непредпазливо се бил подирял като на кривак. Семейството на Тотьо имало шест деца: Мишко, Новчо, Иван, Димо (убит като младеж от свой другар по непредпазливост), Мария и Рада.

Дъщерите на заселника Иван Димов Дюлгера се омъжвали: Гана — в с. Маленово, Кера — в с. Житосвят, Мария — в с. Търнава и Руса — в с. Люлин.

25. ПЕТКО ВЪЛЧЕВ КАЗАКА

Петко Вълчев се преселил в с. Ени-макле (Люлин) от село Обруклий (Обручище), Харманлийско. Направил си малка къща в южната част на селото. Занимавал се със земеделие, но нивите му били малко и доходът от тях едва стигал за изхранване на семейството му. Семейството на Петко имало пет деца: една дъщеря — Неделя и четирима сина: Желязко, Теньо, Вълчо и Грудьо.

Всички синове на Петко се научили да подковават добитък и това било главното им занятие през целия им живот.

Желязко Петков, най-големият син на заселника Петко Вълчев, известно време бил бакалин в собствения си дюкян в селото. (Там където сега е културният дом). По-късно продал дюкяна си на църквата и се изселил в Ямбол, където се занимавал с подковаване на добитък. През цялото обикалял селата пак със същата цел. Желязко имал само един син — Стоян.

Теньо Петков, вторият син на заселника Петко Вълчев, се изселил в с. Войника. Там имало друг подковач и затова знаятът му осигурявал добри печалби. Оженил се в същото село. Семейството имало няколко деца, но те измрели още като малки. Умряла и жената на Теньо и той останал вдовец, и без наследници. Върнал се в с. Люлин и доживял старините си при брат си Вълчо.

Вълчо Петков, третият син на заселника Петко Казака, останал да живее в с. Люлин. Направил си къща на дадено му от общината място. Освен с подковаване на добитък, Вълчо се занимавал и със земеделие. Имал е и голямо стадо овце, което пасял сам и 80 черни прасета, за които се грижел сищт му Митьо.

При една неочаквана снежна виелица през м. март 1914 г. Вълчо, когато бил на чаламар с овцете си, проявил голяма съобразителност — през цялата нощ разкождал овците, за да не ги затру-

1 Прикорът си Петко Вълчев получил от баща си, който по време на Руско-турската война от 1828—1829 г. помагал на русите — да „казавите“.

па снегът, който ваял непрекъснато през цялото денонощие. На сутринта, когато селяните направили партина по дебелия над 1 м сняг и дошли да помогнат на Вълчо да отведе стадото си в село, не намерили ни една затрупана овца. Постъпката на Вълчо направила силно впечатление и затова и до днес, ако завали сняг, съпроводен с виелица през м. март, селяните казват, че е „като Казашката фартуна“.

Семейството на Вълчо било многодетно, с осем деца: Стойка, Митьо, Желязко, Атанас, Петко, Делчо, Влайко и Йордана.

Трите деца на семейството на Вълчо Петков — Делчо, Влайко и Йордана, умрели още като малки от холера по време на Балканската война. Митьо се оженил и се изселил в с. Недялково; Желязко живял в бащината си къща. Освен с подковаване на добитък се занимавал и с животновъдство. Имал голямо стадо овце. Атанас живял при баща си и му помагал при отглеждане на добитъка. По време на Балканската война бил ранен в ръката. При ампутацията ѝ се получава инфекция и Атанас умира. Петко бил подковач и с това се занимавал през целия си живот. Той имал хубав глас и обичал да пее по тържества, сватби и сборове. Женил се два пъти, но жените му умирали, измрели и децата му. Така Петко остава сам и сега живее в старопиталището в гр. Ямбол.

Грудо Петков, най-малкият син на заселника Петко В. Казака, се изселил в с. Александрово, където, подобно на другите си братя, бил подковач. Оженил се за жена от същото село и имал от нея един син — Георги. Синът му завършил агрономство.

Дъщерята на заселника Петко Вълчев Казака — Неделя, се омъжила за Вълчо Желев в с. Люлин.

26. РАШКО ЖЕЛЕВ

Рашко Желев бил роден в с. Карапча (Бедняково), Чирпанско. Той произхождал от рода на Рашко Желев Голака, само че се преселил в с. Люлин по-късно, едва към 1848 г. Рашко заел дворно място в източния край на селото, източно от Стоян Матев. Къщата му била малка. Нивите, които изорал, били също малко и семейството му трудно се изхранвало. Рашко имал три деца: Жельо, Иван и Рада.

Жельо Рашков, по големият син на заселника Рашко Желев, бил беден земеделец. След женитбата си едва можел да си направи малка къща в бащиния си двор. Имал три деца: Рашко, Диньо и Мария.

Иван Рашков, по-малкият син на заселника Рашко Желев, наричан „Черната брада“, заради голямата черна брада, която имал, живял в бащината си къща. Нивите му били малко и той също като брат си прекарал целия си живот в немотия.

Рашко, единственият син на Иван Рашков Желев, наследил малкото имот и беднотицата на баща си. Имал три деца: Иван, Станка и Димо.

Рада, дъщерята на заселника Рашко Желев, се омъжила за Курти Коев и живяла в с. Люлин.

27. ВАСИЛ НЕНОВ

Васил Ненов се преселил в с. Ени-махле (Люлин) от гр. Ямбол към 1848 г. Направил си къща в източната част на селото до къщата на Гочо Димов. Разорал малко ниви в местността „Полугаря“, защото не се занимавал много със земеделие. Главното му занятие било кръчмарство. Той наел общинския дюкян и бил първият кръчмар в с. Люлин. Занимавал се и с търговия на добитък. Закупувал добитък, угодявал го и го продавал на турците по време на байряма им. Чардаците за добитъка му се намирили край нивата му, на височината, наричана тогава „Чардак баир“. Васил бил приятел с турците. Когато те идвали в селото било по частна работа, било по служба, отседнали в неговия дюкян. Обръщали се към него с почителното турско „ефенди“ (господин). Селяните не одобрявали тази дружба и затова започнали да го наричат на подбив „Ефендито“. Прякорът по-късно минал и върху потомците му и е запазен и до днес. Васил се оженил за мома от с. Ени-махле. Семейството имало трима сина: Жельо, Димитър и Нено.

Васил Ненов починал внезапно от удар. Понеже наследниците му не получили от него много пари, люлинските иманяри предполагат, че той е заровил някъде златото си и все се надяват, че ще го открият.

28. ЦОНЬО РАЙНОВ (ДЕЛИ ЦОНЬО)

Цоньо Райнов дошъл в с. Ени-махле (Люлин) от с. Ичера, Котленско, още като юноша. Той станал наеман овчар при Йовчо Русенов, за чиято дъщеря Ивана по-късно се оженил. От жена си Цоньо получил голяма зестра — ниви и добитък, а и той бил успял да спести доста пари, така че след женитбата си забогатял. Построил си къща до двора на баджанака си Иван Дюлгера, (оженен за другата дъщеря на Йовчо Русенов). Като самостоятелен стопанин, Цоньо развдъл много овце и кози. Направил им къща в местността „Брестите кайнака“, която селяните почнали да наричат „Цоневите чаламари“. Наскоро след Освобождението Цоньо продал имота и добитъка си и заседно с група люлинци отишъл в с. Малина с намерение да закупи евтин турски имот. Там обаче се отдал на разпуснат живот, пропил парите си и се върнал с праз-

ни ръце в с. Люлин. Полеже осиромашял, той се наел за пазач на селската мера и за гаспир на добитъка. Доживил до дълбока старост.

На младини Цоньо бил много буен, своеволен и невъздържан и затова получил прякора „Дели Цоньо“. Но той бил и много смел и свободолюбив човек. Дълбоко ненавиждал турците, често влизал в спречквания с тях и стигал дори до убийство.

Говори се, че в стария кладенец на Боньо Урума били хвърлени двама, убити от Цоньо, турци. Но време на Априлското въстание той и Курти Косев с решителната си намеса спасили от отвличане момите Вялча и Манка.¹ Когато при нападение на турски разбойнически дружини, селяните се криели в местността „Титева тръпка“, Цоньо Райнов винаги бил между най-смелите защитници на населението. Веднъж дори той съвсем сам успял да се справи с група турци, като с хитрост убил един от тях, друг ранил, а останалите обърнал в бягство.

Буйният му нрав обаче бил причина да влиза в остри пререкаания и с някои българи и да участва в побойща.

Когато, с течение на годините, Цоньо улеснал, почнала да го „гризе съвестта“, че е извършил много прегрешения и за да си осигури опрощаване на греховете „на оня свят“, подарил голяма камбана за селската църква.

Семейството на Цоньо Райнов било многодетно, с пет деца — трима сина: Господин, Райно, Димо и две дъщери: Дона и Пова.

1. Стоян Димитров Авджиолу:

		Иван	Стойка Неделя Теньо Стефан Дельо Ильо
	Теньо	Иван	Иван Яна Неделя
		Иван	Димитър Генчо Яна Тодора Станка
		Кольо	Яна Тодора Гана Търна Иван Грульо
Димитър		Кейо	Стойк Продан Яна Руся
		Иейко	Димитър Яна Станка
		Кольо	Комня Руся Тодора Кина Дона Тона
		Кольо	Драгня Иван
	Наньо		Жека Йордан Господин Теньо
	Тоньо		Петър Димчо Митра Мата Тона

¹ Виж историята на с. Люлин, стр. 76—77.

2. Пенчо Петров

Петър	}	Наньо	{ Петко Иордан Митьо Сивен Слава Ивана
		Тоньо	{ Жельо Иордан Наньо Гена Стана Гана
		Петко	{ Георги Петър Русен Атанас Въльо Пена Мига
		Къна	
		Тона Дина Мата Стоянка	
(Козар) Тоньо	}	Васил	{ Иордан Къньо Теньо
		Ташко	{ Къньо Кольо Вълко
		Вълко	
		Кънчо	{ Иордан Ивана Станка
Нейка			
Пенка			

3. Стоян Матев

Брайко	}	Стоян	{ Бойка Пена Ивана
		Продан	{ Стоян Ирина Въла
		Иван Машка Ивана	
		Стоян	{ Пеньо Иван Брайко Кольо Димитър Въла
		Дончо	{ Стоян Делчо
Матьо	}	Брайко	{ Матьо Стоян
		Руса Цвета	

4. Неделчо Рашков

Доичо (Годака)	Доичо	{ Доичо Жельо Пеньо
	Пеньо	{ Доичо Жельо Кольо Диньо Ивана Станка Елена
	Къньо	{ Кольо Диньо Доичо Иван Яна Тяна
	Бяла Стойна Елена Неда	
Продан	Иван (попът)	{ Продан Тодор Жельо Русен
	Стойн (Далето)	{ Диньо Продан Норден Дельо Доичо Петро Вълчана
	Дельо	{ Иван (Качулкаг) Продан
	Рада Бяла	
Иван Тяна Вълчана Ивана	{ Мария Яна Пина Въла	

5. Йовчо Русенов

Русен	Иовчо	{ Кула Пола
	Киро	{ Петър Жельо Мария Груда
	Боньо	{ Русен Иван Груда
	Тодора Велка	
Куна		
Ивана		

6. Тодор Стойков

Тотьо	Грудьо	Стефан Елка Ради
	Иван	
	Видьо	Тотьо Грудьо Елка Петра Рада
	Станка	
Иван	Кера	
	Щилон	Господин Ивана Кина
Видьо	Иван	Петър Делчо Васил Нордан Каля Пена Жела Дана
	Слав	
	Кина	
	Дана	

7. Киро Вълканов

Вълкан Кръстю	Тоньо	Иван Кольо Станка Руска Кина
	Боньо	Тодор Дончо Тоньо Мария
Тодор	Стат	Тодор Ральо Димитър Тотьо Люцкан Станка Ивана Пена Иова
	Господин	Димитър Стат Станка
	Стефан	Дельо Каля Неделя Диньо Бина Руска
	Неделя Руса	
Боньо	Пено	Димитър Боньо Атанас Тодор Комня Иова Мария Рада
	Димитър Киро	Боньо Пеньо Комня
Груда Кръстина	Тодор	Боньо Вълко Димо Дона
	Ивана Жека Грула	

8. Димитър Костади-
нов

Костадин	Желязко	Яна Димо Костедин Велика Киро Ивана
	Дончо	Яна Костадин Дана Ивана Жеко
	Дана Стана Ивана	
Желязко	Генчо Димитър Костадин Стойка	
Вълчо	Пордан Иван Стояна Бона	
Тяна		
Бона		

9. Диньо Стефанов

Стефан	Мина Петър Мария Господин Диньо Тона
Желязко	Гочо Ивана Станка Руска Мина Тона
Станка	
Тона	
Тодор	
Тяна	
Васил	Георги Стоян
Диньо	
Тодор	

Стоян Стефанов
(Къс Тянчо — брат
на Диньо)

10. Димо Гочев
(Голака)

Дельо	{	Димо	{	Дельо
				Петър
				Мишка
Вълко	{	Слав	{	Дельо
				Михаил
				Райка
		Йордана	{	Тяна
		Гана		Гана
		Мария		
Вълко	{	Нашо	{	Грудьо
				Яна
				Йордан
				Мария
Вълко	{	Кольо	{	Ивана
				Яна
				Жеко
				Станка
		Бойка		
Вълко	{	Йордан	{	Кольо
				Иван
				Яна
Вълко	{	Иван	{	Пена
				Вълко
				Дельо
		Дельо		
		Велика		
		Бойка		
Гочо	{	Димо	{	Вълко
				Деко
				Гочо
				Митьо
				Станка
		Йордана		
Гочо	{	Дельо	{	Йордана
				Мария
				Димо
		Ройна		Тодор
		Пена		

11. Куньо Петков

Гочо	{	Стоян — Куньо	{	Гочо
				Стоян
				Желязко
				Димка
				Иван
Гочо	{	Куньо	{	Ивана
				Диньо
				Марина
Гочо	{	Диньо	{	Ивана
				Калина
				Райна
				Руска
				Тоньо
				Гочо
				Йордан
		Станчо		
		Иван		
Гочо	{	Ивана		
		Тодора		
		Дола		
Куна	{	Куна		
		Дола		

12. Жельо Вълков

Вълко	Жельо — Слав	Пордан Неделя	Васила Рада Жеко		
				Желъако	Беньо Куньо Жека Диньо
	Стат	Куньо — Слав	Стефан Стат Петра Стапка Жеко Стоян Елена		
				Тоньо	
		Тоньо	Господин Стоян Ивана		
		Вълко	Жеко Васила Стат		
	Слав	Диньо	Мария Слава Стат		
				Каля	
				Тана Васила	

12. Стат Вълков
(брат на заселника
Жельо Вълков)

Вълко	Стат	Шилнон Стапка Вила Дила Тоша Яна Донка	
			Каля Яна Марина
Косло	Стат	Каля Денка Диньо Нейка	
	Диньо	Иордана Груда Яна	
		Стат Тодор Яна Ивана Каля Пена	
	Вълко Милко	Пена Жеко Яна Стойха	
Петър			
Слав	Пена Каля Яна Груда Мина		

13. Добрин Славов

Тяна Станка	{	Илия	{	Пеньо Тоньо Енчо
Пеньо	{	Дельо	{	Куцьо Гапа Дочо
Георги	{	Пеньо	{	Младен Дончо Япа Жека Ивана Гапа Калица
	{	Куман	{	Тона Ивана

14. Нихтян Колев

Кельо	{	Жела Станка Донка		{	Диньо Теньо Мита Руса Жека Стойна Куна
Диньо	{	Теньо		{	Иван Слав Мара
Велика	{	Кольо		{	Георги Илия Бяна Тяна
Калица	{	Калица			

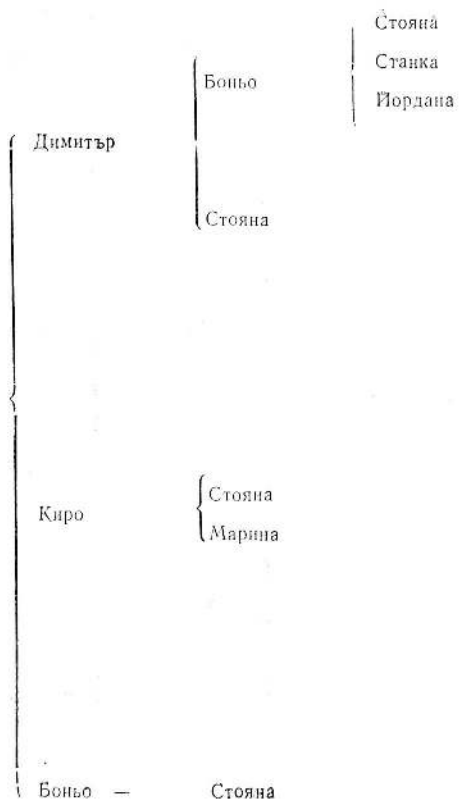
13. Добрин Славов

Тяна Станка	Илия	{	Иельо
			Тоньо
Пеньо	Мария Тяна Момо Станка	{	Куцьо
			Гана
Куман	Дельо	{	Дочо
			Купьо
Куман	Добри	{	Станка
			Койо
Георги	Пеньо	{	Пеньо
			Жека
Георги	Славна Жека	{	Младен
			Дончо
Георги	Добри	{	Яна
			Жека
Георги	Куман	{	Ирзана
			Гана
Георги	Васил	{	Калина
			Теньо
Георги	Куман	{	Диня
			Тона
Георги	Васил	{	Ивана
			Георги
Георги	Васил	{	Куман
			Станка

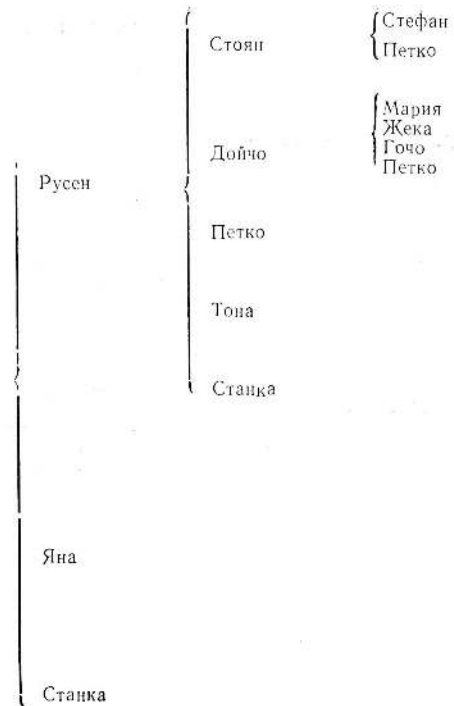
14. Нихтия Колев

Кольо	{	Жела
		Станка
Кольо	{	Донка
		Диньо
Кольо	{	Теньо
		Мата
Кольо	{	Руса
		Жека
Кольо	{	Стойна
		Куна
Кольо	{	Иван
		Калина
Кольо	{	Стойна
		Куна
Кольо	{	Георги
		Илия
Кольо	{	Бяна
		Тяна
Кольо	{	Бяла
		Калина
Кольо	{	Калина
		Калина

15. Вѣтъо Димитров

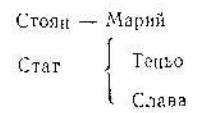
16. Дончо Русенов

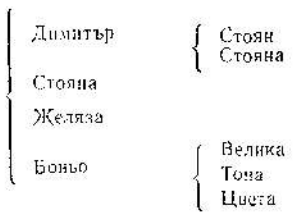
17. Георги Киров — Киро

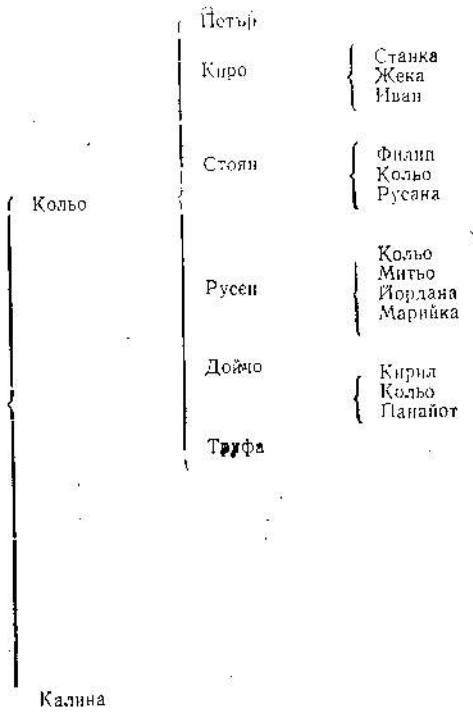
18. Санди Стоянов

Манол Стоянов
(брат на заселника
Санди Стоянов)

19. Иван Колев
Кабака

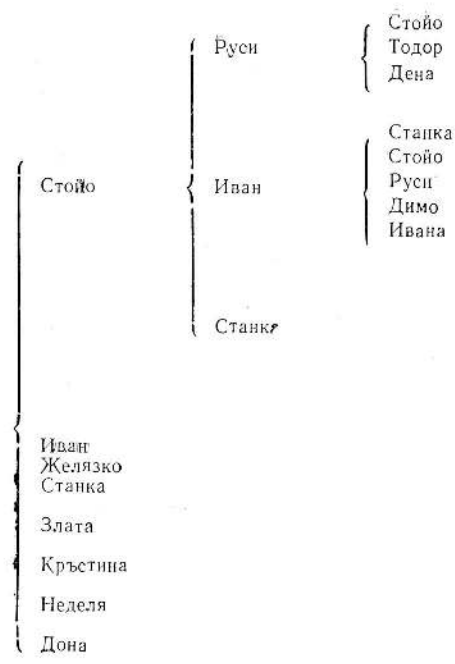
20. Койо Куртев

} Курти	Митьо	{ Димитър
	Жельо	Рада
	Рашко	{ Пеньо
		Янко
	Иван	Станка
		Яна
		Рада
		Димка
		Господин
	Ивана	
Жека		
Ирина		
Слав	{ Вълко	
	Грудьо	
Митьо	Вълко	{ Паньо
		Митьо
	Дельо	
	Гана	
	Васила	
	Калина	
	Яна	
Русана		
Яна		

21. Кольо Стоянов
Узуна

} Иван	Вълчан	{ Кера
		Ивана
		Неделя
		Кольо
		Жела
		Стойо
		Кольо
		Георги
		Минчо
		Вълчан
	Руска	
	Спас	
	Гана	
	Пеньо	
Теньо — Кольо	Абраша	
Станка		
Яна		

22. Руси Грозев

23. Стоян Троев

24. Иван Димов
Дюлгера

Димо	{ Иван Петко Ради Куна Димо	
Иовчо	{ Куна Ирина	
	{ Видьо	-- Грудьо
Иовко	{ Тотьо	{ Иовко Мария
	{ Куна	
Драган	-- Грудьо	
Гана Ради Русен		
	{ Иовчо	{ Тотьо Жека Куна
	{ Иван	{ Петър Жека Каля Руска Доика
Тотьо		
	{ Минчо Димо Мария Рада	{ Тотьо Мария
Кера Руска Мария		

25. Петко Вълчев
Казака

Неделя Желязко Теньо	-- Стоян
	{ Стойка Митьо Желязко Атанас Петко Дельо Влайка Иордана
Вълчо	
Грудьо	-- Георги

26. Рашко Желев

Жельо	{ Рашко Диньо Мария	
Иван	-- Рашко	{ Иван Стана Димо
Рада		

27. Васил Ненов	Жельо	{	Димитър
			Тодор
	Димитър	{	Люцкан
Катерина			
Нено	{	Радьо	
		— Трифон	
		{	Васил
		{	Гана

28. Цоньо Райнов	Дона Рова Господи Диньо	{	— Ивана
			Райно
			{
		{	Иван
Димо	{	Петра	
		Иван	
		Ивана	
		Пена	

КРАТКИ ИСТОРИЧЕСКИ СВЕДЕНИЯ ЗА СЪСЕДНИТЕ НА С. ЛЮЛИН СЕЛА

СЕЛО ПЪРВЕНЕЦ (БАШАЛИЙ)

1. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Първенец се намира източно от с. Люлин и отстои от него на разстояние 4 км (пряк път), а от гр. Ямбол—на 33 км. Разположено е на малката Автанска река, която южно от селото се влива в Грудовската река.

Съседни на с. Първенец са селата Добриново и Правдино — на изток, Педялско и Богорово—на север, Люлин—на запад, Зорница и Войника—на юг.

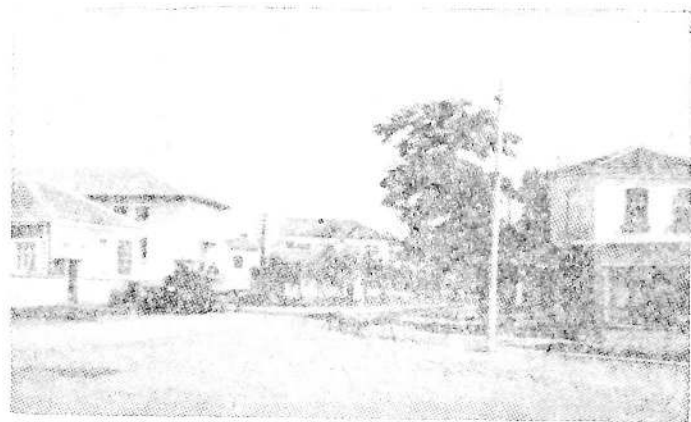
За северна граница на селската мера служи Еркесията, отдалечена на 1 км от селото, а за западна—„Филъов дол“ с местността „Даваалийско“, за която в миналото е ставал известният спор със с. Люлин¹. Общата площ на землището е 28 500 дка. От тях 22 000 дка са обработваема земя, 5 000 дка—гори, 1 500 дка—паша и 300 дка—лозя. Теренът му е предимно равнинен, на места разнообразен, с леко издигнати хълмчета.

Напоиването на землището е добро. Автанската и Грудовските реки, както и много потоци, извори и чешми осигуряват достатъчно влага и прохлада. Голяма чешма е „Гор чешма“, източно от селото, строена преди около 20 години. Тя е с 4 чучура, с дебит 6 л в секунда. Със студена, пивка вода са и чешмите „Далевската“, „Стоянчевата“, „Христовата“, „Атанасовата“, „Куневата“, „Вълковата“, „Стайковата“, „Данчевата“ (Дяволската) и др.

В землището на с. Първенец има няколко много красиви местности, като например местностите: „Момите“, „Ока тау“, „Кюпа“, „Улеите“, „Черковището“ и др.

Интересна е местността „Момите“ на 3--4 км източно от селото. В нея се издигат два камъка, успоредни един на друг, високи около 10 м, в горния край заоблени подобно на човешки гла-

¹ Вж. Историята на с. Люлин, стр. 18.

с. Първенец

Улица

ви. Според преданието тези камъни никога са били две сестри, които, прокълнати от бога, са се вкаменили. Наблизо до местността „Момите“ на десния бряг на Грудовската река се издига „Ока тау“ (Кантар камък). Този висок, голям камък се крепи само на две места и при наблюдение се създава впечатлението, че всеки момент ще се откърти и ще падне в реката. Пак край реката се издига голямата канара „Уленте“ с височина над 20 м. Тук още от 1900 г. има каменна карьера, от която се вадят здрави и хубави камъни за строеж. На юг от селото има местност „Везир йолу“. Тя пази спомена за стар турски път, по който везирите отивали за Цариград. В две от местностите, според селищата, се намират юртици на средновековни селища—в местността „Вълковата чешма“, югозападно и близо до селото и в местността „Черковницето“ на 2 км източно от селото. При случайни разкопки в първата местност били намерени фрагменти от глинени изделия и останки на тухлена зидария със спойка от вар и гипс, за която се предполага, че е била каптаж на чешма; във втората местност били намерени останки от стара каменна сграда и няколко железни и други метални черковни пособия, които довеждат до предположението, че тук е имало църква, (откъдето и името на местността). На югоизток, в гората се намира местността „Кюпа“. В тази местност е бил намерен стар глинен съд (кюп), ви ок 1 м, широк 50—60 см, с вдълбан кръстен

знак на вършната страна и с отвор 30 см в горната част. Кюпът е бил с вместимост 5—6 крини зърно. В гората има и други местности, като „Юнчевата каба“, „Карастояновата“, „Каравълковата“, „Грудьовълковата“ и др., където през турско време са били згълите за добитък на богати селнини.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

Кога точно е възникнало с. Башалий (Първенец), не се знае. То се споменава за първи път в едно съчинение на немски език от XVII в. (от 1667 г.). Според запазеното местно предание обаче то е възникнало към 1825—1830 г. и през 858 г., когато била построена селската църква, се състояло от 50—60 къщи. В юбилейния сборник „Българско село“¹ се твърди, че с. Башалий се намира на сегашното си място „от 100 години“, т. е. откъм 1830—1831 г. (понеже сборникът е издаден през 1831 г.) и че „е основано от пришълци от Чирпанско и Пловдивско“. Тези заселници били привлечени от плодородието на черноземната почва, гъстите гори, хубавите пасбища и изобилието на извори, които бликали на различни места из този район.

Отначало селото наброявало около 20—30 къщи, но бързо се разраснало. Особено много пришълци пак от Пловдивско и Чирпанско придоншли след Освобождението на България от турско робство. Между заселниците от 1830—1831 г. били семействата на Йовчо Вълков, Карастоянов, Каравълков, Грудьо Вълков, Тодор Бакалов, Петър Лесев и Димо Груев.

В турско време селото се именувало Башалий по името на мястото, на което е възникнало—бан място, т. е. първо, най-хубаво място. Според преданието обаче селото получило името на някой си Али, турски чифликчия, един от първите заселници. Този Али бил умен, добър стопанин и бързо забогатял. Ползувал се с голямо уважение и влияние сред турските власти. Тъй като им правел често щедри подаръци, те не безпокояли населението. От признателност селините започнали да наричат чифликчиния Баш Али и в негова чест нарекли селото Башалий. През 1934 г. селото получило българското наименование Първенец, което е превод на турското.

¹ Вж. юб. сборник „Българско село“, издаден през 1931 г.

2. Тип и характер на селището

Когато дошли българските заселници от Чирпанско и Пловдивско, те си присвоили големи късове земи за дворове, заградили ги с плет и си построили в тях съвсем прости жилища. Жилищата-кодиби били строени предимно с дървен материал от изсечените околни гори и били измазани с кал. Постепенно започнали да се строят по-удобни и по-хигиенични жилища от камък, дърво и кирпичи, покривани със слама или обикновени керемиди.

През 1858 г. била построена селската църква—една солидна, еднокорабна постройка, цялата от големи каменни блокове, широка 10 м, дълга 20 м и висока 6—7 м. На западната ѝ врата било издълбано името на църквата „Св. великомъченик Георги“, а на южната—имената на 4—5 дарители-титори. По-късно при църквата била пристроена една стая, където се помещавало килийното училище.

След Освобождението били правени по-солидни къщи от камък, тухли или кирпичи. Те били едноетажни, с по 2—3 стаи с мотвак и салми изотзад (килер и навеси). Къщите били сгрупирани, с дворове от 1—2 дка, заградени с плет от тръни. Към 1901 г. била построена самостоятелна училищна сграда, за която камъните вадели от карьерата в местността „Улеите“. По-късно селото се снабдило с общинска сграда и поща. По време на управлението на БЗНС започнало шосирането на селото и значителното му благоустрояване. Селото било свързано чрез междуселски пътища с всички околни села. През 1937 г. били построени нов общински дом и ново училище.

Докато през 1871 г. селото наброявало 90 къщи¹, то през 1926 те станали 200, а през 1938 г.—вече 260.

Селяните се снабдяват с вода от голямата „селска чешма“, построена много отдавна и поправена през 1937 г. и от кладенците из дворовете на къщите.

В административно отношение до 1934 г. с. Първенец било самостоятелна община, след това до 1957 г. било включено в централната община на с. Недялско, а от 1958 г. то е централна община, в състава на която е включено с. Правдино.

3. Население

Населението в с. Първенец в Предосвобожденската епоха било предимно българско и незначителна част—турско. През 1871 г. българите наброявали 300 души². През 1926 г. броят на населението

¹ Вж. в „Македония“, г. V, бр. 25, от 22.VI. 1871 г.
В същия брой на в. „Македония“.

нараснал на 1151 жители, през 1956 г. достигнал до 1421¹ жители, а при последното преброяване през 1965 г. селото брой 1264 жители (629 мъже и 635 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Основният поминък на населението още от първите години на заселването бил земеделие и животновъдство. Първите заселници разчистили разорали големи площи за ниви. Нивите били засявани с пшеница, ечемик, царевича, слънчоглед, памук, фий, бобови растения и давали богата реколта. Засадени били и големи лозя—стара пръчка, а след 1918 г.—облагородени лози, които давали различни сортове грозде: шевка, сензо, унгарка, румънка и др. Овощарството било слабо развито. Селяните развъдили голям брой добитък и бързо забогатели.

Според стари имлячни книги селяните притежавали средно по 300—400 дка земя, а някои—до 700 дка. Най-имотни били Йовчо Вълковият род и Карастояновият. Първият—притежавал 600 декара земя, 1 000 овце, над 40 говеда и толкова коне. Той наемал 5—6 овчари и 4—5 други пастири и няколко постоянни земеделски ратаи. Вторият—Карастояновият род притежавал 700 декара ниви и много добитък, който прекарвал зиме и лете в специалната „Карастоянова каба“, в голямата селска гора. След Освобождението забогатели и други селяни. Така Видьо Монеv имал 600 дка ниви, Тодор Бакалов—500 дка, Петър Лечев—400 дка. По 400 дка притежавали и Чавдарови и Димо Груеви. През 1881 г. 14 стопани притежавали общо 2 144 овце и 800 кози, за които плащали 13 270 гроша и 20 пари данък². Към 1912 г. селяните притежавали общо 12 000 овце, 350 кози, 300 биволи, 300 коне, много волове и крави и др.

В миналото от заможни селяни били построени няколко воденици, които обслужвали не само населението на с. Първенец, а и това на околните села. Такива воденици били: Божковата, Поповата (по-късно и двете станали собствени на люлинци), Содаджийската, Карастояновата, Димовата, Цветковата, Минкорадевата, Даскаловата и Селската воденици. (Днес от тях е останала само Даскаловата—на Автанската река и то преустроена от ТКЗС в модерна мелница с електромотор, с два камъка. В нея има дарак за вълна и казан за варене на ракия. (Към 1930 г. в селото имало 3 манифактурни дюкяна и 5 кръчми. Поради това, че по време на голяма-

¹ Списък на населените места в НРБ по съществуващото административно деление към 1950 г. с брой на населението от преброяванията през 1926, 1934, 1943 и 1956 години. София—1960 г.

² ЦДИА, Ф № 158, оп. 1, арх. ед. 64, л. 16—37. Свидетелство е издадено на 16.III. 1881 г. от кмета на с. Вапцарий М. Вълков и старей: Т. Иванов, Н. Божков, Анг. Генчев и Д. Груев.

та икономическа криза (1929—1933 г.) икономическото положение на селяните се влошило и мнозина обеднели, а други затънали в дългове, то прогресивни селяни (някои комунисти и земеделци), решили да им помогнат, като основат кредитна кооперация. Кредитната кооперация била създадена през 1932 г. и имала 80 члена и 5 000 лв. дялов капитал (по стария курс на лева). В ръководството ѝ влезли комунисти и земеделци—в управителния съвет: Иван Христов и Генчо Атанасов, в контролния съвет: Иван Видев, Васил Колев, Михаил Божков и др. Кооперацията открила и колониален магазин и започнала оживена кредитно-потребителна дейност. През 1933—1934 г. броят на членовете ѝ нараснал на 140, все бедни и малоимотни селяни.

Последната предвоенна икономическа криза и започналата Втора световна война довели до още по-масово обедняване на селяните. Към 1939—1940 г. по-голямата част от селските семейства, (към 260 от всичко 380) били банкови длъжници с общ дълг към 1 600 000 лева (по стар курс за лева). Освен това те имали задължения към лихвари и бакали, така че общият им дълг възлизал приблизително на 3 000 000, което значи, че всяко от тези семейства дължало по 10—15 000 лева.

За да облекчат това тежко икономическо състояние на селяните, ръководителите на кооперацията замислили да създадат и кооперативно селско стопанство. През септември 1940 г. на общо кооперативно събрание се взело решение—към кредитно-потребителната кооперация да се създаде кооперативно селско стопанство-колхоз. Съставен бил списък на първите 22 члена-основатели, избран бил стопански съвет и изработен план за бъдещата стопанска дейност. През 1941 г. броят на членовете му намалял на 19, а през 1943 г. останали 13 кооператори, общо с 550 дка своя и 200 дка фондова земя. За доброто развитие на стопанството пречели спянките и преследванията на фашистката власт. Арестувани били и интернирани активните кооператори и комунисти Петър Видев и Кръстьо Атанасов. Въпреки това кооперативното стопанство продължавало своя живот. От 1942 г. то започнало да подпомага с хранителни продукти партизаните от VI ВОЗ, в която бил и техният партизанин Стефко Ст. Драганов.

След 9. IX. 1944 г. тези 13 кооператори, заедно със завърналия се жив партизанин Стефко Драганов, станали основатели на селското ТКЗС.

III. ПОЛИТИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА СЕЛОТО ОТ 1878—1944 г.

В първите десетилетия след Освобождението на България от турско робство в с. Първенец заможните селяни се включили в

едробуржоазните партии на стамболовисти и народняци. Политическите борби между тях за власт вземали също така остър характер, както и в цялата страна. Обикновено явление били палежите на кошари, свадни побоища и убийства на политически противници. Така стамболовистът Видю Монеф, който бил избран за народен представител при Втория стамболовистки режим, си спечелил ненавистта на народняците и една вечер бил убит из засада от тях в собствения му дюкян. (За убийството му селяните му съчинили песен). Синовете и съмишленниците на убития започнали да преследват и жестоко да си отмъщават на противниците си. Много народняци били бити, имало и убити. Цялото село настръхнало. Постепенно влиянието на народняците в селото намаляло. Някои от тях дори преминали на страната на демократите.

Малоимотните и среднозаможни селяни симпатизирали на БЗНС и БРСДП. Още преди Първата световна война била създадена земеделска дружба, а в 1922 г.—партийна организация. Тези две политически организации започнали да действуват в съгласие една с друга. Единодействието им се засилило особено по време на Цанковия фашистки терор, след кръвното потушаване на Септемврийското въстание от 1923 г. Това единодействие проличало при парламентарните избори през ноември 1923 г., когато комунистите подкрепили земеделците (левите).

По време на управлението на „Народния блок“, през 1932 г. за първи път комунистите от селото със земеделците-единофронтовци празнували публично 1 май, като работнически празник. Властта извършила арести и побоища. Между арестуваните били Митю Видев, Михаил Божков, Кръстьо Атанасов, Атанас Иванов, Петър Видев и др.

Въпреки репресиите борбата на комунисти и земеделци против фашизма не спирала. Обявяването на Втората световна война и включването на България в нея на страната на хитлеристка Германия предизвикала острото възмущение на селяните от с. Първенец. Антифашистите се сплотявали все повече и повече за отпор. Селяните-кооператори оказвали материална помощ на партизаните от VI ВОЗ; от селото излязъл смелият партизанин Стефко Ст. Драганов, който участвувал в повечето акции на изболските партизани.

Мнозинството от селяните посрещнали с облекчение и възторг Деветосептемврийската народна победа през 1944 г.

IV. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ С. ПЪРВЕНЕЦ

Песен за Видьо Монеа

Чувайте, мало и голямо,
какво е чудо станало
в Башалий, село голямо,
за този Видьо чорбаджи.
Видьо на Генчо думаше:
„Генчо де, младо кръчмарче,
я налей, Генчо, я налей
по чаши вино червено,
другари да си почерпят,
другари верни, сговорити,
че мен не, Генчо, убият,
но кога ще е, не зная.“
Тъкмо тез думи издумал,
пушка лукнала отвинка
и Видьо на земя повали,
попала и го убива.
Цяло се село събрало,
всеки се чуди и мае.
Един се други питали

кой ще е този убиец.
Не мина малко, ни много,
откриха, че Минко ѝ убиец,
тоз Минко Радев Иванов,
от пародияци накаран.
Завеле се дело голямо,
свидетели малки и големи
от села близки и далечни.
Минко го на смърт осъдили,
на смърт чрез обесване.
Като си сам гроб изкопал,
изкопал и го огладил,
до бесилка го изправили.
Но в това време донасят
бърза телеграма, далечна—
Минко да бъде освободен
от тежка, смъртна присъда
със затвор двайсет години.

Песен за Спасийка и Стоян даскал

Слушайте, мало и голямо,
за село Първенец, Ямболско,
какво е чудо станало
с тия ми двама влюбени—
Стоян ми, младо даскалче
и Спасийка Христо Мишева.
Стоян Спасийка залюби
и мрак хвърли веднага.
Той я много обикна.
Където ходи все свиря
и край Спасийкани ще мине.
Чуди се Стоян, мае се,
какво за спомен да купи,
хубаво да я премеши,
най-баш премяна да ѝ донесе,
много да ѝ дрехи накупи.
Той за Сливен отива
и на Спасийка думаше:

„Либе, Спасийке, Спасийке,
ази вля Сливен отивам,
какво на тебе да купя?“
Спасийка Стоян думаше:
„Нищо на мене не кувай.
Хората, либе, ще усоят,
ще почнат да се присмиват.“
И той за Сливен замине,
скъп спомен оттам донесе—
дор три ми метра кадифе
за блуза и за престилка.
Кога се от Сливен завърна,
право в Спасийкани отиде
и подаръка ѝ подаде.
Тя се в неделя премеши,
с росна си китка накупи.
Рано за вода отишла,
отишла и се върнала.

На пътя Стоян срещнала,
срещнала и се запряла.
Той ѝ болбола подаде
и си на Спасийка думаше:
„Аз вече твърдо решавам
дямата да се вземем.“
Тогаз му Спасийка продума:
„Не казвай, либе, таз дума.
Бати ма на теб не дава,

не иска дума да става.
Защо те ѝ толкова намразил?“
Стоян му много домъчня
и си пистолета извади.
Спасийка той си застреля,
после на себе си посегна.
Лекари са го спасили
от тежка рана, голяма.

СЕЛО ПРАВДИНО (ДОУРУКЛИЙ)

1. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

На изток от с. Първенец се намира друг източен съсед на с. Люлин—с. Правдино, което е отдалечено от нашето село на 12 км (пък път), а от Ямбол—на 36 км.

с. Правдино

Ошикът

То е разположено на десния бряг на Правдинската река, начален приток на Грудовската река и на 3 км южно от Еркесията. Село Правдино е полупланинско селище с мера общо 16 000 дка. От тях 4500 дка са гори, 120 дка—лози, а останалите—шви.

В землището на с. Правдино има няколко хубави местности, които носят турски наименования. Местността „Лъджите“ се намира на 2 км източно от селото. До 1959 г. тя представляваше крайно мочурливо място. През същата година при разчистването ѝ са открити следи от стари бани—дървени поднори, почернели от дългото стоене във водата. От направените изследвания се установи, че водата е минерална-алкална и че помага при стомашно-чревни заболявания и такива на бъбреците и зъбката. Водата е каптирана в голяма чешма с 2 пучура, а местността е озеленена и много красива. На юг от тази местност има друга красива местност „Малкото кале“, обрасло с гъста гора и много люляка. Местността „Анадол юрту“ се намира на север от селото, между селската река и Еркесията. Смята се, че този юрт е на старо, разрушено турско-анадолско селище. Местността „Сатмата“ (Сатма бунар) е на северозапад от селото, а местността „Бубата“—на 1 км южно от селото (там е имало черкезки гробница).

Землището се напоява от Правдинската (селската) и Грудовската реки, от много потоци, извори и чешми, ползувани особено по време на полска работа. Такива чешми са: „Студената чешма“ или „Карагергевата“ на 2 км северно от селото; „Текебунарската“, на 2 км западно от селото, „Бояджийската чешма“ или още „Костов каймак“, чешмата в местността „Бубата“ и др.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селото

Село Доуруклий (Правдино) е възникнало по време на турско робство, вероятно в началото на XIX в. В руска карта от 1835 г. е означено с. Доуруклий с дата на основаването му 1829 г. През 60-те години било заселено от черкези, каквито турците настанили на различни места из България. На сегашното си място е от 1870 г.

По време на Освободителната Руско-турска война черкезите напуснали селото и се изселили в Анадола. В изоставеното село намерили убежище много български бежанци от с. Каяджик и с. Голям Дервент—Южна Тракия, които бягали от турската власт, след като се разбрало, че по силата на Берлинския договор тези тракийски земи остават в турски ръце. Малко по-късно се заселили и няколко семейства от околните села.

От протокол № 8 на Сливенската окръжна постоянна комисия (с. Доуруклий тогава спадало към Сливенски окръг) научаваме, че

в духа на решението на Народното събрание от 1888 г. постоянната комисия обявявала за продан бившите черкезки земи и къщи, като стойността им да се изплати на държавата в продължение на пет години. Продажбата е станала в началото на 1891 г. Изкупена била общо 28 303 дка земя и по такъв начин 109 бежански семейства, наброяващи 582 души, се снабдили със земя и жилища.

Наименованието си Доуруклий, селото носи от най-старо време. Новото му наименование е точен български превод на турското. Според селяните обаче старото име идва от наименованието на римското „кале“ „добрак“, чиито следи личат и сега.

2. Тип и характер на селището

Къщите на черкезите били направени от колове и плет, измазани с кал и покрити с ръжина. Селото било кучно селище и наброявало около 106 къщи. Българите строили едноетажни къщи от камък, тухли, отчасти и от плет, покривали ги с обикновени или марсилски керемиди. Къщите били с южно изложение и се отделяли една от друга с големи дворове и градини (3—4 дка), заградени с плет от тръни.

В периода от 1900—1910 г. били построени от дялан камък сградите на старото училище, на католическата и на източно-православните църкви. По-късно училищната сграда била използвана за общинско управление.

От 1936 г. започнало водоснабдяването на селото. То сега има 25 общински и 40 частни чешми.

От Освобождението до 1934 г. с. Правдино било самостоятелна община. От 1934—1936 г. влиза в състава на Недялската община заедно със селата Люлин, Първенец и Богорово. През това време била построена втората училищна сграда, общински обор, каптирана била водата на извора в местността „Теке бунар“, прокарана била телефонна линия до Ямбол. От 1937—59 г. става пак самостоятелна община, а след 1957 г. е причислено към СОНС на с. Първенец.

3. Население

В Предосвободенската епоха селото било населено предимно с черкези. След Освобождението то добило чисто български облик. През 1926 г. броят на жителите на с. Правдино бил 919 души. Според последното преброяване от декември 1965 г. днес то брои 879 души (449 мъже и 430 жени). По веронзповедание около 30 семейства са католици. Те са потомци на част от българските пре-

селници от с. Каяджик, които под влияние на разпространяваната в миналото в турската империя католическа пропаганда, преминали към католицизма още в родното си село.

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Черкезите се занимавали повече с животновъдство. Нивите им, доколкото имали такива, били обработвани ангарии от българското население на околните села. Те главно се занимавали с грабеж, опличкосвали съседните села и създавали страх и трепет в сред българите.

Българското население в с. Правдино се занимавало главно със земеделие и отчасти с животновъдство. Нивите били засявани със зимница, ечемик, ръж, овес, царевича, коноп, памук, боб и др. През 1891—1882 г. 64 стопани притежавали общо 1385 овце и 454 кози. За този добитък плащали 9625 гроша и 20 пари данък-беглик¹. Най-много овце притежавали Добри Дончев—365 бр., Пейчо Христов—117 бр. и Иван Петров—101 бр. Д. Маринов притежавал 252 кози.

В Предосвободенската епоха били построени две воденици, а след Освобождението още 4—5 (Низамската, Канитанската, Куртевата, Дядо-Минчевата, Маришкевата и воденицата Чатала. Тези воденици вече не съществуват). По различно време в селото били отворени 3—4 дюкяна-кръчми.

5. Етнографски сведения

Носии - През лятото селяните носели ръчно ушити дрехи от памук или коноп, които не задържали осила. Поради особеностите на тази носия, която пренесли от Южна Тракия, жителите на околните села и до днес ги наричат „качули“ (дрехите били дълги гащи, ризи, памучни аби с качулка, навуца и др.).

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

1. Старини от миналото до турското робство

На 3 км северно от селото минава старобългарският граничен окоп—Еркесията. Южно от селото, на десния бряг на Правдинска-

¹ ЦДИА, Ф № 158, оп. № 1, арх. ед. № 64, л. 38—39. Сведениято е издадено на 23. III. 1982 г. От името на Доуруклий Андрей Николов и старци: П. Желев, Хр. Димитров, Ст. Стоянов и Милчо Еванов.

та река има развалини от стара крепост. Според преданието тя била римска и се наричала „Добрак“. Сега е известна под името Голямото кале. Движението по останките от зида предизвиква глухо тътнене, което навежда на предположението, че под него има неразкопано подземие. Селяните смятат, че подземието е имало изход на северната страна между скалите и е служело за скривалище при опасност. Малко по-на юг от Голямото кале има развалини от друга крепост—Малкото кале.

Според П. Делирадев и крепостта при с. Правлинно, както и тази при с. Войника, може да се свърже с византийската крепост Маркели, която е служила за изходна точка на няколко византийски походи против средновековна България. Проф. Златарски поставя Маркели при с. Войника, а Караиванов—при Карнобатския хи-сарлък.

В околностите на селото има 3—4 неразкопани могили.

IV. ПРОСВЕТНО ДЕЛО—УЧИЛИЩЕ И ЧИТАЛИЩЕ

Училището в селото било открито след Освобождението. Първоначално то се помещавало в стара паянтова постройка от колове и плет. По-сOLIDна, каменна сграда била построена след 1900 г. и била използвана до 1918 г. След това за известно време били използвани наети под наем стаи в частни къщи. През 1935—1936 г. била построена нова училищна сграда, която се ползува и до днес.

Кой е бил първият учител в селото, не се знае. Към 1900 г. учителствувал Руси Кондолов от гр. Ямбол, а след него до 1909 г.—Райна Петрова. Тя водила четирите отделения слято. През 1910 г. учителите ставали двама, а през 1924 г.—трима. (Между тях е бил и учителят Димитър Чанков, който даде ценни сведения за селото.)

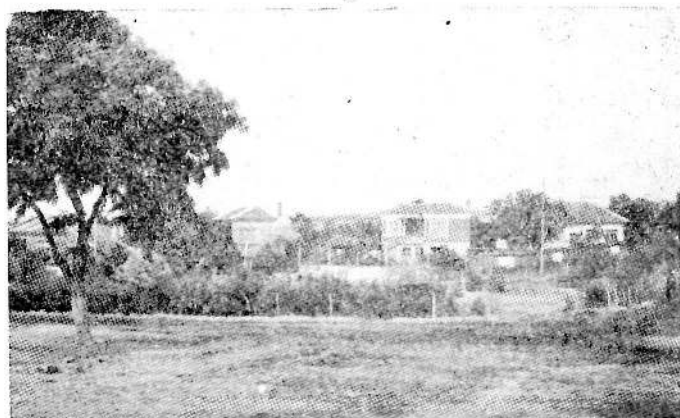
СЕЛО БОГОРОВО (АРПАЧ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

I. Местоположение

Село Богорово² е североизточен съсед на с. Люлин и отстон от него на 8 км (пък път), а от окръжния гр. Ямбол—на 31,5 км.

Разположено е в малка низина северно от Еркесията, недалече от голямата ѝ чупка, чийто вътрешен ъгъл е 150 градуса.

с. Богорово

Общ изглед

Землището му заема 7600 дка площ, от които 6800 дка—ниви, 400 дка—пасища, 200 дка—лозя и 200 дка—гори. През западната част на мерата протича Автанската река. Тя и няколко потоци, извори и чешми осигуряват сравнително добро напояване на цялата площ.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

Село Богорово е възникнало към 1825—1830 г. Първите му заселници, 10—15 души, дошли от Чирпански и Старозагорски села. Според местното предание те, като минавали по тези места да търсят няколко загубени бивола, попаднали в хубава низина, обградена с голяма дъбова гора. До слуха им достигнал ромон на течаща вода. Селяните потърсили и намерили извор с хубава, пивка вода. Цялата тази местност им харесала покрай другото и с черноземната си почва, затова се установили на постоянно местожителство тук.

Между първите заселници били семействата на Зл. Танев, Драган Станчев, Геньо Райчев, Таньо Узунов, Божилков, Чолаков и др.

По-късно дошли заселници и от котленски села.

Местото, където се е създадо селото, още от стари времена било наричано „Арпалъците“, т. е. ечемичища, тъй като в него се сее много ечемик. Оттук и наименованието на селото—Арпач. Стари селяни обаче разказват, че местността е била наименована така от селяните на с. Недялско, които сеели в нея ечемик, преди възникването на с. Арпач. Новото име на селото—Богорово, му е дадено в 1834 г. в чест на народния будител и основател на българския вестник—д-р Ив. Анд. Богоров, от Карлово (18.8—1892 г.).

2. Тип и характер на селището

Село Богорово още от възникването си е купно селище. Първите заселници изсекли част от околните гори и на разчистената площ си построили жилища—колаби с дворове от 2—4 декара, които заградени с плет от тръни. С течение на времето почнали да строят къщи от камък, дърво, кирпичи или тухли и да ги покриват с обикновени или марсилски керемиди. Към 1930 г. преобладавали едноетажни къщи с две стаи за живеене, салон и навес за добитък. Броят им бил към 80. В селото имало църква, строена през 1920 г., и училищна сграда.

Още при основаването на селото водата на извора, който останал в центъра му, била каптирана в чешма. Тъй като през лятото водата на тази чешма пресъхвала, по-късно направили и друга чешма в местността „Дебелата кория“. (Сега в стопанския двор на ТКЗС—то). В дворовете си селяните изкопали и кладенци. Тези водни източници се ползват и до днес.

В административно отношение с. Богорово до 1934 г. се е числяло към с. Пързеници, а сега е причислено към с. Недялско.

3. Население

Населението на селото е било винаги чисто българско. Първите 10—15 заселници били групирани в десетина домакинства. През 1890 г. то наброявало около 400 жители, групирани в 60—65 домакинства, през 1926 г. жителите му станали 492, а домакинствата—80—85. Според последното преброяване от декември 1965 г. с. Богорово брои 417 жители (210 мъже и 207 жени).

4. Народно стопанство до 9.IX. 1944 г.

Основният поминък на населението в с. Арпач (Богорово) още в миналото е бил земеделие и животновъдство. Първите заселници имали големи ниви по 500—600 дка и голям брой добитък. При разрастване на селото всеки селянин имал средно 250—300 дка. Нивите били засявани с ръж, зимница, ечемик. От добитъка развъждали овце, кози, говеда, крави, коне и др. Особени грижи полагали при отглеждането на ездитни коне, които чорбаджите с гордост изделили и показвали по околните села.

През 1881—1882 г. 14 стопани притежавали общо 1175 овце и 36 кози. За този добитък плащали 5440 гроша и 20 пари данък—беглик¹. Богатият селянин Кольо Георгиев притежавал 449 овце, а Георги Костов—260 овце. След Освобождението продължило развитието на земеделието и животновъдството. Развили се и някои занаяти. Към 1930 г. в селото имало 2 мануфактурни магазина и 3 кръчми.

III. ПОЛИТИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА СЕЛОТО ОТ 1878—1944 г. (ПРИ КАПИТАЛИЗМА)

Богатите селяни в с. Богорово влизали в буржоазните партии на Стамболов и Стоилов. Между тях се водели непрекъснато борби за надмощие във властта. Бележит политически деятел на селото до войните от 1912, 1913 г. бил стамболовистът Стаicho Драганов, който бил и най-големият богаташ тогава. Той бил дългогодишен

¹ ЦДИА, Ф № 158, кв. № 1, арх. св. № 64, л. 32—33. Сведението е извадено на 19.III. 1892 от кмета на м.г. Арпач Станчо Драганов и старей. В. Колев, Т. Гечев, Ив. в. Б. Георгиев. И.с.

помощник-кмет на селото и народен представител. След него помощник-кмет станал народнякът Вълко Танев, който останал такъв в продължение на 10—12 години. За него старите селяни разказват, че след потушаването на Септемврийското антифашистко въстание през 1923 г. не допуснал никой от селото да пострада.

По това време вече съществувала земеделска дружба. Няколко будни селяни пък симпатизирали на БРП (т. с.). Партийната организация в селото била създадена през 1941 г. Тя поддържала връзка с комунистическите групи от околните села и от гр. Ямбол подкрепяла партизаните от VI ВОЗ с храни, дрехи и др. Италианци на партизаните станали Стоян Тодоров, Христо Иванов, Матю Златанов. Комунистите били преследвани от фашистката власт, някои били арестувани. Особено много изстрадал Митю Златанов.

Селото си отдъхнало и заживяло нов живот след народната победа на 9. IX. 1944 г.

СЕЛО НЕДЯЛСКО (АФТАНЕ)

1. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

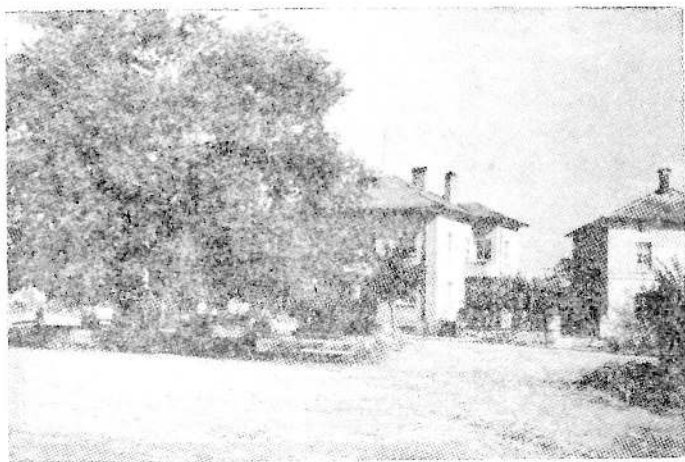
1. Местоположение

Село Недялско (Афтане) се намира на 4 км северно от с. Люлин и на 28 км източно от гр. Ямбол.

То е разположено близо до изворите на начален лив приток на Грудовската река, който селяните наричат Голямата река и е на пътя от гр. Карнобат за Одрин. 4 км южно от селото минава част от Еркесията, която му служи за граница със село Люлин. Землището на с. Недялско обхваща общо 40 330 дка площ, от които 32 000 дка—ниви, 6 000 дка—гори, 2 000 дка—пасища и 330 дка—лозя. Теренът му е равнинен. Най-високото място в землището е могилата „Държавица“ (висока 200 м).

По-известни местности в мерата са местностите: „Боев гроб“, „Стоянов гроб“, Кошу Йолан“, „Вакъфа“, „Катранджийското дере“, „Баш бунар“, Пенчевата келемя“, „Куртувица“ (Вълча могила), „Гергев игрек“ и др.

Местността „Боев гроб“ се намира западно от селото. В нея има хубава чешма. Стари хора от селото разказват, че на това място бил погребан един от първите заселници дядо Бойо, който умрял от чума, върлувала в с. Недялско и околните села в 30-те години на XIX в. За местността „Стоянов гроб“, северно от селото, пък разказват, че получила името си по името на убития в нея от черкези непокорен български младеж Стоян. Местността „Кошу Йолан“ (Сърнева местност), западно от селото, била малка поляна в голяма гора, в която имало много сърни. На тази поляна за последен път била забелязана сърна при заселването на селото. Наблизо до местността „Кошу Йолан“, северозападно от селото, се намира местността „Вакъфа“, която вероятно в миналото е била ленно владение на турска джамия. Тази местност представлявала голяма гора и затова селяните я наричали още „Черковията“ или „Дебелата кория“. Гората е вече изсечена и не личи, че някога е съществувала.

село Недялско

Старият бряст

ла. Местността „Катранджийското лере“ според преданието е получила името си поради това, че в дола (дерето) бил убит от турци и ограбен български търговец на катран. Местността „Баш бунар“ е красива, гориста местност. В нея има хубав извор със студена, вкусна вода, която е каптирана в чешма с 2 чукура, с 10 каменни корита и едно корито-пералня. През турско време тази местност е била убежище на български хайдути. В местността „Гергев игрек“ северозточно от селото има заклевени гори. Там се намират изворите на реката Гаванките. В тези извори хората често забелязвали да излизат букови листа. Геоложките проучвания показали, че изворите са изход на подземна река, идваща от старопланински върхове, покрити с букови гори. Местността „Новата кория“ — северно от селото, в миналото била покрита с голяма хубава гора. Днес тя представлява най-хубавото пасище на селото.

Землището на с. Недялско се напоява добре. В него се намират изворите за три начални леви притоци на Грудовската река. В посока от север към юг протича Голямата река, която набира водите си от няколко извора в местността „Тръстата“ и други околни места. Тя се влива в Грудовската река, западно от с. Люлин при язовира Къзълджика. Южно от с. Първенец се влива пък Селската или Афтанската река, чиито извори се намират северозточно

и близо до селото (Недялско). Тя тече в югоизточна посока и минава през с. Първенец. Далеч на северозток от селото са изворите на реката „Гаванките“, която прибира водите и на „Главчово дере“, тече през чужди землища и се влива при с. Правдино пак в споменатата Грудовска река. Няколко извори с пивка вода са каптирани в чешми. Такива са: „Вълчевата чешма“ и чешмата „Корията“ — южно от селото в старата гора, „Циганската чешма“ — северозточно от селото и др.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

На сегашното си място с Афтане (Недялско) е възникнало към 1810—1815 г. Първите заселиници спрели избора си на тези места поради наличието на изобилна вода, големи гори, хубави пасища и плодородна почва. Заселниците дошли от чирпански, старозагорски, новозагорски и карловски села

Между тях били: Георги Христов Бургията, Атанас Иванята, Таньо Узунята, Тодор Дичев Маразята, Бойо Жеков Мурадята, Миховчаата и др.

Преди да се установи на сегашното си място, селото се е местило на два пъти. Най-ранното заселване ще да е станало в началото на XVIII в., тъй като селото се споменава с стари пътеписи от това време. Намирало се е в местността „Вакъфа“. Селището е било малко. Населението му се е занимавало със земеделие и животновъдство. По време на размириците в Турция било изгорено към края на XVIII в. Избягалото население се приотило в местността „Баба Дана“, на 500—600 м от сегашното село. На това място селището просъществувало до началото на XIX в. Тогава пак било опожарено от кърджалии, след което се установило вече на третото си, сегашното място. И до днес по старите места, където е било селището, се намират следи от жилища. При разкопки са намерени домашни съдове като — гърнета, сачове, поници с дупки в тях за печене на кебап, оръжие и др. По време на чумната епидемия, вероятно към 1836—1837 г. селяните временно напуснали селото и живели в гората. (Там именно е починал дядо Бойо, който се бил заразил при едно слизание в селото за храна)

Със селяните от околните села афтанци поддържали добри отношения. Никой в селото не помни да имало в старо време някакви търкания и спорове за мера. Едва през 1928 г. възникнал спор със с. Сан-Стефано (Исмаил фак) за 3 000 дека земя в местността

„Баш бунар“, от дотогавашното голямо стопанство на с. Недялско. Този спор продължил 7—8 години, през които се стигнало до остри сражения, побоища и престрелки между селяните от двете села. Спорът бил разрешен от Пловдивски апелативен съд след оглед на мястото. Делото било спечелено от селяните на с. Недялско, които представили неоспорими документи за собственост. Селяните от с. Сан-Стефано мъчно се примирявали с неуспеха си и останали враждебно настроени дълги години (до 1944 г.).

Старото име на селото е Афтане. За произхода на това име съществуват две предположения: първото, че носи името на някой си български войвода Афтан (Витан), който бродил с хайдукката си дружина из тези места; и второто, че произтича от думата „Афтане“ (от арабски произход), което значи седмица, неделя. Новото име е български превод на старото по второто предположение.

2. Тип и характер на селището

През първите години след заселването жителите на с. Недялско живеели сгруппирани в прости къщи-колиби, с големи дворове, заградени с плет. По-късно започнали да строят къщи от кирпич и дърво и да ги покриват с обикновени керемиди. Първи направил такава пова, голъма къща за богателият след престоя си в Цариград Таньо Боев, син на заселника Бойо Жекон.

След Освобождението по-богатите селяни строили къщите си от тухли, камък, дърво и ги покривали с марсийски керемиди. Към 1926 г. преобладавали вече този тип къщи, които били хигиенични и удобни за живеене. Около тях имало дворове от по 3—4 дка, заградени с плет. Броят на къщите възлиза на 300.

През 1886 г. била построена селската църква, а в 1889 г. — училището. В началото на XX в. била построена пощенска и втора училищна сграда за развито се в прогимназия първоначално училище. През 1937 г. било построено ново училище на три етажа, с хубава училищна градина, а една година преди това — двуетажна общинска сграда.

В миналото селяните вземали вода за пиене от единствената селска чешма, направена при самия извор в сред селото от първия заселник Атанас Иванята. Чешмата била голъма, с два чучура. Тя, ремонтирана на няколко пъти, се ползува и до днес. Почти във всяка къща има и кладенец.

Село Недялско е било самостоятелна община до 1934 г., когато станало централна община на съставните села Люлин, Първенец, Правдино и Богорово. От 1945 г. до 1958 г. се отделя в самостоятелна община, а от 1958 г. и до днес е пак централна община на съставните села Люлин и Богорово.

3. Население

Населението на с. Недялско е било винаги българско. През 1926 г. то е наброявало 1636 души, а днес според последното преброяване през декември 1965 г. то има 1524 жители (756 мъже и 768 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

В Предосвобожденската епоха основният поминък на населението бил земеделие и животновъдство. Градинарството било слабо развито, а лозарство не е имало. В много старо време населението се е занимавало и с рударство. Нивите били засявани с различни зърнени култури. Жънели със сърпове и вършеели на хармани с коне или с дикани.

В селото се издигнали няколко богати селяни, които притежавали много земя и добитък. Такива били: Атанас Иванята, собственик на 600 дка ниви и 500 овце, Тодор Маразита — на 650—700 дка ниви и 550 овце, Таньо Узунята на 700 дка ниви, Георги Шишков — на 500 дка ниви и др.

Първоначално селяните мелели брашно на две малки воденици, построени на Грудояската река. Те били съвсем недостатъчни, затова много селяни ходели да мелят по водениците на р. Тунджа, където се бавели по 20—30 дни, докато им дойде редът. След Освобождението били построени още няколко воденици. Между притежателите им били Иван Барото, Кольо Атанасов, Миньо Иванов и др. През 1909—1910 г. синовете на Миньо Иванов — Кольо и Генчо, преустроили бащината си воденица в моторна мелница. Моторът, закупен от Англия, движел два камъка — за брашно и за ярма.

След Освобождението и Съединението стопанството на с. Недялско продължило да се развива при настъпилите по-благоприятни капиталистически условия. Селяните закупили повече земя. Обработваемата площ се увеличавала, подобрявал се и начинът на обработката ѝ. През първото десетилетие на XX в. селяните започнали да купуват селскостопански машини. От 1910 г. нататък постепенно почти всички селяни се снабдили с руски плугове, а след Първата световна война закупили и си служели с брани, веялки и др. Притежателите на първата, частна вършачка в селото били братята Великови. Две-три години след първата, те закупили още една. С вършачки се снабдили и други пет богати селяни: Васил Узунев, Кольо Баров, Нельо Димитров, Тодор Вр. Говедарски и Таньо и Димитър Христови. Към 1925 г. 30 семейства се снабдили с жетварки. Собствениците на жетварки и вършачки жънели и вършеели и на други селяни срещу заплащане в натура.

Продължавало да се развива и животновъдството. През 1881—1882 г. 43 стопани притежавали общо 2831 овце и 838 кози, за които плащали 16 780 гроша и 420 пари данък-беглик¹. Към 1911 г. броят на овцете нараднал на 10 хиляди. След войните обаче животновъдството намаляло. Все повече като основен поминък се налагало само земеделието.

По време на управлението на БЗНС селската земеделска общинска управа взела решение; заграбените още през 1901—1903 г. от частни лица земи от общинската мера и гора да се изплатят на държавата (на общината). Събраните по този начин суми били използвани за благоустройството на селото. Изключени били от обекта на горското стопанство към 3 000 дка заклеведени гори в местностите „Гергев игрек“, 2000 дка—в местността „Черковната кори“, 1 000 дка в местността „Гаванките“. Част от тази площ била продадена, друга—дадена под наем, с цел да се набере фонд за построяване на училище и за закупуване породиста добитък за разплод. Значителен брой селяни вземали заем от БЗБ, за да си купят земя или земеделски инвентар, тъй като всеки се стремил да получи повече зърнени храни.

През периода на фашистката диктатура и при заредните се икономически кризи обаче стопанството в селото започнало да запада, икономическото положение на селяните се влошило, мнозина се разорили. Така по време на голямата икономическа криза (1929—1933 г.) често явление било селяните да не могат да намесят на пазара пласмент за зърнените си храни. През 1930 г. възмутеният и съкрушен от това обстоятелство селянин Диньо Драганов изхвърлял храната си на улицата край търговските хамбари в с. Страджа (по същия начин постъпил тогава и Кольо Белчев от с. Богорово).

В с. Недялско още от 1908 г. съществувало кредитно-потребителна кооперация, основана по инициативата на Стоян Милков, бивш секретар-бирник на селото. Най-дейни кооператори били: Гено Колев, Желязко Бонев (касиер на кооперацията), Иван Гунчев, Бойо Пенев, Цоньо Тодоров, Иван Николов, Таньо Христов и др. Докъм 1925 г. кооперацията работела по-слабо поради силната конкуренция на няколкоко частни бакали. След това обаче тя постепенно укрепнала и през 1935 г. набрала към 800 хиляди лева делов капитал и 8 милиона оборотен (по стария курс на лева). Кооперацията закупила върлячка „Ренесанс“, която работела добре. В този период тя вече успешно конкурирала другите търговци, като продавала по-качествени стоки и на по-ниски цени. Задържалите се бакалско-манифактурни дюкани на Димитър Пенев, Михаил Нико-

лов и Пейо Дечев работели слабо. До 1944 г. в селото имало 8 частни кръчми.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

Положението на населението в с. Афтане (Недялско) по време на турското робство било много тежко. Големите данъци, плащани на държавата, безнаказаният произвол на държавните чиновници-нападенията, грабежите и безчестията на разбойнически банди угнетявали силно населението и го държали в постоянна несигурност и тревога.

Когато в селото пристигали турски големи-служители, те отсядали обикновено в най-хубавата и богата къща—в къщата на Таньо Боев. Той пък и другите селяни били длъжни да ги угощават изобилно.

Всрещ селото имало голям бряг (зпазен и до днес), а пред него—голям дюкян. В средата на бряга, между клоните бил направен чардак, до който се стигало със стълба. На дървото имало закачена с връв хлонка, която използвали за пропъждане на птиците—да не безпокоят „гостите“. През лятото чардакът бил любимото място за почивка на турските гости. Тук искали те да им се поднесат пържените кокошки, баница, луканки, пастърми и други мезета за ракията и виното. Тук си пиели те и кафето. Оттук издавали заповедите си, които трябвало да се изпълняват безпрекословно.

Черкези-разбойници често нападали селото. От тях пострадал много зле споменатият богаташ Таньо Боев с жена си. Една нощ няколко черкези от с. Исмаил-фак се вмъкнали в къщата му и почнали да го измъчват жестоко, за да им каже къде крие парите си. Откачали от бляжката (козина) нагоре-сидната желязна верига, на която висяло бакърче с ядене и я увидели около врата му. Изквизирали и жена му. Таньо издържал на мъките и не дал парите си. Жена му обаче починала наскоро от понесените страдания.

Друг път двамата разбойници на коне нападнали богатия овчар и смел българин Георги Шугата и приятеля му Георги Велич, когато били с овцете си в гората. Разбойниците изтъкали, че имат заповед да ги убият и накарали жертвите си да застанат един зад друг, та да ги застрелят с един куршум. Действително Георги Велич бил прострелян и издъхнал сред големи мъки. Георги Шугата не бил ранен, но се присторил на такъв, подражавателски гърчовец на приятеля си. Така той заблудил турците, които сметнали, че са го убиили и отминали с ограбените пари. (Георги живял още много години и през 1916 г. бил кмет на селото).

¹ ЦДИА, Ф № 158, от № 1, арх. ед. № 4, л. л. 33—31. (Сведението е издадено на 17. III, 1882 г. в с. Афтане.

От черкези бил убит и младият българин Стоян, известен с бунтовния си непокорен дух. Дълго време той успявал да се изплъзне от засадите, които му устройвали, но наскоро след сватбата си бил издаден и заловен от разбойниците. Те го отвели в гората край местността „Плавчев дол“ и там го убили (Оттам именно и името на местността „Стоянов гроб“).

По време на Освободителната руско-турска война когато турците масово се изселвали в Мала Азия, изселванците се черкези от Исманлъфак (Сан-Стефано) се насочили към с. Афтане „да направят яма“, т. е. да го ограбят. Селяните истръпнали. Някои побързали да се скрият в горите, други се събрали на мегдана в недоумение какво да правят. Обаче тогавашният вървещец на селото Войо Б. Жеков, мъдър и красноречив старец, пресрещнал черкезите във в. от селото. Дълго говорил той с тях и накрая успял да ги убеди да пощадят селото. С голямо облекчение и благодарност селяните посрещнали стареца, който ги извавил от грозницата ги опасност. Но изселващи се от с. Доуруклий (Правдино) черкези влезли в селото, ограбили много селяни, отвлекли много добитък и продължили пътя си към малкото пристанище Ченгене скеле (Отманлий, Бургаско), за да се качат на гемии и да отплават за Турция. Бързите успехи на русите обаче им пресекали пътя. Тогава въоръжени афтанци и люлинци образували защитни групи. Те договили турците и успели да си върнат заграбеното. Между защитниците били братята Руси и Райчо Боеви, Тодор Тодоров и др.

Георги Шугата и стадото му били отвлечени от друга група турци, която по суша се движела към Цариград. Една вечер турците спрели да нощуват някъде край Одрин и една изоставена къща. Късно през нощта, когато всички спели, Георги станал, предпазливо свалил хлопките от стадото си и го извел в гората. После, като се движел все из гористи местности и като избягвал срещи с турци, успял да се върне жив и здрав в селото си.

Също така ловко успял да се спаси и Иван Абраш-пехливан, 18-годишният син на Руси Боев. Той бил заловен от бягащите турци край с. Черган, на връщане от Ямбол. Турците спрели да пренощуват в с. Мидирис (Калачено) и накарали Иван да се бори с тях, а после легнали да спят. Иван издебнал удобния момент, избягал и през Бакаджиците се върнал в родното си село.

IV. ПОЛИТИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА СЕЛОТО ОТ 1878—1944 г.

Политическият живот в с. Недалеко през този период се характеризира със същите борби за власт между буржоазните партии, както и в цялата страна. До 1912 г. в селото борба за власт воде-

ли стамболовисти, народняци и демократи. През тези партизански времена не били подбирани средствата за постигане на желаната цел: демагогски обещания, лъжи, кавги, побойница и убийства. Така народняците Иван Тълчачата и Атанас Таслачата били убити от стамболовистите.

Когато пък при властта на народняците народнякът Митьо Милков бил избран за народен представител, той се сблизил с Фердинанд и управляващата класа и използвал властта за лични облаги. Закупил едно имение, (бивш турски чифлик в с. Чарда, Ямболско, мелница в с. Пашино и хамбарни в с. Страджа. Започнал търговия със зърнени храни и забогатял извънредно много. Народняците се почувствували господари на положението и преследвали по различен начин своите политически противници.

След катастрофалния завършек на войните от 1913 и 1915—1918 г. селяните, разочаровани от едробуржоазните партии, обрнали поглед към БЗНС и БРП (т. с.). По време на парламентарните избори през 1920 г. най-много гласове в селото спечелил БЗНС.

Интересен е следният случай, който говори за отношението на народа към буржоазните партии и който селяните от с. Недалеко отнасят към този период: на едно предизборно събрание трябвало да говори Андрей Ляпчев. Кметът на селото Руси Маравов наредил на селския пастир да докара селските магарета на мегдана, където цяло да се проведе събранието. Наредането му било изпълнено. Магаретата започнали да реват, да бягат, да се ритат и провалили събранието. Няколко години по-късно селска делегация в която участвувал и Руси Маравов, посетила Ляпчев—вече като министър-председател на сговорническото правителство, Ляпчев, който добре помнел опозоряването си, се заинтересувал какво прави Руси Маравов, без да подозира, че той стои пред него. Маравов не се смутил, а сам отговорил, че днешно „бог да го прости“ е починало.

Управлението на БЗНС било период на известно успокоение и икономическо преуспяване на селото. Данъците били намалени, проведени били редица благоустройствени мероприятия. Възможности да се продават храните чрез консорциума помогнала на селяните да избягнат грабителското посредничество на търговците и да запазят доходите за себе си.

Последният обаче Деветоюнски фашистки преврат през 1923 г. унищожил тези придобивки. Започнало преследване на земеделци и ляво настроени селяни.

В селото тайно почнала известна подготовка за Септемврийското антифашистко въстание, по преследваната и репресиите и осуетили.

Кървавата разправа на Цанковото фашистко правителство с комунисти и антифашисти принудила няколко земеделци и анархисти да напуснат селото. Някои, като например Руси Абрашев, емигрира-

ли в СССР; други преминали в нелегалност. Тодор Иванов Андонов и двама-трима негови другари се присъединили към нелегалните анархисти от с. Люлин и под ръководството на Тончо Статов участвували в обира на котленската банка. Нелегалната анархистична група убива тогавашния кмет на с. Недялско—Таньо Колев Каракачана и селянина Кремъка, от с. Стралджа.

Изострената класова борба по време на монархо-фашистката диктатура довела до основаването на партизна организация в селото в началото на 1933 г. Тя застанала начело на антифашистката борба в с. Недялско. През 1942 г. излезли в нелегалност и станали партизани младежите Слав Железчев Бонев и Кольо Цонев Тодоров.

Двамата младежи още като ученици се запознали с марксизма и възприели комунистическите идеи. Когато, след свършване на гимназия, отбивали редовната си военна служба, те развивали нелегална комунистическа дейност сред войниците. В началото на 1942 г. били пуснати за 20 дни в домашен отпуск, но понеже се осъмнили в тях, военните съкратили отпуската им и поискали незабавно да се върнат в частта си. Обаче, предупредени от свои другари-войници, Слав Железчев и Кольо Цонев не се върнали, а минали в нелегалност. Те се свързали с ямболския партизански отряд и започнали своя героичен партизански живот.

След няколко месеца излезли в нелегалност и станали партизани Иван Матев Вълчев, Панайот Атанасов, Железчо Иванов Колев. През пролетта на 1943 г. от селото излезли като партизани още Димитър Русев Тодоров, Вичо Русев Стоянов, братята Руси и Димо Георгиеви Димови, Слав Железчев Димов и Христо Тодоров.

Други смели селяни от с. Недялско станали ятаци на партизаните. Те били: Иван Брайков, Железчо Бонев, Неделячо П. Узунов, Димитър Колев, Станка Стоянова, Георги Димов Добрев, Тодор Желязков, Иван К. Мановски, Петър Янков.

Властта вземала най-крути мерки срещу партизани и ятаци. В селото често били извършвани блокади, претърсвани били къщите на съмнителни за властта селяни, ванасяни били побонща.

Слав Железчев Бонев загинал на 17. XII. 1943 г. Той, при една акция в с. Земен, бил издаден от предател. Къщата, в която се укривал, била завардена и Слав Железчев бил убит из засада.

Слав Стоянов Колев пък бил убит от охраната на ж. п. линия край с. Стралджа, когато с група нелегални преминавал ж. п. линията, югоизточно от същото село.

Други двама партизани—Христо Тодоров и братът на Слав Железчев—Боньо Железчев, след една акция се измъкнали живи в Стара планина, където при престрелка с фашисти били ранени, но не били заловени.

През 1944 г. (на 30. VI.), поради предателство, в землището на с. Недялско били открити и обградени от жандармеристи трима пар-

тизани от Ямболско, които след твърда съпротива загинали в боя. Между тях бил и Георги Калчев (Ламията), който след свършване патроните се самоубил с последния си куршум. (За убитите партизани селяните съчинили песен).

При една блокада през 1944 г. били запалени къщите на Цоньо Тодоров, Иван Брайков, Железчо Бонев и Георги Димов, чиито синове били партизани, а те самите—ятаци. Подпалена е била и къщата на ятака Руси Абрашев, който се бил завърнал през 1936 г. от СССР. Всички ятаци били арестувани и осъдени на доживотен затвор. Само Неделячо Узунов, който, връщайки се от полето, бил заловен от група жандармеристи, бил застрелян всред селото.

Борбата в навечерието на 9. IX. 1944 г. се изострила все повече и повече. Напразно беснеели палачите. Въпреки понесените страдания и дадените скъпи жертви, селяните от с. Недялско стояли твърдо на своя боен антифашистки пост и с радост посрещнали Деветосептемврийската народна победа.

V. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ С. НЕДЯЛСКО

Песен за убийството на тримата партизани

Снощи минах, мамо,
през с. Недялско.
Там заварих, мамо,
дор три пресни трупа.
Първият труп беше
адвокат-Ламията.

Вторият труп, мамо,
е на даскал Николай,
а третият труп беше
Васката-майстора.
Те измряха, мамо,
за нашта свобода.

Песен за Цветана и Генчо—двамата

Слушайте, мало и голямо,
бащи още и майки,
моми, булки и ергени,
че кой когото обича
за него да се ожени.
Чудо е голямо станало
в село Недялско, Ямболско,
с Цветана и Генчо—двамата.
Че те са двама вземали,
голяма сватба вдигнали.
В нетък я почнали,
в сряда було хвърлили.
Почна Цветана да шета,

да пере, още да маже.
Васила и Руса—зълзата
и по-голямата стърва,
те се на Цветана присмиват,
че от нищо, нищо не знае,
тя къща работа не умее.
Чиниите тя ги измива,
а зълзата ги премива.
Когато дрехи нишира,
стървата ги пренира.
Цветана, булка хубава,
чудом се чуди и мас
на какво първом да угоди.

Минават два-три месеца.
Една вечер, кат си легнали,
тя на Генчо думаше,
„Генчо ле, първа правдино,
Генчо ле, първо веичило,
как ще, Генчо, живея
при тия хора проклети.
Аз ще те, Генчо, налусна,
край на живота си ще сложа.“
Генчо я силно удари
и на жена си думаше:
„Не искам смехове да правини,
хагъра им само ще гледаш
на свекър и на свекърва,

на зъва на егърва.“
Сутринта тя рано ранила
и у майкини си отишла.
Всички ги в къщи сварила.
Седнала и заплакала,
плакала и нареждала,
че много лошо живее
при тия хора изедни.
„Аз вече твърдо намислих,
край на живота си да сложа.“
И си навънка излезе,
пишпенце с руфия извади,
бързо го вдигна и изни,
и се от душа раздели.

СЕЛО ПАЛАУЗОВО (АВЛАЛИЙ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Друг северен съсед на с. Люлин е с. Палаузово. То отстои от нашето село на 14 км, а от окръжния гр. Ямбол—на 28 км.

Селото е разположено в долината на река Мочурище (Азмак дере). То е в съседство още със селата Воденичане, Иречеково, Маленово и Недялско.

Теренът на землището му е равнинен. Общата му големина е 13 290 дка, от които 12 000 дка са ниви, 290 дка—пасища и 1 000 дка—гори.

По-забележителни местности в землището са: „Къз мизар“, „Каяджика“, „Черкезкото дере“, Хисарлъка“, „Хотуля“, „Чешмите“, „Текето“ и др.

Местността „Къз мизар“—Момин гроб се намира югоизточно от селото. Селяните обясняват наименованието ѝ със следния случай: в миналото една мома от с. Воденичане пристанала на момък от с. Недялско. Братята на момата настигнали двамата млади по пътя за селото, убили сестра си и я погребали на това място. Местността „Черкезкото дере“ е почти сух дол в североизточната част на мерата. Нарекли го така, понеже все по него минавали черкезите, когато идвали да нападат селото. Близо до това дере е местността „Каяджика“, в която се намират селските лозя. В нея бил убит от двама турски слуги палаузовският овчар Диньо, за когото народът съчинил песен. „Текето“ е малка височина, която се издига северно и близо до селото. Някога тук е имало турско параклисче, което отдавна е разрушено. Напоследък оттам е изваден и последният основен мраморен камък на постройката.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

Село Палаузово е основано към 1825—1830 г.

Първите заселници били предимно българи, дошли от старо-загорски села, затова и до днес палаузовските селяни се наричат „загорци“. Неизвестно откъде тук дошли и няколко турски семейства. Знае се името само на един от първите заселници — някой си Каньо Турлака, чиито днешни потомци според селяните са Турлакови.

По време на Освободителната война (1877—1878 г.) жителите на селото за известно време го оставили, но впоследствие пак се завърнали в него. Само някои се изселили в Добруджа и Русия, където и останали.

В миналото селото е носело името Авлалий. Предполага се, че то е получено от един гроб (теке), който е служил за свято място—евледа, на живеещите тук турци. Те назовали селото Евледа. По-късно българиите променили името в Авлалий, което повече донядало на техния говор. Възможно е обаче това име да е потурчено и да има гръцки произход — да идва от корена на гръцката дума „авле“ — двор, заградено място. През 1934 г. селото е наименувано Палаузово в чест на Никола Хр. Палаузов, народен възрожденски книжовник и съратник на съгражданина си Априлов.

2. Тип и характер на селището

При заселването си селището било малко. Състояло се от 25—30 къщи-колиби, разположени наблизо една до друга. По-късно започнали да строят по-солодни къщи от камък, дърво и кирпичи.

След Освобождението строили по-хигиенични къщи и от тухли и ги покривали с керемиди. Дворовете (от 2—4 дека) били заградени с плет от тръни. Към 1926 г. вече някои богати селяни си издигнали двуетажни къщи с изби. Тогава селото се състояло от 170 къщи, а сега има 180 къщи.

Селяните се снабдяват с вода от 4 чешми, строени през различно време. Най-стари са чешмите „Гюра“ и „Чорлу“. Чешмата „Гюра“ е наречена така поради изобилната вода, която блика от нея. За чешмата „Чорлу“ се смята, че е наречена така, защото е била строена от циганин със същото име. Към 1925 г. била поправена и снабдена с две каменни корита. През 1929 г. поради големия студ чешмата замръзнала, коритата се напукали. Тогава наново била поправена от неизвестен майстор от с. Правдино. Тъй като покрай чешмата „Чорлу“ минава шосето за Стралджа, на

тази чешма появили добитъка си и селяните от съседните села Правдино, Първенец, Богорово, когато с колите си носели храните си на тази гара. Почти във всеки двор има и кладенец, чиято вода се използва за домашни нужди.

3. Население

Населението на с. Авлалий (Палаузово) в миналото е било разнородно — българско и турско. След Освобождението турците се изселили и селото добило чисто български облик. През 1926 г. то наброявало 836 души, а днес — 647 души (326 мъже и 321 жени) — по преброяването през 1965 г.

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Основният поминък на населението на с. Палаузово било земеделието и отчасти животновъдството. Нивите били засявани със зърненица, ръж, ечемик, царевича, слънчоглед. Отглеждали различен едър и дребен добитък, особено много овце и коне. Конете на първите заселници били виски (каракачански). Към 1880 г. някой си дядо Драгия докарал от гр. Стара Загора хубави коне и оттогава започнало подобряването на породата им. (Днес палаузовци също са известни с хубавите си коне.)

По време на турското робство в селото имало два големи чифлика: единият — в северозточната част на селото, собственост на турчина Алиолу, другият — в западната част на селото, собственост на гърка Костаки.

След Освобождението чифликчиите продали имотите си и напуснали България. Селяните на Палаузово закупили земята на бившите чифлици по колективен начин — събрали по списък пари за изплащането и всеки получил според внесените пари съответното количество декари земя.

През 1881 г. 31 стопани притежавали общо 1 805 овце и 74 кози, за които добитък плащали 8455 гроша и 20 пари данък-беглик.¹ Селянинът Димо Дуков притежавал 372 овце, Куман Колев — 176, Иван Желев — 121, Стоян Георгиев — 101. През 1930 г. в селото имало вече открита кредитно-потребителна кооперация „Искра“, която работела добре.

Най-старият пазарен център на с. Палаузово за зърнени храни бил гр. Бургас, за добитък — гр. Стара Загора.

¹ ЦДИА, Ф № 158, оп. 1, гр. ед. № 64, л. 14—15. Сведенията е издадено на 16. III. 1882 г. от кмета на село Авлалий — Георги Богданов и старей — П. Тончев, М. Андреев, Нв. Желев, Ст. Куманов.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

1. Минало на селището преди падането ни под турско робство

В местността „Хисарлъка“, източно от селото, някога се е издигала голяма крепост. Днес вече не личат следи нито от стените, нито от постройките, намиращи се в крепостта. В същата местност между дълбоки долове се издига голяма могила, от която при конане се изваждат тухли.

Занадго от „Хисарлъка“ е минавал стар път с посока от север към юг, известен и досега с турското наименование „Таукчи йолу“, т. е. птичи път. В местността „Чешмите“, южно от селото, при разкопки са открити следи от зидове, керемиди, домашни съдове, пари и др., което говори, че тук в миналото е имало старо селище.

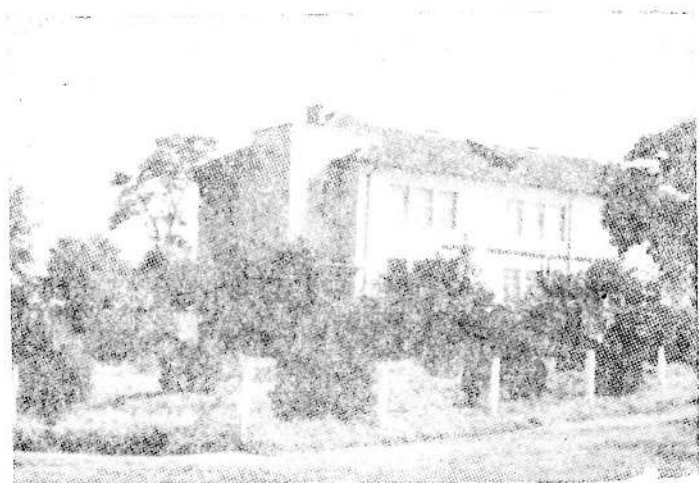
Като взема под внимание важното съобщително значение на селото в миналото, развалините и старото му име, П. Делирадев изказва предположението, че тук може да е била средновековната крепост Авли, която К. Иречек и проф. Златарски поставят в Сливенско (Иречек — при с. Гавраилово, проф. Златарски — при с. Горно Александрово). Той допуска също, че тя може да е и крепостта Лардея.

2. Турско робство и Освобождение

По време на Освободителната Руско-турска война с. Палаузово било нападено от бягани за Турция черкези и турски разбойници. Имотът, честта, животът на селяните били изложени непрекъснато на опасност. Изплашените селяни напуснали селото и се скрили в околните гори. Някои се криели в местността „Гъола“, която била блатиста местност, покрита с гъст, почти непроходим жавар и турците не се решавали да ги търсят там.

Все пак веднъж, когато две селянки — баба Гичевца и баба Дараджанка, крадешком се промъкнали в селото за храна, били забелязани от разбойници и хванати. Черкезите ги завели в селото и понесали да им кажат къде в къщите има скрити пари. Тъй като селянките упорито мълчали, подложили ги на жесток бой и мъчения, а после с вързани ръце ги заключили в една къща. След отминаването на черкезите, селяните се завърнали в селото и измъчените жени били освободени.

За известно време след войната селяните били безпокоени от законите, кражбите и убийствата на някакъв разбойник Диньо Шайката, който бил закрилян от Райно Дончев. Най-после те из-

Село Палаузово

Училището

молили Райно Дончев да го издаде и го убили в скривалището му в една селска воденица. Така селото си отдъхнало и заживяло по-спокойно.

IV. РАЗВИТИЕ НА ПРОСВЕТНОТО ДЕЛО В СЕЛИЩЕТО

Началото на учебното дело в селото датира от 1871 г. Първ учител бил Драгия Ж. Дараджанов. Първата година той обучавал 10—15-те си ученика в овчата кошара (ъгъл) на селянина Станчо Канев, а по-късно в една килия при селската църква, подарена за целта от църковното настоятелство. Обучението тогава било килийно. Децата се учили да четат и пишат на черковно-славянски, учили нанзуст 2—3 църковни книги. Смятането било съвсем слабо застъпено.

След Освобождението, през 1882 г. със средства, събрани от селяните, и с материали от бившите чифлишки постройки било построено ново училище. То се състояло само от една стая. През 1899 г. била направена пристройка, като бил издигнат и втори етаж. Училището заемало две стаи в горния етаж, а в долния се помещавал общинският хамбар. Учителите по това време станали двама. По-късно, поради нарасналия брой на учениците и

Долният етаж бил пригоден за две учебни стаи. Учителският персонал се увеличил на 4 учители. Училището било най-голямата сграда в селото и изпъквало като висока кула над останалите къщи.

В това училище се водели учебните занятия до 1938 г. През същата година бил построен първият етаж на днешното училище със средства на селото. През 1940 г. със средства, подарени от учителите Кина и Диньо Лечеви бил построен и вторият етаж.

След 9. IX. 1944 г. признателните селяни на с. Палаузово на именovali училището на името на народните учители и дарители — Кина и Диньо Лечеви. Днес то е разсадник на истинска народна просвета.

V. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ С. ПАЛАУЗОВО

Песен за овчар Диньо

Диньо шлетя пасеше
в местността Каяджика,
покрай възмака в чирите,
Куруджин се га Диньо закашца
жив да го хванат и бият,
Но Диньо се не подчинява,
пред турци глава да склания,
На майка си думи думаше
„Ази се от турци, майко, не плаша
от Ахмед и Хасан двамата,
пазачи на мерата чифлика.“

Но те го скрином лебзали,
лебзали и го хванали,
Искани му ръце да вържат,
да вържат и ги кръстосат,
Но Диньо им се не отдава,
смело се от турци отбранива,
Тогва Ахмед разбира,
че с Диньо шета не бива,
Със страх се назад извива
и вожа си в Диньо забива.

Песен за Калинка и Димитър Момчеви

Чувайте, мало и голямо,
какво е чудо станало
в Пашакьой, село голямо —
за Калинка Ганьо Кирова
от с. Палаузово
и Димитър Момчев от Пашакьой
какво са чудо направили.
Като се двама вземали,
вземали и заживели,
Майката на Димитър — мащеха,
тя квил от туй не стага,
че се двамата разбират,
Тя на Димитър думаше:
„Димитре, сине, Димитре,
ти като ходиш в къра,
в къра, сине с конете,
твоето булче хубаво
с други мъже говори
приказки, синко, любовни.
Димитър се от туй разгневи,
Сутрията рано станали,
До обед са жетва женали,

До обед са жетва женали,
след обед през село минали
Димитър си бръснача натъкъл
и като за лива отишли,
на нивата в Еледжика,
Димитър кове разприяга,
Калинка гива зажелва,
Димитър Калинки думаше:
„Калинке, либе, Калинке,
я ела да си починеш,
вода студена да пиеш.“
Калинка сърпа остави
и при Димитър отиде,
Димитър я за коса улови
и я на земята повали,
та ѝ главата отрязва,
Меден ѝ език говори:
„Димитре, либе, Димитре,
три години става се водни,
никога не сме се скарали,
Какво съм сега егршила,
та ми главата отрязва.“

СЕЛО ИРЕЧЕКОВО (АРНАУТКЪОЙ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Иречеково се намира на 8 км западно от с. Люлин и на 18 км източно от гр. Ямбол.

Разположено е северно от Еркесията, в подножието на един от Бакаджиките, който носи неговото име — Иречековски Бакаджик (Големия Бакаджик). През селото минава малка река — Селската, набираща водите си от това възвишение. Село Иречеково е в съседство още със следните села: Палаузово — на север, Търнава и Джинот — на запад, Челник и Победа — на юг, Недялско — на изток.

Землището му заема общо 28 800 дка площ, от които 26 600 дка — ниви, 1 200 дка — пасища и 10 000 дка — гори. Теренът му е предимно равнинен с плодородна черноземна почва (смолници).

Напоояването на мерата в миналото не е било особено добро. Построените след 9. IX. 1944 г. пет язовира (два на Селската река, един на р. Гаванките и два на Грудовската река) са допринесли за подобряване на напоояването. Няколко потока, извори и чешми също оказват благоприятно въздействие в това отношение.

Повечето от чешмите са стари, поправени в по-ново време. „Поновата чешма“ е една от най-старите. Строена още в турско време със средства на църквата. Намирала се е в църковния двор, където растели няколко високи бряста. Турските първенци обичали да почиват на чардака, направен сред клоните на най-голямото дърво. Много стара е и „Лозенската чешма“, близо до шосето Иречеково — Люлин. При неколнократните поправки чешмата е снабдена с корита за поене на добитъка. Тъй като се намира на стотина метра южно от селските лозя, използват я и при пръскането им. „Кукурската чешма“ се намира в местността „Дебелата корня“, северозападно от селото. Строена е през 1925 г. със средства, събрани от селяните, облечени като кукери, които играели на Кукерозден (след великденовски заговезни). В миналото чешма-

та е била пак на същото място, но е била разрушена от иманяри. Чешмата „Кюнта“, на границата със с. Недялково, е чешма с изобилна пивка вода, използвана особено много през лятната полска работа. „Дядовата Гьоргева чешма“ е на юг от селото. Тя има изобилна вода. Използува се за водопой на овцете на ТКЗС-то. Чинто къшли са наблизо. „Дядовата Кръстева чешма“ се намира също южно от селото, наблизо до обора на селсъвета и до някогашна турска баня — хамам, която вече не съществува. Наречена е на името на селянина, който я е строил. До тази чешма в старо време са кодели курбан за дъжд, а на Софинден правили маслосвет и молебен.

Нови са чешмите „Шипката“ и „Козарките“, строени през 1950 година от селсъвета. Чешмата „Шипката“ се намира на върха на Бакаджика до голям шипков храст. От нея утоляват жаждата си селските ловджии, когато са на лов из планината.

Стари, разрушени чешми, които са оставили името си на мястото, където са се намирали, са: „Мачевата“, „Повчевата“, „Палчевата“ и други.

По-забележителни местности в иречековското землище са следните: местността „Къшлите“, на юг от селото, до голяма канара — Камъка и по течението на дерето на люлинската чешма „Баба Гана“. В турско време на това място били къшлите на богатия турски чифликчия Авуз, от с. Воденичене, който имал цял сюрек (стадо) говеда и цял сюрек биволи и бизоници. В най-долния край на дерето (дола) било направено „Калило“, заградено с висока стена, в което лежали биволите. (Оттам и името му Авузовото калило). На това място и до днес личат следи от него. Селяните разказват, че тук бил убит от разбойници един българин, овчар на чифликчията, тъй като убийците смятали, че у него има чифликчийски пари. И до днес иманяри копаят тука с надежда да намерят пари. На около 300 метра южно от чешмата „Баба Гана“ по дола ѝ се намира местността „Клиските въгли“. Говори се, че в миналото в нея били къшлите на трима братя от с. Жеравна, които идвали през лятото да пасат тук овцете си. Идването по тези места жеравненци наричали — в долното поле, за разлика от отиването им в Добруджа, което наричали — в горното поле. Между селото и местността „Къшлите“ се намира друга местност — „Велев гроб“, наречена на името на убития в нея от турци богат българин Сербез Вельо от с. Могила, чинто биволи по-късно също лежали в Авузовото калило. За този Сербез Вельо и за смъртта му селяните съчинили песен, която пеели по седенки и по сборове. В полите на Бакаджика, 7—8 км югозападно от селото, има местност „Гаванките“, наименована така по името на десетте извора, които си издълбали места в канарите, прилични на гаванки. В местността се

Село Ирчеково

Съветът

издига могила, откъдето на Тодоровден започват традиционните надбягвания с коне до селото. Още по на юг, пак в полите на Бакаджика, има скала „Шилестият камък“ или „Караул таш“. По-край „Караул таш“ минавал стар път, който водел от Страджа за с. Челик през иречековското землище и Бакаджика. От високия камък се виждал почти целият път. По този път минавал керванът на турската хазна и богати търговци. Говори се, че българските хайдути Кара Кольо и Димитър Калъчлията, които действували в планината, поставяли стража на камъка, за да следят движението на кервана, та да го нападнат в удобен момент. Затова замръкналите на път турци предпочитали да пощуват в ханчето близо до пътя, а на сутринта, до светло, да минат Бакаджика. Пак с дейността на двамата хайдути според преданието е свързано името на местността „Арабската поляна“ в Бакаджика. На тази поляна бил убит от Кара Кольо и Димитър Калъчлията един турчин, пащач на турската хазна с прикор Арабчето, който се хвалел, че него куршум не го лови и не се страхува да минава нощем през Бакаджика. Местността „Логоза“, на 3 км западно от селото, е гъста гора при Търнавската река, която се влива в реката Мочурница. Тук по време на Междусъюзническата война (1913 г.) се криели селяните от село Търнава, когато научили, че турците приближават старата

българска граница. На източната част на Бакаджика има местност „Бабиния Еньовчен манастир“, наречена така уж по името на някаква си баба Еньовца, която била сънувала, че на това място има светена вода и на няколко пъти копала из местността. Тук са се видели много отровни змии — пепелянки, и затова местността още се нарича „Зъмското мътило“. На северозапад и близо до селото се намира местността „Мараша“, която представлява голи хълмове, почти без трева и храсти. Рядко и то само през пролетта някой овчар докарва стадото си тук на паша. В миналото обаче тази местност била покрита с гъста гора и хубави пасища.

Според много популярно предание, по време на турското робство в тази местност живеел богатият селянин дядо Янко с четиримата си сина, снахи и внуци (всичко 16 души). Тук били къщите, нивите и къшлите им за добитък — предимно овце и кози. Цялото това голямо семейство живело далеч от селото, защото синовете на дядо Янко били буйни, свободолюбиви и не се подчинявали на турците. Веднъж като се намирили в гората, братята били нападени от черкези, които им поискали даром два овена за клане. Тъй като не получили овните, черкезите се закачили да си отмъстят. И действително една нощ, наскоро след този случай те се промъкнали в къщата на дядо Янко, мислейки, че е сам, и му поискали всичките пари, получени наскоро от продажбата на много овце. Той отказал. Тогава черкезите почнали да го измъчват жестоко. Синовете му обаче, които си били в къщите, чули виковете на баща си и се спуснали да му помогнат. Дотичалият пръв убил с тогата си един от черкезите, но те били много и били обградени цялото стопанство. Започнала престрелка, в която двама от братята загинали. Останалите 14 члена на това голямо семейство били заловени живи, отведени на най-високия хълм на „Мараша“ и били избити. По-късно селяните нарекли лобното им място „Янкова гробница“, а мястото на запустелите им къщи и къшли — „Янков юрт“, изопачено „Янкорту“.

По стар обичай, пазен и до днес, всяка пролет, когато играят „пенеруда“ за дъжд, селските момичета идват да прелеят тези гробове и да поставят на тях цветя.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

Кога е възникнало с. Арнауткьой (Иречеково), не се знае. То обаче е едно от най-старите съседни на с. Люлин села. Сигурно е, че вече е съществувало през XVII в., защото в един

турски документ за първи път се съобщава за с. Арнавуд през 1609 г. и защото исторически факт е, че през 1637 г. в него е пощувал султан Мохамед IV, когато се е връщал от лова си в Равна гора и е пътувал за Пловдив.¹

Първите заселници на селото били арнаути-албанци. По-късно се заселили българи, преселници от Пловдивско, Чирпанско, Старозагорско, които напуснали родните си села по неизвестни причини.

Най-напред селото било разположено по на юг от сегашното му място. След това, когато дошли българите, те се заселили на север от брега на малка река „Селското дере“, привлечени от изобилната вода на извора и от хубавите дъбови гори.

Между първите заселници българи били: Иргезият род, Рогошевият род, Филиповският и др.

Старото име на с. Арнауткьой му е дадено по наименованието на най-ранните му заселници-арнаути. През 1934 г. е преименувано Иречеково, в чест на известния чешки историк д-р К. Иречек (1854—1918 г.), голям познавач на българския народ, на неговата земя и история.

2. Тип и характер на селището

Първите заселници българи си направили къщи-колиби, разцветили наоколо им дворни места, които заградили с плет. Селото тогава се състояло от 25—30 къщи. С течение на времето строежът на къщите се подобрил. През 1858 г. в центъра на селото била построена селската църква „св. Димитрий“. През 1884 г. селото наброявало 120 къщи, строени по „нов архитектурен стил“, както пише П. К. Златаров в статията си, печатана във в. „Марица“.² Същият дава възгоржено описание на местоположението и общия вид на селото. През 1930 г. преобладавали едноетажни къщи с по две стаи и салон, строени от кирпичи, камъни и плет и покрити с обикновени керемиди. Те всички имали южно изложение.

Селото се снабдява с вода от трите селски чешми: „Дядо Стояновата“, „Аговата“, „Поповата“ и от кладенци. Най-стара е „Дядо Стояновата“ чешма, строена още от един от първите заселници със същото име. Тя била направена при самия извор на малката рекичка, край чийто бряг са се заселили. (Днес водата ѝ се използва повече за водопой на добитъка на ТКЗС-то.)

¹ Вж. История на с. Люлин, стр. 67.

² В. „Марица“, год. VII, брой 617 от 5. VI. 1884 г.

„Аговата“ чешма се намира на левия бряг на друга малко по-голяма река, която извира северно и наблизо до Бакаджика и тече през селото. Чешмата била строена от един богат турчин-ага, който живеел от същата страна на реката. Срещу чешмата се намирала голяма поляна, на която турските беглики са събирали беглика. Затова и до днес мястото се нарича „Беглишкият харман“. Чешмата сега е поправена. Тя е с два големи чучура и има изобилна вода, много добра за пиене. На есен селяните белят на нея платната си. „Поповата“ чешма се нарича така защото е строена в миналото със средства на църквата. Намира се до самия църковен двор. Водата ѝ е добра за пиене.

3. Население

Най-ранните заселници на с. Иречеково били албанци, а по-късно преобладавали българите. През 1926 г. селото наброявало 1524 жители, групирани в 270 домакинства. Днес, според последното преброяване от 1965 г., общият брой на населението е 1738 души (890 мъже и 848 жени). От тях само 15–20 души са цигани. Те живеят в северозападната част на селото.

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Основният поминък на населението още от най-старо време е бил земеделието. Нивите си селяните засявали със зимница, счемик, царевича, слънчоглед, фий и други.

Занимавали се малко и с животновъдство. От добитъка отглеждали главно овце и кози. През 1881—1882 г. 40 стопани притежавали общо 2186 овце и 1452 кози, за които плащали 16371 гроша и 320 пари данък-беглик.¹ Вълко Филипов имал 372 овце и 202 кози, Петко Стойнов — 236 овце и 47 кози, Кольо Петков — 155 овце и 123 кози, Даньо Колев — 152 овце и 58 кози.

По-главни занаяти, с които се занимавали селяните, били абаджийство, железарство, ковачество, дърводелство. Циганите се занимавали с джамбазлък и отчасти с ковачество. През лятото образували наемни групи и жънали на иречковските богати земеделци. При капитализма циганите живеели зле, някои дори били принудени да просят.

¹ ЦДНА, Ф № 158, оп. 1 арх. ед. № 61 л. 26—27. Сведенията е издадено на 15. III. 1882 година от кмета на с. Арнаутой Ст. Петров и старей Ив. Галев, Димитър Траев, Минчо Танасов и Таньо Димитров.

В миналото богати селяни построили пет воденици, на които мелели брашно и селяните от съседните села Търнава и Палаузово. Най-стара била Цветковата воденица, построена там, където реката „Гаванките“ се влива в Търнавската река. Също много стара била и воденицата на дядо Генчо Катъра по течението на „Селското дере“ в местността „Хамама“. (Днес водениците не са запазени). Към 1910—1912 г. била построена моторна мелница на съдружниците Генчо Катъра, Дончо Мачев и братя Савови. Тя се намирала отначало в центъра на селото, в дворовете на Генчо Катъра и братя Савови, после била преместена на края на селото, на левия бряг на реката. Поради неразбирателство между съдружниците, мелницата била продадена на Христо Вълчанов от с. Страджа, а той пък я продал на В. Ланчидов от с. Недялско (През 1947 г. тя била национализирана).

В селото имало 4 вършачки, собственост на богати селяни-съдружници.

Най-старият дюкян-кръчма се намирал на брега на реката, на югозапад от църквата. В последните години преди 9. IX. 1944 година той бил преустроен в дарак за влачене на вълна и на края — в петмезийница. (Сега е разрушен).

5. Етнографски сведения

Носии

Мъжете носели гайтанлия потури и антерни, на кръста — червен пояс. На краката си навивали навои, завързани с черни върви и се обували с цървули, на главите си слагали кожен калпац.

Жените се обличали с широки, дълги до петите вълнени рокли, препасвали се с дебели вълнени престилки и сребърни колани. Тази носия е известна като „връжовска“ носия. (Такива носии носели жените и от с. Недялско, Страджа, Воденичене. Женските украшения били: обици от рубета или алтъни, гердани и сребърни гривни.

Народни песни от с. Иречеково

Вельо Иванка думаше:
„Иванке, либе, Иванке,
събери, либе, медкия,
на шала ресии пресучи,
че съм писмо получил
от дядо Гено даскала,

че нямало ми, Иванке,
два чифта руси биволи.
Ще ида, либе, да видя,
да видя, да ги свамеря.“
Иванка Вельо думаше:
„Недей ми ходи, Вельо ле,

в туй ми село Арнауткѡй,
че туй е холян пѡмама.
Своин ходих, Вельо ле,
за вода бистра, студѡста
и минаф Вельо ле, либе,
аз минаф край кафенѡто.
То пълно беше с турци,
Един се други питаха:
„Таз ли е на Вельо булката,
на Вельо баш хубавѡта,
на Вельо баш сѡрѡбѡши?“
Иванка меджия събрала,

момѡцѡта и момѡцѡта,
На шала ресни пресука,
Сутринта Вельо подранил
и в Арнауткѡй пристигнал.
Дядо ми Гѡно попитал:
„Кѡде ми са биволѡте?“
Даскалѡт тѡй му отговѡри:
„В Бакаджика на паша.“
Кѡм Бакаджика Вельо потеглил,
На пѡт са го турци срещнали,
и на шиур убил.

IV. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

1. Старини в землището на селото до турското робство

Според старо предание на Арнаутския (Иречековския) Бакаджик през Средновековието е имало кула за наблюдение на границите, каквито имало и на другите Бакаджници. Това предание е създадено вероятно поради близостта до Еркесията и не е лишено от правдоподобност.

2. Турско робство

През тежкия период на турското робство в горите и усоните на Бакаджика намирали сигурен подслон редица български борци против турските угнетители. В края на XVIII в. и до средата на XIX в. в тях действували голям брой хайдутини и четници. Между хайдутите са известни: Даалъ Стоян, Трифон и Добре, Стоян Писания, Индже и Кара Кольо, Димитър Калъчлията и други.

В Иречековския Бакаджик (Големият Бакаджик) са действували Димитър Калъчлията и Кара Кольо. Те нападали турската хазна и богати турски търговци, отмъщавали за извършени от турците неправди и убийства. С тяхната дейност е свързано преданието за убийството на турския пазач на хазната Арай-чѡто.¹ Хайдутите Трифон и Добре също са действували по тези места. В народната песен „Трифон и Добре“ за тях се пее така:²

Трифон на Добра думаше:
„Добре ле, кинук байряктар!
Я дигай, Добре, байряктѡт
на горе кѡмто Гребенѡц
Гребенѡц, Добре, да минем,
на Матейскѡто да идем.“

Добре Трифѡзу думаше:
„Трифѡне стара войводе,
Матей е много далеко,
а момѡците са умѡрени,
цѡл ден са моѡщи вървели
от Големият Бакаджик.“

По тези места и Даалъ Стоян със своя дружина е водил сражение срещу кърджалините.

По време на освободителната Руско-турска война селяните от Иречекѡво страдали много от произволите и жестокостите на блягащите турци. Те се криели из околните гори, за да избягнат поне измъчвания и убийства за пари. Само вечер се решавали да отидат в селото за храна.

При едно такова идване била изгорѡна от турски разбойници сѡлянката баба Станка Манафката. За този трагичен случай дядо Навѡ Вѡлев Генчев сега на 94 г., разказва следното: баба Станка е най-малкия си син Генчѡ (14—15-годишен) тайно се промъкнала в селото, с намерение да вземе от кѡщи чувал брашно. Като влязла в двѡра на къщата си, тя видяла няколко турци, които седели около западения до плевнята огѡн. Баба Станка оставяла на пост сина си зад плевнята, а тя влязла незабелязано в къщи и взела брашното. Всичкѡ можело да мине благополучно, но буйният и лѡн не се стѡриѡл. Той се нахвърлил в грѡб върху един от турците и със силен удар на тоягата си го повалил в огѡня. Другите турци отначало се исплашили, но като забелязали, че бягачият е младеж, хукнали да го голят. Него те не успели да заловят, но заловили майката и с вързани ръце я отвели до огѡня. Като видели, че удареният турчин е обгорѡн и се чувствува много зле и като знаели, че Манафци са богати, разгневените турци подложили на страшни изтезания бабата. Тѡй като, въпреки мъчениѡта, тя не им казала кѡде са скрити парите, турците подпалили купа с дѡрва — „дрѡвника“ (приготвен за зимен огрев) и хвърлили баба Станка в него. След изгарянѡто ѡ се скрили да чакат идването на някой от близките ѡ, но никой не дошѡл. Тогава турците почнали да обикалят по другите къщи. Като забелязали, че от комѡна на Кольо Дяковата къща се извиѡа дим, те разбрали, че в къщата има хора. Започнали да хлопат силно на вратата и да викат, за да им отворят. Кольо обаче задѡржал вратата, докато синѡт му се измѡкне през комшудука (задна вратичка на къщата) в съседния двѡр, а после изведѡж отворил вратата, разблъс-

¹ Вж. пословично географѡвата част на с. Иречекѡво, стр. 38.

² Българско народно творчѡство, т. II, Сѡфия, 1961 година.

кал турците и бегом излязъл от двора си. Като се окопитили от изненадата, турците стреляли по него, но не го удучили. На пътя се натъкнали на друг селянин — Стойно Илиев и го убили, при силна съпротива от негово страна. Дядо Нанчо Вълев твърди, че 9 дни след това убийство руските войски влезли в селото.

Той разказва и за друг случай от това смутно време: споменатият Кольо Дяков веднъж, като се движел покрай малкото дере (дола), забелязал, че двама турци измъкнали от храстите скриците се там две девойки, завързали им ръцете за седлата и каго се качили на конете си, потеглили към Бакаджика. Кольо Дяков ги причакал, скрит в горния край на дола, стрелял по тях и ги убил. Така спасил двете момичета от отвлечане и потурчване.

Друг старец, дядо Генчо Вълев Танев, който по време на Освободителната война бил 7—8-годишен, пък си спомня следното: един ссенен ден през 1877 г. баща му го бил взел със себе си на нивата. Бащата бил минал напред с ралото, когато изведнъж забелязал, че срещу него препускат черкези на коне. Той успял да се скрие, но не успял да вземе сина си. Един от черкезите видял детето и го грабнал на коня си. Разтревоженият баща излязъл от гората, догонил черкезите и със съзри на очи им се помолил да върнат сина му. Дал им всичките си налични пари и така спасил момчето си.

V. РАЗВИТИЕ НА ПРОСВЕТНОТО ДЕЛО В СЕЛОТО

За развитието на просветното дело в с. Иречеково черпим сведения от летописната книга на селското училище, започната през 1924 г. и водена редовно от учители Васил Янев Ковачев, родом от гр. Ямбол.

Училището в селото било открито през септември 1857 г. То се помещавало в нишка постройка, направена от плетеница, измазана с глина. Тя имала един прозорец и била с нища. Дотогава служела за кауш на турския конак и се намирала до църквата, където днес е родният дом на селото.

Училището било килийно. Първ учител в него бил Райно Димитров от с. Жеравна. Той учителствувал до 1861 г., като получавал от църковното настоятелство по 1 200 гроша годишна заплата и бил подпомаган с храна от селяните. След него до 1867 г. се изредили: хаджи Тончо, от с. Жеравна, Панайот Еманджиев и Иван Зидаров и двамата от Ямбол. От 1867—1872 г. учителствувал Гено Илиев Даскалов от с. Иречеково, с 1 000 гроша годишна заплата. В 1872 г. се завърнал пак Райно Димитров, за който е

сигурно, че е учителствувал една година и се предполага, че е продължил работата си до 1878 г., тъй като липсват сведения за учителя, а училището не е било закривано през този период.

След Освободителната война от 1878 г. до 1882 г. учителствувал Пейо Белчев от с. Недялко, който за първи път въвел черната дъска и парове за сядане на учениците. От 1883 до 1886 г. училището било затворено поради липса на учител. От 1887 до 1891 г. учителствували Васил Енфеджиев от гр. Сливен и хаджи Андрей от гр. Ямбол. През 1892 г. не е имало учебни занятия, понеже старото училище било съборено, а новото още не било готово.

Новата сграда била построена изключително с доброволния труд и средства на селяните. Първ учител в това училище бил Малчо Денев Куршумов от селото, който бил същевременно и църковен певец. След него до 1923 г. се изредили много учители, които се сменяли почти всяка година.

Училището постепенно се развило в пълно първоначално с по една паралелка за всяко отделение (клас). През 1923 г. били открити I (V) и II (VI) прогимназиални класове, които до 1925 г. били на няколко пъти закривани поради липса на помещения.

Селяните замислили да построят втори етаж на училището, обаче не им стигнали средствата. Обърнали се за помощ към държавата, но получили отказ и идеята за строеж замряла. Едва през 1937 г. било построено ново училище, което се използва и до днес.

Същата година бил открит III прогимназиален клас (VII кл.). Как са се водели учебните занятия и какъв е бил успехът на учениците, не се знае, тъй като в летописната книга не се съобщава нищо по тези въпроси.

До 1941 г. наред с другите учители учителствували сестрите Тодорина и Елена Тодорови от Стара Загора и семейство Васил и Джена Ковачеви от Ямбол. Тези четирима учители се ползували с уважението и обичта на ученици и родители. От 1941—1944 г. в селото учителствували прогресивните учители Иван Кръстев Иванов, Никола Триггов от Ямбол и Мария Стефанова Рандева от с. Тича, Котленско. Тя, като комунистка, била уволнена през 1943 г. по Закона за защита на държавата.

Читалище

След Първата световна война прогресивни учители и селяни се заели с откриване на народно читалище в селото. Такова било открито в края на 1918 г., но, поради спънки от страна на буржоазната власт не проявило особена дейност и скоро замряло. Идеята за читалище била подета наново през 1928 г., когато било свикано и учредителното му събрание. На събранието присъству-

вали около 100 души. Те единодушно гласували за основаването на читалището и станали негови първи членове-учредители. Избрано било първото читалищно ръководство в състав: председател — Матей Стефанов, тогавашен чиновник в общината, секретар — Джена Ковачева, учителка в селото, и членове — Боян Филлинов, Филчо Генов, Пенчев и Найден Танев Чакмаков. Книжният фонд на читалището се състоял от 60 — 70 книги. От тях сега не е запазена нито една.

Дейността на читалището била слаба, изключително просветна. Тя се активизирала през периода от 1941—1944 г., когато в него влезли и добили влияние учителите Иван Кръстев, Никола Трингов, Мария Рандева и други комунисти от селото, като Гено К. Даскалов, Бано Савов и др.

VI. ОСНОВАВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ПАРТИЙНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ В СЕЛОТО

След Първата световна война селяните от с. Иречеково, недоволни от политиката на българските буржоазни правителства и партии, се ориентирали към БЗНС и БКП (т. с.).

През 1918 г. била основана селската земеделска дружба начело с Филчо Г. Пенев, Ради Пенчев Рогушев, Щилион П. Куршумоз и Боян Ф. Димов. По време на управлението на БЗНС Ради Рогушев станал кмет на селото.

Най-будните и прогресивни селяни пък основали през 1920 г. селската партийна организация. Начело на организацията застъпвали Тодор Н. Димитров, Иван Т. Михалев, Найден Т. Чакмаков.

Комунистите се стремели към единодействие със земеделците. Така при проведенния от земеделското правителство през есента на 1922 г. референдум за даване под съд буржоазните правителства — виновници за двете национални катастрофи, комунистите подкрепили земеделците. От около 315 избиратели, 280 гласували за съдене на министрите.

След Деветомаяския фашистки преврат — 1923 г., партийната организация минала в нелегалност, но продължила своята дейност. През 1925 г. тя приема и укрива двама нелегални комунисти. По-късно те биват заловени от властта в гр. Ямбол и инквизиранни, правят признание в полицията. В резултат от това полицията могла да арестува иречековския ятак на нелегалните — Кръстьо Д. Мачев и комунистите Тодор Николов, Иван Т. Михалев и Стойко Т. Чакмаков и ги подложила на жестоки изтезания. Дадени под съд, арестуваните били осъдени на около по 1 година затвор.

След Деветнадесетомаяския фашистки преврат 1934 г. партий-

ната организация престанала да съществува вследствие терора и репресиите. Тя подновила своя нелегален живот през 1939 г.

Възстановяването на партийната организация е свързано с дейността на току-що назначения тогава в с. Иречеково лекар д-р Кирил Игнатов. Още в Ямбол той научил от адвоката-комунист Александър Анчев, че в с. Иречеково има прогресивни хора, между тях и учителят Иван Кр. Иванов, с които би могъл да установи връзка. При пристигането си в селото, д-р Игнатов се свързал с посочения Иван Кр. Иванов и му възложил да намери семейство, което да е съгласно в тяхната къща да се проведе събрание за възстановяване на партийната организация и за следващите ѝ събрания. Иван се насочва към Гено К. Даскалов, който дава съгласието си.

На 19. XII. 1939 г. (Никулден), под предтекст, че са поканени на именния ден на сина му Кольо, в къщата на Гено Даскалов отиват д-р Игнатов и Иван Колев. Тримата (гости и домакини) обявяват партийната организация за възстановена и си поставят задача да агитират и привлекат колкото може повече членове в нея.

Партийната организация установила връзка с ямболската такава, от която получавала инструкции и материали. В началото на 1940 г. в партийните редове влезли Бащо Савов Банов, Мило Савов Банов, Стойко Танев Чакмаков, а малко по-късно и Кольо Панчев Аврамов и Малчо Колев Вълков. (Последният обаче след 9. IX. 1944 г. изменя на партията и става николапетковист.) През 1941 г. в партията влизат Стойко Иванов Москов и още няколко други селяни. Партийната организация в селото развивала разнообразна дейност, за да може да ползува радиоапарата, закупен от селскоопна, тя се опитала да завземе ръководството на кооперацията, но не успяла; по-късно си поставила за цел да добие надмощие в читалището, което постигнала, тъй като за доброто насочване на антифашистката ѝ дейност било необходимо да следи работата на общината, то партийната организация изпратила в управата ѝ свой верен човек — Филчо Ганев Филчев, член на БЗНС, твърд единосронтонец. Той я уведомявал за вземане аманет за вълната, за начина на изземване на храните, за мерки на властта при провеждане на избори и пр. Особено активна и успешна била предизборната борба, която партийната организация водела при парламентарните избори през 1940 г. Тя действувала съвместно с БЗНС и подкрепяла нейния кандидат за района — Динко Тодоров, от с. Саранско. Съвместните действия на земеделци спечелили 500 гласа срещу 52 гласа, подадени за фашисткия кандидат Иван Керемидчиев. Фашисткото правителство обаче касирало изборите и насрочило нови избори. В навечерието им земеделската дружба решава да подкрепи правителствения кандидат Иван Керемидчиев. Комунистите остават сами в едино-

действие само с малка част леве земеделци и губят изборите, но биат фанатите с 62 гласа.

В периода от 1941 — 1944 г. партийната организация продължила своята неуморна дейност — събирала храна и пари за партизаните, определяла нелегални квартири, укривала партизани и др.

Постоящи язници в селото били: Гено К. Даскалов, Бано С. Банев, Стойно Нив. Москов, Минчо К. Узупов. В домовете им са се укривали Васил Зиколов, Николай Чернев, Панайот Каракачанов, Русе Димов (Горан). Него Деветосептемврийската победа сварила укрит в дома на Ст. Москов).

На 8 септември 1944 г. в селото влизат няколко конници от съветската армия-освободителка. На 9. IX. 1944 г. в селото се установява народна власт, начело с Гено Колев Даскалов.

СЕЛО ТЪРНАВА

I ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Търнава се намира на 13 км (пряк път) западно от с. Люлин и на 13,3 км източно от Ямбол.

Разположено е в северните поли на големия Бакаджиак. През него минава малката Търнавска река. В съседство е още със следните села: На изток — с. Иречково, на север — Джинот, на запад — Черган и на юг — с. Победа.

Землището му заема 11 756 дка площ. От тях 6518 дка са ниви, 5118 дка — горя, 75 дка — лозя, 45 дка ливади. Теренът му е полупланински.

По-известни местности в землището са: „Дедевица“, „Калето“, „Домузлука“, „Курт бунар“, „Баирчето“, „Колемите“, „Хасан баир“ и други.

Местността „Дедевица“ е могила на Бакаджиак, в която са намерени следи от старо селище неизвестно от кой епоха. При ремонт на чифликската чешма тук са намерени следи от стара чешма. Местността „Калето“ на върха на Бакаджиак носи името си от стара крепост-кале, чийто следи личат и до днес. „Хасан баир“ се нарича най-високата част на Бакаджиак, където сега се издига телевизионната кула. Местността „Домузлука“ се намира на запад от селото и близо до шосето за Ямбол. В нея има голям извор и мочурнице, по които растат много върби, къпини, саз и други високи тревя. Те я правят почти непроходима. Около нея пък и особено на юг има вековни дъбови гори. В тази местност са се владели дъви свинци, които са се хранили със желяз от околните гори. От тук и името на местността (турското domuз значи свиня).

В тази местност са намерени също следи от старо селище. В полите на Бакаджиак, западно от селото, се намира местност „Курт бунар“ и извор със същото име. В миналото тази местност е била гориста и в нея са се владели много вълци. Затова

¹ Сведенията за партийната организация в село Иречково са дадени от Гено К. Даскалов, сега пенсионер с народна пенсия.

селяните нарекли местността и извора така (турското курт значи възок). Местността „Баирчето“ е с хълмист терен, а местността „Келемите“ е малък хълм със закедевели гори.

Земанщето се напоява от Търнавската река и няколко малки рекички, извори и чешми. По-голямо „дере“ е „Лакатовото“ или „Котак дере“ (крив дол), на север и близо до селските лозя. Голяма чешма в мерата на селището е чешмата и полите на Бакаджика, изведена към стопанския двор на ТКЗС-то. Направена е с много корита и служи за водопой на добитъка. Има изобилна студена вода. През турското робство до турския чифлик е имало чешма „Кесимката“, чиято вода след постройката на селския параклис през 1918 г. е изведена до него. Днес тя се намира на брега на язовира, на север от селото. На дъното на язовира остана чешма с име „Арнаутската“, тъй като в миналото покрай нея е минавал път от с. Арнауткьой (Иречеково) за Ямбол. Край нея се е намирало калнило, в чиято тиня са лежали биволите на търнавския чифликчия Галип бей. (През 1948–1949 г. младежка бригада от околните села поправи стария път в хубаво шосе, което свързва с. Недялско и Люлин с гр. Ямбол.)

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селото

Село Търнава е възникнало по време на турското робство, но кога точно, не е известно. От стар турски документ личи, че селото вече е съществувало през 1585 г. Според местното предание обаче, то е възникнало през XIX в. около големия турски чифлик на богатия турчин Галип бей, който притежавал и много едър добитък. Чифлишките земи се намирали до днешните селски гробища и до стопанския двор на ТКЗС-то, а постройките му — в днешния двор на Иван Проданов.

Пак според преданието първите заселници — 6–7 семейства били ратаи в чифлика и затова били покровителствувани от бейа. Те били: Тодор Шумбала, Дончо Стойнов, Злати Каразлатев, Стоян Чифликчийски, братята Минчо и Диньо Атанасови. Към 1860 — 1870 г. се били заселили още няколко семейства. След Освобождението дошли други няколко семейства и селото стигнало 35–40 домакинства.

Още от основаването си до днес селото се нарича Търнава, вероятно защото местността около него е била обрасла с много тръви.

2. Тип и характер на селото

Селото е било малко, купно селище. Жителите му първоначално живеели в къщи-кодиби. По-късно си правели едноетажни къщи от киршичи или тухли, покривали ги със слама или керемиди. Около къщите имало големи дворове, обградени с плет.

С вода селяните се снабдявали от големия извор, който се намирал до днешния двор на Миланови. През 1928 г. водата му била каптирана в чешма, която сега се намира в центъра на селото. Водата ѝ не е много хубава, но се ползува от селяните по липса на друга. В къщите има и кладенци.

В административно отношение с. Търнава се е числяло и се числи към с. Иречеково.

3. Население

Селото е било населявано още от самото начало с българи. През 1926 г. техният брой бил 494 души. Днес, според последното преброяване през 1965 г., общият брой на жителите му е 508 души (261 мъже и 247 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Според местното предание първите заселници били ратаи на турския чифликчия и имали малко земя и добитък. Поминъкът им бил земеделие и животновъдство. С течение на времето някои от селяните забогатели. Това им дало възможност след Освобождението да закупят земи от бившия турски чифлик. Земи закупили следните селяни: Енчо Добрев, Петко Стоянов, Петко Грозев, Димитър Годев, Петко Желязков, Господин Казачето, Тильо Желязков, Генчо Стоянов, Йорго Дончев и Георги Минчев.

През 1881–1882 г. 15 стопани притежавали общо 375 овце и 289 кози, за който добитък плащали 2 988 гроша данък-беглик.¹ Най-много овце — 70 броя имал Митьо Танасов, Петко Стоянов имал 59 овце, Георги Мончев — 43. Най-много кози — 77 броя, притежавал Петко Стоянов.

И след Освобождението населението продължило да се занимава със земеделие и отчасти с животновъдство. Нивите се засявали с всички видове житни култури.

¹ЦДНА, ф. № 158, оп. № 1, ар. ед. № 61, л. 24–52. Сведениято е издадено на 13. III. 1882 г. от кмета на Търнава — Танас Тачев и старей: Марио Петков, Георги Янев, Г. Минчев, Т. Тодоров.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

Старини, вероятно от времето преди турското робство, има в местностите „Дедевица“, „Домузлука“ и „Калето“.

По време на освободителната Руско-турска война, на път за Стара Загора край селото преминала част от руската войска, командувана от генерал Гурко. Тя се разположила на лагер на север от селото в местността „Брестите“ и след кратък престой продължила пътя си. Търнавци посрещнали с възторг русите и се радвали на приближаващата свобода.

След отмишаване на руската войскава част, те заедно със селяните от с. Иречеково се разбунтували срещу турската власт. Нападнали търнавския чифлик и отвлекли овцете и козите му. Те сметнали, че турците са окончателно разбити, а турският имет трябва да им принадлежи. Търнавци дори убили и управителя на чифлика някой си Али кехая. Обаче настъпващата от юг многочислена турска войска начело със Сюлейман паша сложила защитата на руските войници и на българските опълченци при Стара Загора, изгорила града и се насочила към Балкана. Един турски отряд преминал през Бакаджиците. Тогава селяните от с. Търнава се скрили в горите. Началниците на отряда пък, като се научили за станалото в чифлика, заповядали на войниците си да пребродят всички околности и да заловят убийците на Али кехая. При претърсването били заловени група селяни, заподозрени в убийството. Те били отведени в Сливен и обесени. Между обесените били Господин Грозев, Митьо Атанасов Големана, Дончо Стоянов, Стати, Желязко, Никола и др. (Преди залавянето му Дончо Стоянов дълго време се крил в една хралупа, наречена на неговото име „Дядо Дончовата хралупа“, на върха на Бакаджика, там, където сега се намира телевизионната кула. Входът на хралупата бил запречен от голям камък. Дядо Дончо отместил камъка и под него намерил много златни пари. Едно от домашните си, той скрил парите в плевнята си. Когато го заловили и осъдили на смърт, веднъж в кошака той срещнал случайно ямболеца Арнаудов. Този Арнаудов, изглежда, е бил турски доносчик, но дядото му се доверил и го помолил да съобщи на синовете му къде има скрити пари. Арнаудов пък, од предлог, че ще закупува слама, отишъл в къщата на дядо Дончо и с хитрост задигнал парите за себе си. По-късно той при ремнишаване с кон на придошлата река Тунджа се удавил, поне-е се поскъпил да даде исканите му 10 стотинки за превоз.

Тримата истински убийци на управителя — Добри Енев пък му Енчо и Господин Козарчето, избягали в бургаското село Русо Кастро, където дочакали успешния край на войната.

Село Търнава

Културният дом

По време на Сръбско-българската война (1885г.) ввели участие и няколко войника от с. Търнава. Известни са имената на двама от тях: Трифон Тотев и Грозьо Господинов.

IV. ПРОСВЕТНО ДЕЛО В СЕЛО ТЪРНАВА

Училището в с. Търнава било открито през 1883 г. То се поменавало в една плевня, покрита със слама. Първ учител в това училище бил Георги Чешмеджиев от гр. Ямбол. През 1892 г. със ередетва, събрани от селяните, била построена нова училищна сграда под ръководството на училищното настоятелство в състав Георги Минчев, Даньо Стойлов и Васил хаджи Михайлов. Учебните занятия се водели редовно и приключвали в края на м. май и началото на м. юни с изпити и тържество. Денят на раздаване свидетелствата бил истински празник не само за учениците, но и за всички селяни.

Селското читалище е основано през 1926—1927 г. Основателите му били: Кольо Златев, Иван Проданов, Даньо Маринов, Петко Грозев и Стойчо Енчев. То се поменавало в училището. Наричало се „Зора“, каквото име носи и до днес.

V. ОСНОВАВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ПАРТИЙНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ В СЕЛОТО

Партийната организация в с. Търнава била основана към 1918—1920 г. След потушаване на Септемврийското антифашистско въстание през 1923 г., по време на Цавковия фашистки терор, тя минала в нелегалност и постепенно замряла. В селото идвали на няколко пъти комунистически дейци, с цел да я възобновят. Кога точно е възстановена, не е известно, но през 1938 г. партийната организация вече съществувала. Нени секретар тогава бил Стоян Господинов (Левски). Партийни членове били: Илия Тодоров, Добри Желев, Желязко Иванов, Димитър Николов. По-късно в партийната организация влезли още: Трифон Динев, Дачко Желев, Руси Трифонов, Желязко Димитров и др.

Партийната организация провеждала разнообразна дейност — организираща курсове за изучаване на марксистическа литература; през 1940 г. участвувала в Соболевата акция; от 1941 г. пататък организира саботажни при събиране храна за германските войски; разобличавала политиката на фашисткото правителство; събирала храна и облекло за партизаните; укривала партизани и др.

Най-изтъкнати ятащи били: Стоян Господинов, Желязко Димитров, Жельо Дюнев. В къщата на Ст. Господинов, която сега не съществува, имало скривалище. В него той и жена му Кера укривали партизаните Георги Калчев (Ламята), Васил Зиколов, Христо Брънков (Майстора), Панайот Куртев, Димо Тенев и др.

Партийната организация допринесла много за създаване на селски комитет на Отечествения фронт през 1943 г. В комитета на ОФ влезли: Стоян Господинов, Илия Тодоров, Руси Трифонов, Димитър Николов и др.

Преминалата на 10. IX. 1944 г. през селото съветска войскова част била радушно и тържествено посрещната от комунистите и от останалите селяни.

СЕЛО ПОБЕДА (МАНСАРЛИЙ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Победа се намира на 15 км (пряк път) западно от село Люблин, а от окръжния гр. Ямбол отстои също на 15 км.

Разположено е на юг от Иречекския Бакаджик и на север от Еркесията на малка селска река (дере).

Село Победа е полско селище. Землището му има големина 34 250 дка, от които 24 000 дка са ниви, 9 870 дка — гори и 380 дка — лозя. Селските гори се намират в пограничните райони на мерата — две на изток, една на юг, до самата Еркесия и друга — на запад.

В землището има няколко красиви и известни местности: в северозападното подножие на Бакаджика се намира „Лозенският баир“, където са били и са селските лозя. В западния край на този хълм се издигат скали „Гаванските“ с големи вдлъбнатини, където се събира много дъждовна вода. Малко по на изток и близо до тях е скалата „Телки кая“ (Лисичи камък), наречена така, защото на това място са се вълчили много лисичи. На югоизток от „Лозенския баир“ се намират местностите „Дългата канара“, „Воловите“, „Бухалската канара“ и „Кокиче камък“, а на изток две равнинни местности — „Бристовият полугар“ и „Кавлийн къшла“ и височината „Десейската могила“.

В „Бухалската канара“ е имало много бухали, а в местността „Кокиче камък“ — са расели извънредно много кокичета. Оттам и имената на тези две местности. Височините „Воловете“ представляват гъсто натрупани заоблени камъци, приличащи на налягало на почивка стадо волове. По разкази на стари хора „Меденската могила“ била наименована на един дядо (на име Дани), който имал зъгъл на овцете си в нея местност. Веднъж при него дошъл непознат турчин, който търсел наоколо някакъв извор, защото знаел, че в извора има скрити пари. Дядото заблу-

дня турчина да търси в друг извор, а сам разтърсил из растителността около близкия такъв и единствен намерид парите.

На северонток от селото се намира „Рицеливият баир“, (образял с много храсти), а по на изток от него — „Шумният баир“. Под „Рицеливия баир“, на юг има скалната местност „Баровата скала“, наречена по името на пазача на селските лозя Бару, който си бил направил там чардак, за да наблюдава отвисоко по-добре околността. На север от „Шумният баир“, на самата граница с Турнавското землище (където се намират „Калето“, телевизионната кула и „Дядо Дончевата хралупа“), се издигат две високи скали — Големият (белият) камък и скалата „Пинионите“. В нея от много старо време има вдълбани фигури, прилични на вишкови, оттам името ѝ. На юг изк от „Шумният баир“ се намира планинска местност „Кюю тепе“ (селският хълм), в която има следи от старо селище. Почти на северизточната граница на мерата в посока към изток се редят местностите: „Големия баир“, „Люликата“, „Алиевият камък“, „Алиевата келема“, „Плетеният кайнак“, „Кокаляният кайнак“, „Черният камък“ и „Чанаджика“. Последните две местности са покрити с хубави гори.

В югоизточния край на землището има широка седловина „Шарпаната“. На юг от селото се намира просторна местност „Баямата“. В миналото тук имало много ниви, но наблизко цялото чешми. По време на жътва много жътвари припадали (баяди-свали) от горещина и жажда. Оттам и името на местността. На запад от селото се намира местността „Селим алча“, където са били нивите на турския чифлякчия Селим. До тях и съвсем близо до селото изк са „Даскаловите ниви“. Там са били нивите на един от първите учители в селото.

Много извори, чешми и потоци осигуряват добро напояване на мерата. „Чатал дере“ и „Лападово дере“ (още Дълбок дол) са най-дългите селски рекички. Те извираят от Бакаджика и течат в южна посока. „Чатал дере“ е разклонено и събира водите на „Домуз бунар“, „Съзъл бунар“, на извора в „Дедейската могила“ и на няколко по-малки извора. То тече край източната част на селото. „Лападовото дере“ (наречено така, защото по горното му течение растял много лапад), започва от „Шумният баир“, събира водите на „Алиевия кайнак“ и на „Плетения кайнак“ и тече почти по самата източна граница на землището. Успоредно на „Лападово дере“ тече „Алаш дере“, образувано от „Гургулшия дере“ и потока, започващ от местността „Чанаджика“. Доста голямо е и „Селекото дере“, което тече през източната част на селото и набира вода от няколко селски чешми. При Еркесията то се слива с малка река, която минава край местността „Баямата“. До мястото на сливането на двете „дерета“ се намира „Узуновият класе-

теца, изкопан в миналото от селянина Иван Узуна, който търсел вода за ползуване в местността „Баямата“. Вдн от селото, на селската река се намират чешмите „Сулулджика“, „Баба Гергевина“ и „Бялата чешма“. Известни са още чешмите: „Ченгеля“, „Мехмедовина“, „Баба Тодорина“ и др. На юг, покрай селото, до чешмите растат няколко големи брястови дървета, от които едното е с толкова дебело стъбло, че 4 души не могат да го обхванат.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

I. Възникване и име на селището

Село Мансарлий (Победа) е възникнало по време на турско-то робство, вероятно в началото на XVII в. За първи път то се споменава с име Мансурлу в турски документ от 1610 г. В началото на XIX в. придошли преселници от старозагорски и новозагорски села. От с. Беш тепе (Пет могили) дошли семействата на Теньо Иванов и Марко Мигъра и ергена Диньо Маната. От Козос-моде (Козарево) дошли семействата на трима братя Кольо (Дюнека), Слав (Рухтото) и Костадин Маркови. Малко по-късно от с. Генетлий дошли семействата на поп Георги и брат му Стайко (Гаргата) и семейството на някой си дядо. Кольо с чеширима сина: Дълъг Пеньо, Дълъг Митьо, Иван и Тяпата. От село Гердеме дошло семейството на Кольо Гердемеки. Дошли и няколко семейства от околните ямболски села — Злати Колев и Загубен Диньо — от с. Симеоново. Жечо Иванов и брат му Славчо — от с. Могила, някой си Стоил — от с. Джинот и Аврам Генев и Бурата Русев от с. Суруджаллий. Между тези пришълци бил и богатият овчар Стоян Султана от с. Таш тепе, Елховско, който в с. Победа намерил по-добри условия за отглеждане и изхранване на козите си (над 300). Дошли в началото на XIX в. селяни — се настанили около чифлика на турския големец Масыр паша, който разполагал с 3 000 дка ниви и 20 000 дка гори. Тези селяни дошли на първо време вероятно като ратан. Постепенно населението на селището се увеличавало, изенчало околните гори и се установявало на постоянно местожителство тук. На югозапад от чифлика на Масыр паша смало и друг чифлик, собственост на турчина Селим ага. Този Селим ага бил завладял най-хубавите гори в местността „Чанаджика“ и в сегашната местност „Селим алча“, наблизко до самия чифлик. По-късно агата продал част от гората в „Селим алча“ на един грък Постулаки от Ямбол, който притежавал много овце, а част от гората в местността „Чанаджика“ — на българина дядо Димитър също от гр. Ямбол. Дядо Ди-

мистър пък предложил на селяните от Мансарлий (Победа) да им я продаде. Селяните не разполагали с пари и затова продали на с. Симеоново част от гората в „Шумният башр“, продали и събраната помежду им зимица. Така те се свабдили с пари и закупили хубавата гора в местността „Чанаджика“.

В миналото селото се е именуvalo Мансарлий. Преданието за това име има две версии: според едната, селото водело името си от името на Масър паша, който имал чифлик там; според другата, селото било окупирано от гърците след продължителна обсада — мансаре, (откъдето и името му Мансарлий). Същата версия на преданието обяснява новото име на селото — Победа с победата на Масър паша над гърците, тъй като те били победени и изгонени от селото. Новото си име селото носи от 1934 г.. То е български превод на старото име по втората версия.

2. Тип и характер на селището

В началото на XIX в. селището било съвсем малко. Състояло се от 20—30 къщи, направени от плетеница, измазани с кал. Постепенно обаче почнали да се строят едноетажни къщи от камък, кирпичи или тухли, покривани с керемиди. Към 1930 г. в селото имало 230 къщи, от които 1/3 били направени от плетени пръти, 1/3 — от камък и кирпичи, а останалата 1/3 от камък и тухли. През 1958 г. селото имало вече 280 къщи. Наскоро след заселването на българските пришълци била построена селската църква, до чешмата „Караманка“. По-късно на западната ѝ стена било прилепено училището така, че между него и църквата се образувал коридор, в който при лошо време учениците прекарвали през междучасията. Вратите на църквата и на училището се намирали на южната стена на сградата.

Селото се снабдява с вода от четирите селски чешми, разположени по селската река. Това са чешмите „Клюнка“, „Карамана“, „Голямата“ и чешмата в местността „Гювезюлюята“, в южния край на селото.

3. Население

В миналото населението на с. Победа било разпородно — турци и българи, които преобладавали. След Освобождението селото станало чисто българско, каквото е и до днес. През 1926 г., то наброявало 1 128 жители, а днес, според преброяването от 1965 година, — 1444 жители (713 мъже и 731 жени).

Основният поминък на населението е бил земеделие и животновъдство. Нивите засявали със зимица, ечемик, царевича. От добитъка отглеждали най-вече овие и кози. След Освобождението българите закупили земите на двата турски чифлика.

Стари селяни от с. Победа разказват следния интересен случай за продажбата на оная част от чифлините ниви, която сега се нарича „Кривата нива“, на юг от селото: след присъединяването на Южна България към княжество България, Селим бей се върнал в селото и продал хубавите си ниви и гори. Останал само този участък земя, но тъй като бил маломерен — 5 дка, никои не искал да го купи. Една вечер бейт се пошегувал в селския дюкян: „А бе, няма ли кой да почерпи едно кафе, че да му подаря кривата нива?“ Селянинът дядо Марко поръчал кафе, почерпил бей и той наистина му я подарил. Двамата синове на дядо Марко се заели здраво за работа, изсекли гората наоколо и така нивата станала 20 дка. Наторена добре, тя почнала да дава богата реколта.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

Около Бакаджика „Св. Спас“ (Големия Бакаджик) проф. Златарски поставя средновековната крепост Лардея. За нея П. Делирадев изказва мнение, че по местоположение тя („Лардея“) може да се свърже и с крепостта при с. Палаузово. Под върха откъм северната му страна се намира едноименен манастир „св. Спас“, прекръстен от руските монаси в „св. Александър Невски“. (В миналото манастирът е бил под ведомството на руската църква). През време на турското робство този манастир бил потайно гнездо на народните харамии Георги Гарабчи, Будаг Стоян, Кара Добре, дядо Жельо и др. При манастира ставал голям събор, на който идвали селяни от с. Победа, Търнава, Чарган, та и от подалечни села. Съборът траял 4 дни (от неделя до четвъртък). Монасите варели курбан за гошаване на гостите, които пък носели големи подаръци на манастира. (Сега манастирът спада към землището на с. Чарган).

На южните склонове на същия Бакаджик селяните построили параклис „св. Петка“. Според преданието, на един овчар, който спял там през лятото, на няколко пъти му се присънило, че си на свято място. Той споделил съня си със селяните и те, като разкопали мястото, намерили хубава икона и малък релеф — възнася-

Село Победа

Манастирът св. Спас

IV. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ с. ПОБЕДА

Песен за Бакаджика Свети Спас

Снощи си, мамо, замръкнах
на висок баир Бакаджик
Със мойто конче хранено,
със мойта вярна, дружина,
Конче ми, мамо ожедня.
Чудех се, още маех се,
къде да си конче напоя.
В Ямбол да ида — далеко
и Тулджа ѝ мътна, кървава.
Че се, мамо, отправих
надолу от Бакаджика,

Намерих извор самодивски.
Там заварих мома хубава
със бели менци за вода.
Ази я, мамо, попитах:
„Има ли вода студена
кончето да си напоя?“
А пък тя ми продума
със усмивка на уста:
„Вода има, юнако,
за кончето и за теб.“

нето на Иисус Христос. Намерили и стъкла от изпочупени кандила. Намереното ги убедило в светостта на мястото и затова построили там дървен параклис. След известно време селянинът Кольо Пантов (Търхълъто), когато трясало от много време, отишъл да се помолви в параклиса за здраве. Когато, след неговото излизане, оставените запалени свещи догорели, паднали на пода и го подпалили. Цялата дървена постройка изгоряла. Впоследствие селяните съзстановили параклиса, по вече от камък и с керемиден покрив.

През 1898 г. при голямото наводнение в „Алаш дере“, придещлата вода изровила един канал, направен от големи каменни плочи, намазан с вар, а в най-ниското място — остатъци от чешма, строена неизвестно кога. (Тази чешма, поправена от селяните, била разрушена през 1942 г. от хитлеристите по никакви военни съображения, но след войната е възстановена).

По време на освободителната Руско-турска война, селните се криели от турците в околните гори и в Бакаджика. В местността „Брястовият полугар“ и в близкия дол до „Дедейската могила“ се криели много момичета, за да избягат отвлечане. Там станали няколко сватби — на Георги Богдев Митков, на Добри Георгиев и др.

СЕЛО ЧЕЛНИК (ГИДИКЛИЙ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

I. Местоположение

Село Челник (Гидиклий) е югозападен съсед на с. Люлин, от което отстои на 10 км (пряк път), а от гр. Ямбол — на 18,5 км.

Селото е разположено на 5–6 км южно от Големия Бакаджик, край Еркесията. Землището му засема 26 150 дка площ. От тях 14 000 дка са ниви, 12 000 дка — гори, 150 дка — лозя. Теренът му е равнинен само с две по-високи могили — „Гюлка“, на 2,5 км източно от селото и „Еньовата могила“ — на 0,5 км, пак източно от селото.

В мерата на с. Челник има няколко хубави местности, които носят турски наименования, означаващи, че в миналото в тях е имало ниви. Такива са „Мерджилик тарла“ — лещени ниви (защото били засявани с леща), „Ада тарла“ — ниските ниви, „Хаджи тарла“ (нивата принадлежала на някой си хаджия).

Други местности носят името си от гората, която е растяла или расте там. Такива са „Дебелата кория“, „Равната шума“, „Черния-Оксановия-бюлюк“, „Тетра банр“ (хълмът е обрасъл с лековитата билка тетра). Теренът на този хълм е с много хълтувания. Смята се, че в римско време под него е имало мина и затова сега земята пропада. Днес се работи за възстановяване на мината.

„Молдовият банр“ бил наименован според селяните на името на някогашен пазач на селските лозя — Молла, който бил убит там от българските хайдутини, защото отказвал да им дава грозде.

Жителите на с. Челник водели дела за мера и гора с две околни села със с. Иречеково, за 4 000 дка гора, от местността „Копаната могила“, до люлинската чешма „Баба Гана“ и със с. Люлин — за гората „Дълбокия дол“. По първото дело (1922 г.) било присъдено общо ползуване, по второто — решението било в полза на с. Челник.

Напоиването на землището става от много потоци, извори и чешми, пръснати из него. С хубава пивка вода са изворите „Светената вода“, Дядо Калудовият извор“, „Черният извор“, „Дивите чешми“ и др.

Изворът „Светената вода“, на 2 км северно от селото, според преданието, получил името си от някакъв „свят“ човек, който още преди възникване на селото минал оттук, пил вода и прал дрехите си с изворна вода. Селяните обявили водата за лековита по съня на едно дете, посещавали извора, мисли се и пиели от него вода за здраве. На близкия глогов храст връзвали нишки от дрехите си за здраве. На определен ден от годината те колели курбан при този извор, оставяли и пари, но, разбира се, парите изчезвали. С хубава пивка вода са и чешмите „Писанка“, на 2,5 км северно от селото, „Гюлевка“, на 2 км източно, „Руженка“, на 1,5 км западно от селото и „Калевка“.

Интересно е името на чешмата „Писанка“. Говори се, че изворът бил пречистен и пригоден за ползуване от един български хайдутин Стоян, който бродил из тези места. Той носил пъстри, писани дрехи и оттам прякорът му, името на извора, а след това и на чешмата. Чешмата „Руженка“, пак според преданието, носи името на убитата там мома Ружа. Тази мома имала по-голяма неомъжена сестра. Нея един от първите заселници, ергенът Митьо Д. Памука искал да я отвлече, когато била на чешмата. Ружа се спуснала към сестра си и ѝ помогнала да се изтръгне от ръцете на младежа. Той обаче ѝ се закарнил, издебнал я сама за вода и я убил с ножа си. Чешмата „Калевка“ носи името на селянина, който я е правил, а „Гюлевка“ — на гюла, който растял край нея. Името на чешмата „Сенилката“ идва от синкавия цвят на водата ѝ. Тя не е добра за пиене.

В северния край на селото се съединяват водите на два дълбоки дола (дерета) и образуват една по-голяма река — „Селското дере“, която протича през средата на селото. При големи дъждове в миналото водата ѝ приждала и причинявала пакости на селяните.

Стари селяни разказват за едно голямо наводнение през 1898 г. следното: на 2. VIII. 1898 г. (Илниден) през целия ден и през цялата нощ валил проливен дъжд. Когато водата в „Селското дере“ забучала, запринждала и започнала да залива паянтовите къщи, намиращи се по двата му бряга, в селото настъпила паника. Хората бързали да изнесат от къщи, каквото могат, и да бягат по високите места. Семейството на Теньо Палев, чиято къща била залята, успяло да изнесе ценната си покъщнина и да се спаси. Сестрата на Теньо — Йорданка, в последния момент се върнала да вземе нещо забравено от ченза си. Силната вода обаче я повлякла и тя се удавила (Селяните съчинили песен за удавената). При това наводне-

Село Челник

Чешмата

ние селяните пострадали много. Дванадесет-тринадесет къщи били изцяло отвлечени, а други — разрушени: издавец бил много дребен добитък, свини, кокошки и др.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

I. Възникване на селището

Според разпространеното местно предание с. Гидиклий (Челник) е възникнало в началото на XVIII в. и се местило на три пъти, докато се установи на сегашното си място. (В стар турски документ обаче с. Гидиклий се споменава за първи път в 1606 г.).

Първоначално селото е било разположено в днешната местност „Юртица“ до чешмата „Калевка“. На 3 км северно от него е минавал стар път от Северна България за Одрин, наречен „Юлченско джеле“. По този път се движели турската поща, войски, търговски карвани и различни разбойнически банди.

В средата на селището се издигала тесна, висока, двуетажна сграда, строена от камък и покрита с турски керемиди, която наричали „Кулата“. Според една версия на преданието, в тази сграда се помещавал конякът и няколко стаи за пощуваче на гости — турски чиновници, бейове, паши и др.; според другата — сградата е била хан, в който пощували различни пътници.

В селото е имало и турска джамия и турско училище.

Смята се, че първите заселници били българи и турци. В подкрепа на предположението, че е имало и турци, говори обстоятелството, че на югозапад от това място личат следи от турски гробища. От първите български заселници се знае името на рода Памуците.

Селото било доста голямо за тогава. То просъществувало на първото си място до края на XVIII в., когато се преместило на 2 км по-на юг, в местността „Ружейка“. Там те построили чешма. Някои селяни смирнали в Босарабии. Причините за преселването били няколко: намиращо се наблизо до голям път, селото било изложено на чести нападения, грабежи и отвлечения на хора; в околностите му се подвизавали български хайдутни, които нападали и убивали турски големци, а турската власт си откъщавала за това на местното население; в края на XVIII в. върлувала чумна епидемия, която покосила живота на много селяни.

Смята се, че второто поселище е просъществувало 30—35 години. През това време на около 1,5 км източно от него се намирал чифликът на богатия турчин Ишерлията. На този чифлик отишли да работят като ратаи няколко българи и турци. За да си осигурят постоянни работници, Ишерлията им разрешил да се поселят със семействата си около чифлика и да си разорат места за ниви. Той ги извел и от нападения. Останалите в селището при местността „Ружейка“ селяни, като виждали по-спокойния живот на хората край чифлика и те постепенно се преселили и окончателно заселили там.

Срединцето на новото поселище е било там, където са сега дворовете на Петър Султана, Илия Бойков Деневски, Памуците. Среден двора на Памуците била чифлишката чешма (запазена и до днес), къщата и другите чифлишки сгради. Това последно — трето поселване, е станало към 1825—1830 г.

Между заселиниците му били Памуците, Калудовци, Крътевци, Кайряците, (наречени така, защото засели по-крайните неплодородни места), Мунешките и др.

Дошли и няколко семейства от новозагорски и чирпански села. Те били семействата на Чирпанлиите, на Тодор и Марчо Т. Дончеви, на Богдени (чийто потомък дядо Богди, 88-годишен старец е още жив), на Георги П. Кюмюрджийски (също е живи потомци).

Старото турско име на селото — Гидиклий, може да идва от „Гедюк“, както наричали турските чиновници, които вместо заплаща получавали доходите от дадените им временни ленини владения. Населението осмисля името с друго значение на тази дума — седло гина, проход, като Марагидик, Яйгедик и др., тъй като близките му Вакаджици имат няколко седловини с пътища за с. Иречеково, Педяско, Людни и др. От 1934 г. селото е наименувано Челник, превод на старото име в смисъл на празно, равно място — чело.

2. Тип и характер на селището

Къщите в най-старо време били строени от изплетени пръти, измазани с глина, а по-късно — от камъни, кирпич и тухли. В. Калканджиев в статия, печатана във в. „Македония“ съобщава, че общият им брой през 1871 г. бил 70 къщи¹. През 1885 г. на стопански начала започнал строежът на селската църква, но бил прекъснат поради избухването на Сръбско-българската война. Постройката била завършена от майстора Стърчи опашка, родом от тревненско село.

През 1926 г. една част от къщите били паянтови а друга част по-масивни, с дворове от 2—3 дека. Сгруппирани били в квартали. Общият брой на къщите бил 150, а през 1938 г. възлязъл на 212.

Снабдяването на селото с вода става от двете селски чешми: близката чифлишка чешма и „Келешевата чешма“, строена от селяни с такъв прякор).

В административно отношение до 1934 г. с. Челник е било самостоятелна община. От 1934 г. става централна община със съставни села Победа, Симеоново, Асеново, Сламено, Саранско, Каменец и Тамарино. Сгруппирането по икономически съображения се оказало неудобно за населението особено за това — от по-далечните села. През 1941 г. се отделили селата Симеоново, Асеново и Сламено с център Симеоново. Към 1942—1943 г. се отделили селата Саранско и Каменец с център — с. Каменец. През 1946 г. с. Челник става самостоятелна община, а от 1959 г. спада към СОНС на с. Симеоново.

3. Население

В миналото населението на с. Гидиклий (Челник) е било смесено — турско и българско. Българите през 1870 г. били 230 души, както съобщава пак В. Калканджиев. След Освобождението населението остава чисто българско. През 1926 г. общият му брой е бил 825 души, а днес, според последното преброяване от 1965 г., той възлиза на 927 души (457 мъже и 470 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Населението на с. Челник още от най-старо време се е занимавало със земеделие и животновъдство. Нивите си селяните засявали със зърница и царевича. Отглеждали едър и дребен добитък — овце, кози, крави, биволи и др. След разпродажбата на чифлишките ниви и гори 30—40 селяни се снабдили на ниски цени с помалки или по-големи дялове земя. (Част от чифлишката гора „Старата кория“ била закупена от селяните на с. Симеоново. Това са

той наречените Симеонови пета). При капиталистическите икономически условия голяма част от тези селяни почнали да обедняват и да продават земите си на по-богати селяни. По-едри земевладелци в селото били Памуците, собственици на 350—400 дека ниви, Калудовци и Чирпанлиите — на по 300—350 дека ниви, Иван Бянов — на 250 дека.

Към 1926—1927 г. Димитър Памуков закупил един трактор „Фордзон“ и една вършачка „Маршал“. С тях срещу определен уем работел и на други стопани. През 1936—1937 г. в двора на общината били засадени плодни дръвчета, направен бил навес за триора на семенистателната станция и обор за общинския мъжки разплоден добитък.

През 1933 г. била основана кредитно-потребителна кооперация „Пчела“. Тя се развивала добре и кредитирала с пари и стоки дори и нечленове.

До 9. IX. 1944 г. в селото не е имало нито воденици, нито моторна мелница, нито маслобойна, дарак и др. и селяните били принудени да ходят по околните села и гр. Ямбол за мелене на брашно, за преработка на слънчоглед и др.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

В с. Гидиклий (Челник) има следи от землена крепост, за която се знае, че е от времето на кърджалийските размирици. Запазено е предание, че тук бил заловен далийският главатар Емин ага, но пак пушат и след време загинал в средногорските клисури.

В района на Челник в края на XVIII в., е действувал споменатият вече местен български хайдутин Стоян Писания, когото селяните на няколко пъти забелязали край един извор, наречен по-късно „Писанка“, както и чешмата.

Селяните страдали много от произволите на турската власт и от турски разбойници, особено по време на Априлското въстание и на освободителната Руско-турска война и бягали да се крият в Бакаджика и в горите „Равната шума“, „Габъра“, „Молдов банр“ и други.

IV. ПРОСВЕТНО ДЕЛО В СЕЛИЩЕТО

В с. Челник училището било открито след Освобождението, то се помещавало в наемани под наем стан от частни къщи. Първ учител бил Димитър Стоянов Драгоев, от с. Камен връх, Елховско.

През 1907 г. била построена училищна сграда, която понастоящем и с пристройки се ползува и до днес.

¹ В. „Македония“, год. V, бр. 25 от 22. VI. 1871 год.

В училището се учили малко деца. Селяните, които в болшинството не били добре материално, не отделяли голямо внимание на образованието на децата си. Чиновническата интелигенция идвала от околните села. Едва след 1925—1926 г. започнали да се отнасят по-сериозно към въпроса за просветата.

Читалището в селото било основано през 1928 г. Основателите му били Илия Тунчев, тогава главен учител в селото, и селяните Панайот Бянов и Панайот Станчев. За нуждите на читалището били наемани стаи в частни къщи. То работело сравнително добре. По-късно библиотеката му била поместена в учителската стая на училището.

V. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ с. ЧЕЛНИК

Песен за удавената Йорданка

Какво е чудо станало
В Гидиклий, село голямо.
Големи дъждове валили,
реки големи слезнали.
Изнесли къщи дваайсет
и с Пепевата тринайсет,
Паневца, булка хубава,
тя си на Паню думаше:
„Бре хайде, Паню, бре хайде,
дрехи да си изнесем,
докато ѝ вода още далеч
от нашта къща два ката.“

Че се Паневци опретнаха,
от къщи дрехи извадиха,
Йорданка, мома хубава,
и тя на бати си помага,
и веши дрехи извадиха,
ченза, заедно със сандъка.
Останало само накрая
една бухча прело някакво.
И в това време водата
повдигна къщата с момата,
до върбите я удави
и с тиня и пясък зарави.

СЕЛО ТАМАРИНО (ТЮРКМЕНЕ)

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Тамирино е южен съсед на с. Люблин. Отдадено е от него на 8 км, а от окръжния град Ямбол — на 22,5 км в югоизточна посока.

Разположено е в Тунджанския масив, на р. Боа дере, приток на р. Тунджа. През селото минава шосе от гр. Ямбол за с. Войника и Бургас. Други съседни на с. Тамирино села са: с. Войника — на изток, с. Челник — на запад, с. Саранево — на югозапад и с. Каменица — на юг.

Землището на селото заема 13 000 дка площ, от които 8 350 дка са ниви, 2500 дка — пасища, 2000 дка — гори и 150 дка — лозя. Теренът му е равнинен, а почвата — черноземна и много плодородна.

По-известни местности в мерата, в които е имало, а и сега има ниви, са местността „Даръ тарла“ (просени ниви), „Герен тарла“ (мочурични ниви), „Коджа орман“ (старите ниви). Гористи са местностите „Старата гора“ в местността „Коджа орман“ и местността „Хорозболу“, (Част от нея спада в люблинското землище). Хубави са и местностите „Даемата“ и „Пучка“.

Напоиването на землището не е особено добро. То става освен от р. „Боа дере“ и от р. „Кован дере“ (Пчелно дере), „Трескаво дере“ и от няколко други по-малки потоци, извори и чешми.

По-големи са следните извори: изворът в местността „Хорозболу“, „Оксеновият извор“, Йововият извор, изворите „Кюери“ и „Клюнка“ (в миналото изворът Клюнка е бил чешма с глинени тръби), изворите в „Кривия боаз“ и в „Средния боаз“. На някои от тези извори през лятото водата пресъхва.

Чешми с хубава пивка вода са чешмата „Двата чучура“ при „Боа дере“, правена през 1940 г.; чешмата „Камберката“, в бивша нива на турчина Камбера, строена през 1937 г.; чешмата „Каваче-

тата“, на север от селото в малък дол, където има каваци — тополи, строена през 1931 г. от войниците на 37 Пирински полк; чешмата „Пучката“, на юг от селото и чешмата „Тресковница“, в дол със същото име.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

Според местното предание с. Тюркменя (Тамарино) е възникнало „по време на походите на Наполеон Бонапарт в Русия“, т. е. във 1812—1813 г. В руска карта то се споменава за първи път през 1829 г.

Първите му заселници били турски цигани „тюркмен ченгене“, чергари. Откъде са дошли по тези места, не се знае. Те се установили тук, привлечени от гъстите гори, хубава вода и черноземна почва.

Отначало селото е било на 200—300 м по на юг от сегашното по „Трескаво дере“. По-късно се преселили още няколко бедни турски семейства, които заели земи северно от първите заселници. С течение на времето заселниците се увеличили, селото се разраснало и стигнало до днешното си местоположение.

През 50-те—60-те години на XIX в. в с. Тюркменя се заселили преселници от околните села, а също и от някои старозагорски и чирпански села. От съседното село Саранлъ—Еинкхой (Каменец) дошъл Курти Вълков с двамата си братя; от Старозагорско дошли тримата задомени братя Арабаджиеви, също Чобаните и Караганевите; от Чирпанско — семействата на Марин Танев, Таньо Белчев и четиримата братя Кольо, Радоя, Влади и Таньо Стоянови.

В селото не са известни спорове за мера в Предосвобожденската епоха. След Освобождението, тъй като границата с някои от околните села не била достатъчно уточнена, то жителите на с. Тамарино имали сериозни стълкновения за гранична земя със селата Саранци, Каменец и Люлин.

През 1910—1911 г. жителите на с. Саранци навлезли в тамаринското землище, за да си присвоят къс спорна земя, но срещнали твърд отпор и били принудени да се откажат от намерението си. През 1913—1914 г. спорът със с. Каменец за земя в местността „Драката“ бил разрешен по съдебен ред, като било присъдено об-

що ползуване. Голям и продължителен бил спорът със с. Люлин за пограничната гора. Той бил разрешен едва през 1938—1939 г.¹

От основаването си до 1934 г. селото се именувало „Тюркменя“ поради турския произход на първите му заселници, а от 1934 г. е преименувано на Тамарино.

2. Тип и характер на селището

Първите заселници на с. Тюркменя (Тамарино) живеели в колиби, а по-късно — в по-сOLIDни едноетажни къщи, правени от камък, кирпич или тухли и покривани със слама или обикновени керемиди. Според В. Калканджиев през 1871 г. в селото имало 50 къщи, от които 30 — турски и 20 — български.²

Въпреки, че селото било предимно турско, в него нямало джамии и турците ходели да се молят в джамията на съседното село Гидиклий (Челик). До Освобождението нямало и българска църква, нито пък училище.

Първата българска училищна сграда била построена в 1890 г. при кметуването на Д. Колев. В една от станте ѝ са извършвали религиозните служби и обряди. (Погребалните обряди ставали на гробищата, за да не се тревожат децата). Селската църква „св. София“ била построена през 1923—1924 г. по стопански начин от предприемача Дончо Косев, от тревненско село. Иконите ѝ били рисувани от сливения художник Атанас Кавръков.

През 1907 г. чрез застъпничеството на П. Колев и Таньо Желев Стоянов пред Постоянната комисия в гр. Бургас бил построен мост над „Пчелино дере“, протичащо през селото. По време на управлението на БЗНС било прокарано шосето между с. Тамарино и с. Чилик с безплатния труд на селяните, по Закона за временната трудова повинност; построен бил и каменният мост до чешмата на р. „Боа-дере“, а по-късно и други обществени сгради.

Селяните се снабдяват с вода от селската чешма и от няколко кладенци.

3. Население

До Освобождението на България от турско робство с. Тюркменя (Тамарино) било населявано предимно с турци, а след изселването им в периода на 1878—1885 г., добило чист български облик. Тогава в селото се заселили много българи от околните села, а също и от Старозагорско и Чирпанско, които закупили евтина турска земя. Между тях били 12 семейства от с. Люлин. През 1926 г. селото

1. Вж. „Историята на с. Люлин“, стр. 18—19.

2. В. „Македония“, год. V, брой 27 от 6. VII. 1871 г.

наброявало 766 души, при преброяването през 1956 г. стигнало до 1 029 жители, а днес, според преброяването от 1965 г. то брои 874 жители (390 мъже и 484 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Главният поминък на населението бил земеделие и животновъдство. Селяните засявали нивите си с почти всички видове зърнени култури. Отглеждали и различни одър и дребен добитък. С особени грижи отглеждали хубави коне, с които се надбягвали и гордеели по сборове и панаири.

Обработването на земята отначало ставало с рало, после с плугове; жънали със сърпове и вършеели с дикани. Към 1920—1925 г. селяните разполагали с около 20 конски и волски жетварки и сноповръзачки. През 1926—1927 г. няколко богати селяни, начело с Найден Тонев, се сдружили и купили комплект земеделски инвентар — вършачка „Маршала“, трактор „Диринг“ и тракторна жетварка-сноповръзачка с със сърп 0,245 м ширина.

Бранино и ярма селяните мелели на двете малки воденици, построени на р. „Боа дере“: едната — собственост на Таньо Стоянов, втората — на Гани Тонев.

Други трима богати селяни — Къicho Турлака, Къicho Драголов и Тоньо Стоянов имали казани за варене на ракия. Към 1892 г. бил отворен общински дюкян-кръчма, който бил даван под наем.

През 1921 г. била основана кредитно-потребителната кооперация „Орач“. Основателите ѝ били Видьо Димитров, Пенчо Вълков, Тоньо Станчев. Кооперацията била оземлена през 1927—1928 г. с 50 дка земя от селската мера.

III. ПРОСВЕТНО ДЕЛО В СЕЛИЩЕТО

Училището в с. Тамарино било открито след Освобождението на България от турско робство. То се помещавало на първо време в наемани под наем стаи в частни къщи. Първият учител в него бил някой си Далчо, с първокласно образование, повикан специално за целта от Асеновградска околия. Заплащало му се повече в натура и малко в пари.

В 1890 г. била построена училищна сграда, която поправяна и разширявана, служила дълги години. (През 1958 г. бе построена нова училищна сграда, а старата се използва за обществени нужди). Училището е било оземлено с 240 дка ниви. Жителите на с. Тамарино не държали много на образованието на децата си. Едва през 20-те, 30-те години на XX в. почнали да осъзнават необходимостта от по-голяма просвета. През 1936—1937 г. било открито вечерно училище за ограмотяване на възрастни. Учители в него били Ди-

Село Тамарино

Училището

митър Проданов, Ташко Нотев Дончев, Стефана Костова, Грандафил Ковстантинов и Янко Панайотов, които били учители и в днешното училище.

През 1932 г. било открито селското читалище „Светлина“, което било оземлено с 50 дка ниви. Основателите му били Ташко Нотев Дончев, Тотьо Данков, Михаил Кънев, Никола Георгиев и др.

IV. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ С. ТАМАРИНО

Песни за Дончо Чобана

Чувайте, мало и голямо,
какво е чудо станало
в Туркменя, село голямо
в къра, на чаламаре.
Чобана Денчо турени,
са кръст му стадо бъркали,
бъркали и намерили,
Дончо перед стадо лежеше

Черен му върши развил
и му ръцете вързали,
и го към село прибрали,
Най-напред вървил Панайот,
Панайот, младо коруджичко,
Той хитро Денчо учеше:
„Като у вази отидем,
не казвай, Дончо, баща си.

не идем и ний със тебе,
за да ти врата отвори.“
Като са в Дончови отишли,
върли ги кучета галали,
падали и са млъкнали.
Дончо на врата похлопа,
похлопа още повика:
„Тейно ле, Чобан Драгне ле,
стани ми врата отвори.“
Той му се от къщи обади:
„Що щеш тука туй време,
самичък ли, Дончо, или не,
или с верни другари?“

Тогавя се Дончо обади:
„Нито съм, тейно, самичък,
нито пък с верни другари.“
Тогав се баща му обади:
„Върни се, Дончо, назад.
Туй време врата не отварям,
Заразта рано ще рани,
рано ще в Ямбол да ида,
със лехви пари ще взема,
тебе ще, Дончо, да откуя.“
Те го назад въртали
и го край село извели,
та му главата извири
и го всред пътя заклали.

СЕЛО КАМЕНЕЦ (ТЕЛЕЦ, ЕНИКЪОЙ, САРЪНЛЪ-ЕНИКЪОЙ)

І. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

І. Местоположение

С. Каменец се намира на 11 км (пряк път) югоизточно от с. Люлин и в 24⁵ км пак югоизточно от гр. Ямбол.

Разположен е на не особено голям хълм и на малка река — Селската, която го разделя на две махали: стара — по-голяма и нова — по-малка. През селото минава шосето от Ямбол за с. Странджа.

Землището на с. Каменец заема 24 000 дка площ, от които 18 000 дка са ниви, 4000 дка — гори и останалите — пасища и лозя. Теренът му е презимно равнинен. По-известни местности са следните: местността „Инджерлийца“, „Кадънски гроб“, „Кара-Асанов владенец“, „Михов гроб“, „Димов участък“, „Червен бряг“, „Трънева поляна“, „Оксеница“, „Татарски гробища“, Чуртлан“, „Ач теде“, „Кайряка“ и др.

Местността „Инджерлийца“, на югоизток от селото, според преданието, носи името си от много старо селище „Инджерлиград“, което се намирало в нея. Местността „Кадънски гроб“ по разкази на стари хора е наречена така, понеже в нея била разкъсана от овчарски кучета и умряла една кадъна, жена на заможен турчин Али, живял в селото към средата на XIX в. Този Али имал имот и къщи освен в с. Каменец още и в с. Леярово. Имал и две жени: едната стопанисвала къщата в с. Каменец, а другата — в с. Леярово. Турчинът живеел една седмица при едната, една седмица при другата си жена. При едно от отиванията си в с. Леярово, през зимата на 1848 г., Али се забавил повече от обичайното. Жена му от с. Каменец се затъжила и обезпокоила за мъжа си и въпреки снега и виелицата, тръгнала за с. Леярово. Пътят затам минавал покрай гора, в която се намирели овчарските кошари на синовете на Танко Обрешков. Овчарските кучета забелязали непознатата жена по пътя, спуснали се върху нея,

повалили я и я разкъсали. Когато овчарите притичали на мястото на произшествието, кадъята била вече мъртва. Изплащени за последниците и за да избягнат отговорност, овчарите отвели стадото с овцете и кучетата на противоположната страна на землището. Междувременно снегът затрунал умрялата кадъя. Трупът ѝ бил открит едва след няколко дни при стоняването на снега. Съобщили за случилото се на Али, който дошъл и прибрал трупа. После завел дело за обезщетение (кръвнина). Такова заплатили селяните от с. Каменец, тъй като нещастният случай станал в тяхното землище.

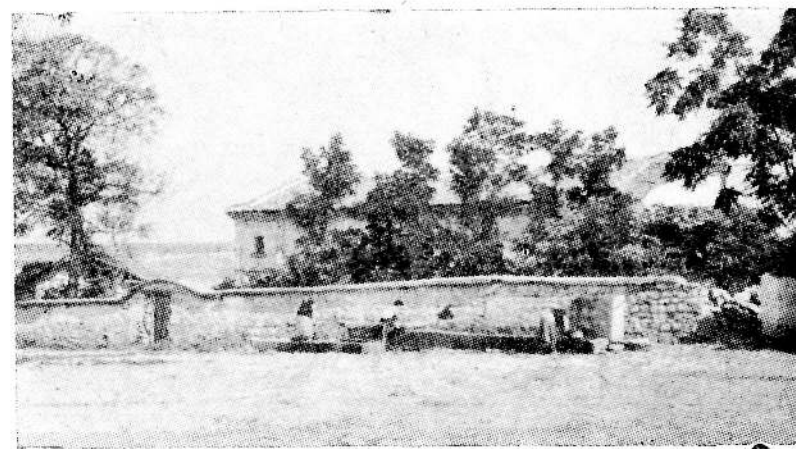
Местността „Кара-Асанския кладенец“ се намира в западната част на землището. В нея било стопанството на някой си Кара Асан, който бил изкопал там и кладенец. Кладенецът вече не съществува, но е останало името му, като се е предало на цялата местност.

Местността „Татарски гробища“ на 5 км източно от селото, се нарича така, защото там личат следи от гробища, за които се предполага, че са татарски. Местността „Дядо-Михов гроб“ е получила името си от починалия в нея през 1906 г. селски пастир на говеда на име Михо. Местността „Димов участък“ пък била наименувана по името на пазача на горския участък — Димо. Местността „Червен бряг“ е с червеникава почва; местността „Оксеница“ е обрасла с осенова гора; местността „Трънева поляна“ — с тръни, оттам и имената им.

На юг от селото, в бивша нива на вече починалия селянин Жельо В. Ангелов растял стар, много голям бряст, висок около 30 м и широк в диаметър 4—5 м. Той бил отсечен през 1937 г. По концентричните дървесни кръгове на стеблото му било определено, че дървото е към 600-годишно и значи е било израснало още преди нападението на България под турско робство. Това дърво се наричало „Джеферата“, вероятно по името на много известния в този край турски чифликчия Джефера бей. Според едно местно предание обаче под това дърво сядал да разглежда дела някой си Джефера кадия от Одрин, който лятно време идвал по служба в селото. По клоновете на дървото били обесвани много българи по присъдите на този кадия.

Землището на с. Каменец се напоява от малката селска река, от няколко потоци, извори и чешми. През северната и североизточната му част протича и р. Боа дере, която идва от тамаринското землище. От изворите по-големи са: изворът „Улу-бунар“, „Трите кладенчета“ и „Кралевото кладенче“, а от чешмите: чешмата „Оксеница“, на изток от селото, „Бялата чешма“, „Ниската чешма“, „Сют бунар“ (млечен кладенец) и „Чуртлан“, все на юг от селото. Всички чешми имат изобилна пивка вода.

Чешмата „Оксеница“ се намира всред хубава гориста местност и до голямо осеново дърво. Говори се, че по време на турското роб-

Село Каменец

Площадът

ство при тази чешма обичали да спират и почиват черкези-разбойници, преди да предприемат нападение по околните села. Изворът „Олу бунар“ пък бил посещаван в миналото от селяните, които смятали водата му за свята и лековита. Те се мнели и пиели от нея за здраве и главно против малария. Осталяли при извора пари, а по храстите завързвали изтеглени от дрехите си нишки, все за здраве.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

1. Възникване и име на селището

Село Каменец е възникнало по време на турското робство вероятно през XVIII в. В руска карта за първи път се споменава през 1829 г.

Според преданието, в североизточната част на сегашното село най-напред се заселил един турчин с кел на главата, а наскоро след него — още 10—15 турски семейства. По-късно дошли и няколко български семейства. Смята се, че между първите български заселници били следните родове: Обрешковият, Казашкият, Йовковият, Сиврийският, Пенкомилевият, Тапъомитевият, Минчогеоргиевият, Кольокарашкия, Иванпетровият и др.

Турци и българи с общи усилия заградили селото си с ограда от колове и плет, която имала два входа: единият — на изток, дру-

гният — на запад. Заселниците били принудени да вземат тези предпазни мерки, за да бъдат по-защитени при честите нападения на татари и черкези. (Сегашното с. Александрово е било черкезко селище, а в местността „Татарските гробища“ вероятно е имало татарско селище).

С течение на времето селото се разраствало все повече и повече. През първата половина на XIX век в с. Каменец придошли доста много българи, преселени от Чирпанско и Новозагорско. Между тях били семействата на Георги АриAUDов, на Каньо Енев, Василев, Кралчеви, Стратиеви, Делевски и др.

Тогава вече се били издигнали и забогатели турците Кара Асан, Али и особено споменатият по-горе Джефера бей, който имал голям чифлик в североизточната част на селото. Той притежавал и многобройни стада добитък: овце и кози към 7 000 броя, биволи, биволици, крави, волове над 1000 броя. За отглеждане и изхранване на добитъка си Джефера бей ползувал десетки хиляди дка наемана от държавата земя в днешните землища на с. Войника, Люлин и Леярово. Част от овцете на бея закарвали на водопоп на чешмата „Капаклийка“, югозападно от с. Войника, а друга част — на чешмата, южно от с. Каменец (където днес става селският сбор). Едният рогат добитък пък поели на чешмата „Баба Драганка“. (Сега в люлинското землище).

Какви са били отношенията на селяните от с. Каменец с тези от околните села до Освобождението, не се знае. След него, в първите десетилетия на XX в., те имали спор за мера и водели дела със селата Войника и Тамарино. Делото със с. Войника за спорна мера и гора в местността „Манда гьол“ се гледало през 1906 г. от Ямболския окръжен съд. Решението било в полза на с. Каменец. Със с. Тамарино спорът бил за мера и гора в местността „Дренака“, северно от селото. Делото било заведено през 1914 г., но поради избухването на Първата световна империалистическа война и намесата на България в нея, то било отложено и се гледало през 1921 г. и продължило до 1925 г. След оглед на самото място, Пловдивският апелативен съд присъдил общо ползуване.

Според селяните най-старото име на селото било Кел—Еникьой—Келево ново село. Това име те обясняват с прикора на неизвестния най-ранен турски заселник, който боледувал от кел. Според П. Делирадев най-старото име на селото било само Еникьой, а по-късно, за отлика от околните едноименни села, му било прибавено прилагателното Сарънлъ. Разпространеното в селото предание за прибавката на това „Сарънлъ“ пък има други две версии: според едната, тази прибавка била направена по настояването на Джефера бей и изразявала характерен отличителен белег на почвата на землището — жълтеникавия ѝ цвят; според другата — прибавката била „Сарънлъ“ и изразявала основното занятие на много селяни, които

били сарафи, а после „Сарафлъ“ било изопачено в „Сарънлъ“. През 1934 г. селото било наименувано Телец, по името на един от българските ханове, управлявал през VIII в. (761—764 г.) През 1949 г. селото получило най-новото си име Каменец поради това, че в околностите му има големи варовици и пещи за печене на най-доброкачествена вар в целия Ямболски окръг.

2. Тип и характер на селището

Първоначално с. Каменец било съвсем малко, купно селище, състоящо се от 30—35 къщи. Къщите-колиби били правени от плетени колове и кал. По-късно били строени къщи от дърво и кирпичи. Това село е единственото от съседните на с. Люлин села, за което се твърди, че било заградено с ограда. Към средата на XIX в. в центъра му се издигали солидните сгради на турската джамия и конак.

След Освобождението, през 1886 г., българските селяни разрушили джамията, а чешмата до нея преместили на сегашния селски площад, пред църковния двор. През този период вече се строили къщи и от тухли, покривани с обикновени или марсилски керемиди. През 1926 г. селото наброявало 250 къщи със западно изложение, с големи дворове (3—4 дка), заградени с плет от тръни. През 1938 г. къщите станали 260.

В миналото селото се снабдявало с вода от две чешми, строени още при заселването му: едната — в центъра (до джамията), другата — в източната част на селото. По-късно за собствени нужди Джефера бей направил и трета чешма „Горчивата“, която намирала в северната част на двора му.

Днес в селото има 4 обществени чешми: едната — на селския площад, другата — до училището, третата — „Горчивата“ — до двора на К. Михов и четвъртата — до гробищата. Има и две чешми в дворовете на Ташо Кралев и Костадин Янев.

В административно отношение след Освобождението с. Каменец било причислено към общината на с. Поляна (Бургуджукьой), Глховска околия. През 1910 г. по молба на селяните, подадена до Народното събрание, селото се обособило в самостоятелна община, спадаща в Ямболска околия. Първият му кмет бил Андон Георгиев Бонков, а първият му секретар-бирник — Матей Стефанов, от с. Саранско. От 1934—42 г. с. Каменец с още няколко села било включено в общината на с. Челник. През 1943 г. селото става централна община, в състава на която влизало с. Саранско. По-късно към тази община се присъединява и с. Леярово, което остава в нея и досега. Село Саранско обаче през 1949 г. се прехвърля към с. Тамарино.

3. Население

Населението на с. Саръилъ — Еникьой (Каменец) по време на турското робство било разнородно — турско и българско. След Освобождението турците се изселили в Мала Азия. В него пък дошли български бежанци от Южна Тракия. Особено много бежанци — от Лозенградско и Одринско — дошли през 1913 г. след Междусъюзническата война. Постепенно селото добило чисто български облик. През 1926 г. то наброявало 1194 жители, през 1956 г. — 1326, а днес, според последното преброяване в 1965 г., — 1170 жители (605 мъже и 565 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

В миналото основният поминък на населението в с. Каменец поради наличието на много гори и пасища бил животновъдството. Отглеждали голям брой едър и дребен доен и работен добитък: овце, кози, крави, волове, биволи, биволици и много домашни птици и свине. Имали и малко пчели.

Занимавали се със земеделие. Нивите засявали с пшеница, царевица, ечемик и др. Лозарството и овощарството били съвсем слабо развити. Гроздето използвали главно за варене на мармелад, петмез, рачел или го сушили за зимата. Приготвяли сладко и алкохолно вино и гроздова ракия. От плодните дръвчета садели главни орехи, ялви, черници и то по единично в лозя, дворове и ливади. Някои селяни търгували с добитък.

След Освобождението българите закупили етина турска земя и ливади, пасища, гори — разработили я и я превърнали в ниви. Постепенно земеделието се наложило като основен поминък. Няколко селяни забогатели значително. Между най-богатите били Георги Арнаудов и Кольо Михов с братята си, които закупили от наследниците на Джефера бей по-голямата част от бившия турски чифлик.

Двама заможни селяни — Георги Манчев и Георги Стоянов Дерменджиев, построили воденици на р. „Боа дере“.

Войните от 1912—1918 г. прекъснали стопанското преустройство на селото. Голяма част от нивите на загиналите във войните селяни запустели, редица семейства обеднели много и станали длъжници на държавни и частни банки. Отчаяни и възмутени от бездушието на буржоазната власт, селяните започнали самоволно да сечат гората и разорават част от общинската мера.

По време на управлението на БЗНС, по Закона за трудовата поземлена собственост се дало възможност на селяните да закупят по 40 декара ниви от новоразорани земи, възлизали на 10 000

дка. През 1927 г. били оземлени малоимотни селяни със земя от местността „Драката“, която те разорали за ниви.

Богатите селяни Кольо Минчев, Нотьо Донев и др. закупили самоходни вършачки. Други започнали търговия със зърнени храни и добитък.

В селото имало отворени 5—6 дюкяна-кръчми. (Най-старият от тях — общинският, се намирал в югоизточната част на площада. Той бил даван под наем на частни лица. Сега дюкянът е съборен).

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

На юг от сегашното село, в местността на една площ от 3—4 000 дка, се намират следи от старо селище, за което се предполага, че е от византийско време. И до днес селяните, при обработка на нивите си в тези места, намират следи от каменна зидария, от тухли и керемиди, фрагменти от различни глинени изделия, също копя, стрели, византийски монети и др.

У селяните е запазено преданието, че селището е разрушено по време на кръстоносните походи. Селянинът Кольо Ж. Бенков е намерил стара монета от 330 г. след н. ера (сега в Ямболски окръжен музей).

По време на турското робство животът на селяните от с. Каменец бил много тежък. Мнозина работели като ратаи на чифлишката земя. На държавата работели ангария при направата на пътища и мостове. Плащали големи данъци в натура и пари. Страдали много и от нападенията на черкези от съседното село Александрово.

Георги Колев Терзиев, от с. Тамарино, сега 65-годишен старец, разказва за един случай на насилне, за който научил от самите пострадали селяни — двамата братя Бенко и Баньо Панкови (починали, единият в 1916 г., другият в 1910). Един ден, когато били на работа в полето, двамата братя заедно с още няколко българи били нападнати от черкези, заловени и откарани в близката гъста гора. Там били подложени на големи изтезания за пари. След това разбойниците изпратили Бенко в селото да им донесе богат откуп — 12 чифта черкезки дрехи и 300 златни лири. Панкови нямали толкова пари и затова прибегнали към заем. Бенко закупил от Ямбол исканите дрехи и една торба „бели“ пари — 3—4 кг сребърни пари, се върнал при черкезите. Те харесали дрехите, но останали недоволни от парите. Дълго време го били в главата с торбата, която се скъсала и много пари се разпилели. Бенко и брат му се съзли на очи обяснявали на черкезите, че нямат други пари и ги молили да ги пусят. На края черкезите се примирили с полученото и освободили българите. Дълги години след този случай селяните, при отива-

не в гората, намирали от пръснатите по време на боя пари. (Намнат понякога и днес).

През време на освободителната Руско-турска война, селяните бягали и се криели из околните гори от изстъпленията на изселващите се турци.

IV. ПРОСВЕТНО ДЕЛО В СЕЛИЩЕТО

В последните години на турското робство от с. Каменец е имало турско и българско училище. За нуждите на обучението били използвани наети стаи в частни къщи. Първ учител в българското училище бил местният тогавашен жител Панко Панков Обрешков. Той бил завършил българско училище в с. Жеравна. (Починал през 1912 г. на 80-годишна възраст).

Непосредствено след Освобождението била построена първата обществена училищна сграда — паянтова едноетажна постройка, намираща се там, където сега е селската чешма. Средствата за направата ѝ били събрани от селяните. В това училище продължавал да учителствува Панко П. Обрешков. След него учителствувал Димитър Георгиев Заяков от с. Поляна. Той се оженил за жена от с. Каменец, станал негов жител и учителствувал там до смъртта си през 1929 г.

През 1909 г. била построена по-сOLIDна училищна сграда от две стаи на северната страна на църковния двор, до къщата на Димитър Заяков. Поради нарасналия брой на учениците по-късно била построена още една учебна стая. През 1938—1939 г. била построена трета по ред училищна сграда на два етажa, която се ползува и до днес.

Селяните от с. Каменец до края на Първата световна война не държали много на образованието на децата си и затова не ги пращали да се учат в гимназия. Първият младеж на селото, който след 1918 г. получил средно образование, бил Петър Янков Боев. Той дълги години бил учител, а после и директор на училището в селото.

През 1930 г. в селото имало вече основано читалище, което обаче нямало собствена сграда и се помещавало или в частни къщи, или в училището.

СЕЛО ВОЙНИКА

I. ПОСЕЛИЩНО-ГЕОГРАФСКА ЧАСТ

1. Местоположение

Село Войника се намира югоизточно от с. Тюлчи и отстои от него на 8 км (пряк път). От окръжния център Ямбол е отдалечено на 28,5 км в югоизточна посока.

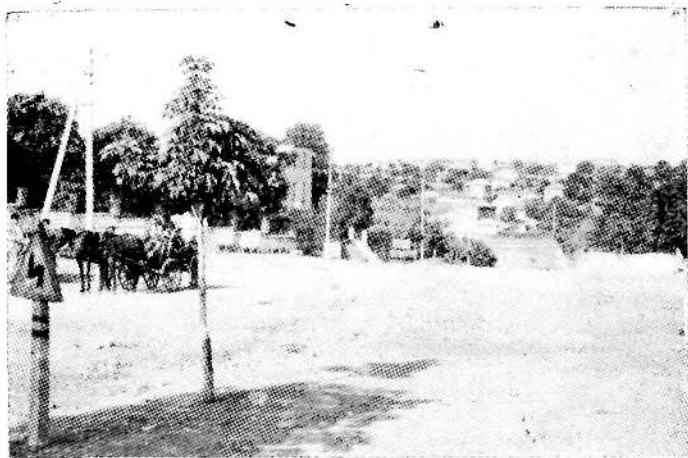
Разположено е в северните поли на един от Бакаджиците, който носи същото име — Войнишки Бакаджик. През селото минава малка река — Войнишката.

Мерата на селото обхваща 25 200 дека площ, от които 16 000 дека са ниви, 9 000 дека — гори, и 200 дека — лозя. Теренът ѝ е равнинен, удобен за земеделие.

Землището се напоява от Войнишката река и от няколко други малки рекички, извори и чешми. По-големи извори и чешми са: „Яланджийски кайнак“ (според преданието, наречен на името на селянина Младен Яланджиев, който наследил нивата на някой си Кольозидето го е гледал до старини до смъртта му), „Дичовият кайнак“, „Терзиевата чешма“, чешмата „Св. Неделя“ на Бакаджика, чешмата „Манда гъла“ — биволско блато (в миналото извор). За един от доловете, „Стоякиното дере“, западно от селото, има предание, че носи името на някаква мома Стоянка, която била убита там от буйния селски младеж Дели Иван, понеже издавала будни българци на турците.

По-забележителни са следните местности в землището на с. Войника: „Кара ач“, „Усун капан“, „Дипьов гроб“, „Гюнюрмеза“, „Калето“, „Абаджи юрт“, „Хотуля“ и др.

Местността „Кара ач“ в най-източната част на Бакаджика, някога е била обрасла с черна, брястова гора. Оттам и името ѝ. Селяните разказват, че в тази местност в миналото някой си Христо Караиванов, от с. Александрово при разораване на нивите си, намерил златни пари. Братята Петър и Енчо Люцканови, от с. Войника, пък го заловили и измъчвали много, за да му вземат злато-

Село Войника

Площадът

то, но не успели. Местността „Усуи капан“ се намира на северозток от селото и близо до с. Първенец. В старо време тук е имало гъста осенова гора и хубави пасища. По пасищата пасели говедата на прочутия турски чифликчия Джефера бей от с. Каменец. Когато искали да хванат добитък за пазара, откарвали стадото в гората, обградена от всички страни с високи скали и там, като в капан, залавяли определения брой добитък. В местността „Динев гроб“, източно от селото, според разкази на стари хора, бил убит от черкези селянинът Сербез Диньо. Този Сербез Диньо и приятелят му Христан Иванов били селски овчари. Някой си Аладин Иванов, доносчик при черкезите, ги наклеветил на черкези от с. Правдино неизвестно защо. Един ден двама черкези на коне нападнали овчарите, заловили ги и с вързани ръце, на които прикрепили гегите им, ги повели към с. Правдино. По пътя Христан незабелязано си отвързал ръцете и посъветвал и другаря си да стори същото. Като се освободил, Диньо замахнал с гегата си и повалил единия от черкезите. Другият обаче стрелял и го ранил. Христан се спуснал срещу стрелялия, но черкезинът избягал с коня си. Христан доубил поваления разбойник и се скрил в селото. Черкезите от с. Правдино започнали да отмъщават на селяните от с. Войника за

убийството на съселянина им. Тогава селяните от с. Войника, за да омилостивят черкезите, доубили ранения Диньо. Но черкезите продължавали да влаеят и изгорили бащината къща на Диньо, убили брата на Христан. Христан успял да се спаси като се скрил в гората на Бакаджика — „Гюнюрмеца“.

II. АНТРОПО-ГЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ

I. Възникване и име на селището

На сегашното си място с. Войника се намира откъм 1856—1857 г., „когато се застроила църквата в с. Ени-махле“, уточнява преданието. В турски документ то се споменава за първи път в 1857 г.

Един от първите заселници бил Стоян Кечеджиев, от с. Иречиково. От старозагорското село Джа-гьол дошли 15 семейства. Постепенно дошли преселници от селата Завой, Скалица, Генерал Тошево, Ямболско, а също и от няколко елховски села. Според същото предание първите заселници дошли като ратаи в чифлик на някакъв турски чифликчия, но отседнали и останали да живеят там за постоянно.

В първите векове на турското робство на това място е имало войнишко селище. Като пръв главатар на раята-войници се сочи Николот Факийския български род Беляните — Бимбилянците, към който род някои изследователи причисляват родопския Момчил войвода и майката на Стефан Караджа.

Южно от сегашното село, на Войнишкия Бакаджик, е имало стара крепост-кале, която вероятно е била поддържана и при падането на българското царство под турска власт. Като населението в Ямбол, така и тукашното — оказало съпротива, затова и турците му признали привилегиата на войнишко село. В и около Калето се намират стрели и стари монети, някои от тях византийски от VI в. Под Калето има следи от старо село. (Според проф. Златарски тук трябва да се търси средновековният град Маркели, известен като граничен град между България и Византия. Други го поставят при с. Правдино или при Карнобат).

Близо до Калето откъм южния превал на върха се е намирал стар манастир „Успение Богородично“. Всяка година на 28. VIII. на храмовия празник на манастира, е ставал голям селски събор, на който идвали всички свободни от наряд войници. Тази традиция продължила дълги години след Освобождението на България. Сегашният манастир не съществува. С направата на манастира е свързано следното предание: преди построяването му на мястото имало

овчарска колиба. Селяните от съседното село Полянци, които искали да владеят и този район, изгорили колибата. Някой си дядо Иван, от с. Срем, по-късно с прякор Манастирджията, съзубвал, че мястото на изгорената колиба е свято. Той дошъл в с. Войника, разкопал на присънното му се място и намерил икони и други църковни пособия. Там той построил отначало дървена църковна постройка, а след известно време по негово внушение и с негова помощ селяните от с. Войника построили манастира.

Източно от селото има запустяло селище Абаджи юрт. То е съществувало в началото на XVIII в. и се е състояло от 180—200 български и 12 цигански семейства. От това селище, пак Войника, са били заселиниците, които напуснали селото си и тръгнали да се преселват в Австрия. Те обаче били застигнати от турците в местността „Царевни сливи“, на 5 км пред Панагюрище. След дълги преговори, били склонени да се заселят в Панагюрище (Отлук-кьой), също войнишко село, като запазили занаят пред войнишките им привилегии.

От своя страна Абаджи юрт — селище на шивачи или на търговци на аби, е било основано от преселници от запустялото с. Асеновец, Сливенско. Част от жителите на това непокорно село склонили да се преселят в с. Войника, като им се дадат войнишки привилегии, а друга — се разпръснала по околните села и в гр. Сливен. (От Асеновец водят потеклото си големият български патриот и борец за свобода Хаджи Димитър Асенов и племенникът му Кръстьо Асенов — македонски революционер).

Името на с. Войника се определило от основната функция на населението му, като войнишко село.

2. Тип и характер на селото

Първите къщи на селяните в с. Войника били колиби, по-късно започнали да се строят по-сOLIDни къщи. Към 1930 г. в селото преобладавали едноетажни къщи с южно изложение, строени от камък и тухли и покрити с керемиди. Широките им дворове били заградени с плет от тръни. По това време вече в селото е имало основно училище, църква и общинска сграда.

До към 1905 г. селяните се снабдявали с вода от кладенците в дворовете им. След това на Войнишката река, всред селото, била построена селската чешма. Тя се използва и до днес.

3. Население

Още от най-старо време населението на с. Войника е било българско. През 1926 г. то наброявало 1529 души, през 1956 г. — 1840

души, а днес, според последното преброяване от 1965 г. броят 1420 жители (707 мъже и 713 жени).

4. Народно стопанство до 9. IX. 1944 г.

Основният поминък на населението бил земеделието. Нивите си засявали с ръж, ечемик, овес, царевича, фий и др.

През 30-те години на XX в. била основана кредитно-потребителна кооперация. В селото тогава е имало и една моторна мелница и един селски дюкян-кръчма. По-късно те станали 4.

III. ИСТОРИЧЕСКО МИНАЛО

Турско робство. По време на турското робство във Войнишкия Бакаджик е действувал известно време прочутият български хайдутин Индже войвода с байрактар на дружината си Кара Кольо. В местността „Кара ач“ най-често той нападал и обирал турската хазна, която пътувайки от Шумен за Одрин, минавала през тези места. Изворите в района, където е действувал той, носят името „Инджеви извори“.

За Кара Кольо и за дружината на Индже войвода Г. С. Раковски пише следното: „Отъц мой е бил славни знаменосец Индже-Войвода. Име му е Черни Кольо, най-храбри и най-устремителни в последни времена. Ч. песни им съ и до днес от народа весело пят. — Они е малко число от юнаци чудеса съ вършили. Зренище¹ е било тяхно главно свъртали, там съ тъмници имали, дебел дървени кладни, где съ султански и аянски синове заирали, царска хазна не е смеяла от тях в гора да се подаде. Тия съ в гора царували.“²

През 1854 г., по време на Кримската война, между 4 и 8 юли през Войнишкия Бакаджик е преминал с малка чета и самият Г. С. Раковски, когато се е връщал от Цариград. През сегашния Ямболски окръг четата е преминала край селата Воден, Малко Шарково, Попово, Поляна, и през Войнишкия Бакаджик. Оттук напуснала границата на окръга, минавайки край селата Трояново и Житосвят, Карнобатско.³

През 1861 г. в този район е действувала и четата на Панайот Хитов.⁴

¹ Под „Зренище“ в случая трябва да се разбира Бакаджик. Глаголът бакжак — вакжак означава гледам. Раковски е побългарил наименованието на възвишението. Вместо на „Гледките“ на „Зренище“.

² Архив на Г. С. Раковски, т. 1 стр. 562, София 1952 година.

³ Архив на Г. С. Раковски, т. 1, София, 1952 г., стр. 480—481.

⁴ „Моето пътуване по Стара планина. ... Панайот Хитов, Букурещ, 1872 година, стр. 25.

IV. ОБЩЕСТВЕНО-ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА С. ВОЙНИКА ОТ 1878—1944 г.

Характеризира се със същите особености и борби, които са типични и за цялата страна.

V. НАРОДНИ ПЕСНИ ОТ С. ВОЙНИКА

Песен за Пенка и Неда

Чувайте, мало и голямо
какво е чудо ставало
в село Войника голямо
За Пенка и Неда двечките.
Станали рано сутринта
раго ми, рано, на Спасовден.
Станали и на сбор отишли
в Ени-махлаз, село голямо.
Пенка и Неда, двечките,
нял ден еборували.
Назад кога се връщали,
Киро ги пред тях с калезо,
От сбора като се върнали,
Киро на Пенка думаше:
„Хай да ми, Пенке, пристанеш,
пристапеш, мой да станеш.“

Пенка на Киро думаше:
„Как да ти, либе, пристапа,
пристана, твой да стана.
Тейко ма на теб не дава,
за годеш дума не става.“
Киро си лицов извади
и я в главата удари.
Недка, сестра по-малка,
тя на сестра си думаше:
„На Киро те тейко не дава,
недей му, сестро, пристапа.“
Тогаз се Киро озверн
и двете сестрички той уби.
Паднаха и двете във кърин,
нялото село промълви.

*Тази песен е пята от Руска Теневка
Енчева от същото село.*

ЛИТЕРАТУРА

- История на България, изд. БАН, т. т. I, II, III.
Материали по история на БКП — изд. на БКП.
Физическа география на България — учебник за учителските институти — 1956 година.
Ж. Чанков — Географски речник на България — 1939 г.
П. Делирадев — Принос към историческата география на Тракия, т. I, стр. 237—275, т. II, стр. 82—83.
Юбилеен сборник „Българското село“, 1931 г., София.
Андрей Андреев — История на гр. Ямбол.
Проф. В. Н. Златарски — История на Първото българско царство, ч. I, стр. 178—180.
Братя Шкорнил — Паметници из Българско — Тракия, стр. 66, София 1888 г.
Н. Благоев — Пограничният окол Еркесия — сборник в чест и памет на Луи Леже (1843—1923 г.), стр. 293, София 1925 г.
Проф. Г. Кацаров — Антични паметници от България — ГПНБМ от 1937—38 г., стр. 113 и БЛН, XIV, 1940/42, 43 г., стр. 54—59.
Л. Ботушарова — Новооткрити старини, ГПНМ, II, 1950 г., стр. 254—260.

ИНФОРМАТОРИ

а) за с. Люлин:

Атанас Георгиев Богдев	Диньо Дончев Вълков
Беньо Желязков Вълков	Диньо Пенев Дончев
Господин Щилнозов Видев	Иван Бонев Русенов
Гочо Йорданов Гочев	Иван Делчев Проданов
Делчо Брайков Славов	Иван Ников Иванов
Делчо Вълканов Атанасов	Иван Стоянов Брайков
Делчо Иванов Попов	Иван Стоянов Матев
Димо Желязков Костадинов	Иван Стоев Хаджиев

Иван Тонев Тодоров
 Ильо Иванов Тенев
 Ильо Тенев Димитров
 Йовчо Тотев Дюлгерев
 Киро Русенов Йовчев
 Кольо Иванов Узунев
 Куньо Гочев Кунев
 Митьо Димов Гочев
 Наньо Тонев Петров
 Пенка Димитрова Гергинова
 Пеньо Димитров Пенев
 Стоян Проданов Далев
 Стат Динев Колев

Георги Колев Терзиев
 Георги Пенчев Манафски
 Господин Иванов Стоев
 Господин Христов Костадинов
 Димитър Чанков
 Диньо Иванов Черганлийски
 Енчо Младенов Кюстеля
 Жеко Грудев Иванов
 Жельо Матев Терзиев
 Иван Добрев Мантаров
 Иван Тодоров Тенев
 Кольо Петков Танев
 Кольо Стоянов Боруков
 Мишчо Колев Кюмюрджиев
 Митьо Генчев Чикелов
 Митьо Жеков Петров
 Митьо Вълчев Узунев
 Пеньо Русев Тодоров
 Стойко Танев Манафски
 Продав Иванов Проданов
 Ташко Нотев Ташков

б) за съседните села:

Ангел Танев Вълков
 Атанас Георгиев Богдев
 Алдин Марков Алдинов
 Бойо Пенев Боев
 Генчо Атанасов Димитров

СЪ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Дял първи

Предговор.	5
Историческо развитие на с. Люлин от най-дълбока древност до наши дни	
I. Поселищно-географска част	7
I. Местоположение	7
II. Антропо-географски сведения	
1. Възникване и име на селището	17
2. Тип и характер на селището	21
3. Население	25
4. Народно стопанство до 9. IX, 1944 г.	26
5. Етнографски сведения	32
III. Историческо минало	
1. Сведения за миналото на селището от дълбока древност до падането ни под турско робство	55
2. Турско робство	61
3. Борбата против решенията на Берлинския конгрес. Следствието и Сръбско-българската война през 1885 г.	72
IV. Социално-икономическо развитие на селището след Освобождението — в края на XIX и началото на XX в.	73
V. Развитие на просветното дело — училище и читални	74
VI. Начало на социалистическа пропаганда в с. Люлин	80

VII. Войните на българската буржоазия от 1912—1913 г. Първата световна война и участие на селяните от с. Люлин в тях	81
VIII. Село Люлин по време на революционната криза в България (1917—1923 г. и след Септемврийското въстание	84
IX. Село Люлин по време на възръжената борба против монархо-фашистката диктатура (1941—1944 г.)	86
X. Село Люлин по пътя на социализма	94

Приложения

а) Ученолюбив Люлин	101
б) Село Люлин в снимки	119

Дял втори

Генеалогия на родовете на 28-те заселници — основатели на с. Люлин (Еникахле).

Първа група заселници, дошли през 1831—1832 г.	104
Втора група заселници, дошли през 1836—1837 г.	119
Трета група заселници, дошли през 1847—1848 г.	137

Родословни дървета на 28-те заселници основатели.	151
---	-----

Дял трети

Кратки исторически сведения за съседните на с. Люлин села

1. Село Първенец (Башалий)	179
2. Село Правдино (Доуруклий)	188
3. Село Богорово (Арпач)	193
4. Село Недялко (Афтале)	197
5. Село Падаузово (Авдалий)	209
6. Село Иречеково (Ариауткьой)	215
7. Село Търпана	229
8. Село Победа (Мансарлий)	235
9. Село Челник (Гидиклий)	242
10. Село Тамарино (Тюркмене)	249
11. Село Каменец (Телец, Еникьой, Саранлъ — Еникьой).	255
12. Село Войника	263

Литература.	269
---------------------	-----